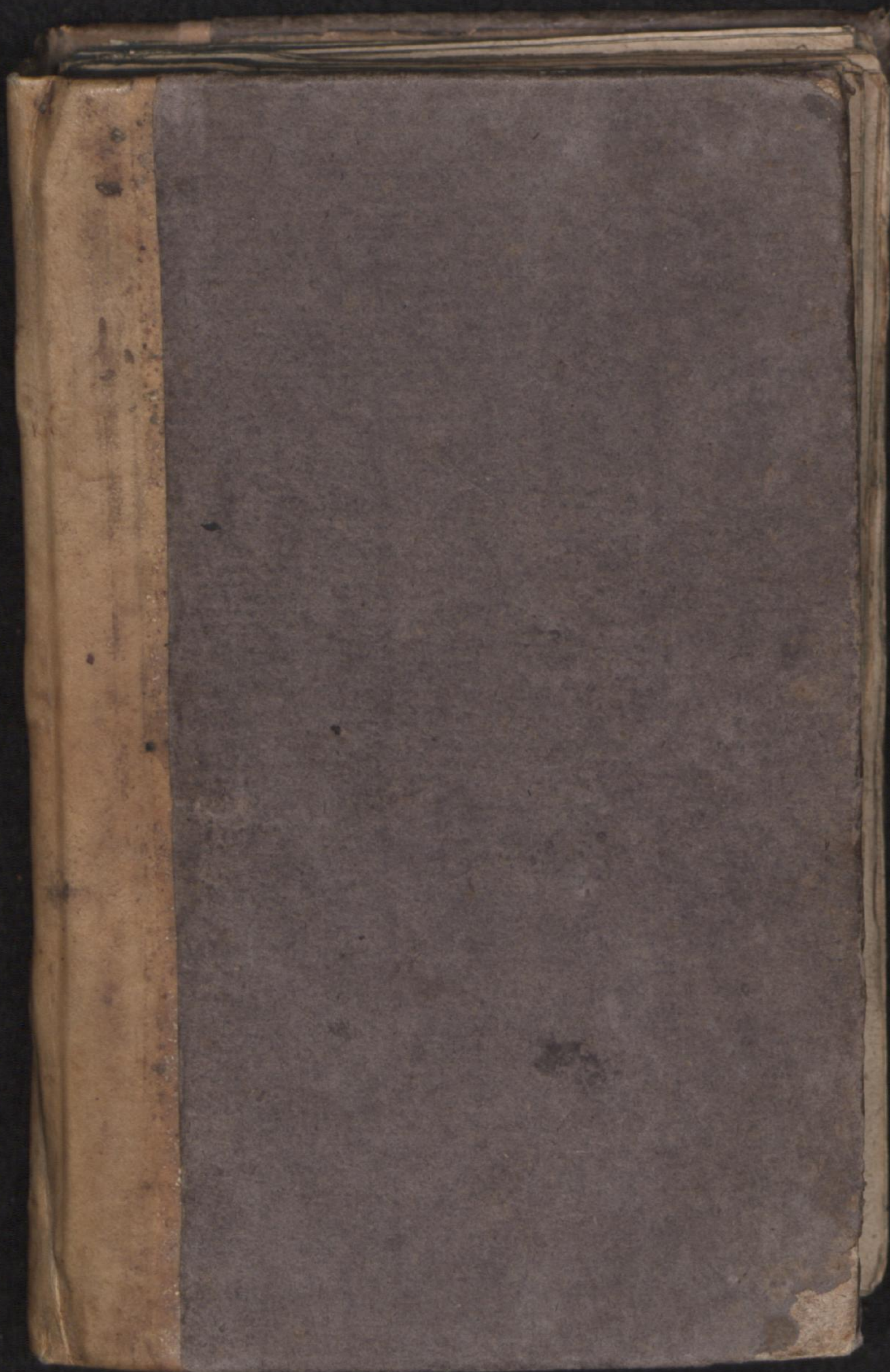
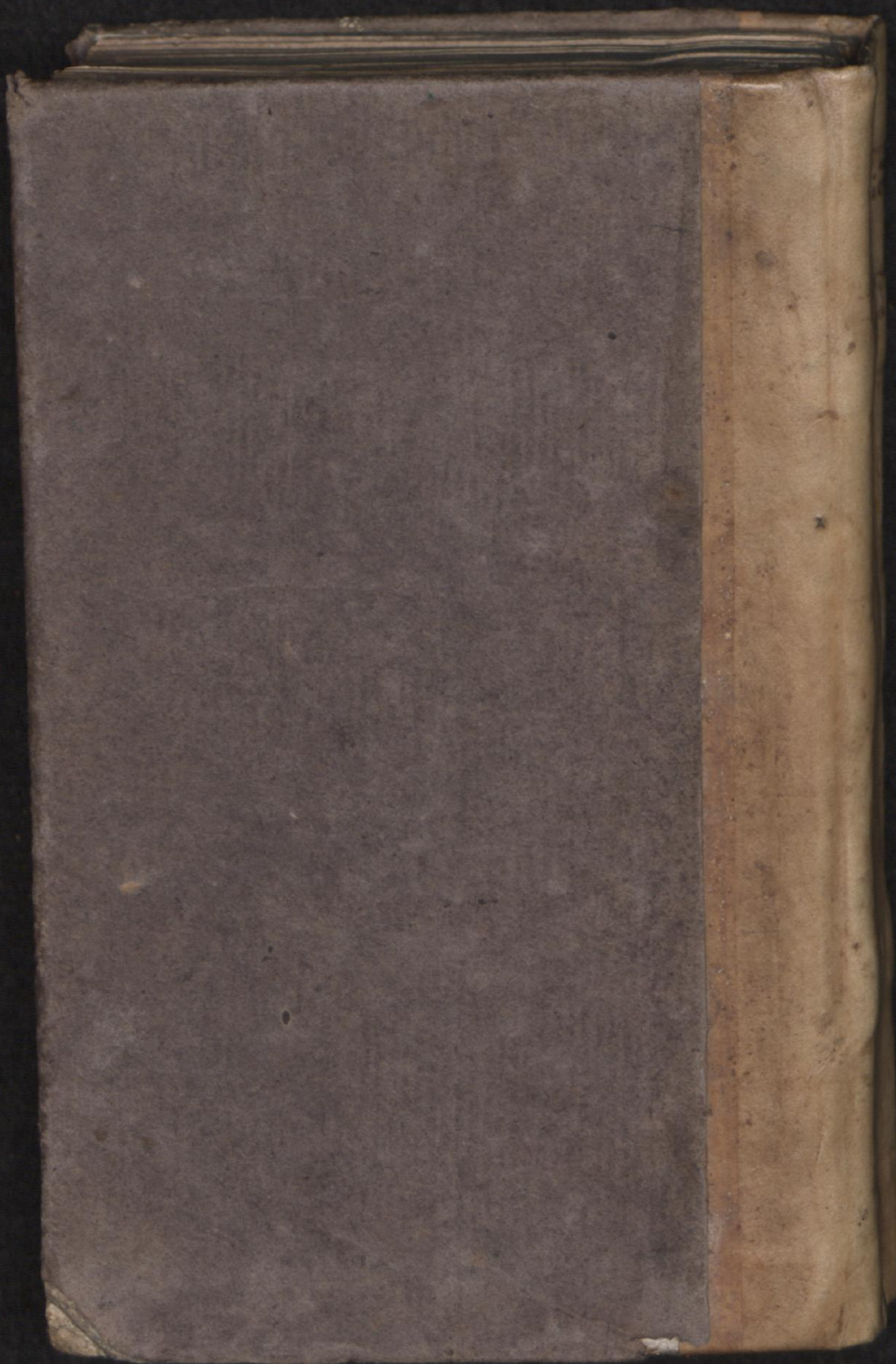
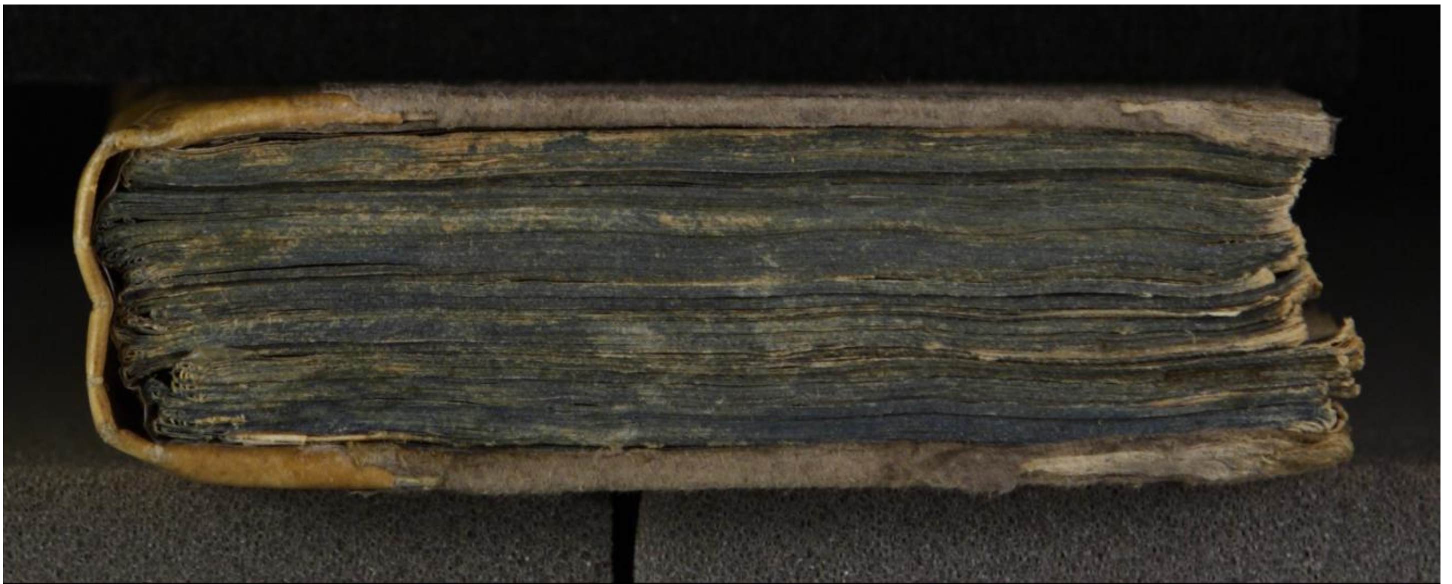
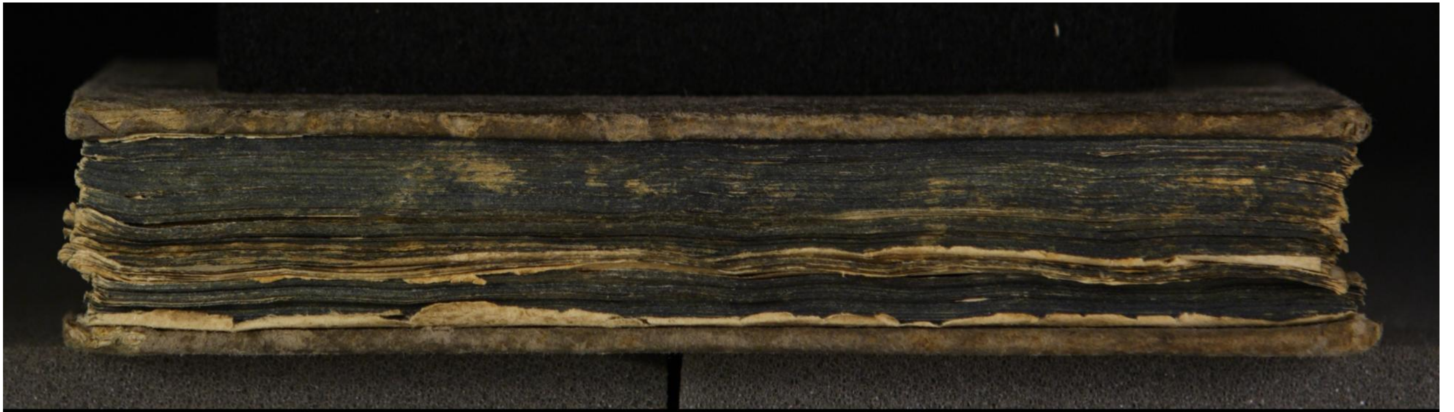

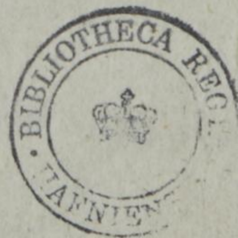

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Henrick Smids

fierde Vrtegaard / flitelige tilsammen læst aff lærde Lægers Bøger / faar Quindfolcks oc vnge Spædebørns Siugdomme.

Prentet i Lübeck.

ANNO

1598.

Erlig oc velbyrdig Quinde/ Frue Anne Claus Vrnis til Veltebierg/ ynsker ieg Henrick Smid i Malmø Naade oc Fred aff vor HErre Christo.

Kiere Frue Anne/ ieg haffuer handlet udi min tredie Vrtegaards Bog om adskillige Soter / Brøst oc Breck som baade Mend oc Quindfolck almindelige vederfaris. Men i denne min fierde Vrtegaards Bog / vil ieg aleniste handle om nogle Siugdomme som det ærlige Quindfolck vederfaris/ oc først om det Quindfolck som Gud haffuer begaffuet met Foster/ oc ere bleffne siuglige/ huorledis de dem skicke skulle/ oc met dem handlis skal Der effter vil ieg handle om de andre Quindfolckis Breck oc Soter som icke ere begaffuede met Liffsens fruct/ men haffue dog nogle besynderlige siugdomme / huilcket som Gud oc Naturen

d/ Men seer mand paa nogen singlig Quindis Persone de Tegen som ere lige imod disse forsagde/ Da er hun singlig met Pige Foster.

Er nogen Quindis Persone singlig met Tuillinge/ eller met tuende Foster / da er hendis Bug fuld aff knorter oc ryncker / Hun haffuer en ond oc slem farffue vnder Ansictet oc seer ilde ud. Om hun er tillige met Dreng oc Pige / da leffuer Pigen nøye lenge.

Aristoteles scriffuer / At en Quindis Persone haffuer født tuende karske oc sunde Tuillinge / Oc den femte Maanet der effter fødde hun atter it Foster / men det vaar død.

Det fierde Capittel.

Huorledis mand kand vide oc forfare om Fosteret er helbrede eller siugt/ oc om Quinden skal føde flere Foster.

ER Quindens Bryst haarde oc der flyder ingen Melck aff dem/ som er vandactig da er Fosteret udi Moderens liff starck oc helbrede. Men flyder saadan Melck aff dem som er vandactig / da er Fosteret siuge / Thi det

skulde

skulde haffue saadan Melck til sin fø[illegible]de oc ophold.

Om Fosteret rører sig offte i rette ti[illegible]d/ da er det helbrede oc karskt.

Bliffuer nogen Quindis Persone siuglig / oc vndfanger Foster/ før end hun haffuer hafft sin Tid / oc den haffuer icke hafft sin rette gang som sig bør / det Foster som saa vndfangis / det bliffuer wrecnt oc spedalskt.

Huilcket Foster som fødis i den tiende eller elleffte Maanet/ det er almindelige gierne siugt oc skrøbeligt.

Men om saa skeer/ at nogen vng Quindis Persone vndfinge oc bleffue siuglig met Foster / før end hun haffde hafft sin Tid første gang / det Foster som saa fødis bliffuer it skønt oc fuldkommet Foster.

Vil mand forfare oc vide/ om en Quindis Persone skal føde flere Børn/ efter at hun haffuer født sit første Foster / da skal mand giffue act paa Fosterens Naffle/ saa mange Knuder eller Knaarter som den haffuer / fra Barnsens Liff vdat/ saa mange Børn skal hun siden føde / Men haffuer det ingen / da skal hun icke heller føde flere Børn. Oc om samme Knuder eller Knaarter staa nær hos huer andre

re/da føder hun inden en stacket tid igien. Men staa de langt fra hin anden / da skal er oc vere langt imellem før hun føder igien. De sorte eller røde Knuder mercke Drengebørn / De huide Pigebørn.

Det femte Capittel.

Om Hußbonden eller Hustruen wfructsommeligt / huorledis det kand forfaris.

AT Hußbonden oc Hustruen afle icke Børn tilsammen / det skeer for atskillige sager skyld. Stundem et det Hußbondens oc stundem Hustruens skyld. Hues skyld det er / det forfaris aff samme saaldis:

De tage en Leerpaatte fuld aff Byg/ oc der paa lade de det Menniskis Vand hues Wfructsommelighed de ville forfare/ Om Bygget giffver sig ud oc spirer paa den tredie Dag / da er den Persone fructsommelig/ Men om det icke saa skeer/ da er den wfructsommelig.

Andre de tage Bønner oc handle met dem lige saaledis som sagt er om Bygget.

Andre de tage Huedekled/ oc lade der paa Menniskens Vand / oc vaaxer der

D-me i dem/ da er samme Menniske wfruct-sommeligt.

Somme forsøge det saaledis. Hußbonden slar sit Vand eller Piß paa en sted der som Neller eller Katost vaaxe / oc Hustruen slar oc sit i en anden sted paa samme Vrter / oc hues Vrter først bortvißne eller tøris / den skal vere wfructsommelig.

Hipocrates lærer / huorledis mand kand forfare oc vide om en Quinde eller Jomfru er wfructsommelig oc det skeer saaledis.

Quinden eller Jomfruen skal sættis paa en Stol som hafver it hul mit udi / oc skal hun neden til tættis vel mit Klæder / oc skal giøris en Røg under op aff gode vellucten dis ting / vere sig af Nelicker / Myrrha / Aloes / Træ / Storax Calamita / eller oc af andre saadanne / Føler hun at saadan god vellucten dis Røg gaar ud aff hendis Mund oc Nese / da er hun icke wfructsommelig / men Hußbonden.

Her vil ieg sætte nogle Lægedomme huilcke som Moderen rense oc giøre Quindfolck fructsommelige / oc de skulle brugis naar som Quinden haffver hafft sin Tid udi tre eller fire Dage.

Byncke saaden i Vin eller i Øl / oc druck e

drucket/ driffver Quindernis Tid/ oc renser Moderen.

Mesterurt/ Hiertensfryd/ oc Bønke/ saadne i Vin eller Øll/ oc der aff drucket giør det samme. Ostrūtiūm. Melissa. Arthemisia. Milissa.

Hiertens fryd saaledis brugt som sagt er/ giør det samme. Mand skal oc finde af hende i Vand/ oc der met sig under op tøge oc bade.

Basilicon saaden i Vand/ oc der met under op røget oc badet/ oc paa Quindens Bug lagt/ giør det samme. Basilicon.

Siuder mand Skarlagis urt i vand/ røger oc bader sig under op met hende/ da rensis Moderen/ oc Quinden bliffver fructsommelig. Gallitricū.

Det samme giør oc Marn eller Katte Urt/ om den brugis som offven faare sagt er. Nepeta.

Meyran saaden i Vand oc den brugt under op som sagt er giør det samme. Majorana.

Tormentilla saaden i Regnvand/ her met badet som sagt er/ giør Quinden fructsommelig. Mand skal oc støde aff hende met Honnig/ oc der aff Plaster giøre/ oc legge det paa quindens Bug. Tormentillæ.

Regnfan tiurt oc støt til Pulver/ Her aff it halfft Lodt til sig taget met Vin/ Tanacetū.

256

renser Moderen oc gior Quinden fructsommelig.

Det siette Capittel.

Huorledis de Siuglige Quindfolck/ som ere met Foster/ skulle skicke oc holde dem/ effter de haffve undfanget.

JEg haffver sagt oc lært huorledis Fosteret undfangis/ oc huorledis mand kand vide oc forfare om en Quinde er met Foster eller ey/ oc om hun er met Dreng eller Pige/ disligeste oc om Hußbonden eller Hustruen ere ufructsommelige? Men nu vil ieg lære de siuglige Quindfolck som Gud haffver begaffvet Foster/ Huorledis de ret skickelige skulle holde dem/ paa det at den dyrbare Guds gaffve som de ere begaffvede met/ skal icke vederfaris nogen skade/ Huilcket saaledis skal skee.

Quinden skal haffve sin værelse oc omgengelse paa de steder der som god luct er/ oc der hafve glædskaff met hofvisk skempt/ snack oc anden tidkoring/ hun skal vocte sig for graad/ gremmelse/ vrede/ hastighed/ oc fortornelse/ hun skal oc vere stille/ oc holde sig tuctelige i all hendis Handel/ Hun skal

skal icke Dantze / Springe / Hoppe / [illegible] Ride / icke heller sig hasteligc nedsette / oc ey heller opløffte noget som er tungt / ey heller giøre suart Arbeyde / oc ey raade høyt / Paa det at den Aare som gaar fra Quindens Bryst oc ind udi Fosterens Nafle (giennem huilcken Fosteret den stund det er i Moderens Liff / sin Næring oc føde haffver) skal icke sønderbrøste / huilcket lættelige skeer / om den siuglige Quinde icke holder sig skickelige oc tilbørlige / som sagt er.

Forboden Mad.

Den Mad som lættelige fordøffvis eller fortæris / skal den siuglige Quinde bruge / lige som disse oc deris lige ere: Gaat ferskt Oxekiød / Unge fede Høns / Giedekiød / Kalffkiød / vilde oc tamme Fule / Blødsaadne Eg / Byggrød oc Velling / oc anden saadan Mad. Den siuglige Quinde skal icke nyde eller bruge / røget eller saltet Kiød / Bønner / Hirsegryn / Melck / Ost / eller raa Frucet / vere sig Eble / Pærer / eller anden saadan Frucet.

Hipocrates lærer oc siger / at intet siugligt Quindfolck som met Foster er begaffvet / skal icke udi de fire første Maaneder effter at hun haffver undfanget / bruge nogen Lægedom som stolgang giør / oc ey

helder Nareladis eller Koppesættis / uden saa er at det skeer met en god vijs oc vel forfaren Lægis Raad.

Løsen. Om singlige quinder forstoppis oc kand icke gaa til stols oc haffve sit mag / da skal hun bruge den Mad huilcken som Bugen bløder oc obner som denne efterfølgendis giør.

Beta. Oleum Hispanicum. Hun maa æde aff unge Høns som saaden ere met Bede.

Eller hun maa æde den Kaal som er giort oc beredt aff Spinas / oc met Smør vel fed giort.

Lactuca. Eller hun maa tage Lectyge / oc lade den faa en opsød / oc her aff giøre en Salat met Vinædicke oc Salt / oc den æde om Afftenen / naar som hun vil sig nedlegge til Søffns.

Stegte Eble ædne om Morgenen met Sucker / oc der paa drucket en god Drick Vin / eller Eblemost som er giort aff søde Eble / obner Bugen oc giør Løsen.

Figen saadne oc ædne giøre oc Løsen.

Folia Senę Alexandrinæ. Om den singlige quinde vore saa haardelige forstoppet / saa at hun icke finge Løsen oc stolgang aff faarescreffne Lægedom / da maa hun bruge den Purgatz oc Lægedom oc som giøris aff Seneblad.

Eller

258

Eller hun maa bruge en aff de Tappe som bag indstingis oc Løsen giøre.

Eller mand maa sætte hende bag ind uden all Sorg oc fare it Clister / som giort er aff ferst Oxekiødsaad / eller aff Hønse-kiødsaad. Clistere.

Om nogen siuglig quindis Persone bleffve skrøbelig oc mactløß / oc hendis styrcke forsuinder / da maa mand gifve hende aff Electuario de Gummis, eller Diamargariton, eller aff Leticia Galeni, huer gang it quintin met Vand aff Rosen / oc aff Surer brent vel tilsammen blendet. Disse Electuaria styrcke Hiernen / Hiertet / Maffven / Leffveren / oc quindfolckernis fødsels Lemmer / oc fordriffve Melancholiam / oc de som ere halff døde faa deris styrcke igien.

Electuariũ de Gemmis. Diamargariton. Lætitia Galeni.

Mand maa oc vel gifve den siuglige quinde it helt / eller it halfft quintin / aff Andromachi eller aff Galeni Theragelse / effter Personens styrcke oc leylighed / Aff disse styrckis quindens Moder oc Fosteret i Moders Liff.

Theriaca Andromachi vel Galeni.

Men den Theragelse Diatessaron / eller den som Kremerne i Kramboderne fal hafve / skal den siuglige quinde i deñe tid ingelunde bruge / thi at hun oc Fosteret kunde forgifvis aff dem.

Theriaca Dyatessaron.

Mand

At styrcke Hiertet.

Mand maa oc vel saaledis styrcke Hiertet. Mand skal tage Rosenvand / Oxetungis urtis Vand / disse tilsammen blende / oc her udi røre nogen Canelebarck/ Neglicker/oc Saffran smaa støtte til Pulver / Her udi skal vodgiøris en Linklud som fire gange er lagt tilsammen / oc det vaade udkrysk / oc den skal offver Hiertet leggis.

Cinamomũ. Garyophylli Crocus.

Om nogen siuglig Qunde finge Pine oc stor Vee udi Liffvet / saa at hende siuntis at hun skulde føde Fosteret før end hendis rette Tid kommer / da skal der giøris en Røg under op aff gaat huid Røgelse / aff saadan Røg styrckis Moderen oc Fosteret.

Thus albũ.

Mand skal oc siude Holtzurt / Gallæ/ oc Consolide majoris rod / i Vand/ Vin oc Edicke/ her met skal den siuglige Quindis Bug thois effter at hun er saaledis røget som sagt er.

Enula. Gallæ. Consolida.

Vemmelse til Mad.

Om nogen siuglig Quinde finge Vemmelse til Mad oc Dricke da skal mand gifve hende huer Morgen at dricke aff denne Lægedom / førre vel varm giort.

Syrupus malorum. Granatorũ. Moscus.

Mand skal tage Syrup aff Granate Eble it halfft Quintin/ Desmer/ Moscus kaldet/ Aloes træ/aff huert trediedelen aff it Quin-

Quintin / Canelebarck / saa meget som it Bygkorn veye / disse skulle blendis met sex Lodt Surevand.

Lignū aloes.
Cinamomū.
Aqua acetosæ.

Mand skal oc giffve den siuglige Quinde om Morgenen Middagen oc om Afftenen / huer gang effter hendis Maaltid / en aff de smaa Kager som stedze findis berede i Apoteken / oc det kaldis Confectio Diambræ, her aff styrckis Hoffvedet / Hiernen / Hiertet / Mafven oc alle indvaartis Lemmer / Disligeste Fordøffvelsen oc Fødselens Lemmer.

Confectio Diambræ.

Mand skal oc tage Mastix / Myrrhe / oc huid Rogelse / oc dem støde til Pulver / oc blende dem met Lisebons Olie / Her met skal Mafvens Mund eller indgang udvaartis smøris.

Mastix.
Mentha.
Olibanum.
Oleum Olivarum.

Faar noget siugligt Quindfolck som er met Foster sin Tid før hun haffver født / da skal mand slycke gloendis Staal offte i sød Melck / oc giffve hende den at dricke / Eller mand maa rede Grød eller Velling aff samme Melck oc giffve hende den at æde.

Quindens Tid.

Eller mand maa giøre it Karbad til den siuglige Quinde met / disse effterfølgendis Vrter saadne udi Vand / oc sætte hende der i at hun kand vel suedis.

Bad.

Plantago major. Pentaphilō. Enula campana. Fimus columbarūm.

Mand skal tage aff den store Veybrede/ Fem fingers urt / Holtzurt / Duemøg/ Bønne straa / Haffrestraa / aff huert en Haand fuld/ disse skulle brugis som sagt er.

Føde for tilige.

Der ere oc nogle quindfolck til/huilcke sielden gaa deris rette tid ud / Men føde deris Foster for tilige / de skulle saaledis handle.

Capillus veneris. Chamomilla. Anetum. Sal.

Den stund de ere siuglige skulle de tage Stenrude / Cammilleblommer/ Dill oc Salt / aff huert en Haand fuld / disse skulle siudis i Vand / oc her aff gioris it Fødevand/ her udi skal den siuglige quinde huer Dag bade sine Fødder / om Afftenen før end hun giør sin Afften Maltid/ Disligeste saaledis tre timer effter sin Nadere/ Siden skulle Fødderne vel gnidis oc tørris met varme Linklude / huer gang de saaledis ere tone oc bade.

Denne ere oc en god/ forfaren oc offte forsøgt Lægedom faar forsagde Breck: Mand skal tage det Skin / eller den Hud som sidder i Maffven paa Høns/ Det skal tørris oc stødis til Puluer / Her aff skal quinden udi nogle Dage om Morgenen tage til sig/saa meget som en Gylden veyer/ met en Drick Vin.

Det siuende Capittel.

Nogle

Nogle tegen aff huilcke mand kand forfare / at Fødselens tid tilstunder.

HEr vil ieg lære de unge quindfolck nogle Tegen aff huilcke de kunde vide oc forfare at Fødselens tid tilstunder / oc nogle Tegen aff huilcke mand kand forfare / om Fosteret skal fødis

Første Tegn naar Fødselens tid kommer oc tilstunder / da faar quinden Pine nedre i sin Bug under Nafleu / Disligeste i Ryggen / i Rørrerne / oc den lønlige Lem hoffnis / Hun fornemmer oc nogen Vædske som nedrinder.

Aff disse efterfølgendis Tegen kand forfaris oc vidis om Fosteret skal fødis oc komme til Verden : Om Fosteret rører sig i Moderens Liff / Om Pinen nedsættis til den lønlige Lem / Om quinden er helbrede oc fer / oc hafver en sterck Aande / saa at hun kand arbeyde oc nedtryste Fosteret. Gode Tegn.

Men disse ere onde Tegen om quinden sueder kaalder Sued / oc hendis Aarer sla saare fast oc hasteligt / Om hun daaner / besuimer oc vorder mactlos / Disse ere Dødsens Tegen. Onde Tegn.

Det

Det ottende Capittel.

Om Quinde pinis met Fosteret oc kand det icke føde.

I Den niende Maanet er Fosteret aldelis fuldkommet oc voxer stercke/ oc kand da icke lenger faa sin Næring oc føde nock aff den Aare som gaar fra Moderens Bryst ind i Barnsens Nafle/ oc da rører sig Fosteret saare i Moderens Liff / oc vender sig om til sin udgang/ huilcket vel offte forhindris aff atskillige ting. Stundem aff Quindens Moder/ som er forsnefver eller forliden/ eller er oc bullen/oc met Vaarter eller andet om beset/ for hues skyld hun kand icke obnis nock oc skicke sig til Fosterens udgang. Stundem er det hendis Blæris skyld/ eller de Gyldene Aarers/ huilcke som sidde bag i Artzen/ oc ere besætte met Vaarter eller Bylder. Stundem er det Fosterens skyld/ huilcket stort er/ saat at det icke kand igiennem gaa Moderens Laase. Stundem oc for den skyld/ at Fosteret er siugt/ lidet oc læt / saa at det kand sig icke selff vende oc hielpe til sin udgang. Stundem oc fordi/ at der ere flere end it Foster/ eller om det haffver flere Lemmer / end som it natur-

naturligt Menniske bør at haffve. Same-
ledis oc / om det komer før end den rette
tid er / den stund Baandene ere end faste i
Moderens Liff. Eller oc om det kommer
for silde / for Sot oc Siugdoms skyld.
Stundem oc / at Fosteret er dø i Mode-
rens Liff. Eller oc om den Hinde / i huil-
cken Fosteret ligger / er forsterck / eller oc
forblød / oc bryster sønder / før end Foste-
ret hafver vent oc sticket sig til sin udgang.
Stundem oc for den store Kuld eller He-
de skyld / aff huilcke baade Moderen oc
Fosteret faa stor skade. Stundem oc der
aff / at den siuglige Quinde hafver ædt oc
brugt den Mad som tilsammen drager /
snefver giør eller oc stopper / lige som disse
efterfølgendis giøre : Castanier / Ager-
ne / Slaan / Hirsegryn / Risengryn / Eg
saadne haarde eller stegte / rød Vin. Stun-
dem skeer det oc af megen Veet / Angest /
Sorrig / Bedrøfvelse / aff megen faste
Tørst / oc for andre saadanne Sagers
skyld / forhindris ofte Fødselen.

Mad som stopper.

Bad.

Oc efterdi at her i vore Land ere man-
ge uforstandige Jordemodre til / som ieg
i Sandhed forfaret hafver / huilcke som
skulde giffve de unge siuglige Quindfolck
gode Raad / Da vil ieg dem her lære / huor-
ledis

ledis de lættelige met Guds hielp / skulle føde deris Foster til Verden.

Malva. Chamomilla. Melilotum. Capillus veneris. Semen Lini. Fœnũ græcum.

Tolff eller fiorten Dage før end Fødselens Tid tilstunder / oc quinden nogen Ve oc Pine føler / da skal hun lade siude i Vand Katteost / Camillebloumer / Amur / Stenrude / Hørfrø / Fœnum Græcum, oc andere saadanne Vrter / som bløde oc smidig giøre / Her aff skal giøris it Karbad / i huilcket quinden skal offte oc idelige bade oc skal side der i / saa at Vandet gaar offver hendis Nasle / dog skal hun icke forlenge side der i tillige / paa det at hun skal icke bliffve for skrøbelig oc mactløs.

Men vaare det saa / at den siuglige quinde vaare siug oc skrøbelig / oc haffde føye styrcke / eller oc vaare mactløs / saa at hun icke kunde tale oc fordrage saadant it Karbad / da skal mand vaadgiøre en Suamp eller en uloen Klud i forscreffne vand / oc der met bade hendis Lender / Fødder / begge Rører / oc den lønlige Lem. Men saadanne siuglige quindfolck de skulle icke bade udi Badstue / eller i noget Suedbad. Oc naar som quinden er saaledis badet / som sagt er / da skal hendis Ryg / Lender / Bugen under Naslen / begge Rører oc den lønlige Lem / vel smørris oc gni-

dis met Lilieolie / eller met Mandelolie. Hafver mand icke disse Olier / da maa mand bruge i deris sted god klaret Gaaseister / Hønseister / eller Andeister / huilcket mand aff disse kand faa oc bekomme. Den fuglige quinde skal oc vaadgiøre it stycke aff en Suamp / eller nogen Bomuld i forscreffne Olier / eller i Fettet / oc den stingt i den lønlige Lem. Saadanne Bad oc Smørelser skulle besynderlige de unge / maffre oc dørre quindfolck bruge.

Oc naar som Fødselens Tid kommer / skal Jordemoderen vere til stede / met hues hun skal paaholde / oc besynderlige met den Stol / paa huilcken den fuglige quinde skal sættis / som der til serdelis skal vere giort / hun skal oc haffue til stede met sig Suamp / Sax / Naal oc Traad / disligeste de Olier / eller Fet / som offvenfaare omtalet er / Met huilcke hun skal smørie sine Hender saa tit oc offte som hun handler oc tager paa den fuglige quinde oc Foster. Jordemoderen skal trøste / husvale / bede oc formane den fuglige quinde / oc de andre Dannequinder som der til stede ere / at de falde met hende paa deris Knæ / oc paakalde Gud oc læse en Fader vor / oc bede hannem inderlige aff

Hvad Jordemoderen skal haffve til stede.

Hier-

Hiertens grund / at hand vil vere tilstede met sin hellige Aand oc Naade / oc giøre dem hielp oc bistand / saa at det maa faa en lycksalig fremgang som nu forhender er. Oc naar som dette saa er skeet / skal Jordemoderen sætte den siuglige Quinde paa Stolen / trøste oc husvale hende som oc før er sagt / oc bede hende arbeyde trolige / om saa er / at Moderen fornemmer / at Fosteret vil gifve sig af sted / arbeyder hun ellers / da skeer det forgefvis / oc Quinden træt giøris / saa at naar som hun met rette skulde arbeyde oc giøre sin beste / da er hun forskrøbelig / oc hafver ingen mact der til / at hun kand giøre det.

Jordemoderen skal oc hafve tilstede hos sig de Olier som ofven faare screffne staa / hun skal blende nogen aff dem met god Hønseister / Oc om hun vil / maa hun lade det i en Eggeblomme / eller det huide aff it Eg / oc her met skal hun smørre den siuglige Quindis Bug.

Oc om Fosteret vilde icke komme aff sig self / da maa Jordemoderen gifve den siuglige Quindeen af disse efterfølgendis Lægedomme / huilcke som hun kand faa oc bekomme / Thi de lætgiøre Fødselen

At mand kommer den siuglige Quin-

de

de til at pruste eller nyse met de ting som giøre at nyse / vere sig Bertrem / Nyseurt / Peber / eller andre saadanne smaa støtte til Puluer / oc udi Næsen lat / hielper saare vel / oc giøre Fødselen læt. Pyrethrum. Helleborus. Piper.

Tager mand end Skee fuld aff Honnig / oc to Skeder fulde aff Vand / oc vermer disse tilsammen / oc giffver den singlige Quinde det at dricke / da føder hun lætteliga. Mel.

Giffver mand den singlige Quinde lit Lauerolie met varmt Vant at dricke / da føder hun lættelige sit Foster. Oleũm Laurinium.

It eller tu Peperkorn ædne giøre Fødselen læt / oc uddriffve den anden Fødsel. Piper.

Stenrude som vaaxer paa Mure / smaa støt oc blandet met Rosen Syrup / Den singlige Quinde her aff giffvet / giør Fødselen læt / Polleye saaden i Edicke oc Honnig / den singlige Quinde her aff gifvet / giør Fødselen læt. Capillus veneris. Pulegium.

Eller mand maa giffve Quinden Polleye støt til Pulver blandet met Rosen Syrup.

Colloquint smaa støt / oc blandet met Osen aff Rude / Bugen her met smurt giør Fødselen læt. Coloquinthida.

Eller mand maa giøre en Tap aff Sticke oc fylde den inden til met Bomuld/ oc vaadgiøre saa samme Tap udi Osen aff Rude / huor udi nogen Scammonea er blandet/oc stinge den udi den lønlige Lem.

Scamonea.

Eller mand maa siude Coloquint udi Vand / oc tage saa aff samme Vand / oc røre det udi lit Myrrhe/ Bygmeel/ oc Osen aff Rude/ oc giøre Plaster her aff/ oc legge det paa den siuglige Quindis Bug fra Naflen oc ned paa i hendis lønlige Lem/ da føder hun snart.

Myrrhæ. Farina hordei.

Eller mand maa vaadgiøre Bomuld i Osen aff Rude/ oc stinge den udi den lønlige Lem.

Succus Rutæ.

Legger mand den Gummi Opponacum oc huid Nyseurt udi Bomuld/ oc stinger den udi siuglige Quindis lønlige Lem / da giffver sig Fosteret ned / vere sig leffvendis eller død.

Opoponacum. Helleborus.

Barcken aff Cassia fistula smaa støt/ oc der aff met Vin drucket/ lœt giør Fødselen.

Cortex Cassiæ fistulæ.

Giffver mand den siuglige Quinde Vin/ som met Vand blandet er / huor udi it quintin Bebergel / oc aff den Gummi Asæ Fetidæ saa stort som en Ert vel sønder gneden er at dricke/ da føder hun strax.

Castoreum. Asa Fetida.

Cane-

Canelebarck smaa støt oc met Vin drucket / giør oc Fødselen lætt.

Cinnamomum.

Om disse forscreffne Lægedomme ville icke hielpe / da giør en Røg under op saaledis. Tag Myrrhe / Bebergel / oc aff den Gummi Galbani, lige meget aff huert / oc stød dem til Puluer / rør disse tilsammen met Oxegalde / oc giør her aff trinde smaa bløde Piller / tag saa her aff it quintin til lige / oc leg det paa Gløder oc lat Røgen gaa op i den lønlige Lem / da giffver Fosteret sig frem til Fødselen.

Myrrha. Castoreum. Galbanum.

Giør mand en Røg under op aff Duemøg / eller aff Høgemøg oc aff den Gummi Oppoponaci, hielper oc saare vel.

Stercus columbarum. Fimus accipitris. Opponacum.

Trind Hulurt suøbt udi Bomuld / oc den stungen udi den lønlige Lem / giør Fødselen lætt.

Aristolodia rotunda.

Det samme giør oc Luseurt / om den brugis som om Hulurten sagt er.

Staphis agria.

Vand aff de huide Lillier brent / try Lodt der aff drucket / driffver Fosteret ud aff Moderens Liff / oc alt andet huis inde i Moderen er / Jordemoderne i andre Land oc Rige bruge almindelige gierne dette Vand til at uddriffve Fosteret met.

Aqua Lilij albi.

Vand aff Byncke brent try Lodt

Aqua Arthemisiæ.

aff det drucket / giør Fødselen læt oc uddrifver Fosteret.

Det niende Capittel.

Hvorledis den anden Fødsel skal uddrifvis.

DEn Hinde / udi huilcken Fosteret laa i Moderens Liff / kaldis Secundina, paa Latine / oc aff Quindfolckene / Den anden Fødsel / hun kommer stundem ud met Fosteret / oc stundem bliffver hun inde / oc komer icke ud / Fordi at Quinder er siug oc skrøbelig / oc er icke sterck oc før at hun den uddriffve kand / eller at samme Hinde er fest ved Moderen / Eller oc fordi / at Vander er udløbet / oc hun er bleffven tør inde i Moderen. Stundem oc fordi / at Quindens Moders udgang er tilsammen dragen aff suar Ve oc Pine / oc er saa bleffven snefver / eller hofven. Naar som denne Hinde inde bliffver / oc icke udkommer / da raadner hun inden faa Dage / oc giffver en ond luct aff sig / huilcken opfar ind udi Maffvens Mund eller indgang / oc til Hiertet / til Lefveren / oc udi Hoffvedet / oc til den Hinde Diaphragma kaldet / paa huil-

huilcken Hiertet oc Lungen ligge. Saa vorder den singlige Quinde trangbrystet/ Hun faar en stacket oc trang Aande/ Suimelse / sueder kold Sued/ oc ligger offte lige som hun vaare død / Omsier raadner den singlige Quindis Moder her aff/ oc saa døer Quinden.

Først skal den singlige Quinde styrckis med god Mad/ Mand skal gifve hende Vinsube / som ret er met idel Eggeblommer / foruden det huide aff Egget / oc her udi skal ladis lit Canelebarck/ Saffran oc Sucker. Lægedom. Ciñamomũ. Crocus. Sacharum.

Eller mand maa giffve hende Huedebrød som blød er udi Saadet aff Capuner/ eller udi Hønsekiøds Saad/ paa huilcket mand skal strø støt Canelebarck/ Saffran oc Sucker. Castoreum. Myrrha. Ciñamomũ.

Her effter skal Jordemoderen tage Bebergel / Myrrhe / Canelebarck oc Saffran/ støtte til Pulver/ saa meget aff huert som en Bøn eller to kunde vere / her aff skal hun legge paa gløer / oc giøre en Røg under op / den stund Quinden end sidder paa Stolen/ oc hun skal tætte hende neden til vel met Klæder/ paa det at samme Røg kand gaa vel ind udi hende.

Der effter skal mand komme den singlige

 lige

lige Quinde til at nyse eller pruste met nogen aff de ting som pruste eller nyse giøre/ om huilcke her offven faare udi det næste Capittel screffne staa. Hun skal holde sin Aande vel inde arbeyde oc kryste vel / ned at.

Cassia fistula. Cinnamomum. Crocus.

Oc om den anden Fødsel eller Hinde vilde icke gifve sig ud aff forscreffne Lægedomme/ da skal mand tage it Lodt aff Cassiæ fistulæ rødskal / Canelebarck oc Saffran/ aff huert saa meget som en Bøn/ disse skulle stødis smaa/ oc giffvis Quinden met Vin / som met Vand blandet er eller met Øl at dricke

Helleborus albus. Opopponacum.

Eller mand maa tage huid Nysenrt oc den Gummi Oppoponacum, oc handle der met / som her offvenfaare udi det næste Capittel staar / da gifve den anden Fødsel sig visselige ud.

Unguentũ Basiliconis.

Unguentum Basiliconis, som findis i Apoteken/ i Moderen ladt / uddrifver den Hinde/ udi huilcken Fosteret laa.

Abrotonum Myrrha.

Abrød saaden udi Vin met lit Myrrhe / oc den drucket / uddriffver den anden Fødsel.

Polleye brugt lige som om Abrød sagt er/ giør det samme.

Sal

Sal Armoniacum, it Quintin met Vin drucket / uddrifver den anden Fødsel. Sal Armoniacum.

Solsickers urt oc Blomster tørde, oc Ild udi dem sæt met it Voxliuß / oc den Røg under op lat / driffver den anden Fødsel veldelig. Calendula.

Hulurt / Myrrhe / oc Peber saadne udi Vin / oc aff den drucknet / uddriffver den anden Fødsel / all whumskhed som i Moderen er / Oc de Quinder huilcke som ligge udi Barselseng / skulle offte bruge aff denne Drick / paa det de kunde deßbedre rensis. Aristolochia. Myrrha. Piper.

Om alle disse forscreffne Lægedomme ville icke hielpe / da skal mand tage det lætte huide Eble Colloquint kaldet / findis i Apotecken oc hos somme Kremmere falt / det skal siudis i Vand / oc der i ladis Osen aff Rude / Myrrhe / Hørfrø / Fœnum græcum, oc Bygmel / aff huert en Ske fuld / Naar som disse ere vel tilsammen saadne / skal det strygis saa vaarmt paa en Linklud / som er dubbelt tilsammen lagt / Denne Klud oc Plaster skal leggis paa den siuglige quindis Bug under Naflen indtil hendis lønlige Lem. Samme Plaster oc Lægedom er offt brugt aff vise oc forfarne Læger oc Jordemoder. Colloquinthida. Succus Rutæ. Myrrha. Semen Lini. Fœnum græcum. Farina Hordei.

Det tiende Capittel.

Hvorledis der skal handlis met det Nyfød Barn.

NAar som Barnsens Nafle er aff skaaren saa nær som ved fire fingre bret / oc er toet oc renset / oc tiurt / da skal Jordemoderen hafve tilstede it subtilige Pulver / aff huilcket hun skal strø paa den affskaarne Nafle / huilcket Pulver saaledis skal giøris oc beredis. Mand skal tage Bolas Armenus / Drageblod / oc Myrrhe / dem til Pulver. Mand skal oc legge paa Naflen en liden Linnet Pude / som giort er aff Linklude / nogle gange tilsammen lagde / oc der offver binde it linnet Bendel. Saa stillis blodet oc Naflen beskermis / saa at hannem vederfaris intet ont. Oc naar som Naflen er aff falden / da skal der alligevel stroes aff forscreffne Pulver paa den / da lægis Nafflen inden en stacket tid oc bliver skøn.

Der effter at saa er handlet / oc det nyfødde Barn er lagt oc bundet i suøbe Klæder / før end mand gifver det at æde eller at dricke / skal Barnet ned leggis i Sengen til Moderens venstre side / mod hendis Hierte / oc hun skal da gifve det at dy / da

drager

drager hun alt det onde til sig som Barnet
hafver i sig / huilcket siden gaar fra hende
igien/ ved den vædske som fra hende da fly-
der uden all hendis skade eller forderffvelse.
Oc handler mand saaledis met det nyfød-
de Barn/ da kommer det Barnet til gode/
saa at det faar icke den Faldende sot / eller
Spedalsk sot / eller andre saadanne onde
Siuger. Naar som Barnet saaledis haff-
ver leget hos sin Moder en time eller mere/
da maa mand tage det fra hende oc nedleg-
ge det i sin Vogge / oc der effter skal der
offte leggis til Moderen igien / vere sig
Dag eller Nat / all den stund det icke æder/
men dier. Mand skal oc kiøbe i Apoteken
røde Correlsten som ere beredde / oc blende
dem met Sucker oc fersk vsaltet Smør/
her aff skal mand gifve Barnet huer Dag
noget at æde/ oc det skal strygis i Barnsen
Mund met en Finger / Da beskermis oc
forvaris Barnet all den stund det leffver
fra forsagde Siugdomme. Mand skal oc
henge om Barnsens Hals oc Arme Peo-
nie Stene / oc røde Correlstene/ her
aff glædis Barnet oc be-
skermis.

Hos huilcke side Barnet skal ligdis.

Det xj. Capittel.

Død Foster at uddrifve.

FØr end ieg her nogle Lægedomme sætter / huorledis det døde Foster skal uddrifvis/vil ieg her først sætte oc beskrifve tolff Tegn/ aff huilcke mand kand forfare oc vide / om noget Foster død er udi Moderens Liff.

Første / Om quindens Bryst slagne oc blifve bløde / huilcke som førre haarde vaare.

Andet/ Om Fosteret huilcket sig førre rørde / nu icke mere rører sig.

Tredie / Om det falder bort oc igien udi Moderens Liff / som en Steen / naar hun sig rører eller omvender.

Fierde/ Om quindens Bug oc Nafle/ som varme hafve veret/ blifve kaalde.

Femte / Om der flyder aff Moderen nogen vædske som ilde lucter/ oc ferdelis/ om quinden hafde førre nogen hed Siugdom.

Siette / Om quindens øyen krybe dybt ind udi Hofvedet/ oc det huide af dem blifver brunt / om de oc Næsen rinde/ oc hendis Læber farfvis som Bly.

Siuen-

Siuende / Om quinden hafver ſtor Pine under Naflen oc udi ſin lønlige Lem/ Om hendis Anſict forvandelis oc faar en ond farfve oc lyd.

Ottende / Naar ſom quinden begerer æde oc dricke / atſkillige ting / huilcke ſom icke ſømmelige ere at brugis.

Niende / Om hun icke kand ſofve.

Tiende / Om hund ſtedze hafver Kaalde Piſſ/ hafver attraa oc lyſt til ſtolgang/ oc hun kand dog intet der giøre / eller giør oc føye.

Ellefte / Om quindens Aande begynder at lucte ilde. Oc det ſkeer paa den anden eller oc paa den tredie Dag efter at Foſteret er blifvet død.

Tolften/ Verm din Haand udi varmt Vand / oc leg hende ſaa varm paa quindis Bug/ rører Foſteret ſig icke af den verme/ da er det døt.

Om Moderen ſkal lefve.

OM Moderen ſkal lefve eller ey ſom er met det døde Foſter kand mand forfare af diſſe efterfølgendis Tegen.

Om hun daaner eller beſuimmer / oc blifver mactløs / oc hun miſſer ſin hukommelſe/

melse/ oc hendis Lemmer vorde lamme/ saa at hun kand icke røre dem. Oc om mand taler eller raaber til hende / oc hun da føye eller intet suarer / Eller om hun taler sact om mand raaber til hende. Om Krampe tager hende oc hun gider intet ædet / om hendis Aarer blifve smaa/ oc de sla fast / oc Indvaalerne i hende røstis / Om hun mister sit Skel/ Vittighed oc Forstand/oc blifver vilt. Disse forscreffne ere Dødsens Tegen/Oc naar mand disse Tegen seer paa Quinden / da skal mand befale hende Gud i Himmelen. Men seer mand icke disse Tegen / da skal mand giøre sin flit der til met det første / at Quinden kand blifue aff met det døde Foster. Det døde Foster uddriffvis udi tuende maade / Først met Lægedom / oc naar hand icke vil hielpe / da met Hager oc Tenger som der til bequemmer ere.

Lægedom.

Asa Fetida. Tag den Gummi Asa Fetida it halfft
Ruta. quintin/tør Rude try quintin/ Myrrhe tu
Myrrhæ. Quintin / Stød disse smaa til Puluer / oc giff Quinden her aff/ huer gang it Quin-
Sabina. tin med Vin at dricke/Eller oc met Vand huor udi Seuenboem saaden er.

Siud

Siud Figen/ Fænum græcum, Rude oc Kong / udi Vand / oc giff quinden her aff at dricke / Heraff blifver Fosteret glet/ oc gifver sig difnedre ned til udgangen. Ficus. Fœnum græcum. Ruta. Origanum.

Giøre en Tap aff Bomuld saa lang som din lengste Finger / vaadgør den udi Ofen af Rude som bland er met nogen Scammonea / sting den udi hendis lønlige Lem. Succus Rutæ. Scammonia.

Tag trind Hulurt / Seuenbom / Karse / lige meget af huert stød dem smaa til Puluer / oc blande dem tilsammen met Kogalde / vadgør her udi en Tap / oc brug den lige som her ofven faare sagt er. Aristolochia. Sabina. Nasturtiū.

Giff Quinden aff en anden Quindis Melck at dricke / da gaar Fosteret fra hende. Lac mulieris.

Gif Quinden it halft Lodt Diptans rod smaa støt til Puluer/ met Vin at dricke om hun haffver icke Hede / Hafver hun Hede / da giff hende det met varmt Vand. Diptan.

Tag Myrrhe it Lodt / Canelebarck/ Galbanum / Bebergel / af huert it halft lodt/ Oppoponacum it Quintin/ stød disse til Puluer/ oc blande dem saa tilsammen met Kogalde / Giør Piller her af/ huer paa it Quintin leg / af dem paa gløer / oc Myrrha. Cinnamomum. Galbanum. Castoreum. Opponacum.

lad Røgen fare under op paa quinden/ Denne Røg uddrifver Fosteret oc det forbrende Blod aff Moderen.

Oppoponacum.

Giør en Tap aff den Gummi Opponaco, saa lang som en Finger / sting den ind udi quindens lønlige Lem.

Galbanum.

Giff quinden it quintin eller oc lit mindre/ af den Gummi Galbanum, met try eller fire Lodt Gedemelck at dricke.

Theriaca Diatessaron.

Gif quinden aff den Theragelse Diatessaron it quintin/ Huorledis den giøris oc beredis / findis udi min anden Vrtegaards Bog.

Thymus.

Siud Thimian i Vin / oc giff quinden den at dricke.

Cetaureum. Gentiana.

Agerum saaden udi Vin / eller udi Øl / oc den drucket / uddrifver det døde Foster.

En Vege eller Tap aff Entzians rod giort / oc stungen udi quindens lønlige Lem / uddrager det døde Foster oc den anden Fødsel.

Arthemisia. Macis.

Rød Byncke met nogle faa Muskateblommer saadne udi Vin / oc den drucket/ uddrifver det døde Foster / oc all anden vreenhed som i Moderen er.

Tussilago.

Hestehou / aff somme Houblad kaldet/ saadne udi Miød / eller udi Vand oc Honnig/

nig / oc det saa drucket / uddrifver det døde Foster.

Giff quinden Vin at dricke hvor i Mesterurt saaden er. Ostratium.

Gior en Vege aff de valske Roer / sting den i quindens lønlige Lem. Brionia.

Giør en Røg under op aff Suogel / da uddrifvis det døde Foster / oc Moderen rensis. Sulphur.

Giff quinden try eller fire Lodt Vand / som brent er aff de gule Fioler / Eller siud dem udi Vand / oc gif hende det at dricke / da uddriffvis det døde Foster / Desligeste den anden Fødsel / oc all anden wreenhed som i Moderen er. Aqua cheyri.

Giff quinden tu eller try Lodt Vand / som brendt er aff de huide Lilier. Aqua Lilij.

Vand aff Camilleblommer brent oc drucket iij. eller iiij. Lodt obner Moderens Laase / oc uddrifver det døde Foster. Aqua Cammomillæ.

Giff quinden Vand aff Orcken Salvie brent at dricke. Aqua Salviæ.

Rudevand bruget / giør det samme. Aqua Rutæ.

Om det døde Foster aff forscrefne Lægedomme icke uddrifvis / da skal det uddragis met Hager oc Tenger oc andet Redskaff / som der til besynderlige skulle vere giorde / Gud giffve at alle Jordemodre

dre vel viste huorledis de met saadan Red-skaf rettelige handle kunde / da blefve der vel mangen erlig Quinde / som udi forsagde Nød kommer / ved lifvet / som ellers maa dø. Det giordis vel behof det vaare oc nytteligt / at ieg her screfve huorledis at Jordemoderne skulle handle met det døde Foster / paa det at Quinden som Fosteret er / kunde blifve lefvendis / Men om ieg det giorde / maa vel ske / at ieg kunde saa snart fortiene wtack som tack af det wforstandige quindfolck / Thi vil ieg lade det fare / oc her sige oc lære / huorledis mand skal skære det lefvendis Foster af Moderens Lif / om hun døder.

Døer Moderen oc Fosteret lefver.

ER Moderen død / huilcket mand vel see oc forfare kand / af de Tegn / som it døt Menniske hafver met sig / oc mand haabis at Fosteret end lefver. Da skal quindens Mund / Moder oc den lønlige Lem obne holdis / paa det / at Fosteret kand faa luct oc Aande til sig / som erlige fromme Quinder vel selfve vide / huorledis de her met skulle handle / Siden skal mand met en skarp

Ragekniff opskære den døde Quinde langs at udi den venstre Side / Thi denne Side er mere tom oc fri / end den høyre / for leffverens skyld som udi hende ligger / Oc naar som Quinden er opskaren / skal mand indtage met begge Hender / oc udtage Fosteret. Saaledis ere mange udtagne oc ere siden blefne merckelige Mend oc Quinder.

Her effter vil ieg handle om atskillig breck oc Sagdomme / huilcke som Quindfolck hender / effter at de haffve født deris Børn.

Det xij. Capittel.

Om Quindens Tid.

OM Quindens Tid icke kommer / effter hun haffver født Barn / saa som hun bør at komme. Da skal mand komme hende til hielp met de ting / som komme den at flyde / huorledis det skal ske / vide mange erlige Quinde vel selffve / vere sig met Bad / Røg / off ven eller neden ind / met Plaster at legge paa hendis Bug / aff saadne Urter eller andet / Eller oc met Smørelse / effter Quindens oc Sagdommens leylighed.

Arthemisia. Salvia. Pulegium. Ceretolium Anisum. Fenicułum. Grana Juniperi. Ruta. Cinnamomum. Spicanardus.

Quinden skal oc rensis met varme ting / huilcke som giøre at pisse. Thi alt huad som giør vel at pisse / det driffver Quindens Tid / oc renser dem effter de haffve født / Disligeste oc met de ting huilcke som komme Blodet til at flyde / oc romme Aarerne / oc vædsken neddriffve. Lige som disse giøre / Byncke / Seuenbom / Polleye / Kørel / Anis / Fenickel / Eneber / Lanerber / Rude / Canelebarck / Spicanardus oc mange andre saadanne. Dog skulle de brugis met forstand / paa det at Heden icke forøgis.

Naar som mand vil komme den singe Quindis Tid til at flyde / da skal mand komme hende til at nyse eller prnste / met nogle aff de ting som giøre at nyse / Hun skal holde for Munden oc Næsen / oc holde Anden inde / oc kryste vel ned at.

Hun skal oc lade sætte Kaapper inden paa Laarene / hart hos hendis lønlige Lem.

Ungula equi.

Eller mand maa oc giøre en Røg under op / aff en Hestehou.

Om disse forscrefne vilde icke hielpe / oc om Quinden saa sterck er / at hun det taale kand / oc skal hun lade sla oc obne den Aare / Sephena, som sidder indvaar-

tis under Anckelen paa Foden / saa faar hun sin Tid.

Det xiij. Capittel.

Om Quinden finge den Kaaldesiuge.

OM Quinden finge den Kaaldesiuge / det er / wnaturlig Hede / efter hun hafver født Barn / huilcken de almindelig gierne faa / for deris Tids forhindrelsis skyld / da skal hun lade sla oc obne den Aare neden for Anckelen / som her ofven faare sagt er. Oc mand skal gifve hende Bygvand at dricke / Eller oc det Vand huor udi de Erter Cicer oc Byg saadne ere. Mand maa oc gifve hende gaat Hønsekiøds saad at dricke. Her aff faar quinden sin Tid / oc den wnaturlige Hede kølis / oc Bugen som forstopper er / bløbnis oc obnis.

Det xiiij. Capittel.

Om Bugen hoffnis.

HOffnis eller opblæsis quindens Bug / effter hun haffver født Barn.

Da skal mand gifve hende Vand

Cicer. Ciminum. Diamargariton.

at dricke / huor udi Erter eller Cicer ere saadne / met noget støt Spisekommen.

Eller mand maa lade hende i Apoteken Diamargariton, oc giffve hende her aff it Quintin tillige met en Dricke Vin.

Det xv. Capittel.

Ont i Bugen / i Moderen / eller i den lønlige Lem.

Malva. Althea. Trifolium odoratum. Fœnum græcum. Ciminum. Melilotum. Camomilla. Oleum Amigdalarum.

Naar Quinden ont i Bugen / i Moderen / eller udi sin lønlige Lem / effter hun haffver født Barn. Da skal mand giøre Røg eller Bad til hende met de ting / huilcken Pinen sacte / som disse giøre / Katteost / den Katteost Althea kaldet / den Urt som wi kalde Nardus eller Stittider / Fœnum græcum, Spisekommen / Amur / Cammilleblomer.

Det er oc gaat / at mand smør hende met Olie / giort aff de søde Mandele.

Theriaca. Andromachi.

Hafver hun icke for stor hede / da maa mand gifve hende aff den Theragelse / huilcken som Andromachus hafver bescrefvet / it quintin tillige met Vin / huor udi Byncke eller Matrem ere saadne.

Arthemisia. Matricaria. Pulegium. Pulicaria. Folia Lauri.

Tag Polleye / Pilurt eller Loppeurt / oc sex Blad aff Lauerbere Træ / siud disse udi Vand / røg oc bad Quinden her met / om

om hun haffver Pine udi sin lønlige Lem.

Tag Rude / rød Byncke / Abrød / lige meget aff huert / støt dem vel met Olie aff Polle / oc vind dem saa i en Linklud / oc lad Quindē stinge disse udi sin lønlige Lem / da forgaar den lønlige Lems Pine som kommer er effter at Barnet vaar født. Ruta. Arthemisia. Abrothonū. Oleum Pulegij.

Tag Cammilleblommer / Hørfrø / aff huert fire Hender fulde / støt disse vel tilsammen / oc leg dem i en Linpose / oc støt dem udi huid Vin / leg dem paa Quindens Bug / saa hed som hun hedest taale kand / Dette borttager oc den lønlige Lems Pine som kommer effter at Barnet er født. Chamomilla. Semi. Lini.

Gifver mand Quinden saa meget Desmer som tu Huedekorn veye met Vin at dricke / da stillis Pinen. Moscus.

Tag rød Løg / steg dem vel udi hed Ildmørre / Skal dem saa rene / støt oc bland dem vel met Maymaanets Smør som wsaltet er / giør her aff Plaster / legt det varmt paa Quindens Bug. Cepe.

Giør en Røg under op aff huid Røgelse / oc aff den Gummi Storax.

Det xvj. Capittel.

Faar Quinden Rygverck effter hun hafver født Barn.

TAg Cammilleblommer to Hender fulde / Malurt / Abrød / aff huert en Haand fuld / Byncke tre Hender fulde / Canelebarck / Muskater / aff huert it Lodt / Siud disse udi Vand / vaadgiør en Suomp her udi / oc bad hendis Ryg her met / det hediste hun taale kand / Mand maa oc vel legge disse Vrter udi en Linposе / oc binde den paa hendis Ryg / saa hed som hun taale kand.

Oleũ Spicę. Oleum Lilij. Nux Muscatæ.

Om Pinen icke her aff forgaar / da skal mand tage Balsemolie / oc Olie aff huide Lilier / aff huert try Lodt / Muskater smaa støt til Puluer it quintin / disse skulle blandis tilsammen / oc her met skal Ryggen smøris.

Oleũm dẽ Aneto. Oleum de Chamomilla.

Eller mand maa tage Olie aff Dild / aff Cammilleblommer / aff huert tu Lodt. Olie aff huide Lilier fire Lodt / Vaax it halfft Lodt / Her aff skal giøris en Smørelse / Oc quindens Ryg skal her met smøris.

Det xvij. Capittel.

Haffver

Haffver Quinden sin Tid formeget.

HAffver quinden sin Tid formeget effter hun haffver født Barn / saa at hun der aff siug oc skrøbelig vorder / da skal mand handle saaledis met hende.

Tag oc bint hart begge hendis Arme / saa hart som hun haardist taale kand / Men hendis Been oc Fødder skulle icke bindis / sæt saa en stor Koppe eller it passeligt Vinglaß under hendis Bryst / Men der skal icke huggis hul paa den sted som Koppen staar / Leg saa paa hendis Bug under Naflen / oc paa hendis lønlige Lem en Klud som vaadgiort er udi god stercke Edicke. Mand skal oc stinge udi hendis lønlige Lem aff de ting som Blod stille / lige som disse giøre / Bolus Armenus, Terra sigillata, Drageblod / Blodsten / Huid Røgelse / Gallas æble / røde Rosen / Aff disse skal mand tage / Huilcke mand aff dem kand faa / lige meget aff huert oc støde dem til it smaat Pulver / oc blande dem tilsammen met rød Vin / oc legge udi en Linpose saa lang som en Finger / oc saa tyck som Tommelfingeren er / Mand skal oc binde om den ene aff samme

Carabē.
Bolus Armenus.
Terra sigillata.
Hematites.
Thus albū.

Absynthiũ. Linpose it lidet Snore eller Traad/ oc stinge den ind udi den lønlige Lem.

Plantago. Prunorum imaturorũ. Accatie imma. Pira agrestia. Rosa rubea. Cortices querci. Penthaphilum. Tormentilla. Calicum glandis. Glans. Gallæ. Bursa pastoris. Athanasia.

Giør Quinden dette Bad/ oc lad hende sidde her udi ofver Naflen/ det stopper saare vel. Tag Malurt/ aff begge Veybred/ unge Spirer som først om Aaret udløbe paa Blaabers urt/ vmode Slaaen/ vmode Skou Perer/ aff huert to Hender fulde/ Røde Rosen tre Hender fulde/ Egebarcke fire Hender fulde/ Fem fingers urt oc Rod/ Tormentilla/ aff huert en Haand fuld/ Agerne hatte/ it gaat Fad fuld/ Agerne oc Gallas æble/ Hønse bane/ Bursa pastoris kaldet/ to Hender fulde. Støt oc skeer disse smaa/ Siud dem udi Vand/ huor udi tolff stycke gloende Smedesinder ere tre gange slucket/ Oc naar som Quinden udgaar aff dette Bad/ da giff hende it halfft Lodt Athanasia, met try eller fire Lodt Veybrede vand at dricke.

Trochisci Carabe. J Apoteken findis smaa Kager som ere giorde aff det gule Raff/ Giff Quinden her aff it Quintin til lige met Veybrede Vand.

Trochisci Boli armeni. Eller giff Quinden aff de Kager/ som ere giorde aff Bolo Armeno it Quintin met Vand aff Veyebrede vand.

Det

Det xviij. Capittel.

Byld / Saar / eller Røde i Moderen eller i den lønlige Lem.

Naar Quinden efter hun haffver født Barn / Byld / Saar eller Røde / udi ſin Moder / eller i den lønlige Lem/ da ſkal mand der met ſaaledis handle.

Lægedom.

Tag Olien aff Natſkadeber / Olien aff Veybrede/ Roſen Olie / blend diſſe vel tilſammen / Tag ſaa Bomuld/vaadgiør den i forſcrefne Lægedom/ oc leg den paa ſteden der ſom ſkaden er/ da renſis Bylden/ oc pinen ſtillis oc lægis.

Una Vulpis. Succus plãtaginis. Oleum Roſarum.

Tag det huide aff it Æg / Quindemelck oc Portulake Oes / Blend diſſe vel tilſammen / oc handle her met ſom her ofven fore ſagt er.

Albumẽ ovi. Lac mulieris.

Tag Roſen / Agerne oc deris Hatte/ Gallas æble/Egebarck/Tormentilla/Femfingers Urt oc Rod/ Siud diſſe udi vand/ oc lad Quinden ſidde der i offver Nafflen/ oc bade ſig her udi / Naar hun hafver ſaa baadet / da ſmør hendis lønlige Lem oc Moder met en aff forſcrefne Smørelſer/

Succus Portulace. Roſa rubea. Calices glandium. Gallæ. Cortex querci. Tormentilla.

eller met nogen anden Smørelse som kø-
ler.

Det xix. Capittel.

Om Bagtarmen ud gaar.

Naar nogen quindis Bagtarm ud/
efter hun haffver født Barn. Da
skal Jordemoderen verme sine
Hender udi varm Vin/ oc subtilli-
ge indsætte Tarmen met sine varme Hen-
der igien udi sin rette sted.

Er Bagtarmen hoffven / da skal Jor-
demoderen tage vsaltet / Smør / oc smel-
te det udi hvid Vin / Her i skal hun vaad-
giøre Bomuld / oc vinde den om Tarmen /
oc bade hannem her met / indtil Heffvel-
sen forgaar / oc siden indsætte hannem
igien.

Jordemoderen maa tage sød Melck
oc varm giøre den / oc handle met Tarmen
som sagt er.

Jordemoderen skal tage it stycke
Vaax oc smelte det / oc røre der udi noget
Mastix. Mastix / eller oc noget hvid Røgelse / som
Thus albū. er støt til smaat Pulver / Oc naar som det
er bleffvet kalt / da skal hand tage her aff / oc
giøre det trint / oc opstinge det paa Tar-
men.

men/ oc det forbinde / saa at det falder icke ud igien/ oc saa offte som quinden gaar til Stols / da skal der met handlis som sagt er / indtil saa lengen at Tarmen aldelis inde bliffver / oc er stadfest igien som hand førre vaar.

Vil mand icke bruge det Vaax som offven faare sagt er / da maa mand tage udi den sted Bomuld / oc giøre den trind/ oc vaad giøre den udi Olie aff Mastix/ eller udi Spicke Olie/ huilcken oc Balsam Olie kaldis / oc den varm paa legge/ oc saaledis forbinde som sagt er.

Oleum Mastichinum. Oleum Nardi spicati.

Mand kand oc saaledis hielpe samme Tarm : Mand skal tho hannem udi vand/ huor udi de ting som tørre oc tilsammen drage saadne ere/ lige som disse giøre/ Gallas/ gule Raff / Mastix / Røgelse/ Drageblod / Mand skal oc strø Hiortehorn paa Tarmen / oc indsætte hannem som sagt er.

Gallæ. Carabe. Mastix. Olibanum. Sanguis Draconis. Cornu Cervi combusti.

Det xx. Capittel.

Om Moderen udgaar.

Naar quindens Moder ud effter at Barnet er født / da skal hun badis udi varmt vand / huor i disse Vrter ere saadne.

Læge-

Lægedom.

Nuces Cipreſſe.
Roſa rubea.
Pſidie.
Balauſtium.
Calicum glandis.
Sorbe immature.
Prune immature.
Scatio immatura.

Tag alle diſſe / eller oc huilcke ſom du kant faa oc bekomme / ſom ere Cipreſſe/ Nødder / røde Roſen / Spicanardus/ ſkalerne aff Granater Eble oc Blomſterne/ Agere oc deris Hatte / aff huert en Lodt/ wmode Skoukrabber/ oc Skoupærer/ wmode Blommer oc wmode Slaan/af huert en Haand fuld/ Huad ſom ſtødis ſkal / det ſtød / oc huad ſom ſkæris ſkal/ det ſkær/ Siud diſſe udi Regnvand/oc lad Quinden ſidde her udi i it Kar indtil Naflen. Men er Quinden ſiug oc ſkrøbelig / at hun icke kand taale oc fordrage Bad/ da maa mand vaadgiøre en Suamp / eller Bomuld her udi/ oc bade Moderen her met. Oc naar ſom Moderen er ſaaledis badet / ſkal hun tørris met en blød Linkind / oc ſkal ſtrøis paa hende aff dette efterfølgendis Puluer/ huilcket ſom ſkal vere ſmaat ſtøt oc ſictet igiennem en Linklud.

Olibanũm.
Carabe.
Gallæ.
Pſidie.
Nuces Ciareſſe.
lumen.
ntimoniũ.

Mand ſkal tage aff diſſe / huilcke ſom mand faa oc bekomme kand / ſom ere/ Røgelſe / gult Raff/ eller Brendeſten/ Gallas Eble / Granata Eble oc deris Blomſter/ Cipreſſe Nødder/ Alun/ Spiſglaß/ Bolus Armenus, Maſtix/ Her aff ſkal mand ſtrø

ſaa

paa Moderen / oc indsætte hende / oc den forbinde met varme Linklude.

Er Moderen haard oc hofven / saa at hun kand icke indsættis / da skal det fordrifvis met Vin oc vsaltet Smør / lige som ofven faare om Bagtarmen sagt er / oc saa indsættis igien / Mand skal oc paa hendis Bug paa begge sider lit ofven faare hendis lønlige Lem sætte Kopper. Quinden skal oc ligge paa sin Ryg / vel høyt met Lenderne / oc dette Puluer oc bond skal brugis indtil Moderen / aldelis inde blifver oc icke mere udgaar. Bolus Armenus. Mastix.

Mand maa oc vel tage Melck oc Lissebons Olie / oc giøre dem varme bade Moderen her met som før sagt er. Lac. Oleum Olivarum.

Eller mand maa tage Lissebons Olie / oc giøre den varm / oc bade Moderen her met / Men dog skal mand hafve god tilsiun at Olien blifver icke for varm / paa det mand skal icke giøre Moderen skade. Oleum Olivarum.

Denne er en forsøct Lægedom / til at komme Moderen ind udi sin sted igien / naar som hun udi er. Tag Huideløg / stød den vel smaa / oc rør den siden vel udi Vand / oc tho den udgangne Moder vel met samme Vand. Allium.

Det

Det xxi. Capittel.

Om Naflen udgaar.

Udgaar quindens Nafle efter Barn er født / da skal mand hende saaledis hielpe.

Olibanum. Albumen ovi. Tag huid Røgelse stødt det smaat til Puluer / rør det saa met det huide aff it Æg / saa at det bliffver tyck som Honnig / vaadgiør her udi skaffvelse aff en Lindklud / Leg det paa Naflen / oc opfylt hannem her met / Bint saa en Linklud der offver.

Det xxii. Capittel.

Om den Part imellem Fødselens Lem oc Stolgangens Lem bryster.

Det skeer oc stundem at quinden udi sin Fødsel lider stor nød oc Pine / saa at den Part som er imellem hendis fødsels Lem / oc hendis Stolgangs Lem / bryster den ene Lem udi den anden / oc Moderen udgaar / Oc det skeer fordi at Moderens udgang er forsneffver / oc Fosteret er saare stort / Thi prysker mellem parten ud. Naar som saa skeer / da skal quinden saaledis hielpis.

Er Moderen ude oc er hoffven/da skal hun thois oc badis / lige som offvenfaare sagt er / om den udgangne Moder / oc saa indsættis. Siden skal Saaret met fire eller fem sting effter som behoff giøris/ tilsyis oc hectis met en sterck Silcketraad.

Mand kand oc hielpe hende / saa at mand syer icke Saaret eller Huden saa tilsammen/ huilcket saaledis skeer.

Mand skal tage stercke Linklude/ huer saa lang som udbrystet er / oc huer saa bred som to Fingre/ oc der skal ingen sømme vere paa disse Linklude / Der skal smøris paa den god sterck Heftesalue / som vel klefuer oc henger ved/oc mand skal legge it aff disse Plaster paa huer andre som it Straabret eller lit mere/ Siden skulle samme Plaster syis tilsammen / dog saa at Huden røris icke met Naalen/huilcket huer læge bør at vide/ da kommer Saaret tilsammen/Saa skal der leggis oppaa bløt Beg eller Tiære/ Aff denne luct bliffver Moderen inde oc gaar icke ud.

Mand maa tage Consolidam majorem, oc tørre den vel / Spisekommen oc

Consolida major. Cinnamomum.

Canelebarck lige meget aff huert / oc giøre dem til it subtiligt oc rent Puluer / Her aff skal mand strø paa Saaret.

Det xxiij. Capittel.

Om Fødderne hoffne.

TAg Vin oc Edicke lige meget aff huert / verm disse / Her udi skal Quinden bade sine Fødder tit oc ofte / da forgaar Hefvelsen.

Mand maa verme Salt / oc legge det udi en Linpose / oc den legge paa Benene.

Om Quinde Bryst.

Fortalen.

DEn almectigste oc evige GUD hafver skabt Quindens Bryst der til / at det nyfødde Barn skal spisis igiennem dem / ind til det stercker oc grofvere Mad taale oc fordrage kand / de ere oc giorde aff Aarer oc Sener / iblant huilcke er it rom eller hulk / opfylt met bløt Kiød / udi huilcket Blodet omvendis til Melck / lige som Chilus i Lefve-

Leffveren giør Blodet rød. Brystene ere tilbundne Moderen / Thi spisis Fosteret i Moderens Liff aff det beste Blod / oc naar som Fosteret er født til Verden / da flyder Blodet til de Aarer / som der til aff Gud ere skabte i Brystene / oc omvendis der til Melck / som sagt er. Thi op ammis de Børn lættelige / som Moderen selff op ammer / oc giffver di. Her met vil ieg ende denne Fortale / oc vil begynde om Brystenis Siugdomme.

Det xxiiij. Capittel.

Om Quinden haffver icke at di.

Aff mange ting formindskis Melcken i Quindens Bryst / stundem aff Blodsens tørhed / stundem aff Blodsens store flydelse / lige som skeer naar Quindens Tid flyder formeget / stundem aff stor Hunger oc Tørst. Stundem aff den vædske Cholera, oc da er Quindens Melck gul / stundem aff den Melancholiske vædske / da er Melcken tyck oc haffver en graa farffve. Denne breck at hielpe / skal mand giffve først act der paa / huor af Melckens formindskelse kom-

mer / oc den met lægedom som der til hører/ forbedre.

Ordinantz oc Lægedom.

Quinden skal bruge den Mad oc Lægedom / huilcke som Naturen oc Melcken forøge/ lige som disse giøre / Høns / unge Kid/ blødsaadne Æg/ de Erter Cicer, Risengryn/ Mandele/ god Melck aff sunde oc helbrede Diur/ oc god fersk Ost.

Cinnamomum. Macis. Cardamomum.

Quindfolck som icke haffve at di/ de skulle æde som sagt er/ oc sube aff Saadet huilcket de skulle tilredde met Cannelebarck / Muskateblommer / Cardamomet/ oc æggeblommer.

Velling eller Grød redt i Melck Bønnemel / Risengryn / reffvet / Huedbrød/ met Fenickelfrø oc Sucker/ den ædt / giffver Quindfolckene megen Melck.

Plaaster. Feniculus. Semē Anisi. Butyrum. Crocus.

Dette Plaaster paa Quindernis Bryst lagt / forøger deris Melck. Mand skal tage Fenickel/ eller Fenickelfrø/ en Haand fuld / Anis tu Lodt/ fersk Smør sex Lodt/ Saffran tredie delen aff it Quintin / disse skulle siudis udi Vand / oc leggis varme paa Brystene.

Cuminum.

Eller mand maa tage Spisekommen smaat

maat støt / try Lodt / oc siude den udi fire Pund fersk Vand i en Leerpotte / ind til tredie dele indsaadet er / saa skal der udi ladis sex Lodt rent skummet Honnig / oc opsiudis igien / Her aff skal Quinden offte dricke / da forøgis Melcken.

Det xxv. Capittel.

Om Quindens Bryst ere hoffne.

QVindfolckenes Bryst hoffnis offte aff Melckens offverflødighed / oc aff Melckens tilsammen løbelse / huilcket stundem skeer aff Hede Tørhed. Kommer denne breck aff Hede oc Tørhed / da haffver hun stor Hede / oc den Kaaldesiuge / oc de andre Tegn / som hede met sig haffver. Men denne kommer denne breck aff Kuld / da haffver hun icke snar Pine.

Om Brystene hoffne ere af Melckens offverflødighed / oc tilsammen dragelse eller løbelse / eller aff nogen Byld / kand saaledis forfaris. Kommer denne breck aff Melckens offverflødighed / da ere Brystene hoffne oc klare. Men er den aff nogen Byld / da er Pinen aleniste paa en sted. Tegn.

Lægedom.

Huorledis mand skal fordriffve Brystens heffuelse. Først skal mand acte oc forfare / huor aff saadan heffvelse sin begyndelse haffver. Kommer den aff Melckens oc Blodens offverflødighed / da skal Quinden bruge den Mad oc Drick som giffuer føye Blod / Hun skal oc lade sla den Aare som sidder neden hos Anckelen Saphena aff Lægerne kaldet.

Plaaster.

Om mand legger denne Lægedom paa Brystet / som it Plaster / da stillis Pinen oc fordriffver heffvelsen inden en stacket tid / oc naar som det bliffver tiurt / skal mand legge der it andet ferst Plaaster paa igien / oc samme Plaaster skal saaledis giøris : Mand skal tager Bønner en god Haand fuld / oc støde dem til Puluer i en Mordere / Kalck saa megen som en Valnød / Komøg helten saa meget som Bønnerne ere / Saffran it quintin / Chammilleblommer / Amur / aff huert en Haand fuld / Disse skulle siudis udi Vand / oc siden vel stødis udi en Mortere / oc saa der udi ladis it halfft quintin Campher / siden skulle alle disse vel tilsammen blandis met det huide aff Æg / oc leggis offver Brystet som sagt er.

Fabæ.
Calx.
Stercus bovis.
Crocus.
Chammomilla.
Melilotùm.
Camphora.

Om

Om Melcken er tilsammen løben aff hede oc er bleffven som Ost / kand mand saaledis forfare / Er Melcken gul / daer det aff Hede / oc da skal dette Plaaster brugis.

Aff Hede.

Mand skal tage Osen aff rød Kaal / aff Coriander oc aff Portulake urt / lige megen aff hver / oc giøre Plaaster her aff met Rosenolie god Edicke oc Bygmel.

Succus Kramby. Coriandri & Portulace. Oleum Rosarum. Acetum. Farina hordei.

Kommer denne breck aff Kuld / da skal mand tage Regnorme oc stødt dem smaa / oc blande dem met Rosenolie / oc smøre Brystene her met.

Aff Kuld. Lumbrici. Oleum Rosarum.

For allehaande Brysternis Heffvelse.

Mand skal tage rent sictet Bønnemel / oc blande det met huide aff Æg / oc det paa Brystene legge.

Mel Fabarũ. Albumen ovi.

Eller mand maa blande Edicke oc Vand tilsammen / oc her udi vaadgiøre en Suomp / oc legge hannem paa Brystene.

Acetum. Aqua.

Holtzurtis Blad støtte oc paa de hoffve Bryste lagde som it Plaaster / fordriffver Pine oc Heffvelsen.

Folia Enulæ campanæ.

Fenickel støt mit gammel Suineister oc smurt paa en Klud / oc offver Bry-

Feniculum. Axungia porcina.

ſtene lagt / atſkiller Melckens tilſammenløbelse.

Marubium. Den hnide Marubium ſtøt met Suineiſter / oc paa Bryſtene lagt ſtiller Pinen.

Stercus Capræ. Geddemög ſaaden udi gammel Vin / Plaaſter her aff giort oc paa Bryſtene lagt / ſtiller Pinen.

Det xxvj. Capittel.

For Byld i Quinde Bryſt.

I Bryſtene vaaxe ſtundem Bylder / lige ſom i Lungen oc andre Lemmer. Stundem aff Melckens offverflødighed. Stundem aff anden vædſke / ſom der indflyder aff andre ſteder.

Lægedom.

Kommer ſaadan Byld aff nogen hed vædſke / da er Brøſtet rød / oc Quinden haffver en ſuar Kaaldeſiuge / oc da ſkal hun ſaaledis hielpis. Om tiden oc leyligheden ſig ſaa begiffve vil / da ſkal hendis Leffver Aare ladis / der effter ſkal mand gifve hende hver Morgen Oxiſaccharum, try Lodt met try Lodt Endiuie oc Veybrede Vand / Siden ſkal hun renſis oc purgeris met it Lodt Caſsia fiſtula, oc met

Oxiſaccharum. Purgatio. Caſsia fiſtula.

it halffe

it halfft Lodt Diacatholicon, vel tilsammen blandede. Diacatholicon.

Der effter skal dette Plaaster leggis paa Bylden/ da driffuis vædsken til bage/ huilcket saaledis skal gioris. Mand skal tage Bygmelend haand fuld/ Edicke/ Rosenolie/ eller Olien aff Natskade/ eller oc aff Singrøn/ disse skulle røris vel tilsammen/ oc her aff skal leggis paa Bylden. Farina hordei. Acetum. Oleum Rosarum. Succus Solatri. Peruinca.

Oc paa det at saadan vædske skal icke indsla til Hiertet/ skulle her til brugis de ting/ som resoluere oc atskillie/ lige som disse giøre/ Cammilleblommer/ den Katteost/ Althea, Amur/ Hørfrø/ etc. Chamomilla. Althea. Melilotum. Seminis lini.

Dette Plaaster stiller Pinen oc giør Bylden mod. Mand skal tage Fœnum græcum, Hørfrø/ Chammilleblommer/ den Katteost Althea, aff huert it Lodt/ Disse skulle siudis i Vand, indtil Vandet bliffver tyckt/ siden skal det krystis igiennem en Klud/ oc her til skal tagis Morgen aff Kalffven tu Lodt/ en æggeblomme/ oc der udi ladis oc siudis til en Smørelse. Fœnum græcum. Seminis lini. Chamomilla. Althea. Medulla cruris. Vituli.

Er Brystens Byld med hede/ da skal vædsken blødes met Malurte Syrup/ Fenicke vand oc met Polleye vand tilsammen blandet/ her aff skal hun dricke huer Morgen. Aff Hede. Syrupus Absynthei. Aqua Feniculi & Polegij.

Chamomilla. Der effter skulle Brystene røgis oc badis met Vin/huor udi Chammilleblomster/ vild Meyran/ Polleye oc Byncke ere saadne.
Origanum.
Arthemisia.

Radices Lilij. Apium. Fœnum græcum. Seminis lini Farina tritici. Naar som Brystene ere saaledis røgede oc badde/ da skal dette Plaaster leggis offver dem. Mand skal tage Lillie Rødder/ Mercke/ aff huert tu Lodt/ Fœnum græcum, Hørfrø/ Huedemel/ Myrrhe/ aff huert i Lodt/ Saffran it Quintin/ oc blande dem tilsammen met Honnig/ oc giøre Plaaster her aff.

Ruta. Folia Persice. Fel tauri. Naar mand vil at der skal gaa hul paa Bulden/ da skal mand tage Rude/ Blad aff Persike træ/ oc dem vel støde/ oc siden blande dem met Oxegalle/ oc her aff paa Bylden legge.

Det xxvij. Capittel.

Om Quindens Bryst lucte ilde.

Somme Quindfolck naar som de bliffve varme eller de Naturens leg met Manden bedriffne/ da kommer der en ond lu[c]t aff deris Bryst oc Armhuller/ aff den onde fule vædske som er udi dem/ huor aff Mendene stundem faar stor vederstyggelighed til

deris

deris Hustruer / Oc det Quindfolck som saadan breck haffver / det skal saaledis hielpis.

Lægedom.

Mand skal tage Sølffglæde / oc den to udi Rosenvand / huor i lit Campher er smeltet / oc lade den igien tørris / saa skal mand tage Galliga / Rosen / Moskater / lige meget aff huert / oc støde dem til Pulver met forsagde Glæde / oc naar som mand vil bruge her aff / da skulle de blandis met Rosenvand / Her met skulle Brysterne oc Armhullerne smøris / Eller mand maa smøre her aff paa en Linklud / oc legge hannem paa stæden.

Lytargiriũ. Argenti. Aqua Rosarum. Camphora. Galanga. Rosa. Nux myristica.

Eller mand maa bruge denne Lægedom. Mand skal tage Spicanardus, Neglicker / Canelebarck / aff huert it Quintin. Disse skulle blandis met Lavendele vand / oc brugis som sagt er.

Spicanardus. Gariophyli. Cinnamomum.

Sølffglæde blandet met Osen aff Natskade / eller met Rosenvand / eller met ferst Kille vand / om mand kand icke faa oc bekomme andre / Her met skal steden smøris.

Moschus. Lytargiriũ. Succus Solatri.

Alun blandet met Vand / Brystene

Alumen. eller Armhullerne her met tone fordriffver deris onde luct.

Det xxviij. Capittel.

At Brysterne skulle icke vaaxe store paa Jomfruer eller Piger.

OM nogen Jomfruis eller Pigis Bryst ville vaaxe for store/da skal mand tage Edicke oc vand/oc verme dem tilsammen/Her met skulle de offte badis/ oc der efter skal der leggis paa dem Blihuit/Bolus oc Terra sigillata tilsammen blandede.

Cerusa. Bolus. Terra sigillata.

Eller mand legge dette Plaaster varmt paa Brystene / som er giort aff Queer/ Slaantorne oeff/ Bolus / Veybrede frø/ oc Veybrede oeff oc Edicke.

Cydonia. Acatia. Bolus. Semen & Succus plantaginis.

Eller mand maa tage Figen/Rosiner/ Spisekommen / dem støde oc blande met varm Edicke/oc legge dem ofver Brystene.

Ere Quinde Bryst haarde / da skal mand siude Huedekled udi Edicke/ oc legge dem saa varm offver Brystene en Nat offver.

Furfures tritici. Acetum.

Det xxix. Capittel.

Om Quindfolck icke haffve deris Tid.

Her

HEr indtil haffver ieg lært om atskillige Breck/ Soter oc Singdomme / som singelige Quindfolck tilkommer / som Gud met Foster begaffvet haffver/ huorledis de skulle hielpis: Men nu vil ieg her effter lære de andre Quindfolck / som icke ere begaffvede met Foster / huorledis de skulle oc hielpis udi deris Breck / Sot oc Singdomme. Oc først vil ieg handle om deris Tid om de icke haffve den som dem bør at haffve / fire eller fem Dage udi huer Maanet / Oc denne deris Tid faa de almindelige gierne/ naar som de ere/ fiorten Aar gamle/ oc haffve den saa huer Maanet / indtil de bliffve fyrretive Aar/ stundem lengre/ oc stundem steckre. Unge Piger eller Jomfruer / faa den udi det første korter aff Maaneden. De som ere fuldvaaxne / udi det andet korter. De som ere tredive Aar gamle / faa den i det tredie korter. Oc de gamle Quindfolck faa den i det sidste korter. Oc efftersdi saa er/ at Gud haffver det saa skicket / at de saaledis udi huer Maanet rensis aff den offverflødige vædske / som dem kand vere skadelig/ da er det icke raadeligt / at de lade dem Aarelade/ uden saa er/ at nogen besynderlig nød dem der til storlige trenger.

Denn

Huor aff Quindernis Tid stoppis.

Denne flydelse forstoppis offte atskillige ting / stundem der aff / at de holde dem med Mad oc Dricke vskickelige / oc leffve udi Fraadseri / stundem aff stor Kuld oc Vædske / aff Sorg / Drøffvelse / Hastighed / aff stor Hunger / aff Saar oc Byldet / som ere udi Moderens indgang / stundem forstoppis den oc aff en ond Complexe / som kaald oc vædskactigt er / eller oc er kaald oc tør / stundem at Blodet er fortyckt / Eller at udi Moderen forsamlet er offverflødig Vædske / som der indfloden er aff de andre Lemmer / Oc naar som deris Tid saaledis er forstoppet nogen stund / følger der effter store oc suare Siugdomme / om ere : store Ve oc Pine hos Naslen / Miltens forstoppelse / Nyrernis Pine / Maffvens forderffvelse / vemelse til Mad / Hoffvetverck / oc Hoffvet suimmelse / Moderens opstødelse / en stacket oc trang Aande / Vattersot / Ledemoderne bortvisne / oc mange andre saadanne siugdomme / Thi er det det nytteligt oc gaffnligt / at mand bruge her raad til udi tide.

Tegn aff Kuld.

Tegn huor ved denne Siugdom kiendis / ere obenbare nock aff dem selffve. Men kommer det aff Kuld oc Vædske / da haffver hun en ond farffve / hendis Lemmer eller

eller Ledemoder ere tunge / hendis Vand er hun oc blegt / oc nedre udi Bonden er stor huid Sand / Puls aaren er lang oc fuld. Kommer den forstoppelse aff Hede / da haffver hun vemet sting / Puls aarer slar fast oc hastelige / Vandet er blegt / oc nedre paa Bonden er en groff rød Materie. Aff Hede.

Huad Mad oc Vrter de skulle bruge / som her aff breck haffve. Den Mad som vel fortæris eller fordøffvis / lige som disse ere: ungt Oxekiød / Høns / æg oc andre Fule / Jngen Hierne eller nogen Jndvaal skal hun æde / oc ingen Melck. Hun skal ey heller bruge Edicke paa sin Mad / Rosiner / Persilie / Erter / Neglicker / Canelebarck / Muskateblommer / Galliga / disse maa hun bruge / Megen søffn giør hende ont / Det giør hende gaat at hun spatzerer bort oc igien / oc arbeyder lit om hun gider oc saa sterck er / Om hun gider icket gaaet eller oc arbeydet / da skal mand gnide hendis Lemmer met Klude / sammeledis skulle begge hendis Arme offven til / oc hendis Lægge bindis met it linnet Baand. Quinden skal oc vel vocte sig faar hastighed / vrede / Forfærdelse / for Sorg oc Bedrøffvelse. Ordinantz.

Lægedom.

Til denne Siugdom oc Breck / skal icke brugis nogen Lægedom / for end den tid udi Maaneden kommer (huilcket huer Maanet en tid skeer) som hun er vand at faa sin Tid udi. Naar den tid kommer / er det saare gaat at Quinden lader sla oc obne den Aare Saphena kaldet / Huilcken som sider indvaartis paa hendis Fod neden for Anckelen.

Af det groffve Blod. Syrupus de fumo terræ, Arthemisia Abrothomum. Origanum. Pulegium. Baccelauri. Rubea tinctorum.

Om denne forstoppelse kommer aff det groffve oc tycke Blod / da skal mand en gang udi huer Maanet giffve Quinden Sirup giort aff Jordurtis røgs urt / met Vin eller Vand / huor udi Boras urt oc hendis blomster saadne ere. Siden skal hun tage rød Byncke / Abrød / Kong / Polleye / Lauerber / af huert en Haand fult / oc siude disse udi Vand / Her i skal hun bade. Oc naar som hun vil gaa udi dette Bad / da skal hun dricke aff fornefnde Sirup met Vand eller met Vin / huor i Rødderne aff Rubea tinctorum, saadne ere.

Aff Phlegmatis kolde Blod. Syrupus de stæchade. Oximel diureticum.

Kommer denne forstoppelse her aff / at dette Phlegmatiske kaalde slimactige Blod er fortycke / da skal mand giffve aff den Sirup aff Stæchade, oc aff Oximel diureticum, huer gang tre Skeder fulde.

Det

Der effter skal hun rensis met Pilulis fœtidæ, Eller met Piller aff Agarico, Mand skal oc giffve hende huer Morgen it quintin aff de Kager som ere giorde aff Myrrhe/met fire Lodt Vin/huor i Eneber saadne ere at dricke. Pilule fœtidæ. Pilule de Agarico. Trochisci de Myrrha.

Eller mand maa giffve hende it halfft Lodt aff Triphora magna, met fire Lodt Vand aff Byncke brent/eller met Vin/huor i Byncke saaden er. Triphora magna.

Dette er it vist oc ofte forfarit stycke til at komme Quindfolcks Tid til at flyde met/Tag aff den Boras huilcken som Guldsmederne bruge/ naar som de løde Sølff tilsammen/it Quintin/oc Casiæ Ligneæ, oc it Quintin/ Disse tuende skal mand giffve Quinden at dricke den første ny Maanedis Dag som hand tendis/met Vand aff Murrude brent. Casia lignea. Aqua capilli veneris.

Denne Tap kommer Quindens Tid til at flyde/ om den stingis om Natten i den lønlige Lem/. oc den skal saaledis gioris. Mand skal tage Galbanum, Armoniacum, Asa fœtida, Seuenbom/ lige meget aff huer/ oc støde dem til Pulver/ oc giøre saa her aff en Tap met vox/ oc den bruge som sagt er. Galbanum. Armoniacũ. Asa fœtida. Savina.

Eller tag Scammonea, Huid Nyseurt/ Scammonea.

Scamonea. Helleborus albus. Gariophyli. Neglicker/ stød/ det til Puluer/ oc leg disse udi en Linpose saa lang som en Finger/ oc bind en sterck traad paa enden paa det at Posen gaar icke forlang ind i Liffvet/ lad Quinden stinge den ind udi sin lønlige Lem/ oc kryste den vel tilsammen.

Iris. Blaa Lillie Rødder saadne oc Quinden her met unden op røget oc badet/ fordriffver Moderens horde heffvelse/ oc obner hendis forstoppelse. Mand maa oc støde disse Rødder oc legge dem saa varme paa Quindens Bug/ da giøre de oc det samme.

Vand aff blaa Lillie Rødder brent/ oc huer gang try Lodt drucknet/ obner oc Moderens forstoppelse/ oc kommer Quindens

Asaron. tid til at flyde. Eller it Quintin aff Haselurt Rod støt til Puluer/ oc drucket met Miød/ obner Moderen/ oc kommer Quindens Tid til at flyde.

Vand aff Haselurt brent / tu eller try Lodt drucket / obner Moderen/ oc driffver ud hues der inde er/ vere sig leffvendis eller død Barn. Thi skulle de som suglige met Foster ere/ ingeledis bruge denne Urt/ før end deris Fødsels tid kommer.

Lupini. Mel. De Bønner Lupini kaldede/ saadne/ oc det Saad blandet met Honnig oc

Myrrhe / oc her udi Bomuld vaadgiort oc lagt offver Quindens lønlige Lem / driffver deris Tid / Disligeste oc Fosteret aff Moderens liff. Giør en Tap aff Malurt oc lit Myrrhe / met Honnig / Sting den ind i den lønlige Lem. Myrrha. Absinthiũ. Myrrha. Mel. Salvia.

Laaen Saluie Saaden / oc den ædt / driffver Quindens forstoppede Tid / oc Fosteret aff Moderens liff / Thi skulle de Quinder som siugelige ere met Barn / icke bruge hende / Mand maa oc siude Saluie / oc bade Moderen unden op.

Vand aff Saluie try eller fire Lode drucket / driffver Quindernis Tid / oc det døde Foster aff Moderens liff.

Tag Fenickel / Anis / Skersøde / Bibergel / lige meget aff huert / Siud disse udi Vin eller Vand / oc giff Quinden her aff at dricke. Fœniculũm. Anisũm. Liquiritia. Castoreum.

Tag Canelebarck / Cardemomer / Cassiæ fistulæ Barck / Mynte / Polleye / Saluie / Fenickel frø / lige meget aff huert / siud disse udi Vin eller i Vand / oc giff Quinden her aff at dricke. Cinnamomum. Cardamomum. Casia fistula. Menta. Pulegium. Salvia. Fœniculum.

Merck her oc / om forstoppelsen her aff kommer / at Quinden er stor / fed oc sterck / da er her intet bedre at raad oc Lægedom til / end dat Quinden leffver spar-

sommelige oc ædruelige / baade met Mad oc Drick / oc at hun meget oc vel arbeyder oc offver føye.

Aff Singdom. Forstoppelsen kommer oc vel her aff / at Quinder ere maffre / skrøbelige / oc er udsottet aff nogen Singdom / som hun nogen stund udi leget haffver / da skal mand ingelunge komme hendis Tid til at flyde met Lægedom / Men mand skal giffve hende den Mad oc Drick / huor aff hun kand styrckis igien.

Aff stor Hede. Stundem bliffver oc Quindfolckenis Tid borte for den store naturlige Hede skyld. Lige som det skeer met de store stercke oc føre Quindfolck / som ere saa stercke oc føre som Mend. Kunde taale oc fordrage tungt oc suart Arbeyde / oc idelige røre dem / Den naturlige Hede er saa sterck udi saadanne Quindfolck / at hand fortærer denne Quindernis tid oc flydelse. Da skal ey heller Lægedom til saadanne Quindfolck til at komme deris Tid til at flyde.

Det xxx. Capittel.

Om Quindfolcks Tyd flyder formeget.

Aff.

Aff den offverflødige oc wnaturlige Quindfolcks Tids flydelse / faa de oc offte atskillige farlige Siugdomme / lige som offvenfaare sagt er / om de icke haffve deris Tid.

Denne Quindfolckis Tids flydelse skal icke stillis for tillige / den stund Quinden end helbrede oc smuck er / Men bliffver hun skrøbelig / oc hendis Farffve forvandlis / da skal mand giffve act der paa / om hendis Tids flydelse kommer aff Blodsens offverflødighed / Da skal mand strax lade sla Leffver Aaren Epatica kaldet / Oc Quinden skal siden leffve sparsommelige med Mad oc Dricke / oc fly de ting huilcke Blodet forøge / lige som ferst Oxe kiød / Lammekiød / Høns / Æg / oc Vin giøre.

Men kommer denne flydelse aff det hede subtilige Blod / da skal mand giffve hende Rosen Syrup / eller Syrup aff Ribes / huer gang to eller tre Skeer fulde met fire Lodt Veybrede Vand / vel tilsammen blandet.

Flydelse aff Hede.
Sirupus Rosarum.
Sirupus de Ribes.

Siden skal mand purgere eller bortdriffve Choleram, aff huilcken Blodens skarphed kommer saaledis : Mand skal giffve Quinden it quintin Triphora Saracenice,

cenice, met fire Lodt Veybrede vand / vel tilsammen blandet.

Naar som Quinden er saaledis renset / skal mand giffve hende it Quintin Triasandali.

Triasandalum.

Eller mand maa giffve hende aff de smaa Kager som giorde ere af Rosen Trochisci de rosis udi Apotecken kaldede / at æde/oc giffve hende der paa fire Lodt Veybrede vand at dricke.

Trochisci de Rosis.

Kommer denne flydelse fordi/at Blodet er formeget vandafftigt / da skal mand giffve hende udi fire eller fem Dage / aarle om Morgenen Rosen Honnig / blandet met Malurte vand at dricke.

Her effter skal mand purgere oc rense hende saaledis : Tag halff andet Quintin Agarici Trochiscati, oc it halft Lodt Triphore Saracenice, Giff hende det met Myntevand oc met Malurte vand at dricke.

Agaricus Trochiscatus. Triphora. Saracenica.

Aff disse Tegn kand forfaris/ om denne flydelse er aff Vand eller aff Blodet. Blød en linnet Klud i denne flydelse/ oc lad hannem tørris / Er hand rød/ da er flydelsen aff det offverflødige Blod. Men er Kluden lidt gulafftigt / da er Blodet formeget subtiligt. Oc er hand farffvet

Tegn.

 288

lige som Vand / huor udi fersk Kiød er thoet / da er Blodet formeget vandafftigt.

Om denne Quindfolcks tid begynder at flyde forfast / oc paa det at Naturen skal icke faa offverhaanden / skal mand den udi tide saaledis stille. Tag aff de smaa Kager huilcke som giorde ere aff den huide Ambra / giør dem til Pulver / giff Quinden her aff Aarle om Morgenen it quintin / met fire Lodt Veybred vand. Trochisci de Ambra.

Eller tag Drageblod / Bolus Armenus, røde Korelsten / oc den huide Ambra / stød disse til Pulver / oc giff Quinden her aff Aarle om Morgenen it quintin met fire Lodt Veybred vand. Sanguis Draconis. Bolus Armenus. Coralli. Ambra.

Eller tag fire Lodt Conservæ Rosarum, som saare gammel er / Veybred frø tu quintin / Dragelod / Bolus Armenus, aff huert halffandet quintin / Huid Ambra / rød Korelsten / aff huert it halfft quintin / Rør oc bland disse tilsammen met den Sirup / Sirupus Mirtilli, kaldet / Her aff skal mand giffve quinden Morgen oc Afften / huer gang saa meget som en Valnød kand vere stor til. Conserva Rosarum. Semen plantaginis. Sanguis Draconis. Bolus Armenus. Ambra. Coralli.

Det er oc gaat at mand sætter en stor tør Koppe under Brysterne to gange om

Dagen / baade Morgen oc Afften / Men mand skal icke hugge nogle Hul der som hun sættis.

Det er oc gaat at Quinden bær omkring sin Halff eller om sine Arme / eller oc at hun bær udi sine Hender røde Correlstene / Jaspis / Corniol / Amatist / huer aff disse dyrebare stene / oc serlestis Amatisten / De holde Blodet inde naar de bæris / Eller oc at mand støder nogen af dem / oc dricker den met Vin.

Tag Egebarck oc Egeløff / hacke Barcken smaa / siud disse udi Vand / oc lad Quinden sidde her udi / offver Naflen / Oc naar hun aff Badet kommer / sætt hende paa en Stol met it hul / Giør saa en Røg unden op aff Eggeløff oc Tormentille rod støtte til Puluer / Mand skal oc giffve Quinden huer Morgen oc Afften halff ander Quintin Agerne støtte til Puluer met Veybrede Vand / eller met Vand huor udi Veybred saadne ere.

Bursa pastoris. Naar Quinden saaledis haffver baadet / maa mand oc vel giffve hende Hønsebane saaden udi gaat Øl at dricke / da stillis flydelsen / eller stød oc leg den paa Lenderne.

Siuder mand Risengryn eller Hnedemel

demel udi Gedemelck/ oc giffver Quinden den at æde/ da stillis flydelsen diss snarere.

Bomuld vaadgiort udi Osen aff Hønsetarm eller Hønsegres/ oc stunden udi den lønlige sted/ stiller flydelsen. Succus proserpinatæ.

Giff Quinden it quintin aff Tormentille rod tillige med Vand aff Hønsebane eller met Vand huor udi Hønsebane saaden er. Tormentilla. Aqua Bursæ pastoris.

Polleye saaden udi Edicke oc Honnig/ oc det drucket/ stiller quindernis Tids flydelse. Pulégium.

Rosenvand Morgen oc Afften drucket / huer gang try eller fire lodt/ stiller quindfolcks wnaturlig Tids flydelse / som aff hede kommer. Aqua Rosarum.

Vand aff de gule Lilter / huilcke som vaaxe i Graffver hos Vand / try eller fyre Lodt om Morgenen oc om Afftenen drucket / stiller quindfolcks wnaturlige Tids flydelse. Aqua Acori.

Isop Vand bruget som her ofven faare staar/ haffver samme dyd oc krafft. Aqua Hisopi.

Bomuld vaadgiort udi Osen aff Rølicke udi Vand aff hende brent/ oc udi den lønlige Lem stungen / stiller den wnaturlige flydelse. Millefolii.

Vaadgiør en Linklud udi Osen aff Natskade / sting oc leg den paa det lønlige Lem. Mand maa oc giffve quinden Natskade vand at dricke / oc vaadgiør en Tap aff Bomuld / eller aff smaat linet Klæde giort / oc stinge den udi den lønlige Lem.

Galla.

Mand maa siude Gallas i Regnvand / oc blande der Siden nogen Veybrede Oes ibland / oc Lissebons Olie / Her udi skal mand giøre en Tap vaad / oc stinge den udi den lønlige Lem.

Sanguis Draconis. Bursa pastoris.

Stød Sanguis Draconis til Pulver / oc bland den saa met Osen aff Hønsebans oess / giør her i en Tap vaad oc sting den udi den lønlige Lem / oc lad den bliffve der inde om Natten.

Den hvide quindfolckis Tid at stille.

Majorana.

Mayioran saaden udi Vin / eller udi Vaad / oc den drucket / stiller den hvide quindfolcks Tid / Mayioran vand drucket try eller fire Lodt / giør det samme.

Arthemisia. Nux myristica.

Quinden skal badis udi Vand / huor i Byncke saaden er / Hun skal oc siude Byncke udi Vin / Vand / eller oc Øl / oc blande saa samme Drick met støtte Muskater / oc dricke saa der aff.

Det

290

Det xxxj. Capittel.

Om det stycke Kiød / huilcket som i Moderen vaaxer / aff Læɡerne kaldet Mola Matricis, oc aff quindfolck Maanets Barn.

DEt skeer tit oc offte at samme quinder mene / at de ere swngelige Barn / effter siugelige quinders Tegn oc leylighed / oc de ere dog icke / Men der er alleniste vaaxet udi Moderen it stycke Kiød / aff quindens hede Complexionis Sæd / Som hun formeget haffte oc igen bleff i Moderen ubeblandet met Mandsens Sæd / der de legemlig samquem tilsammen haffde. Eller som andre ville sige / at det vaaxer aff quindens offverflødige Tids vædske / huilcken Tid oc vædske tilsammen bagis aff den hede Moder / oc bliffver saa til it hart stycke Kiød.

Tegn aff huilcke mand forfare kand / at saadant it stycke Kiød er vaaxet udi Moderen / De Tegn ere lige som den quindis Tegn ere som met Barn siuglig er / undertaget aleniste / at det rører sig icke naar den tid kommer / at det skal røre sig / Oc om mand tager paa det met Haanden / Tegn.

da giffver det sig aff sted / Oc naar mand tager Haanden der fra / da giffver det sig tilbage igien til den sted som det først udi laa / Saaledis skeer det icke met det naturlige Foster det viger icke bort / men bliffver stedse paa sin sted. Quindens Bug er fast haardere end at hun vaare met Barn / hun føler oc sting den lige som mand stunge der met Naale / Hun vorder bleg under Ansictet / Hendis Øyen oc læber hoffne / Brysterne slagne / de bliffve icke trinde oc haarde / Hendis Arme oc Laar forvisne / oc bliffve blødere end de ere om hun vaare siugelig met naturlig Foster. Oc dette stycke Kiød som i Moderen vaaxet er / vil icke gierne lade sig fordriffve / men det bliffver almindelig gierne hos quinden udi fem / sex eller siu Aar / oc siden døer quinden der aff.

Lægedom.

Skal denne siuge quinde som met Maanet Barn er / hielpis / da skal hun aldelis vere udi Rolighed oc stille / oc intet Arbeyde giøre. Siden skal mand komme hende til at spy met Lægedom som giør at spy / hende purgere oc rense effter sagens leylighed / Oc mand skal bruge til hende Bad / Røg / Tappe / Plaaster oc Drick / huilcke

huilcke offvenfaare screffne staa/ Om døt Barn oc den anden Fødsel ud at driffve. Om disse icke ville hielpe/ da skal Jordemoderen smøre sin Haand met Peterolie/ oc subtilige indtage med den ind udi quindens Moder / oc til see / at hun kand faa noget der aff / oc udtage det/ kand det icke ske / da skal mand befale Gud sagen / oc lade hannem raade met hende effter sin Gudmelige vilie.

Det xxxij Capittel.

Om Moderen opstøder.

SUffocatio Matricis, er Moderens quellelse oc opstødelse mod Hiertens hinde Diaphragma kaldet. Oc denne Siugdom kommer aff Moderens wrenhed / naar som quindens Tid er forstoppet/ oc icke flyder som det sig bør. Eller oc her aff / at quindens naturlige Sæd/ huilcken som icke tien oc duelig er at affle Foster met/ indeholdis udi Moderē/ oc der inde raadner / Saadant vederfaris Encker / Jomfruer oc Nunder allermest/ Oc naar som saadan Vædske i quindens Moder raadner / da opsar den onde luct

som

som der aff kom̃er til de øffverste Lemmer/ som ere/ Lungen / Hiertet oc Hiernen/ Thi Moderen er tilbunden disse Lemmer / som førre sagt er. Oc da nedfalder quinden lige som hun haffde den faldende Sot / oc kand intet røre sig. Men dog er her saadan skilmisse imellem denne Sot/ oc den faldende Sot. Der gaar ingen froe eller skum aff den nedfaldne quindis Mund/ som der giør aff dem som den faldende Sot haffver / Oc naar mand raaber til hende / da hører hun det vel / Men hun kand intet suare der til / Oc naar hun kommer til sig igien / oc opstaar / da veed hun vel huad hende hent oc vederfaret er / Hun slar icke heller Hender ned fra sig/ som de giøre som den faldende Sot haffve/ men de ligge hart hos hendis Bryst. Oc det quindfolck som denne Breck haffver oc saa nedfalden ligger / kand saaledis ligge udi dre Dage oc Netter/lige som hun vaare aldelis død / oc kand faa til sig igien / Men det er sandelige vist / at hun kand saa ligge Nat oc Dag / som ieg forfaret haffver aff den som det met sine Øyen seet haffver. Paa det mand skal icke handle met saadanne nedfaldne quindfolck som mand her til Dags giort haffver / oc løbe til

Graffven

Graffven met dem / den stund der er end Liff udi dem / vil ieg her lære / huorledis mand kand forfare / om der er end Liff udi dem / eller oc ey.

At forfare om quinderne leffvendis eller ey. Mand skal legge faar den Siugis Mund lit skaffvelse aff smaa Linklude/ eller it Bomuld / eller nogle smaa lætte Fiere / Røris disse / da er hun end leffvendis. Eller mand maa tage it Glaß eller Begere / oc lade det fuld aff Vand / oc sætte det paa den Siugis Bryst / Røris da Glasset eller Begeret / da er der end Liff udi den Siuge. Eller mand maa tage en reen Stalspegel / oc holde den faar den Siugis Mund oc Næse / aff den Siugis Aande suedis Spegelen / om der er end Liff udi hende.

Lægedom.

Naar som som den siuge quindis Persone nedfalden er / da skal mand tage Salt oc Edicke / oc dem vel tilsammen blende / Her met skal mand vel gnide hendis Hender udvartis oc Puls Aaren / Dislige ste hendis Fødder under neden. Siden skal mand binde begge hendis Arme oc Legge / vel hart met Baand aff linklæde giorde / oc saa giøre en Røg faar hendis

hendis Næse aff de ting som giffve en ond
luct aff dem / lige som disse giøre : Den
Asafætida. Gummi Dieffvels møg kaldet / brent
Horn / fiere aff Ager Høns / Suine bør-
ster / Aff denne onde luct faar den leffven-
dis Aand til sig igien / oc Moderen giff-
ver sig ned. Mand skal underneden for
Ambram. hendis lønlige Lem giøre en Røg aff de
Lignũ Aloes. ting som giffve en god luct aff dem / lige
Gariophyli. som disse giøre : Ambra / Paradise træ /
Majorana. Neglicker / Meyran / Mand skal oc komme
Castoreũm. den Siuge til at fnyske met de ting som
Piper. giøre at fnyske / oc serdelis tiene disse vel
Sinapium. Helleborus. der til / Bibergel / Peber / Senep / oc huid
Nyseurt om de stødis til Pulver oc blæsis
op i Næsen.

Denne er en saare god Lægedom for
Mithridatũ. forsagde Breck. At mand giffver den
siuge quindis Person it quintin Mithrida-
tum, met try Lodt Malurtevand / oc lade
hende der paa faste udi fire eller fem timer.
Udi denne Sod oc Siugdom maa mand
bruge de Lægedomme / som screffne staa
udi min tredie Urtegaards Bog om Pop-
lesie / oc om Hiertens siugdom oc breck.

Om disse forsagde Lægedomme ville
icke hielpe / oc er det en Jomfru som denne
breck

293

breck oc siugdom haffver/oc da skal Jordemoderen smøre sin Haand udi Spice-Nardi Olie/ oc indtage met Haanden om Moderen / oc røste hende bort oc ud igien.

Kommer denne Siugdom oc Breck aff quindens Tids forstoppelse / da skal mand komme den til at flyde met de Lægedomme som komme aff quindens Tid til at flyde / om huilcke ofven faare sagt er.

Er det en Encke eller Jomfru / som denne Siugdom oc Breck haffver aff hendis Sæds offverflødighed / da er det den beste Lægedom som her til tien/at hun giffver sig oc tager en Mand / oc bruger hannem udi Lægedoms sted.

Er det en Nunde/ da maa hun bruge de Lægedomme oc raad / huilcke som bescrefne staa udi det Capittel / huorledis Wkyskhed skal bortdriffvis / i min tredie Vrtegaards Bog / Hun maa oc vel lade sætte Kopper indvortis paa Laarene offven faare Knæerne.

Det xxxiij. Capittel.

Om Moderen løber fra en sted oc til en anden.

DEg haffver nu handlet om Moderens quellelse oc opstødelse : Nu vil ieg her handle om samme Moders Breck oc Siugdom/ huilcken aff Læegerne kaldis Precipitatio Matricis, oc er den / Naar som Moderen gifver sig aff hendis rette naturlige sted/ enten ned/ eller hun løber fra en side oc til den anden / oc saadant skeer for atskillige sagers skyld / Stundem kommer saadan breck oc siugdom aff slag/ stød fald. Stundem aff de Aarer / met huilcke Moderen tilbunden er de andre Lemer oc ere skrøbelige. Stundem aff Vær som i Moderen er / huilcket som drifver hende fra en sted oc til den anden/ oc da hører mand Været/ huorledis det løber oc knurrer udi Bugen. Stundem aff den onde vædske som udi Moderen er/ oc hende neddriffver.

Tegn. Huo som denne Siugdom oc Breck hafver / hun hafver suar Pine udi Siderne/ oc hos Naflen oc ofven faare / Hun føler oc en ting lige som det vaare en trind Bold / som løber fra den ene Side oc til den anden / Thi sige somme quindfolck / at de hafve udi dem it lefvendis Diur / Huo som denne Siugdom hafver/ hun hafver end ond Mafve / oc ingen lyst

til

294

til Mad / Hun kan ey heller fortære den/ Oc naar som hun end fastendis er / da siunis hende at hun vilde gierne spy / hun kand dog intet spy / Hun haffver Hoffvetverck / Rygverck / oc ont udi alle Lemmer/ Oc stundem giffver Moderen sig ud for hendis lønlige Sted Denne siugdom oc Breck vederfaris offte Quindfolck/ Tager hun offverhaanden oc bliffver gammel / da fordriffvis hun neppelige/oc met stor nød/ Huo som denne Siugdom oc Breck haffver / skal icke bruge udi sin Mad / Peber/ Løg/ Hviidløg/ Edick/Men de Vrter maa hun bruge som giffve en god luct fra dem/ lige som Neglicker/ Muskater/ Muskatteblommer giøre / Hun skal oc idelige lucte til dem / oc til andre saadanne Vrter som giffve en god luct fra dem.

Gariophyli. Nux Myristica. Macis.

Lægedom.

Er Quinden sterck oc fuld aff Blod/ da skal hun lade sla en Aare paa den anden side tuert imod Leffveren / oc der effter skal hun lade sætte Kopper paa samme side.

Mand maa oc giffve den siuge Quindis Persone aff disse Electuaria, som ere: Diagalanga, Diamargariton, eller oc Acorus conditus.

Diagalanga. Diamargariton. Acorus conditus.

Mel. Oleum olivarum. Stød Spisekommen smaa / oc siud det udi Honnig oc Liss bons Olie / vaadgiør her udi Bomuld / oc leg den paa Bugen.

Myrrha. Bacce lauri. Cornu Cervi. Galbanum. Armoniacũ. Tag Myrrhe / Lauerber / oc brent Hiertehorn / lige meget aff huert / Siud disse udi Vin / oc giff den Siuge her aff at dricke. Mand maa oc vel giøre en Røg unden op aff Galbano oc Armoniaco.

Hiertens fryd saaden udi Vin / oc den drucket / stiller Moderens wrolighed.

Grani peoniæ. Femten Peonie stene støtte til Puluer / oc drucket met Miød / stiller den wrolige Moder.

Grana Juniperi. Eneber saadne udi Vin oc den drucket / stille Moderens wrolighed.

Det xxxiiij. Capittel.

Om Moderen er bullen.

DEr vaaxe oc Bulder i Moderen / lige som paa andre Lemmer / stundem ere de indvaartis / stundem paa en Side / oc stundem i Moderens indgang. Disse Bulder komme stundem aff stød / fald / stundem aff Fosterens udgang / oc serdelis om Jordemoderen icke rettelige handler met den siuglige Quinde som hende bør at handle / Her om haff-

haffver ieg offven faare handlet. Stundeme komme de oc af den naturlige sæds indholdelse / eller oc aff Quindens Tids forstoppelse.

Moderens Bylders tegn ere lige som andre Bylders tegn. Men dog besynderlige haffver det siuge Quindfolck stor Pine oc Vee hos den lønlige Lem / Maffvens store vemmelse / en tung suar Aande / De haffve oc Lendeverck.

Lægedom oc raad.

Først skal mand lade sla Leffver Aaren / oc siden den Aare som kaldis Saphena, huilcken Aare som sidder neden for Anckelen / inden paa Foden.

Ere disse Bylder aff Hede / da smør dem met Populeone Smørelse. Men ere de aff Kuld / da smør dem met den Smørelse Dialthea kaldet. Oleum populeonis. Dialthea.

Her effter følger de unge oc Spæde børns Urtegaard / oc først Taffelen til samme Urtegaard.

Taflen.

Om

296

HIppocrates, Galle: Rasis, Avicenna, Avertoes, oc andre Læger/ lære oc scriffve om atskillige Sotter oc Siugdomme / som unge oc spæde Børn faa oc plagis met/huilcke her alle at opregne oc forklare forlangt vaaxe. Thi vil ieg alenists her for mig tage de Sotter oc Siugdomme som saadanne Børn almindelige vederfaris / paa det at de ocsaa skulle haffve nogen hielp oc trøst aff denne min Lægebog.

Det j. Capittel.
Børne hoffvet som storter.

ER noget ny født Barns Hoffvet stort eller lidet aff ret Nature / det kand icke affvendis met nogen Lægedom. Men er det haaffvet oc opblæst aff nogen wnaturlig Vædske / som nogle Børn gierne vederfaris den siuende Dag effter at de til Verden fødde ere / da skulle de saaledis hielpis / som her nu efterfølger.

Moderen eller Ammen skal holde sig lige som hun haffde saadan brøst oc breck/ oc hun skal lade rense oc purgere sit Hoffvet ved de Lægedomme som der til høre/

Oc

Oc hun skal fly al den Mad huilcken som Maffven opblæs/ oc i Hoffvedet opfar.

Mand skal tage Saluie oc legge den udi en Linpose / oc den siude udi det Vand som mand vil bade eller løbe Barnet udi/ Oc samme Pose met Saluien skal bindis om Barnsens Hoffvet. Barnet skal vere fastendis / naar det badis / Oc effter badet skal mand smøre met en Fier ind udi Barnsens Næse / Olie aff de beste Mandele / blandede met Olie aff Dil / oc saa nedlegge Barnet til søffns/ før end mand giffver det noget at æde eller at di. Salvia. Oleum amigdalarum. Oleum Anetin.

Tag Huidløg / steg den udi en hed Ild mørre / skale hannem siden ren / oc stød den / oc bland der saa udi blant it halfft Lodt Huidrøgelse / saa at det vorder som en Smørelse / Leg saa her aff paa Barnsens Hoffvet/ oc bind det saa offver en Huffve eller Hyllicke/ Her aff uddragis det onde/ oc Hoffvedet kommer til sin rette skick oc laue igien. Thus Albū.

Hoffvedet hoffnis oc opblæsis stundem aff Vær / eller Vædske / Aff huilcket det er / kand mand saaledis forfare : Er det aff wnatürlig Vædske / da bliffver der en hule igien / naar mand met

Origanum. Fingeren der paa føler / Men er det aff
Castoreum. Vær / da bliffver der ingen.
Cuminum. Er Hoffvedet hoffvet aff Vær / da
tag den vilde Meyran/som oc kaldis Kong
Bibergel/oc Spisekommen/lige meget aff
huert/ Stød disse til Puluer/ oc giff Bar-
net her aff met Vand aff Meyran brent/
saa meget som try Bygkorn kunde veye.
Haffver mand icke Meyran vand / da maa
Mel Rosarũ. mand blande forscreffne Puluer met Ro-
sen Honnig/ oc smøre saa der aff udi Barn-
sens Mund. Mand maa oc vel om mand
vil/ giffve Barnet den ene Dag denne for-
screffne Lægedom / oc den anden Dag/ lit
Theriaca. god Theragelse.

Personatia. Er noget Barns hoffvet ud slaget / oc
flyder saare / saa leg Hoffblad der paa.

Det ij. Capittel.

Om Tendernis Siugdom.

SOmme Børns Tender vaare læt-
telige uden stor Pine/oc de falde al-
mindelige gierne snart ud igien.
Men faa de dem met stor Pine/ da
side de diss fastere. Oc naar som Tenderne
først vaare/da faa Børne atskillige Siug-
domme / Tandgærren oc Halsen hoffnis
paa

paa dem / oc vorde løse udi Liffvet / oc faa andre saadanne. Oc met dem skal mand saaledis handle.

Naar mand Tanden seer eller føler / da skal mand gnide Tandgæren met Honnig oc Salt tilsammen blandede / da stillis pinen / oc Tandgæren sterckis.

Oc naar som Tenderne vaaxe / skal mand faa dem noget som blød er / paa huilcket de kunde stedse tygge / vere sig Figen / eller oc it stycke Vaax / Men det som hart er / der paa skulle de icke tygge.

Om nogen Bulde vaaxe paa Tandgæren / eller indvaartis udi Munden / da skal samme Bulde sactelige krystis oc tørris met en Finger / oc siden skal Tandgæren eller steden smøris met denne Smørelse saaledis tilgiort.

Tag Hønse Ister / oc Hiernen aff en Harne / oc Olie aff Cammilleblommer / Honnig eller Terpentin / giør heraff en Smørelse / oc gnid Tandgæren her met / da stillis Pinen.

Pinguedo Gallinæ Cerebrum leporis. Oleũ Chammomillæ. Mel. Terebinthina.

Bland Smør oc Honnig tilsammen / oc gnid Tandgæren her met.

Butirum. Mel.

Gnid Tandgæren met Hønsehierne / da vaaxe Tenderne udi all Pine.

Cerebrum Gallinæ.

Henger mand Tender aff it ungt

Føl / som Aar gammelt er / om Barnsens Hals / da vaaxe Barnsens Tender uden all Pine.

Chammomilla. Anetum. Mand skal oc siude Dil oc Cammilleblommer udi Vand / oc holde det to Spander høyt fra Barnsens Hoffvet / oc lade det saa sactelige rinde ned paa Barnsens Hoffvet.

Det skeer oc stundem / at Kindbenene hoffne paa unge oc spæde Børn / naar som deris Tender først vaaxe / da skulle Kindbenene smøris met denne Smørelse saaledis tilgiort.

Oleum Rosarum. Oleum Violarum. Cera. Tag Rosen Olie oc Fiole Olie lige meget aff huert / oc nyt Vaax / Smelt disse tilsammen paa en sacter Ild / Bint her aff paa Steden / met varme Klude / oc Steden skal varm holdis.

Furfures. Oleum Laurini. Eller blend Klid met Lauer Olie / oc bint her aff Steden.

Det iij. Capittel.

For en stacket oc trang Aande.

Semen Lini. NAar som Barnet faar en stacket oc trang Aande / da brug disse Lægedomme.

Giør Hørfrø til Puluer / oc

bland

bland det met Honnig/ oc giff Barnet der aff.

Mand skal oc smøre Barnsens Øre/ oc bag ørnene met Lissebons Olie. Oleum Olivarum.

Om det Barn som en stacket oc trang Aande haffver/ blefve løst udi Liffvet/ eller finge Blodsot / da stød Dadele / oc siud dem met Huedemel oc Melck / saa at det vorder som en Grød / oc giff Barnet her aff. Dactili.

Det iiij. Capittel.

Blegner som vaaxe udi Munden eller paa Tungen.

DEr vaaxe stundem i Munden oc paa Tungen Blegner/ paa unge oc spæde Børn/ huilcke komne ere aff Moderens eller aff Ammens skarpe Melck / oc Barnsens Mund oc Tunge ere saare bløde oc subtilige/ Thi saar giøris de lættelige / Oc naar som de ere saar giorde / giør det da Barnet saare ont / Oc om samme Blegner ere sorte/ oc icke bliffve vel mode / da ere de farlige/ oc Barnet kand dø aff dem. Men ere de huide eller gule / da ere de icke saa farlige oc onde. De som her aff breck haffve / met dem skal mand saaledis handle.

Viola. Stød Fioler/ oc leg heraff i Barnsens Mund.

Viola. Rosa. Xylocaracta. Tag Fioler / Rosen oc S. Hansis Brød / Xylocaracta kaldet / stød disse tilsammen / oc leg her aff paa Blegnerne.

Succus lactucæ. Solathri. Portulacæ. Tag Osen aff Lectyge aff Natskade/ oc aff Portulake / Blend disse tilsammen/ oc smør her aff paa Blegnerne. Men ere saadane Blegner sorte oc icke mode/ da tag til forscreffne Os/ Osen aff Skersøde

Myrrha. Galla. Olibanum. Mel. Ere Blegnerne fulde aff Vædske/da tag Myrrhe / Gallas Eble / oc Røgelse/ stød disse til Puluer / oc blende dem met Honnig / oc smør her aff paa Barnsens Tunge.

Agresta. Mand maa oc kryste Osen aff de sure Winber/ som her udi Riget vaaxe/ oc smør der paa Tungen.

Galla. Eller mand maa tho saadanne Blegner met Vin / oc tørre dem/ oc siden strø paa dem Gallas / støt til Puluer.

Røe. Amedam. Ere Blegnerne røde som vaaxe paa Tungen / oc udi Munden paa Barnet/ da skal Moderen eller Ammen æde den Mad som aff kaald Nature er. Oc skal tage Amedam eller Stiffuelse / oc blande den

300

met Rosenvand / Her aff skal hun smøre paa Barnsens Tunge.

Eller hun maa smøre den met Osen aff Queer eller aff Stoukrabber Erter. Succus Cidoniæ. Succus malorum. Macianorũ.

Ere Blegnerne gule / da maa mand tage til forscreffne Oes / Osen aff Lectyge / oc Portulake. Succus lactucæ & Portulacæ.

Ere Blegnerne huide / da skal mand tage Saffran oc Myrrhe / aff huert it quintin / oc it halfft Lodt huid sucker / blend disse tilsammen / eller blend den met Rosen Honnig / oc smør Blegnerne oc Tungen her met. Huide. Crocus. Myrrha. Mel Rosarũ.

Det v. Capittel.

Mund eller Læbe reffnede.

BArnsens Munde oc Læbe udslas eller reffne / huilcket kommer aff Moderens Vaarters skarphed oc haardhed / da skal mand tage Osen aff Veybred / eller wsaltet Smør / eller oc ferskt Hønse Ister / oc smelte disse alle tilsammen om mand vil / Saa skal mand her udi vaadgiøre nogen Bomuld / oc legge den paa steden som saar giort er. Succus plãtaginis. Butirum. Pinguede gallinæ.

Det vj. Capittel.

Byld som vaaxer udi Børne-Hals.

FOr de bylder som vaaxe udi Halsen paa unge oc spæde Børn / skal mand oc giffve Barnet Vand at dricke / huor udi Fiole blomster saadne ere.

Flores Violarum.

Mand maa siude Figen udi Vand/oc lade Barnet her met klucke udi Halsen.

Det vij. Capittel.

Ørnene om de flyde eller rinde.

ØRnene rinde eller flyde stundem paa unge oc spæde Børn/huilcket som kommer aff Hoffvedens offverflødige Vædske / oc serdelis aff Hiernens / oc de som denne breck haffve/ skulle saaledis hielpis.

Vinum rubeum. Mel. Alumen. Crocus.

Tag rød Vin / Honnig / lidt støt Alun/ eller oc Saffran / bland disse tilsammen/oc vaadgiør Bomuld eller skaffuelse aff en Linklud her udi/ oc sting den udi ørnene/ oc naar som samme byld er dragen fuld aff ond vædske/da tag den ud/oc indsæt der en anden igien som vaadgiort udi forscrefne.

Mel.

Mand maa oc lade udi øret rent skummet Honnig / blandet met Vand.

Gallas Eble støtte til Pulver oc blandet met Edicke/ her aff i Ørnene ladet/ er oc gaat for saadan breck. Galla.

Er saadan breck aff Vær / eller aff Vædske / Da maa mand finde Myrrhe udi Lissebons Olie / Eller oc vild Meyran/ oc dryppe saa aff samme Olie / førre lidet lunck et giort/ udi Ørerne. Myrrha. Oleum olivarum. Origanum.

Mand maa lade tre eller fire taare aff god Miød i ørerne / oc vende saa barnet ned at/ saa at Miøden udrinder igien/ Dette skal brugis tre eller fire gange / ind til Miøden rinder smuct klart ud igien. Siden skal mand lade udi ørerne tre taare Vin oc Miød tilsammen blandede/ huor i Myrrhe oc Gallas Eble støtte til Pulver blandede ere. Myrrha. Gallæ.

Det viij. Capittel.

Naar unge oc spæde Børn icke kunde soffve.

NAar som unge oc spæde Børn formeget vaage / oc icke faa søffn/ der aff faa de atskillige Siugdomme / huilcke alle søffven borttager oc fortærer. At de icke hafve deris naturlige søffn / kommer almindelige aff Moderens eller Ammens groffve oc onde

Melck/

Melck / hues onde damp opfar i Barnsens hoffvet / O. huo som her aff breck haffver / skal saaledis hielpis.

Lægedom.

Lac amagdalarum. Lac papaveris.

Moderen eller Ammen skal dricke en god Drick Mandelmelck / blandet met Valmue melck / om Afftenen naar hun vil nedleage sig til søffns.

Oleum lactuce. Oleum papaveris.

Blend Hoffvederne aff Valmuer met deris frø met Lectyge Olie / oc Olie aff Valmuer vel tilsamen / vaadgiør her udi Linklude / leg dem fort paa Barnsens Pande oc udi Tindingerne.

Oleum Violarum.

Blend Fiole Olie met lit Edicke / smør her aff udi Barnsens Næsebor.

Oleum Rosarum.

Blend Rosen Olie met Lectyge Oes / Her met smør Barnsens Hoffvet oc Naffve.

Succus lactuce. Sirupus ex papavere. Oleum Violarum. Crocus.

Giff Barnet Sirup giort aff huide Valmue frø / Oc smør saa Barnsens Pande oc Tindinger met Fiole Olie / huor udi lidet Saffran oc Opium ere vel sønder gnedne.

Oleum populeonis. Seme papaveris. Hyosciamus.

Tag it Lodt Populeons Smørelse / huit Valmue frø oc Bulme frø / aff huert saa meget som ti Bygkorn veye / Blend disse tilsammen / smør Barnsens Pande

de Tindinger her met / oc bint saa en Klud der offver. 302

Tag Quinde Melck som giffver it Pige Barn at di / oc bland den met det huide aff Æg / oc met Lectyge Oes / smør her aff paa Barnsens Pande oc udi Tindingerne / Eller vaadgiør ein Linklud her udi / oc bint paa Panden oc i Tindingerne. Lac mulieris.

Det ix. Capittel.

For den faldende Sot.

Unge oc spæ Børn faa oc stundem den faldende Sot oc Siugdom / oc det skeer udi tuende maade. Først / Somme Børn fødis met denne Siugdom / huilcket skeer for Hiernens onde Vædske oc Kaaldheds skyld. Udi anden maade kommer denne Siugdom effter at Barnet er født / aff andre Siugdomme.

Haffver Barnet denne Siugdom oc Breck aff Naturen / da skal Moderen oc Barnet / holde dem skickelig / oc skulle de bruge den Mad oc Dricke / som vermer oc tørrer.

Naar som den faldende Sot tager noget unge oc spæd Barn udi sin Ungdom/

dom / da forlader hun det icke gierne om det er it Drenge Barn / før end det er fem oc tiue Aar gammelt. Oc om det er it Pigebarn / naar som hun først faar sin Tid. Oc om denne Siugdom icke fordriffvis met det første met Lægedom / eller oc Naturen den icke selff fordriffver / da beholde de den almindelige gierne / vere sig Dreng eller Pige / all den stund de leffve her udi Verden.

Men er denne Siugdom kommen efter Fødselen / aff nogen anden Siugdom / da skal Moderen eller Ammen giøre all sin flit der til / at hendis Melck kand bliffve ret naturlig oc god. Oc om det giøris behoff / skal Moderens eller Ammens Hoffvet rensis met Lægedom som der til hør oc bequem ere. Moderen eller Ammen skal fly all den Mad som aff Nature kald oc vædskuren er / oc Barnet skal icke giffvis mere di til lige end det vel fortære oc fordøffve kand.

Lægedom.

Oléum Castorei. Barnsens Næsebor skal smøris met Olie aff Bibergel / eller met Olie aff Euforbio, Mand skal oc holde Rude / eller oc den Gummi Asam fœtidam for Barnsens Næse / oc lade det lucte der til.

Oleum Euforbii.

Ruta.

Asa fœtida.

Naar

Naar som Maanen afftager oc er udi Nærerne / da heng om Barnsens Hals Peonie kierner oc Peonie rød. Grana pæo-niæ.

Giff Barnet at dricke Løben aff en Hare / met Fiole vand / Oc samme Dag skal det icke di nogen Melck. Coagulum Leporis.

Siud Blomsterne aff Fioler udi ferst Vand/ oc giff Barnet det at dricke. Florés Vio-larum.

Det x. Capittel.

Om Øynenis Breck.

BØrn faa stundem ont i Øynene/ oc de hoffne paa dem / huilcket som kommer aff Hoffvedens Vædske oc flydelse. Stundem er der hede udi dem/ oc da ere de røde/ Men om der er icke hede udi dem / da ere de huide.

Lægedom.

Er der hede udi dem / da tag Vand som brent er aff Bønners Blomster / Rosen vand / oc Bethonie vand / lige meget aff huert / Blend disse tilsammen / vaadgiør her udi en Linklud / oc leg den offver Øynene.

Camphora. Sønder gnid lid Campher met Quindefolck Melck/ her aff smør om Afftenen en taar udi Barnsens Næse.

Licium. Ere Øyene hoffne / da tag den Oes Licium, blande den met Quinde Melck/ vaadgiør en Linklud her udi / oc leg den offver øynene. Der effter tho øynene met Chamomilla. Basilicon. Vand / hvor udi Cammilleblommer oc Basilicon saadne ere.

Aloës. Myrrha. Rosa. Crocus. Ere øynene icke hoffne eller røde / oc Panden er ey heller hed/ da tag Aloe/ Myrrhe/ Rosen oc Saffran/ smaa stød disse/ der effter blande det met en god Vin/ vaadgiør en Linklud her udi/ oc leg den offver øynene.

Ambra. Succus solatri. Aqua solatri. Lad udi Næsen om Aften en taar Ambram, vel sønder gnedet met Quindemelck.

Om Børne øyestene vaare røde der aff at det haffde meget græt/ da lad Natskade Oes udi dem / eller oc Natskade Vand.

Om Børns øyene Laag vaaxe røde/ hoffne / eller udslagne oc skabbede / der aff at det haffde græt meget/ da smør Natskade Oes paa dem.

Det xj. Capittel.

Pruster eller Nyser.

NYser eller pruster noget Barn formeget / huilcket kommer aff den Bulde som er udi Hiernen / det skal saaledis hielpis.

Lægedom.

Mand skal smøre eller oc legge de ting paa Barnsens Hoffvet / huilcke som køle/ vere sig Smørelse/ Olie eller Osen/ oc saadanne andre Ting.

Mand maa støde Basilicon / vere sig grøn eller tør / oc lade her aff udi Næsen.

Det xij. Capittel.

For Hoste.

HOster noget Barn saare/ oc Vædsken aff Hofvedet nedfalder i Munden/ i Næsen/ eller udi Brystet/ det skal saaledis hielpis.

Lægedom.

Mand skal holde varmt Vand ved try Quarter aff en Alen offven offver

Barnsens Hoffvet / oc øse det met Haanden ned paa Barnsens Hoffvet / huer gang mand dette giør / skal det giøris en halff time / Mand skal oc smøre Honnig paa Barnsens Tunge / oc kryste saa sactelige Tungen ned met en Finger / paa det at Barnet kand udspy den onde Vædske / oc faa saa bedre igien.

Amigdala. Stød søde Mandele smaa / oc giff Barnet om Morgen oc Afften met Fenickel vand.

Aqua Feniculi. Eller gif Barnet Fenickel vand / blendet met Melck.

Semen Cydonij. Om Barnsens Tunge oc Halsen indvaartis ere saargiorde aff Hosten / da tag Kierner aff Queer to Steder fulde / stød dem lit sønder / leg dem saa udi sex Steder fulde aff varmt Vand / oc lad dem saa ligge der udi / i to eller tre timer / Kryst dem saa igiennem en Linklud / Lad saa udi det

Saccharũm Penidiarũ. Sucker Penidiarum, met lit Mandele Olie / oc giør saa her aff it Electuarium, giff barnet offte her aff.

Semen papaveris. Dragantũ. Granorum Curcubitorum. Haffver Barnet Hosten met Hede / da tag huit Valmue frø / oc aff den Gummi Dragantum, aff huert it halfft Lodt / Kierner som vaaxe udi Greskar i Lodt renskalene / Stød alle disse smaa / Siud

dem saa udi Vand/ huor udi Rosiner saad- Passuli.
ne ere / giff barnet offte her aff.

Er Hosten kommen aff Kuld/ da stød Myrrha.
lit Myrrhe/ oc bland det met Honnig/ som Oleum ami-
vel saadet oc rent skummet er / oc met lit gdalum.
Mandelolie giort aff de søde Mandele/ giff
barnet her aff.

Det er oc gaat at mand smør barnsens bryst met den Smørelse Dialthea kaldet/ oc met Smør.

Moderen eller Ammen skal fly de ting/ som giøre at hoste / lige som disse ere: Edicke / Nydder / salt Mad oc andre saadanne.

Det xiij. Capittel.

Om Blegner vaaxe paa Børnenis Legeme.

DEr vaaxe stundem paa vnge oc spæde Børns Legeme mange atskillige slags blegner. Ere de sorte oc der er røde udi dem / da ere de farlige / oc børnene kunde faa deris Død aff dem/ io flere de ere io verre de erre. Men ere saadanne blegner huide / eller oc røde/ da ere de icke farlige / Oc de som her met plaffvis / skulle saaledis hielpis.

Lægedom.

Rosa. Mirtus. Tamariscus. Oleum Rosarum. Oleum Mirtinum. Oleum Tamarisci. Cerusa.

Mand skal siude Rosen / Mirtus oc Tamariscus udi Vand / her udi skulle Linklude giøris vaad / oc leggis paa Blegnerne.

Tag Rosen Olie / Oleum Mirtinum, oc Oleum Tamarisci, blend disse tilsammen / smør Blegnerne her met.

Ere saadanne Blegner huide eller røde / da lad dem moes / Oc naar de obne/ da smør Blyhuit paa en Linklud/ leg den paa dem.

Siud Honnig oc Vand tilsammen/ smelt der udi siden nogen Salpeter / tho Blegnerne her met.

Det xiiij. Capittel.

For den huide Jld.

VNge oc spæde Børn faa oc den huide Jld/ naar som Naturen uddriffver det onde hede Blod/ Oc denne Breck kommer almindelige gierne under Ansictet/ oc begyndis gierne paa Næsen først/ oc udspreder sig siden offver det gantske Ansict.

Lægedom.

Om Barnet end dier/ da skal Modeeren eller Ammen holde sig met Mad oc Drick/ lige som hun haffde den Kaaldesinge/ Hun skal oc lade sla Leffver Aaren paa den høyre Arm eller Haand/ Oc om det ydermere behoff giøris/ da skal hun rensis aff den offverflødige Vædske. Hun skal oc dricke Vand som brent er aff den store Jernurt/ eller Vand aff Rahels urt.

Naar som den huide Ild er vel udslagen/ oc icke vil tørris/ da skal den offverflødige Hede udslyckis oc Pinen fordriffvis saaledis: Man skal vaadgiøre en Linklud udi kalt Vand / eller i Vand som brend er aff Chammilleblomster/ eller udi Natskade vand/ oc der offver legge. Men mand skal haffve god tilsiun der til / at mand det icke fortilige udslycker/ paa det at den skal icke indslas til de dyrebariste Lemmer. Mand skal oc giffve Barnet at dricke aff forschreffne Vand/ paa det at de indvaartis Lemmer kunde der aff styrckis.

Aqua Cichorei. Aqua Chamomille. Aqua Solatri.

Det xv. Capittel.

For de smaa Kopper.

For de smaa Kopper.

BOrnene faa den smaa Kopper aff Moderens hede forbrende blod/ huilcken wrenhed barnet til sig tager / oc endog at barnet i Moderens Liff spisis aff det reniste oc beste blod/ alligevel bliffver barnsens blod wrent/ saa at huert barn skal en gang udi met mindste rensis ved smaa Kopper før det døer. Men faa de dem mere end en gang/ da skeer det faar den skyld / at børnene holdis icke skickelige oc tilbølige som dem burdis. Merck oc at smaa børn faa almindelige gierne fra de ere tu eller try Aar gamle oc indtil de bliffve siu Aar disse Kopper. De faa dem oc vel stundem førre / Dissligeste oc siermere / effter huers Naturis leylighed.

Tegn. Ved disse Tegn kand mand mercke oc forfare at børn skulle faa smaa Kopper/ men dog regere disse Tegen mere udi somme/ end udi somme.

Naar de haffve stor hede / tørst / en stacket oc trang Aande/ Hofvetverck/ kunde icke soffve / øynene vandis/ haffve sting udi alle Lemmer / naar de staa paa benene/ da skelffve de oc rystis/ oc de spytte meget.

Øynene. Naar mand fornemmer at Børn faa

de ſmaa Kopper / da ſkulle diſſe fem Lem- Aqua Ro-
mer vel forvaris / før end de udſlas. ſarum.

Mand ſkal tage Roſenvand / oc røre Camphora.
der noget Campher udi / Her aff ſkal ladis
en gang en Taar i øynene.

Der efter tag Roſen vand / Betho-
nie vand / oc Bønne blomſters vand / lige
meget aff huert / blande diſſe tilſammen /
vaadgiør Linklude her udi / oc leg dem off-
ver barnſens øyne. Næſen ſkal oc offte Næſen.
baade indvaartis oc udvaartis ſmøris met
Roſenvand. Munden udvaartis oc Hal- Munden.
ſen ſkulle beſkermis / Oc det ſkal mand Succus
giøre met den Oes ſom er giort aff Stou- ſorbe.
krabber.

Eller mand maa ſiude Roſiner udi vand / Paſſuli.
oc lade det udi Oſen af de wmode Morbær /
Her met ſkal mand klucke udi Halſen.

Lungen oc Bryſtet ſkulle beſkermis
met Sucker Candie / det ſkal holdis udi
Munden indtil det ſmeltis / ſaa ſkal det
nedſiunckis.

Tarmene ſkulle oc beſkermis met Tro- Tarmene.
chiſci de ſpodio, Her aff ſkal mand giff- Trochiſci
ve Barnet en gang om Morgenen ſaa me- de ſpodio.
get ſom tredive Bygkorn veye / met Roſen
vand.

Du ſkalt vide / at de Sorte / Blaa

oc

oc Mørckhafftige Kopper oc Blegner ere onde / Thi de Børn som dem faa / de dø almindelige gierne. Men de som ere huide oc røde / de lægis vel / naar som foresagde Tegen mindskis / Oc om saadanne Tegen icke mindskis / Da er det it Tegen / der til at de ere icke vel udslagne. Oc om de snart udslaes effter at Barnet er bleffvet siugt / som er paa den anden / fierde eller siuende Dag / da er det it Tegen der til / at de lægis vel igien. Men udslas de først paa den siuende Dag / da ere de farlige. Jo flere der udslas / Jo bedre det er / Om de icke henge udi huer anden/men huer sidder for sig selff. Men udslas de / oc indslas siden igien / oc Barnet faa en stacket Aande oc stor Heyde/de børn dø almindelige gierne / uden saa er at de driffvis ud igien met stor flittighed. Naar som de smaa Kopper først udsla / da bliffver Legemet rød / oc de finnis som det vaar smaa Hirsegryn.

Met denne Lægedom uddriffvis Kopperne. Tag sex Figen oc skeer dem smaa/ Fenickel frø it quintin / Saffran saa meget som try bygkorn veyer / eller lidet mere/ Siud disse udi fire Potter fersk Vand/ indtil helten indsaaden er / si det saa igiennem

Caricē. Semen Feniculi. Crocus.

nem en Linklud / Oc naar som det er bleffvet kalt / da giff barnet her aff.

Bornene skulle holdis varme / oc mand skal legge it røt Sengklæde paa dem / det giør dem saare gaat / oc naar som de modne ere / oc de ville icke forgaa oc læggis aff dem selff / da maa mand røge dem met tørre Rosen / Mand skal oc strø paa deris Lagen Hirsegryn smaa støtte som Mel / eller oc Bønnemel. Rosa. Milium.

Det xvj. Capittel.

For Heffvelse hos den lønlige Lem.

DEt skeer oc stundem at Bornene faar nogen Heffvelse hos den lønlige Lem i liuskerne / eller oc at der bryder noget hul udi samme sted / huilcket der aff kommer at de meget græde oc skryge saaledis skal der handlis met dem.

Lægedom.

Stød Ameos smaat til Pulver / blende det saa met det huide aff Æg / giør Plaster her aff / oc leg det paa Heffvelsen / eller paa Hullet. Ameos.

Tag Lupini amari, som brende ere / oc Myrrhe / siud disse udi Vin / oc giør

Plaaster

Plaaster her aff oc leg det offver Hesfvelsen/ eller offver Saaret.

Alúmén. Gallæ.

Tag Alun try Lodt oc Gallas try Lodt/ stød dem vel smaa/ oc siud disse saa udi rød Vin indtil det bliffver tyckt/ leg saa her aff paa Saaret / vaadgiør ocsaa en Suamp udi Edicke som met vand er blandet / leg den der offver/ oc forny det offte.

Det xvij. Capittel.

For Hicke.

Unge oc spæde Børn faa oc stundem Hickelse / Huilcket stundem der aff kommer at de haffve ædt eller diet formeget / Stundem kommer den aff stor Hunger oc Maffvens tomhed.

Lægedom.

Oléúm laurinum.

Kommer det aff Maffvens tomhed/ eller oc at hand er forkølet / da smør Maffven met Lauerolie / eller met nogen anden Olie som vermer.

Seminis Aneti.

Stød Dillefrø til Pulver/ blende det saa met Osen aff Mynthe/ leg her aff paa Maffven.

Kommer Hicken aff en tom oc hungrig

rig Maffve / da tag Fiole Olie eller Roſen Olie / blende den met Oſen aff urter ſom køle / oc met Quindemelck / ſmør Maffven her met. Oleum Violarum. Roſarum.

Tag den Nød ſom kaldis Nux Indica, ſmaa ſtød den / giff barnet her aff at æde met Sucker. Nux Indica.

Giff barnet Melck eller nogen anden god Drick at dricke / oc om det end igien udſpyer / alligevel bliffver der noget inde igien / ſaa at Maffven bliffver vaad.

Det xviij. Capittel.

Om Børn offte ſpy.

AT unge oc ſpæde Børn offte ſpy / ſkeer almindelige gierne for diſſe ſager ſkyld. Først om det dier formeget / oc kand icke fordøffve eller fortære det ſom det ſaa dier. Anden / naar ſom Melcken tyndis / vandafftig oc formeget vædſkafftig er. Tredie / naar ſom Melcken wren er. Oc ſerdelis ſpy de naar ſom de haffve en ond vædſkafftig Maffve / oc de ſkulle ſaaledis hielpis.

Lægedom.

Giff Barnet lider at di / giff ſaa act

der

der paa / om det som det udspyer lucter eff-
ter Maden/ oc om det er huit da brug den-
ne Lægedom.

Thus albū. Ruta. Tag huit Røgelse saa meget som otte
Huedekorn kunde veye / Rude som tør er
saa meget som tiue Huedekorn veye/ stød
disse til Pulver / blende dem siden met Ro-
sen Sirup/ giff Barnet heraff. Moderen
eller Ammen skal tygge Spisekommen
Syrupus Rosarum. Cuminum. smaat/ oc her aff skal hun smøre udi Barn-
sens Mund.

Syrupus Granatorū. Giff Barnet Sirup som giort er aff
Granate æble met nogen støt Mynte.

Agresta. Succus Cydoniorum. Om det som Barnet spyer / hafver en
sterck Luct eller lucter surt. Da giff Bar-
net Osen aff de sure Vinbær/eller oc Osen
aff Queer.

Cyntas. Mori agrestis. Pzidion. Tag Bygmel/ oc de Spirer som først
udspringe aff Blaabers urt / oc Skalerne
aff Granate Eble/ stød smaa/oc blend disse
met Vand / leg her aff paa Barnsens
Maffve som it Plaaster.

Moscus. Succus Cydonij. Haffver Barnet en Vædskactigt
Maffve / da smør Maffven met Rosen-
Vand / huor udi lidet Dæsmer sønder
gnedet er. Oc giff det Osen aff Queer/
oc lit støtte Neglicker blandet met Su-
cker.

Giff Barnet tredie delen aff it quintin Galla Muscata/met Queer Oes.

Galla Muscata.

Gif Barnet saa mange støtte Neglicker/som fire Bygkorn veye.

Gariophilli.

Tag Mastix/ huit Røgelse / oc tørre Rosenblad stød disse til Puluer/oc blande dem met Osen af Mynte. Men om saa er at Mafuen opstøder meget / da tag lit Edicke her til / oc giør Plaaster her af/ oc leg det paa Barnsens Mafuens mund.

Mastix.
Thus albũ
Rosa.

Tag Rude som tør er / huit Røgelse helten saa meget / Blende disse met Røsen Sirup/eller met Vin / huilcken som blendet er met vand / oc gif Barnet.

Ruta.
Thus albũ
Syrupus.
Rosarum.

Det xix. Capittel.

For Drømme.

DEt skeer oc stundem at Børn saa suare drømme den stund de sofue oc forfærdis i Søfne/ huilcket almindelige gierne sker/ naar som di formeget / eller oc æde formeget/ oc kunde det icke fordøfue eller fortære / de skulle saaledis hielpis.

Lægedom.

Naar som de hafue ædt eller diet/ da skulle de icke strax nedleggis / men no-

gen stund oppeholdis / Saa skal mand giffue dem lidet Honnig at licke / paa det at hues i Maffuen er / kand fordøffuis eller fortæris / oc neddriffuis til Stolgangen.

Giff Barnet lidt Theragelse blendet met Melck.

Theriaca. Dyapliris. Diamoscum

Giff Barnet huer dag siette parten aff it quintin Dyapliris, eller Diamosco.

Det xx. Capittel.

For en trang oc stacket Aande.

DEt skeer oc stundem / at Børnene faa en trang oc stacket Aande / Oc naar som de soffue / da rangler hand vdi Halsen / saa at mand kand høre den / Oc de skulle saaledis Hielpis.

Lægedom.

Semen Lini.

Stød Hørfrø til Puluer / blende det saa met rent Honnig / som vel saadet oc skummet er / Her af skal mand ofte smøre vdi deris Mund.

Cuminum.

Haffuer Barnet stor Hede / da gif det Spisekommen / beredt oc tilgiort / som om Hørfrøt screfuet staar.

Det xxj. Capittel.

Om Barnet er løst vdi Liffuet/ oc faar Bugløb eller Blodsot.

DEnne Siugdom faa Børn alminbdelige gierne / naar som de første faa Tender / Disligiste oc naar som de icke vel fortære eller fordøfue kundet det de tære / Sammeledis oc af den onde Melck / eller af Kaald / eller oc af anden ond vædske.

Lægedom.

Moderen eller Ammen skal huer dag fastendis dricke en god drick Geddemelck / i huilcken gloendis Kamperstene slucte ere / oc der paa faste vdi tre timer. Hun skal oc æde det som sterckt er / oc det som tørrer. Hun skal oc dricke af det Øll / huor vdi gloendis Staal sluct er ni gange.

Tag Rosenfrø/ Spisekommen/ Anis/ eller oc Mercke frø/ stød disse til puluer/ giør Plaaster her af/ oc leg det paa Barnsens bug. Anthera. Cuminum. Anisum. Semen Petroselini.

Om dette forscrefne icke hielpe vil/ da gif barnet løben af en Ged saa meget som Coagulum hœdi.

Coagulum hœdi.

som siette parten af it quintin kand veye/ Eller lidet mere met kalt Vand at dricke/ Oc samme dag som Barnet dette dricker/ skal det icke gifuis nogen Melck / paa det at Melcken skal icke løbe tilsammen vdi Barnsens Mafue / Men mand skal gifue det Blommen aff blødsaadne Æg / eller refuet Huedebrød saadet met Vand/eller Huedemel saadet met vand.

Syrupus Rosarum. Syrupus Sorbe.

Er Barnsens Skarn eller Møg gul/ da skal mand gifue det Rosen Sirup/eller Sirup giort af Skoukrabber / eller af Granate Eble met lidet Mynte vandt.

Viola.

Tag Surdey / søndergnid den vdi Vand / Kryst det saa igiennem en Klud/ Tag her til siette parten af it quintin Fioler/oc tredie delen af it quintin brent Fisben / Gallas halft andet quintin / oc gif Barnet her af at dricke.

Galla. Milium.

Giør Gallas til Pulner / oc siud det saa vdi Vand met noget Bygmel / eller Mel giort af Hirsegryn støtte til Pulner/ giør Plaaster her af/ oc leg det paa Barnsens bug.

Succus Acatiæ. Cerusa.

Om disse forscrefne Lægedomme ville icke hielpe / da skal mand tage Osen af Slaan oc Blyhuit / af huert it quintin/ oc

ɔ: den Oes Opium, siette delen af it quintin/ Her af skal mand giøre smaa Tappe/ oc stinge en af dem ind vdi Barnsens artz. Opiũm.

Er det saa/ at der gaar huit fra Barnet / da skal mand gifue Barnet otenden parten af it quintin Galla Muscata / oc huit Røgelse tredie parten af it quintin/ met Osen af Queer. Gallæ Muscatæ. Thus album Succus Cydoniorum.

Tag Safran / oc tre gange saa meget Myrrhe / stød disse oc blend dem tilsammen met rød Vin / giør Plaaster heraf/ oc leg det paa Barnsens bug. Crocus. Myrrha.

Tag Bygmel oc blende det met Osen af Veybrede oc met lidet Edicke / giør Plaaster her af / oc leg det paa Barnsens bug.

Siud Rosen vdi Vand/oc bad Barnet der vdi.

Slyck it stycke gloendis Staal vdi sød Melck / giør saa en grød af samme Melck met Huedemel / gif Barnet her af at æde.

Tag gammelt Rosen Sucker / oc Mynte smaa støt til Puluer/it halft quintin / Blend disse met Rosen Sirup/oc smør her af i Barnsens Mund. Saccharum. Rosarum, Syrupus Rosarum. Ebur.

Tag to Potter sødMelck/slyck gloendis Staal der vdi / lad der saa vdi it halft

Ebür. lodt brent Filsbeen / eller Elephante been/ Gif Barnet her af at dricke.

Vitellum ovi. Nux Myristica. Tag en Egge blomme oc en halft Muskate smaa skaaren / Bag her af en Kage paa en hed Tegelsten / siud saa samme Kage vdi to potter Melck / hvor vdi gloendis Staal slucter / Gif Barnet her af at dricke.

Merck oc / at mand skal icke forsnart stille saadanne Bugløb oc flydelse / vden saa vaare at det varede forlenge / oc Barnet der af blifue saare siugt.

Det xxij. Capittel.

Om Børn kunde icke haffue deris Mag oc gaa til Stols.

NAar som vnge oc diendis Børn kunde icke gaa til Stols / oc hafue deris Mag / da skal Moderen / eller Ammen / bruge de ting som Løsen giøre / om saa er at hun oc er forstifuet i Lifuet / oc kand icke gaa til Stols.

Lægedom.

Mel. Mand skal siude Honnig ind til det blifuer hart / oc giøre saa der af Tappe / huer saa lang som en halft Finger / oc saa tyck som en Pen / de skulle vaadgiøris

vdi Olie/oc stingis bag ind vdi Barnsens artz.

Tag Roden af Bede / oc giør Tappe af den/saa store oc lange som ofuen foresagt er/vaadgiør dem vdi Olie / oc sting dem bag ind. Radix Betæ.

Saadanne Tappe maa oc vel giøris af blaa Lilie Rødder / oc saa brugis som sagt er. Ireos.

Gif Barnet Honnig/ lidt mere end som en Ert kand vere stort til / gnid saa Barnsens bug met Bomuld/som er vaadgiord vdi Lissebons Olie. Mel. Oleum olibanum.

Vaadgiør Bomul eller oc anden ren Uld vdi Oxe eller Kogalde/oc leg den paa Barnsens Nafle. Fel tauri.

Er Barnet ofuer tolf Aar gammelt/ da maa mand gifue det vden all fare tre Muselorte / vel søuder gnedne vdi sød Melck.

Tag Bladene af Rosen/oc leg dem vdi en fierkant Linpose / Sind den saa vdi det Vand som Smederne slycke deris Tenger vdi/ met lit Edicke / naar hun saaden er/ kryst saa Vandet af hannem/oc leg den saa varm paa Barnsens Nafue. Rosæ.

Tag Smør oc leg det vdi en Valnøddeskal / oc bind den paa Barnsens nafle/

oc smør ocsaa Barnsens Bug vel met Smør/saa faar det Løsen.

Malua. Althea. Fænum græcum. Semen lini. Cariæ.

Tag Katost / oc Bladene af den Katost / Althea kaldet/Fænum Græcum, oc Hørfrø / af huert en Hand fuld / Alter rod fire lodt/thi Figen / Siud disse vel vdi Vand / stød dem siden saa at der vorder som en Grød / Tag her til fire lodt Smør/ oc Hønse Ister fire lodt / Saffran tredie delen af quintin / Her af giør it Plaaster/ oc smør her af paa en Klud / saa tyck som en Pen kand vere/oc leg det saa paa Barnsens bug luncket/Laad det saa der paa ligge dag oc nat / Oc om saa er/ at Barnet faar icke her af Løsen / da brug dette efterscrefne.

Aloe Helleborus.

Tag Aloe it quintin / Nyse vrt / huid oc sort/af huert fierde parten af it quintin/ Stød disse til Puluer / rør dette Puluer vdi tre Skeder fulde af Oxegalde / vaadgiør her vdi Vld / oc leg den paa Barnsens Nafle/saa bret som en Haand.

Det xxiij. Capittel.

Om Bagtarmen vdgaar.

STundem vdgaar oc Bagtarmen paa vnge oc spæde Børn/ kun-

314

skundem der aff / at de ere haarde vdi Liffuet / at de saa arbeyde oc kryste / oc nøde dem til Stolgangen / oc de skulle saaledis hielpis.

Lægedom.

Siud Katteost vdi Vand oc bade Barnet der udi oc insæt Tarmen / vaadgiør saa en Linklud vdi Fiole olie / oc leg den offuer stæden. Det er oc saare gaat at mand binder offte varme Linklude bag paa Barnsens Artz. Malva. Oleum Violarum.

Bad Barnet vdi Vand / huor vdi tørre Rosen blæd / Agerne / Slaan / Gallas saadne ere. Folia rosa. Glandulæ. Acatia. Galla.

Det xxiiij. Capittel.

Om Barnet haffuer lyst til at giøre sit Mag oc kand dog icke.

DEt skeer oc skundem at Børn faa den Siugdom som kaldis paa Latine Tenasmon, oc er den / naar som Barnet haffuer lyst til at giøre sit Mag / kryster saare met stort arbeyde / kand dog intet eller føye giøre / oc denne breck kommer almindelige gierne aff kuld / oc de skulle saaledis hielpis.

Lægedom.

Seminis Nasturtij. Cuminum.

Tag Karsefrø/ oc Spisekommen lige meget aff huert/ stød disse til Puluer / oc blend det saa met gammelt Smør / giff Barnet her aff met kalt Vand at dricke.

Terebinthina.

Leg Terpentin paa Gløer / oc lad Røgen gaa vnden op paa Barnet.

Colophemia

Leg Grekes Beg paa Gløer / oc lad Røgen gaa vnden op.

Det xxv. Capittel.

For Spolorm.

DEr vaaxe stundem Orme bag i Artzen paa vnge oc spæde Børn/ saa store som Madke eller oc smære/ stundem vaaxe de induaartis i Liffuet/ Oc de skulle saaledis hielpis :

Lægedom.

Ere Ormene bag vdi Artzen/ Da giør Tappe aff Bomuld / vaadgiør dem vdi Olie off Malurt/ eller Olie aff Rude/ eller vdi Olie aff Persicke kierner giort / eller vdi Olie aff de beske Mandele / oc sting den bag ind.

Cuminum. Fel bovis.

Spisekommen smaat støt oc blendet met Oxe galde/ oc Plaaster der af giort/ oc paa Barnsens nafle lagt døder Ormene.

Gif

Giff Barnet Lissebons Olie at dricke/ da dø ormene alle som ere i barnsens liff. Oleū Olivarum.

Tag Malurte Des Coloquintida smaa støt til Pulver/ Blend disse met Oxe galde oc met lidt Rumel/ oc giør saa Plaaster her af / Leg det varmt paa Barnsens Naffle. Succus Absynthei. Colocynthida.

Siud Malurt oc Gallas vdi Vand/ oc bad Barnet her vdi / oc lad det sidde her vdi ofuer Naflen. Absynthiū. Galla.

Tag aff de Bønner Lupini kaldede/ Lauerbær/ oc Gallas / stød disse til Pulner/ oc blende dem met Oxe galde / oc giør Plaaster her af / brug det som ofuen fore sagt er. Lupini. Bacce lauri. Galla.

Giff Barnet sex Mandele at æde.

I Apotecken findis en fruct Sebesten kaldet / Siud den vdi Melck / oc gif Barnet af den at dricke. Sebesten.

Gif Barnet tre dage om Morgenen fastendis en god drick varm Melck at dricke / oc gif det paa den fierde dag it halfe quintin Orme frø / oc lad det saa faste der paa vdi tre timer.

Af alle disse tegn kand mand forfare om Børn hafue Orme vdi dem.

Naar de sofue dragis deris Bug tilsammen / oc naar de opuaagne / da kløer

Næse

Næseborerne paa dem / De haffue oc om dagen stor tørst / oc deris Tunge er tørre om dagen / end om natten / Der gaar oc stundem Orme aff dem / Aff denne breck døer mange Børn.

Det xxvj. Capittel.

Om Børn vdslas eller vorde Hudis løse.

AT Børns Hud vorder saar / paa Benene eller bag ved Artzen / det kommer aff pissens skarphed / oc skulle de saaledis hielpis.

Lægedom.

Ireos. Giør blaa Lilie Rod til puluer / oc strø det der som det Hudeløse er.

Oleum Rosarum. Thus album Camphora. Tag Rosen Olie tu lodt / huit Røgelse it quintin / Smelt disse tilsammen / lad der oc vdi Campher / saa meget som otte Bygkorn kunde opueye / oc giør saa her aff en Smørelse / oc smør den Hudelöse sted her met.

Vnguentum album Vnguentum rubeum. Vnguentum Ceruso. Den Smørelse Vnguentum album, disligiste oc den Smørelse Vnguentum rubium, eller oc den Smørelse som giøris aff Blihuit / ere oc saare gode til denne breck.

Naar

Naar som mand Barnet badet haffuer/skal mand den sted som Huden aff er/ tørre / oc legge skaffuelse aff Linklude der paa.

Det xxvij. Capittel.

Naar Børn faa vdslæt eller bliffue skabbede.

BØrn faa almindelige vdslæd / eller bliffue skabbede / naar som de affuennis fra Patten oc icke opfødis met Barne mad / Men mand giffuer dem Fisk/Kiød/Vin / Øl eller andet saadant wskickeligt.

Naar som Børn ere saa vdslagne/ da skal det icke inddriffuis igien / Men mand skal saadan wreen vædske met stor flittighed vddriffue / oc dem offte bade vdi varmt Vand / oc dem siden vel varme holde / De skulle icke badis vdi Bastue eller i Bager Oen / thi Suedebad er dem skadeligt.

Lægedom.

Saadanne Børn skal mand giffue at dricke / Vand huor vdi Figen saadne ere/oc Figen at æde.

Mand maa oc giffue dem Fenickel vant/ Aqua feniculi.

Absynthij. Cichoreæ. Malua. Oleum Violarum.

vand / Malurte vand / eller oc vand brent af den store Jernurt.

Naar som Skabben er vel vdslagen/ da skal Barnet huer anden dag badis vdi varmt Vand/huor vdi Kattost saaden er/ Siden skal Barnet smøris met Fiole Olie/eller met Fløde af sød Melck.

Diachylon simplex.

Men om der vaaxer Rødde vnder Skabben/ da skal den icke opkystis / Men mand skal tage Diachylon simplex, oc giøre der Plagster af/ oc legge det paa den Skabbede sted / Denne Smørelse bløder oc læger.

Det xxviij. Capittel.

Om Børn bliffue mauffre.

Bliffuer noget vngt oc spædt Barn maufuert / saa at der findis icke paa det/ vden Hud oc Been.

Lægedom.

Caput & pedes. Arietis.

Mand skal siude Hofuedet oc Benene af en Væder vdi Vand / indtil Kiødet falder fra Benene/ oc vdi samme Vand skal Barnet ofte badis/ Oc efter at det badet hafuer skal det vel tørris / Oc siden skal det smøris met denne Smørelse/ saaledis tilgiort.

Tag wſaltet Smør / Fiole Olie/ eller Roſen olie/ af huert try lodt / Suine iſter half andet lodt / Vox it halft lodt / ſmelt diſſe tilſammen / oc giør her af en Smørelſe/oc brug den ſom ſagt er.

Butirum. Oleum. Violarum. Oleum Roſarum

Tag Vox/Suine Iſter / Faaretelle/ wſaltet eller afklaret Smør / ſmelt diſſe tilſammen / oc ſie det ſaa igiennem en Klud/her met ſmør Barnet.

Axungia Porcina. Cera. Axungia porcina. Butyrum.

Det xxix. Capittel.

Om Børns Lemmer viſne oc Lamme vorde.

WOrder noget Barns Lemmer lamme oc nedhenge / ſaa at det hafuer/ icke mact til ad røre dem/Eller om det kand icke gaa vdi den tid ſom det ſkulde met rette lære at gaa. Om ſaadant Barn end diendis er/da ſkal Moderen eller Ammen bruge den Lægedom ſom vermer oc tørrer / Oc den Mad ſom lætteligen fortæris oc tørris. Oc mand ſkal bade Barnet faſtendis vdi Vand / huor vdi Chamilleblomſter ſaadne ere / Oc mand ſkal giøre en ſmørelſe af huide Liliers Olie / oc Olie af Bebergel/met lidt i Vox / Her met ſkal mand ſmøre Barnſens Rygbeen langs ned at.

Chamomilla. Oleum Lilij. Oleum de Caſtoreo.

Ere

Cera. Euphprbiũ Oleum Oliuarum. Ere alle Barnsens Lemmer lamme/ da brug denne Smørelse. Tag Vox tu lodt / den Gummi Euforbium smaa støt til Puluer it quintin / Lissebons Olie saa meget so mand her til behøffuer / giør saa Plaaster her aff/ oc leg det langs ned paa Barnsens Ryg.

Oleum Oliuarum. Euphorbiũ Tag Lissebons Olie tu lodt / Euforbium it quintin/ Vox it halfft lodt / smelt disse tilsammen paa en sacter Ild / smør her aff paa it stycke Semist Leder / leg det langs at Rygbenet.

Vorder noget Barns Lemmer lamme effter at det haffuer hafft den Kaldesinge vdi nogen stund/ oc det saare afftaget er/ oc er bleffuet manffuert / da skal mand

Malua. Viola. Oleum Violarum. Cera- siude Katost / oc Fioler vdi Vand / oc her vdi skal mand Barnet bade / mand skal oc giøre en Smørelse aff Fiolie Olie oc Vaax / her met skal mand smøre Barnsens Rygben / oc Hoffuet panden der som hun tilsammen kommer.

Det xxx. Capittel.

Om Børns Lemmer ryste/ skelffue eller beffre.

NAar som Børns Lemmer ryste/ skelffue / eller beffre / da vorde

de gierne lamme/ eller de faa oc den falden-de Sot / oc de ſkulle ſaaledis hielpis.

Lægedom.

Tag Roſen olie/ oc den Balſam Olie/ ſom oc kaldis Spica Olie / blend oc varm diſſe tilſammen / her met ſmør Barnſens Rygben / oc de Lemmer ſom ſkelffve oc ryſte. Oleum Roſarum. Oleum de Spica.

Eller tag Lauerolie / oc handle der met ſom ſagt er. Oleum Laurini.

Det xxxj. Capittel.

For Krampe eller Verck.

Unge oc ſpæde Børn / faa oc ſtundem Krampe eller Verck / oc ſaadant vederfaris allermeſt fede Børn / naar de førſt faa Tender.

Lægedom.

Barnet ſkal ſmøris met Lilie Olie. Oleum Lilij.

Om Krampen tager Barnet haardelig/ at det udrecker ſine Lemmer fra ſig / da ſkal mand bade Barnet udi Vand / huor udi den Urt Kongelius ſaaden er. Tapſus Barbatus.

Tag Fiolie Olie / oc Olie aff de ſøde Mandele / blend diſſe tilſammen/ oc ſmør Barnet her met. Oleum Violarum. Oleum de Amigdalis dulcibus.

Oleum Olivarum. Haffver Barnet stor hede / da smør det met Lissebons Olie / eller met Fiole Olie / udi huilcket lit Vaax er smoltet/ Oleum Violarum. Mand skal oc smøre Barnsens Hoffvet vel met Fiole Olie.

Det xxxij. Capittel.

Faar Børn ont i Bugen.

NAar Børn ont udi sin Bug/oc det græder saare / da smelt Lissebons Oleum Olivarum. Olie oc Vaax tilsammen / vaadgiør saa Bomuld/først udi varmt/ Vand/ oc siden udi Olie/ oc leg paa Barnsens Bug.

Det xxxiij. Capittel.

Om Børn ere hoffne.

ER nogen Barns Lægomme hoffvet/ eller oc nogen besynderlig Lem/ oc om det icke hede haffver/ da tag den første grøe som paa Hyld først Ebulus. om Aaret vdsprungen er / disligeste ocsaa det som aff en Urt Sommerhyldt / kaldit/ udsprunget er/oc siud disse udi Vin/oc vind Barnet her ud.

Om noget Barns Bug vore hoffvit/

Oc

oc Barnet stor Hoffvetverck haffde/ da tag Myrrhe/ Aleopaticum oc Saffran/ blend disse tilsammen met Osen aff Bønner/ oc leg det paa Barnsens Hoffvet. Myrrha. Aloe Epaticum.

Det xxxiiij. Capittel.

Om Naflen hoffnis.

DEt hender sig offte at vnge oc spæde Børns Nafle hoffnis oc serderlis naar som hand er affskaaren / oc dem skal mand saaledis hielpe.

Lægedom.

Tag Oleum Sisaminum/ Terpentin/ oc Spicanardus / sind disse tilsammen/ vaadgiør her i Bomuld/ leg den paa Nafflen en Fingers tyck. Oleum Sesaminum. Terebinthina. Spicanardus.

Er Barnsens Naflen der aff hoffven/ at det haffver græd meget/ aff Hoste/ Fald/ eller aff slag / tag rene Linklude/ brent dem lige som mand brender Linklude til it Førtyg/ tag saa der til de Bønner Lupini kaldede / oc støt dem til Puluer / blendt disse saa tilsammen med rød Vin / smør her aff paa Hampe blaar/ oc leg det paa Barnsens Nafle. Lupini.

Det xxxv. Capittel.

For de n Kaaldesiuge.

NAar som unge oc spæde Børn faa den Kaaldesiuge / da skal Moderen eller Ammen icke bruge Kiød / Fisk / Æg / Vin / oc andre ting som hedme / Men de ting som vedskafftigere ere oc køle / hun skal dricke Bygvand / hun skal oc Aarelade sig / oc anden Dagen der effter skal hun tage til sig it Quintin god Theragelse / oc faste der paa udi sex Timer.

Theriaca. Succus absynthei. Plantaginis. Malva. Semper vive

Tag Osen aff Malurt / aff Veybrede / aff Kattost / aff Hußløg / rør Bygmel her udi / oc giør Plaster heraff / oc leg det paa Barnsens Bryst.

Oleum Rosarum. Oleum Olivarum. Oleum populinum.

Tag Rosen Olie / Fiolie Olie / oc Populeons / Rør disse tilsammen / smør Barnsens Pande / Tindinger / Armhullerne oc Hendernis Ledemod / oc Føderne under Anckelen her med / oc denne Smørelse skal vere kaald naar hun brugis.

Rosa.

Tag tørre Rosen / oc stød dem til Pulner / oc Bygmel / blend disse met Rosenvand / giør Plaaster her ab / oc leg det paa Barnsens Bryst.

Lactuca.

Mand skal siude de Vrter som ere aff

kaal

kaald nature / lige som disse ere / Lectyge / Portulake / Veybreder udi vand / oc der udi skal Barnet badis. Portulaca. Plantaginis

Det xxxvj. Capittel.

For Sten.

DEm vnge oc spæde Børn haffve Sten / eller kunde icke vel lade deris Vand / det kand mand forfare aff disse Tegen. Barnet pisser offte met stor pine oc lidt tillige / haffver oc stor pine hos den lønlige Lem / de haffve oc stedse Haanden paa den / kløer saare / oc om det er it drenge Barn / da staar hans lønlige Lem stedse / oc de skulle saaledis hielpis.

Lægedom.

Barnet skal icke badis udi Vand / huor udi den Kattost Altea / Hørfrø / oc S. Peters Urt saadne ere. Siden skal mand giffve Barnet nogen Lægedom som lættelig giør at pisse / oc naar som mand vil nedlegge Barnet til søffns / Da skal den lønlige Lem oc der omkring vel smøris met Eissebons Olie / mand skal oc giffue det Melck at dricke som blandet er met Vand / brendt aff Blaabers Urt. Althea. Seminis Lini. Oleum Olivarum. Parietarea.

Tag Bucke blod oc brende Scorpioner støtte til Pulver / blend disse met Olie aff Sanguis hirci. Scorpionis.

Oleũm libij. aff de huide Lilier / giør Plaster her aff / oc leg det offven for den lønlige Lem.

Det xxxvij. Capittel.

For den Gulesot.

BØrn faa ocsaa stundem den Gulesot / aff Moderens eller af Ammens groffve ock tycke Melck / aff huilcken Leffverens oc Galdens vey forstoppes.

Lægedom.

Moderen eller Ammen skal lade sla Leffver Aaren paa Haanden eller paa Armen / oc hun skal giøre hendis Melck god met de ting som Melcken god giøre / om huilcken førre sagt er. Mand skal oc bade Barnet i Vand huor udi Jordbere Vrt met rod oc alt saaden er / Oc om Morgenen effter at det haffver badet skal mand giffve det it Quintin eller it halfft Triasandali / vel sønder gnedet udi Sirup Tistler / oc lad det faste der paa udi to Timer / Moderen eller Ammen skal icke æde Fisk / Ost / eller de[t] som baget er / Barnet skal icke heller bæris udi Lu[f]ten.

Det xxxviij. Capittel.

Om Børn kand icke lade deris Vand.

Om

OM noget vngt eller spæde Barn faar Sten eller for sand skyld / kand icke lade sit Vand / da skal mand tage en Haand fuld aff Agerne / oc siude dem udi halffanden Potte fersk Vand indtil tredie delen er indsaaden / saa skal det sies igiennem en linet Klud / oc naar som det er bleffnet kalt / da skal mand giffue Barnet her aff at dricke saa meget som det selffue dricke vil.

Giff Barnet lidet Krevittis Øyen støtte til Puluer met søt Melck at dricke.

Register eller Tafle offuer denne Bog om Quindfolcks Bryst oc Siugdom.

Om

Ende paa denne Tafle.

Prentet i Lübeck

Paa Lorentz Allbrecht / Borgeris oc Bogeførers der samme steds Bekaastning / oc findis hos hannem til kiøbs.

En schøn nyt-
telig Lægebog indehol-
dendis mange atskillige skøne oc
forfarne Lægedomme / huilcke som tiene
Bartskererne / oc dem som ville læge
ferske oc gamle Saar. Disligeste oc om
Bad / Aareladelse oc Koppe sættelse / oc
om de Lægedomme som findis i
Apotecken til kiøbs.

Fordansket aff

Henrick Smid udi Malmø /
Anno M. D. Lvij.

Prentet i Lübeck /

ANNO

1598.

Erlig/ Velbyrdig Mand
oc strenge Ridder/ Herr Mogens
Gyldenstierne til Stierneholm/ vor kieriste naadige Herris Mand oc Raad. Ynster ieg Henrick Smid i Malmø / Naade / oc Fred aff Gud vor Fader / oc aff vor HErre Jesu Christo / disligeste min ydmyge villige Tieniste aff min fattige formue / nu oc altid.

KJere Herr Mogens/ Herre oc Ven/ wi læse i Historierne at Archagatus Lisanie Søn aff Peloponese hafuer veret den første Chyrurgicus / det er den første Læge eller Bartskerer udi Romere Stadt som haffuer handlet met obne Saar / huilcke hand kunde see oc komme til met sine Hender / oc dette skeede M. M. M. D. C. C. xlvj. Aar effter at Verden vaar skabt/ der L. Aemilius Paulus/ oc M. Liuius Saltnator vare Borgemestere i Rom/ oc det vaar D. xxxv. Aar effter at Rommere Stadt først bygdis. Huilcken Stadt bygdis der Achas vaar Kong i Juda/ oc Osea Kong i Israel/ som vaar M. M M. C. C. xj. Aar effter Verden vaar skabt/ oc vij. C. Lij. for Christi Fødsel.

Denne Archagatus høldz met det første udi stor ære oc værdighed/ men der hand begynte at rense Saarene / skar oc brende det onde Kiød aff dem / ville oc haffve omsier løn for sin Konst oc wmage / da bleff hand actet oc holdet saa gaat som for en Bødel.

Kiere Herr Mogens/ lige som det gick denne Læge Archagato / saa gaar det endnu dag-

lige

lige til. Thi at naar som nogen er siug eller saar giort/da lader hand kalde Doctoren eller Lægen til sig/oc hand actis da aff den Siuge som en Gud/ oc hand holder da Lægens bud oc befalninger fast strengere end Guds befalning/ Thi at hand venter oc haabis at hand met hans konstis hielp/ skal komme til sin Sundhed oc Helbrede igien/ Thi lige som Troen giør en salig paa Sielsens vegne/ saa kand oc saa den Tro/ Haab/ oc Trøst/ som it siugt Menniske haffver til dem som hand begierer hielp aff under stundem mere trøste oc hielpe den Siuge end Lægedommen giør. Thi aff Troen oc Haabet forvandlis mange ting. Oc naar som den Siuge fornemmer lidt bedre/ Da acter hand Doctoren eller Lægen for en Engel. Men naar som hand bliffver aldelis til pass oc helbrede igien/ oc Lægen vil da haffve penninge for sin bekaastning/ konst oc wmage/ da actis hand nøye for it Menniske/ oc vere end en Bødel ja hand bliffver da saa gaat som en Dieffuel/ thi mand skyer oc flyer for hannem/ saadan tack oc løn faar hand da for sin bekaastning konst oc wmage.

Kiere Herr Mogens/ Lige saadan tack oc løn haffuer ieg offte anammet/ den tid ieg brugede den dyrebare Lægekaanst/ i saa maade/ at naar som ieg haffde kostet iiij. eller vj. Marck paa Lægedom til nogen/ oc den Siuge vaar vorden helbrede igien/ da fick ieg nøffve helfften igien aff det som ieg haffde kaastet paa den Siuge/ for hues skyld ieg denne kostis rette grundvol/ som er Theorica aldelis

delis forlod / for ret wtacknemeligheds skyld. Men dog vil ieg icke aldelis nedgraffve oc skiule den Penning som Gud haffver giffvet mig/ men uddele den iblant dem som den haffve behoff Thi det er it almindelig Ordsprock/ at huo som skiuler oc begrafver sit eget Gods effter sin vilie/ hand giør ingen wskel uden sig selff/ men huo som skiuler oc begraffver det som menige Mand kand kome til gode/ hand giør huer mand wskel oc wret.

Kiere Herr Mogens / ieg seer oc daglige forfarer / at nogle groffve oc wforstandige Bartsker (huilcke sandelige mange ere til) som uden all ret forstand oc konst/ handle met ferske oc gamle Saar / i det at de forderffue mangen erlig Persone som kommer for derts Haand met et lidet oc føie Saar til huilcke de brugede Lægedommer som Saaret verre giør/ end det vaar før end det kom til dem / oc saaledis skilie de mangen baade ved helbrede oc Penninge.

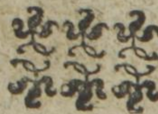
Kiere Herr Mogens/ Jeg haffver kient en Bartskerer / oc hørt hannem rose sig der aff/ at hand kunde giøre oc berede en Smørelse til Bønder som haffde onde Saar/ oc naar som de kiøbte aff samme Smørelse/ oc lagde aff dem paa derts Saar / da bleff det saa ont oc forderffvet inden faa Dage / saa at ingen kunde læge det / før end det kom til hans Haand igien/ saa fick hand ti eller tolff Marck for it Saar / for huilcket hand ellers skulde icke haffve faaet ti eller tolff Schilling. Oc lige som hand handele/ so gick det oc hannem i før hand døde.

Kiere

Fortalen.

Kiere Herr Mogens / paa det de fromme gudfryctige Læger / som handle met ferske oc gamle Saar / oc gierne vilde hielpe deris Christen Brøder som nogen breck faar / met deris konst oc Handverck / der som de den rettelig viste / haffver ieg dem oc alle som forstaa vort Danske Tungemaal / til gode fordansket denne nærverendis Bog / huilcken som er uddragen aff de visæste oc forstandigste Lægers bøger / oc indeholder mange skøne forfarne stycker som til saadan handel tien.

Kiere Herr Mogens / i det ieg i sandhed haffver forfaret aff eders strenghed at i haffve en besynderlige lyst til Lægedoms konst / oc haffve derfaare giort mig hielp oc bistand met rede Penninge oc andet gaat / til at lade prente mine Lægebøger met / thi skencker oc tilscriffver ieg eders strenghed denne nærverendis lille Bog / bedendis eder strenghed ydmygeligen / at i ville tage hende til tacke / oc mig hoss de uforstandigen som saadant Arbeyde laste oc skende uden all skel oc brøde / ville forsuare til det beste. Her met eders Velbyrdighed / met alt det i vel ville / den evige Gud befalendis. Scriffvit udi Malmø / den Dag Junij M.D.Lvij.

Regi-

325

Register paa denne Bog.

Molli-

326

Det j. Capittel.

Hvad den Læge som handler oc omgaaes met Saar/skal offuerueye oc sig forsetage.

EN Bartskærer eller Læge som handler oc omgaar met Saar/vere sig ferske eller gamle / Hand skal bruge til dem / den Lægedom som vist oc offte forsøgt er / Hand skal oc haffue stedse til stede alle de ting som der til tiene oc duelige ere / Sammeledis oc vide/ huorledis hand rettelige Smørelse oc Plaaster / som tiene oc duelige ere til hans Konst/giøre oc berede skal/paa det at hand diß bedre kand læge Saarene. Hand skal oc met det første offuerueye / huorledis hand Hecterne rettelige bruge skal vdi hugne Saar/saa at Saaret kommer igien til sin rette nature/som det førre hafde. Huilcket som dog icke vel skeer/vden aleniste vdi de Saar / som ere aleniste vdi Kiødet. Thi de Saar som ere vdi de andre Lemmer/ vere sig vdi Been/Aarer oc Sener/Hinder som gaar til Hiernen / forenis aldrig/eller tillægis vden Aar. Thi deris begyndelse af Sædet hafue/huilcket som en gang vorder vdkastet/oc saargiort / kommer det al-

drig til laue igien. Men udi samme sted vaaxer noget andet / huilcket som reffuen opfylder udi den sted som det andet førre vaar. End dog at nogle aff de lærde Læger her imod sige. Der ere oc nogle Læger som scriffue her imod / oc ville sige / at forsagde Lemmer vaaxe aldelis tilsammen udi igien / uden all fare oc skade eller Aar. Somme andre Læger necte det oc sige/at det er noget andet som steden opfylder / huilcket ligt er det andet. Men her om er min mening saaledis/er Saaret stort/ da er det aleniste it skin-aff en befestelse eller stadsestelse/det er en tilsammen sættelse. Men er Saaret lidet / da til lægis oc forenis det rettelig ud igien. Det er oc vist/at Kiødet som dag fra dag aff Mad oc drick vaaxer oc forøgis/ tilhaabe vaaxer lige som det førre vaar/uden saa er at noget aff disse siu efterfølgendis det forhindrer oc der imod staar/ som ere/Om nogen Aare vaare igiennem/ stungen oc saaret ginge ind paa benet/Om nogen Byld sloge der til/eller Complexien det forderffuede/Eller oc om Saaret vaare hulstunget/eller sønderknuset / eller det vaare forgifuet met Eder af noget ont forgiftigt Diur/huer af disse ville vere serdelis lægte oc huer met en besynderlig Lægedom/

effter Saarens leylighed/ som du her effter skalt faa at høre.

Det ij. Capittel.

Om Saar som met vaaben oc verie stungen ere/ vere sig met Suert eller pil.

AF de enfaaldige Saar vil ieg begynde/ som icke nogen aff faaresagde tilfald haffuer. Først skalt du giffue vel act der paa / om Saaret er stungen met Kniff/ Spiud / Pil / eller met andre saadanne Verie / Thi saadanne Saar de vaaxe inden en stacket tid tilsammen oc lægis/ saa fremt at saadanne sting haffue icke rørt nogen Aare eller Sene/ Hinde/ Muss/ som aldernæst Benet er / Er det saa skeet/ det kand mand forfare aff Pinen.

Til saadanne Saar tør mand intet andet giøre/ end at mand legger der udi en veyle som vaadgiort er udi Rosen olie / oc Saaret saaledis ober holder en dag/ oc samme dag skal den Saargiorde vere aldelis stille/ oc icke røre den Lem som saargiort er. Oleum rosarum.

Men haffuer den som Saargiort er/ stor oc suar pine / da er det icke Tegen der til at nogen Sene eller Aare Hinde eller Muss er stungen / Er det saa/ da skalt du lade udi Saaret Rosen olie som førre er varmet/ oc vegen som stingis udi saaret skal

ey vere for lang eller fortyck/paa det at saaret skal ey der aff lide nogen tuang eller pine. Vegen skal oc stingis vdi Rosen olie som blandet er met det huide aff it Æg/oc vduaartis paa Saaret skal leggis it Plaster som tilbage driffuer Repercussivum, aff Lægerne kaldet. Eller oc leg dette efftér screffne der paa.

Oleum Rosarum. Acetum. Vini. Bolus Armenus.

Tag Rosen olie tu Lodt / Vin Edicke it Lodt/Bolus Armenus / saa meget som her til behoff giøris/blende disse tilsamen/ brug det indtil Pinen stillis / oc indtil Saaret begynder at giffue rødde aff sig/da tørt du icke frycte at nogen Apostema/det er Byld/eller Krampe der til slaer. Naar som Saaret saaledis renset oc beskermet er/Siden leg der vdi en tør bløds Vege/ oc aff det som renser / lige som dette efftersølgendis giør.

Mel Rosarum. Farina hordei. Terebinthina.

Tag Rosen Honnig/huilcket som rent oc klart er sex lodt/rent Bygmel tu lodt/oc lit Terpentin / siud disse saa at det bliffuer en blød Smørelse/her met skalt du tillæge Saaret.

Merck at Terpentinen skal icke ladis her vdi føre end Rosen Honnig oc Bygmelet vel tilsammen saadne ere / oc det er taget fra Ilden/ da skal Terpentinen først der vdi ladis.

Men

Men om saa skeede/at forsagde Lægedom vil icke hielpe / oc pinen ey heller forgaar oc stilles / da lad en Aare tuert imod Saaret/Om den siuge saa sterck er at hand det taale oc fordrage kand / Men er hand icke/da sæt hannem Kopper / oc giør hannem huer dag Stolgang met en aff de tappe huilcke som Stolgang giøre/huilcke offuen faare vdi det Capittel som Stolgang at giøre screffne staa / oc lad hannem holde en god Ordinantze vdi Mad oc Drick/ brug dette indtil du icke lenger seer eller formercker nogle onde Tegn/See oc vel til at du huer dag smører Saaret met Bolo Armeno / Rosen olie / oc Edicke. Jngen anden ting skalt du bruge til saadant Saar/huerckenFedme/Væter/eller varmt Vand/Thi her aff raadner Saaret oc forderffuis.

Bolus armenus. Oleum rosarum. Acetum Vini.

Det iij. Capittel.

Om Saar som hugne oc skaarne ere.

Naar som Saaret er skaaret eller huget met Kniff eller Suerd vdi lengden / Da see vel til met det første/om det giøris behoff at Saaret skal tilsammen syes eller ey / giøris det icke behoff

hoff at mand det tilsammen syer eller hec-
ter/da leg i Saaret skaffuelse aff en Linklud
vaadgiort udi det huide aff it Eg / oc for-
bint det / intet andet tørt du her til bruge.
Men er Saaret saa stort at det gøris behof
at hectes eller syes tilsammen/ da sy det til-
sammen met en fire hiørnede synaael oc
met veyit Traadt / saa at hecterne komme
lige tilhaabe eller tilsammens / oc lad huer
hecte eller sting vere en liden finger bred fra
hin anden/ men nederst udi Saaret skal it
hul bliffue obet / oc udi samme hul skalt du
legge eller stinge en vege paa det / at Saa-
ret kand rensis der igiennem. Oc naar som
Saaret saaledis tilsammen syet eller hectet
er/strø saa aff dette efftersølgendis Pulner
der paa.

Albumen ovi.

Tag huid Røgelse it lodt/Drageblod
tu lodt/ vslycter Kalck try lodt / stød oc
blend disse tilsammen/ somme dag alleniste
den vslucter Kalck/ der effter legge offuer
Saaret en Linet klud vaadgiort udi det
huide aff it Eg/oc forbinde det/paa det at
det icke atskillies som tilsammen syet eller
hectet er/ oc tillæge Saaret saaledis.

Thus album. Sanguis Draconis. Calx viva.

Men om saa skede/ at noget ont sloge/
til saaret/som vel skee kand af Luctens for-
andelse / saa at der kommer rødde udi eller

329

oc hectelsen met huilcke Saaret er tilsammen syet sønder ginge. Da tag rent Huedemel it lodt / Honnig tu lodt / oc try lodt Vand / siud disse tilsammen / her met rense Saaret / oc giør Plaaster her aff paa Saaret / Naar som dette saa skeet er / da leg det paa rene Blaaer vaade giorde udi varm Vin. Farina Tritici. Mel.

Det iiij. Capittel.

Om nogen Aare er sønder huggen eller skaaret.

DEt hender sig oc stundem / at Aarerne bliffue saargiorde / eller oc sønderhuggis / lige som paa Arme / Been / Hals / Hender / etc. Da skal mand subtiligen begge ender aff samme Aarer igien tilsammen hecte eller sye / oc naar som saa skeet er / da skal mand der paa smørie Rosen olie / udi huilcken de røde Madke aff Jorden saadne ere / oc mand skal haffue god tilsiun / at hecterne eller det som tilsammen syet ey icke opbryster igien / saadant skal icke skee alleniste faar Aarens skyld / men oc saa / faar Saarens / saadan hectelse eller tilsamen syelse er god oc offte aff forstandige Læger forsøgt / Men der er dog somme som her imod sige Lumbrici terrestres.

 ge

ge vden all skel. Om den Saargiorde haf-
uer pine / der aff skalt du icke forfærdis/
fordi at saaden pine stillis inden en stacket
tid/om saa er/at mand smører Saaret met
Oleũm rosarum. Rosen olie/om du saaledis handler / tørt
du icke redis faar verck/ om end saa vaare/
at den hele Aare vaare sønder.

Det v. Capittel.

Blod huorledis det skal stillis.

OM saa skede/ at Blodet løbe for-
meget vdi saadan handling / da
skal det saaledis stillis.

Olibanum. Aloe. Tag Røgelse / oc Aloe / stød dem til
Puluer / oc blende dem met det huide aff
it Æg / saa at det bliffuer som Honnig/
rør her oc vdi Hare haar smaa skaaret/ leg
her aff paa Saaret som bløder / sæt oc en
Finger paa den Aaare som saa bløer / oc
lad den staa der paa vden en Time / Du
skalt oc icke heller tage det Plaaster som saa-
ledis paa lagt er / fortilige aff Saaret/ saa
fremt som du icke vilt giøre den Singe
stor skade. Oc om saa skeede / at samme
Plaaster vaare haardelig baget vdi Saa-
ret/da leg it andet fet Plaaster der paa/saa
at Plaasteret her af kand opblødis/ at Aa-
ren

330

ren icke obnis igien / om du ſaaledis met Saaret handler/da ſiger jeg dig forniſt at dette er en ſkøn Konſt oc Lægedom hues lige nøye findis.

Det vj. Capittel.

Om de Saar ſom ere vdi Kiødet oc vdi Benene.

HUar ſom Kiødet oc Benene ere Saargiorde tillige / da ſkalt du icke tillæge Kiødens Saaar/førre end du haffuer hiulpet Benet ſom hugget er. At ſaadanne Been ſkulle aldelis lægis tilſammen igien ſom det førre vaar/er icke muliget / met det vaaxer vel tilſammen igien met it hart Kiød / lige ſom det vaare tilſammen lægt / at ſaadant lægis tilſammen/det ſkal Naturē giøre/Thi ſkal Saaret icke tillægis før end du fornemmer at ſaa ſkeet er / ellers ſkulle Kiødens vædſke forhindre det / at Benet ſkulle icke lægis tilſam̃en/ huilcket ſaare faarlige vaare / oc kunde der aff dø / oc ſerdelis om Hoffuet panden ſønder vaare/oc Kiødet til lægtis.

Det vij. Capittel.

Om Hoffuet Saar/oc om Hoffuet panden ſønder.

OM der kommer noget Saar udi Hoffuedet oc Hoffvet panden vaare sønder/da see vel til/om styckerne aff Hoffvet panden gaa ind eller vd / huilcket du kant mercke aff disse Tegn/ Om den Siuge haffuer vemmelse/ oc vilde gierne spy / om pinen er føie / om Øynene ere fulde af Vand/oc brende/Ansictet er tilsammen draget/oc hand er vstadig. Eller du kandt det saaledis forfare huilcket som er it vist forsøgt stycke.

At forfare om Hoffvet panden er sønder.

Tag en dubbelt Traad / oc faa den som Saargiort er/den ene ende aff samme Traad udi Munden oc bed hannem holde den ene ende imellem hans Tender/holt du saa den anden ende met din Haand / oc naar som du Traaden saaledis vdract haffuer / sla saa met din Nægel paa Traaden / saa at hand snurrer / giør dette offte / kand den siuge det taale / da er icke Hoffuet panden sønder / Men kand hand det icke taale at det saa snurrer / oc det giør hannem saare ont / da er Hoffuet panden sønder.

En anden konst til at forfare met ~~om~~ Hoffuet panden sønder er eller ey. Tag en lidē Quist aff it Pile træ eller aff Granne træ / oc sla der met paa Hoffuet panden

den oc giff vel act der paa / om der linder klart eller domt / giffver det en klar lind aff sig / da er Hoffvet panden hel / men giffver den lind fra sig / lige som en brøden Klocke / da er Hoffvet panden sønder. Du maat forlade dig til disse Tegen / oc icke til de at hand gider vel soffvet / æd oc drucket / de Tegen / ere icke visse / men bedragelige.

Naar som du veedst foruist at Hoffvet panden sønder er / da giff act der paa om Saaret udi Kiødet er mindre end som Saaret i Hoffuet panden er / er Kiødsens Saar mindre / da gior det saa store som det andet induaartis er / Uden saa er / at du formercker paa den som Saargiort er / nogle Dødsens tegn / formercker mand dem / da skal mand lade det sa bliffve som det er.

Naar som du haffver giort Saaret større / da see vel til / om Benene gaa ind / eller om nogle stycker aff dem røre paa Hiernens groffve hinde / dura Mater kaldet / Om saa er / da skalt du ieffve det som wicknet er / oc udtage styckerne met det Instrumente eller Redskaff / som der til hør / oc saaledis skalt du handle. For end du sætter Hofvet pandē til lane vd igien / skalt du lade udi Hoffvet panden Rosen Olie / Oc

den skal der vdi bliffue en dag / Oc vdi Saaret skalt du legge skafuelse aff Linklude vaadgiorde vdi Rosen olie / oc vdi det huide aff it Æg / Oc paa den anden eller den tredie dag der effter / da sæt til rette huad som rettis skal/met de Instrumenter eller Retskaff/som der til høre/oc borttage huad som borttagis skal / det sactigste du kant / paa det at du icke rører Hiernens groffue hinde/eller nogen anden Aare. Oc naar som du dette saaledis giort haffuer/ tag saa Rosen Honnig en del/ oc tøsser saa megen Rosen Olie / blende tilsammen/ vaadgiør her vdi en subtilig blød Linklud/ oc nogen Lin skaffuelse / Oc leg den ind paa Hoffuet panden/som sagt er. Du skalt forbinde det yderste Saar som vdi Kiødet er / met Linklude / vaadgiorde vdi Rosen olie/ oc det huide aff it Æg. Oc er det om Sommeren/ da skalt du vaadgiøre vdi kalt Vand det yderste bond / oc om Vinteren vdi varmt Vand / oc Vandet skal vel vdkrystis / for det paa bindis. Eller du maat tage Rosen olie fire lodt/Edicke it lodt/Bolus Armenus tu lodt / vaadgiør Vinden her vdi/oc brug dette all den stund at Saaret giffuer rødde aff sig. Siden strø paa Hoffuet panden Røgelse / huilcket som giort

Mel rosarum.
Oleum rosarum.

Oleum rosarum.
Acetum.
Bolus armenus.
Olibanum.

giort er til it rent subtiligt Puluer/ leg der paa it Plaaster huilcket som vaadgiort er vdi Rosen Olie oc Rosen Honnig/ oc dette Plaster skal icke vere saa saare meget vaad/ som de andre/ om huilcke forre sagt er. Men vdi Kiødsens Saar / skalt du legge skaffuelse aff rene Linklude / oc der paa it Plaaster som renser/ som skal vere giort aff Rosen Honnig oc Bygmel / oc trindt omkring Saaret strø Bolum Armenum/ paa det / at Saaret skal icke til lægis før end Hoffuet panden lægt er / der effter maat du Saaret til læge.

Oleum rosarum. Mel rosarũ Mel rosarũ Farina hordei. Bolus armenus.

Vdi alle andre Hoffuet pandens fare eller sønderbrydelse / tort du intet andet giøre / end at du lader vdi Saaret Rosen olie blendet met Rosen Honnig / oc vdi Kiødens Saar Rosen olie/ oc det huide aff it Æg / oc vden omkring Saaret Bolum Armenum indtil Saaret vdrønder. Siden skalt du der met handle lige som offuenfaare sagt er.

Oleũm rosarum. Mel rosarũ Bolus armenus.

Det vij. Capittel.

Om allehaande Hoffuet Saar/ huilcke som ere vden Hoffuet pandens sønder brydelse.

Huert

HVert Hoffvet saar som er uden Hoffvet pandens sønderbrydelse/ met det skalt handlis lige som met it andet Saar. Mand maa Saaret til sy eller hecte/ oc det læge lige som offuenfaare sagt er met Kalck / aleniste vndertaget at mand icke skal bruge Rosen Olie der til / eller Rosen Honnig / men aleniste det huide aff it Æg / indtil Saaret begynder at drage oc giffve rødde aff sig. Siden maat du vel renset met Rosen Honnig oc Bygmel/ oc omkring Saaret skalt du smøre Bolus Armenus / paa det / at det skal icke hoffnes eller nogle Blegner opløbe/ oc om saa skeer da er det farligt oc ont / Thi det er Dødsens tegen / oc en begyndelse til Aarernis krampe / effter huilcken Døden følger. Alt saadant kand Bolus Armenus affvende. Den Siuge skal oc holde en god Ordinantz met Mad oc Drick saaledis.

Ordinantz

Er det om Vinteren / da skal mand tage Krummen aff Brød / oc der paa skal mand lade fem gange het Vand oc siden tre gange kalt Vand / der effter skal samme Krummer blendis met huid Rosen Sucker. Men om Sommeren skal mand lade kalt Vand der paa. Hand skal oc æde Bygmelling oc Mandelmelck / til redde

Saccharum Rosarum.

met Rosen Sucker / oc met Sucker Peni-diarum. Men dog brugis icke Melck gierne udi Hoffvet Saar / thi hendis damp opfar i Hoffvedet. Men om den Saargiorde vaare saare siug / eller hand haffde en ont Maffue / da maa mand giffve hannem vnge Høns til redde met Agrest (der en Oes som vd persis aff de wmodne Vinbær) vngt Gedekiød / Suine fødder til redde met Granaters Ebles oes / eller met Agrest oc giff den Siuge at dricke aff denne drick saaledis til giort.

Saccharum Rosarum.
Saccharum Penidiarũ.

Tag Byg støt eller mal det smaa fire lodt / Krummen aff Huede brød tu lodt / Rosen Sucker tu lodt / siud disse udi ti Pund ferst Vand indtil helfften indsaaden er / si det igiennem en reen Linet klud / oc naar som det er bleffvet kalt / da giff den Siuge her aff at dricke.

Om den som Saar er / er it vngt Menniske oc fult aff Blod / da lad hannem en Aare paa den anden side tuert imod Saaret / Men er hand siug oc skrøbelig / da sæt hannem Kopper / oc kom hannem at gaa til Stols met de tappe som bag indstingis udi Artzen / alle disse faarsagde mit Bolo Armeno beskerme Saaret / saa at der ingen onde tilfald tilslar/

vere sig Bylder eller nogen vædskis tilflud / oc siden met tiden skal den Siuge vennis til sterckere Mad oc Drick / Men er den siuge saar vdi Hoffuedet eller induaartis vdi Induollerne / da skal mand icke giffue hannem Vin at dricke / vden det skeer for Maffuens skrøbeligheds skyld / eller oc hand bleffue forskrøbelig oc macteløs / da maa mand giffue hannem lit Vin / som met Vand blandet er / Fordi at ingen ting forderffuer Hiernen snarere end Vinen / Thi giffuer mand dem ingen Vin som vdi Hoffuedet ere Saar giorde / førre end Saaret er vel lægt.

Vin forbiudis.

Men om saa skede / at der vaaxte nogen Byld eller Apostema paa Saaret / som du haffuer icke kundet affuent / huilcket stundem kommer aff Luctens foruandelse / stundem oc der aff / at Saaret icke vel oc rettelig tilbindis / stundem oc af Saarens breck oc skrøbelighed. Er nu saadan heffuelse induaartis i Induollerne / huorledis du der met handle skalt haffuer du hørt / men er den vdi Kiødet / da giør it Plaaster saaledis.

Byld paa Saaret.

Byld i Kiødet.

Tag Lissebons olie oc Bygmel en del / oc fire sinde saa meget ferst Vand / giør her aff en Smørelse / oc leg her aff paa

Oleum. Oliuarum.

Bulden / dette ſkal brugis indtil heffuelſen forgaar oc pinen ſtillis/oc Saaret rødder. Siden leg paa Saaret it Plaaſter ſom renſer/giort aff Honnig/Mel oc vand/ indtil det er vel renſet. Det ſkal icke heller til Lægis før end det vel renſet er/ oc Bylden oc pinen ere forgangne.

Men vore ſaadant Saar tilfald aff en ond Complexie / oc aff naturans forderffuelſe/da ſkalt du hielpe den met de ting ſom ere der imod/ det er / kalt met varmt oc det ſom varmt er met kalt etc. Indtil Naturen kommer til rette laue igien. Tilfald aff en ond Complexie.

Det ſkeer oc ſtundem/at Saaret hult oc dybt er/ det Saar ſkal icke tillægis / før end det induaartis aff grunden lægt er/der vdi vaaxer ellers dødt Kiød oc Rødde / oc vil det Siden opſkæris eller huggis igien. Men leg vdi Saaret Røgelſe ſmaat ſtøt til Puluer / eller andre ting ſom komme Kiødet til at vaaxe/ Oc naar ſom Kiødet vel vd vaaxet er / læg det ſaa. Saar hult oc dybt. Thus album.

Saar ſom faldne ere paa Stock eller Steen/eller oc ſtøtte/de ſkulle icke ſtrax til lægis/thi der vaaxer ellers Rødde vdi dem/ oc de maa ſiden opſkæris igien/effter at det lægt er/oc ſaa hafuer mand dubbelt Arbeyde der met. Men du ſkalt det førre mod Faldne Saar.

giøre oc rense / oc opfylde det met Kiød/ om det dybt er / oc der efter det til læge. Men er Saaret lidet / da maat du smøre det met Rosen olie/ oc met Puluer Mirtillorum, oc det rense met Rosen Honnig/ oc det saa til læge.

Lidet Saar.

Det ix. Capittel.

Vorder nogen biden aff en gallen Hund.

HVnde vorder oc stundem galne / oc bide de da noget Menniske/da kommer det fra sine sind/ oc bliffuer gallen/uden saa er/at mand bruger der raad til udi tide / met Lægedom som der til høre.

Vorder nogen biden aff en Hund/ oc mand veed icke om hand vaar galen eller ey/da kand mand det saaledis forfare. Tag it lidet stycke Brød / dyp det udi Blodet Som aff Saaret kommer / oc kast det for en Hønne / æder hun det oc dør icke/ da vaar Hunden icke gallen. Andre de forsøge det saaledis/de legge it stycke Brød nogen føie stund paa Saaret/oc giffue saa en anden Hund det at æde/ æder hand det/da vaar Hunden icke gallen.

Aff disse Tegn kand mand forfare/ om

om en Hund er Gallen. Hand løber alene for sig selff / oc kiender icke sin Husbonde/ hans Hoffuet oc Øren henge ned / hans Mund staar oben/oc der henger huid skum for den/ Øynene ere røde / oc giør for sin egen Skugge / oc andre Hunde sky oc fly for hannem.

Gallen Hundis tegn.

Lægedom.

Strax mand vorder biden / skal sættis en Koppe paa steden/oc der met vddrage Forgifft oc Eder. Siden skal Saarens Læber brendis met it gloendis Jern. Somme brende saadanne Saars Læber met it stycke Guld. Der effter skal mand giøre en Smørelse saaledis.

Tag Aske aff brende Kreffueter/ Alte rod/Mynte / Entzian / Tring/Hulurt/aff huert tu lodt/ Lauerber / Bolus Armenus, aff huert it lodt / stød oc blend disse tilsammen met Olien aff Mynte / giør Plaaster her aff / met denne samme Smørelse ere mange hulpne.

Cinerês Cancrorum
Altea.
Menta.
Gentiana.
Aristologia.
Bacce lauri
Bolus Armenus.

Somme Læger holde Saarret obet vdi xl. dage / oc de giffue den Siuge huer dag aff denne Lægedom saaledis tilgiort.

Cineres Cancrorũm
Gentiana.
Terra sigillata.

Tag Aske aff brende Kreffueter fem lodt / Entzian fire lodt / Terra sigillata sex

lodt/stød disse til Puluer / her aff giffuer mand den Singe huer dag fire lodt/udi en hel Maanet/oc siden tillæge de Saaret.

Det x. Capittel.

Om Byld eller Bulde/Apostema kaldet.

BYld eller Bulde komme aff tuende ting/somme ere aff uduaartis/ oc somme aff induaartis / aff slag/ fald/eller aff Saarens foruandelse. Induaartis aff Blodsens offuerflødige Vædske som er aff Cholera, Phlegma oc Melancholia. Her om ydermere at tale/ giøris intet behoff / Men ieg vil her lære/ huorledis mand skal handle met saadanne Bylder.

Det xj. Capittel.

Huorledis mand skal læge Bylder eller Bulde.

ER Bylden eller Bulden kommen aff slag / stød / eller fald/ da er det den beste Lægedom/ om den Singe vng oc sterck er / at mand lader en Aare sla tuert imod Saaret. Men er hand siug oc skrøbelig / da sæt hannem Kopper. Der effter smør Saaret met Rosen olie/oc

Oleum rosarum.

strø

strø der paa Puluer Mirtillorum, Denne er den beste Lægedom/ om saa erlat det fald eller slag er icke formeget stort. Men om dette icke vilde hielpe / oc der megen rødde ydflyder / da giort det moed / oc sla hul der paa/oc rense det met Honnig / Bygmel/oc Vand / som ofuen faare førre sagt oc lært er/oc brug saa de ting / huilcke som komme Kiødet til at vaaxe. Mand skal oc stedse smøre omkring Saaret/ Bolus Armenus, Rosen Olie oc Edicke/paa det/at det sunde oc gode Blod skal icke forderffuis.

Pulvéris Mirtillorū.

Bolūs armēnus.

Oleum rosarūm

Acetūm.

De andre Bylder eller Bulder som komme aff induaartis ting/for end de stadfestis/skalt du sla en Aare lige tuert imod Bulden/eller sætte Kopper. Oc giør den Siuge en god Ordinantz met Mad oc Drick / af de ting som køle / Thi alle induaartis Bylder komme af den offuerflødige vædske.

Bylder aff induaartis ting.

Ordinantz.

Naar som du Bylden renset hafuer/ saa drif Materien eller vædsken tilbage/oc styrck Ledemoder saa at der ingen ofuerflødig vædske tilslar / vden saa er / at nogle af disse siu ting det forhinder/huilcke icke skulle drifuis tilbage/som ere/Om noget Barn hafde saadan Byld eller Bulde / eller it gammelt Menniske / eller oc uden som no-

Vædske som icke skal driffuis tilbage.

gen stund haffuer veret siug / oc det begyndis at bæris met hannem / om Materien eller Vædsken icke er formeget vdspredet / oc om den icke er paa den sted / igiennem huilcken naturen sig renser / lige som Struben oc den lønlige sted ere / paa samme steder skal den icke tilbage driffuis.

Solatrum.

Saadan Materie eller Vædske skal tilbage driffuis met Osen aff kaalde Vrter / lige som Natskade er. Denne Oes atskil / tilbag driffuer oc stiller pinen. Eller met disse : Portulace vrt / Stenrude som vaaxer paa Mure / Rosen olie / Edicke / Bolus Armenus, eller oc met andre Smørelser / som tilbage driffue.

Portulaca. Capillus Veneris. Oleum Rosarum. Acetum. Bolus Armenus.

Men om saa er / at Materien eller Vædsken vil icke lade driffue sig tilbage igien / om den for groff / for tyckt eller for megen er / naar som du den vdrenset haffuer / da lad udi forsagde ting som tilbage driffue / noget aff det som atskil / vere sig Honnig eller andet som der til brugis.

Men om saa skede / at naar som du vilt tilbage driffue / at Bylden eller Bulden da rønder / Huilcket stundem er ic aff de onde tilfald / da skalt du met det snariste modgiøre hannem / oc hannem obne effter Byldens leilighed / oc Rødddet vel

337

ydkryste / Men om Materien eller Vœd-
sken er formegen / da skal hun icke paa en
tid vdladis/men met tiden / oc serdelis om
den som Bylden haffuer/ er siug / oc naar/
som dette er skeet / da renss den / oc opfyld
den met Kiød/oc læg hannem met de Læ-
gedommer/huilcke som end her efterfølge.
Du skalt oc huide/at du saadanne Bylder
skalt icke fortilige obne / før end de ere vel
modne/uden saa er / at hand sider paa no-
gen serdelis Lem / der som hand icke vel si-
der / vere sig vdi Artzen eller nogen anden
sted/Om saa er/da skal hand obnis før end
hand bliffuer aldelis mod / oc der paa leg-
gis Plaaster/som renser oc modgiør / lige
som offuenfaare offte sagt er.

Du skalt oc vel tilsee/at naar som du
bruger de ting som atskillie/ imodgiøre oc
rense/at de icke ere forstercke / eller af for
hed nature/men at de ere ret skickede / som
dem bør met rette at vere / eller forøgis pi-
nen/oc Bylden bliffuer verre.

Du maad oc vide/at de Bylder som ere Bylder aff
fulde aff Blod/ til dem tør mand icke bru- Blod.
ge nogen tilbage driffuelse / men det huor
aff de kunde moes. De som er aff Cho-
lera vedtørffue megen tilbage driffuelse/
oc føye atskillelse.Oc lige som Blodbylder

 rensis

rensis met Aareladelse/saaledis purgeris oc rensis desom af Cholera komme / udi de Choleriske. Men de Bylder som aleniste komme af den forbrende Vædske/vedtørfne aleniste/at de tilbage drifuis før end de Bulne/Oc naar som de ere bulne/ da skalt du intet kalt paa dem legge / men du skalt

Bolus armenus.

smøre dem trint omkring met Bolo Armeno,paa det/at det sunde Kiød kand beskermis/oc at det sig icke mere ind æder.

Det xij. Capittel.

Huorledis brendendis Bylder skulle lægis/vere sig Carbunckel/eller Pestilentzis Byld.

AT læge Carbunckel oc andre brendendis Bylder hafuer en besynderlig skick oc maade/ som er / at naar som de ere rensede eller purgerede / da skal leggis Plaaster paa dem/ oc mand skal spise den Siuge met den Mad oc Drick som Hiertet styrcker/oc serdelis dem som hafue den forgiftige Byld Antrax.

Den Siugis mad.

Den Siugis mad oc drick skal giøris af de ting som køle. Om det hannem mueligt er/da skal mand intet andet Kiød æde/uden alleniste unge Høns huilcke til redde ere met de ting som køle. At mand

bruger

bruger til saadanne Bylder Theragelse er saare gaat.

Om den Siuge daaner eller faar besuimelse/saa at hand ved icke huor hand er/ da skal hand opueckis met Pibe oc Trumme / eller mand skal raabe høit til hannem oc neffne hans Naffn / oc offuer den Siugis hierte skal leggis dette efterfølgendis. Daaner den Siuge

Tag Sandalum citrinum, Røde Rosen / aff huert tu lodt / Bygmel fire lodt/ Campher it halfft lodt/ blende disse tilsammen met Rosen vand / eller met Osen aff sure Eble. Sandalum citrinum. Rosa rubea. Farina hordei. Camphora

Er Bylden saare paa Brystet hos Patterne / da leg dette Plaaster bag imellem Henderne eller Skulderne. Byld aff Brystet.

Oc for alle ting glem icke Theragelsen/endog at den er aff hed nature/ haffuer den alligeuel saadan dyd/ at den fordrifuer oc borttager all Pestilentzis forgift oc Eder. Her om ydermere at handle/ giøris intet behoff paa denne tid.

Naar som Hiertet er stuncket/ oc Materien eller vædsken vddreffuen / da mod giør Bylden / saa du her effter skalt faa at høre.

Lige saaledis lægis alle andre forgifftige brendendis Bylder / det skal saa for-

skaaes/at ledemodet oc Hiertet skulle først styrekis/oc Bylden skal siden til lægis lige som Bylder bør at lægis.

Trochisci. de thurbit.

Men kaalde Bylder de skulle rensis met Trochisci giorde aff Thurbit / som du her effter end høre skalt / oc naar som de rensede ere/da modgiør oc atskil Materien eller Vædsken.

Det xiij. Capittel.

Om gamle Saar oc Bylder.

DV skalt vide at der er skilsmisse imellem it gammelt oc it ferskt Saar. Ferskt Saar er det som nylige hugget/faldet/slaget/stød eller skudt er. Men det er it gamelt Saar det som gammelt er / udi huilcket rødde eller død Kiød er oc ilde lucter / er der gul eller rødactig rødde udi / da skal det does met kaalde ting som stoppe/lige som Alune vand eller Byg vand giøre / Men er Ledemodet kaalt / da skal det does met Honnig oc Vin.

Affodilus. Vnguentū. Pastorali.

Men om der er vaaxen nogen Roe ofver Saaret/ oc der vnder vaare død Kiød eller rødde/ da rensis det met Pulver giort aff den Vrt Affodillo, eller oc met Vnguento Pastorali, eller met en grøn smørelse.

Men

Men æder Saaret omkring sig / da stil det met Bolo Armeno, smør den omkring Saaret. / oc leg saa paa Saaret it Corrosiff, det er / det som det onde Kiød bort æder. Naar som dette saa skeet er/det er/naar som Saaret renset er / da kom Kiødet til at vaaxe/ oc tillæg det/saaledis om du end her efftter høre skalt.

Det xiiij. Capittel.

Om Kræfft.

KRæfft er en ond Melancholiske Byld/oc den kommer aff den onde Phlegmatis salse Vædske/eller aff Cholera adusta.

Vide maat du / at Kræfft kand icke aldelis lægis / vden saa er / at hand tagis aldelis aff sin Rod/ Thi skal mand den icke brende met Ild eller Jern/vden saa er/ at hand sider paa den sted / huor som mand hannem aldelis kand fordriffve. Om saa er/at Kræfften er icke oc brøden eller der er hul paa hañem/ oc hand sider paa den sted/ som fuld aff Sener eller Aarer er/eller udi Musen / udi Næseborerne / udi Halsen/ paa Patternis eller Brystens Vaarter/ eller udi nogen sted / som disse lig er/ da

da skal hand huercken modgiøris eller skæris / eller brendis / Men først skal mand purgere oc rense den Melancholiske vædske/oc siden skal mand giøre den Siuge en god Ordinantz udi Mad oc Drick / oc forbinde hannem at bruge all Melancholiske Mad oc Drick / lige som disse ere : Bønner/de Erter Linsen kaldede/ Geff/ Ender/ Harer/Oxe kiød/Ost/Pebez/Senip/Løg/ oc huilcken disse lig ere. Omkring Saaret skal mand smøre denne efterfølgendis Smørelse.

Tūtia. Cerūsa. Oleum rosarum. Aqua Portulace.

Tag Tutiam som beret er vdi Apotecken oc Blihuit/lige meget aff huert/ blende disse met Rosen olie / eller met Vand brent aff Portulake vrt / eller met noget andet Vand som køler / giør her aff en Smørelse/ oc smør steden her met.

Mel. Farina hordei. Succus Apij.

Men om Krefften er paa den sted/ huor hand met roden fordriffues kand/ da skeer hannem ud met rod oc alt oc lad hannem vel bløde / oc vdkryst vel det Melancholiske Blod/brent saa steden met it gloendis Jern/leg saa der paa it Plaaster som er giort aff Honnig / Bygmel oc Osen aff Mercke / rens den saa / oc som Kiødet til at vaaxe/ oc tillæg den.

Den Kreffuet som er oben oc fremkryber

kryber oc æder om kring sig / kand mand icke vel hielpe / mand maa brende hannem oc forsøge om mand hannem fordriffue kand met den Lægedom som offuen faar staa/ oc smørie paa hannem den Smørelse som giort er aff Tutia.

Det xv. Capittel.

Om Fistel.

Fistula er en Siuge som vel bekient er / lægis fuldnær met den Lægedom som Kreffuit lægis met/ mand brender den met brendendis Lægedomme/paa det mand kand udtage det haarde oc døde Kiød / Siden skal hullet smøris met Smør / eller andet fet/ paa det at Roen som der paa vaaxen er/ hand affalde. Der effter renser mand Saaret / oc handler der met lige som met andre Saar som skulle tillægis.

Det xvj. Capittel.

Huorledis Been eller andre Ledemoder som aff lede ere skulle indsættis.

Naar som it Ledemod er kommet aff sin rette sted fra hin andet / da indsæt det igien / tag saa Mel aff Farina Cicerum Cicer

Farina Cicerum.

Cicer/ Erther/blendet met det huide aff it Æg / vaadgiør en Lin klud her udi/ oc leg den der ofuer/ tilbint det saa sactelig at det kand bliffve hoss huer andet. Somme bade Ledemodet førre udi varmt Vand / her met handlis icke rettelige/ Thi der aff vaaxe Bylder paa Ledemodet.

Haffver den Siuge stor pine/da smør Rosen olie der paa.

Chammomilla. Fœnum Græcum. Seminis Lini. Althea.

Men er Ledemodet hoffvet / oc haffver lenge veret aff lede / da er det gaat at det badis vnden op met varmt Vand/ huor udi Chammilleblommer / Fœnum Græcum, Hørfrø / oc den Kattost Altea saaden er/oc indsæt det.

Det xvij. Capittel.

Om it Been er sønder brøt.

ER noget Been sønder / da sæt det tilsammen som sig det bør / oc som det førre vaar / Siden vaadgiør en Lin klud i Rosen olie oc vint den der omkring. Giør saa it Plaaster aff Mel aff Cicer / eller aff Mølle støff som henger i Møller paa Veggen met det huide aff it Æg / leg det der paa / Siden læg der omkring Blor som ere vaade giorde udi det huide aff it Æg / oc saa der omkring

Oleum Rosarum. Farina Ciceris. Violatile Molendine.

kring

341
kring skīnerne/ bint det fast til saa at hand icke kand røre Lemmen / indtil den tiende dag/ vden saa er/ at hand haffver stor pine/ eller det saare kløde/eller der vaaxte Bylder paa samme Ledemod/da maat du oplyse det oc smørie samme Ledemod med Rosen olie/ Oleum Rosarum. oc der lige tuert imod lade den Aare paa huad sted som dig best synnis. Giør hannem en skick huilcken hand met Mad oc Ordinantz Drick holde skal/saa at hand icke æder formeget / indtil at vædsken fordrager sig/ bint saa Lemmen som sig bør.

Men kløer Ledemoder saare / da bint det op oc toe det met varmt Vand / bint det saa til igien / indtil det dragis tilsammen oc helt vorder. Ingen skal fordriste sig til at handle met saadant oc som dette lig er/vden hand hafver det seet oc lært aff en forstandig lærder oc velfolfaren Læge/ thi det er icke vel muligt at nogen kand handle met saadan breck rettelig som sig det bør / vden den Siugis store skade oc forderffuelse / den saa er at hand det met hans Øyen seet haffver / huorledis der met handlis skal.

Det xviij. Capittel.

Om Synernis breck oc siugdom.

DE Læger som omgaa oc handle met Saar / vdi blant alle Soter oc Siugdommer er ingen dem saa vbekient som Øynenis breck oc brøst er / Fordi de ere saa vnderlige skabte oc giorde aff Gud / som mand kand see vdi deris Anatomia / huilcket oc mange lærde Læger om dem scriffue / at deris breck oc brøst kand icke vel udgrundis oc bescriffuis. Thi vil ieg icke alle deris breck oc brøst her sætte / men aleniste nogle aff dem huilcke offte for deris Hender komme som met Saar handle oc omgaa / som ere / Naar de bulne ere / klø / rinde / skabede bliffue / hinde eller plet paa dem vaaxer.

Naar Øynene bulne ere.

AT Øynene bulne / det kommer aff mange atskillige ting / stundem aff Solskin / Hede / Støff / Røg / aff stor Veet etc. Aff disse kommer almindelig gierne hede udi Øynene / da skal den Siuge holde en god skick met Mad oc Drick / Oc da skal mand sla det huide aff it Æg vel / oc lade det saa klaris / her aff skal ladis udi Øynene. Denne Lægedom maa mand bruge til Øyernis breck huor som hede udi er.

Om Øynene ere hoffne/ oc de ere røde oc rinde / oc ere hede vdi dem / oc der flyder vædske aff dem som aff it Saar / da skal mand først lade sla Hoffuet Aaren oc Hoffuedet rense / oc den Siuge skal bruge den Mad oc Drick som aff kaald natûre er. Oc siden skal hand bruge den efftersølgendis Lægedom.

Tag Quinde melck som dier it Pigebarn/oc lad her aff udi Øynene. Du maat oc vel giøre it Plaaster til dem saaledis. Lac Mulieris.

Tag rød Sandel / røde oc hüide Roson/aff huert tu lodt / Bygmel fire lodt/ Campher it quintin / blende disse tilsammen met Rosen vand. Sandalum. Rosa rubea & alba. Farina hordei. Camphora. Aqua Rosarum.

Naar Øynene lade aff at fly eller rinde/da Røg/oc Bad dem vnden op met Rosen vand oc lit Salt. Om denne Lægedom vilde icke hielpe/ da brug den Øyen Smørelse/som giøris aff Røgelse / paa det at den Materie eller Vædske kand bliffue mod/ oc siden rens dem met Pulüer Citrinum. Pulueris Citrini.

Det skeer oc stundem/ at der vaaxer en Bleg eller Byld udi Øynene effter saadan heffuelse / da skalt du det fordriffue / oc pinen stille met den huide Øyen Smørelse. Oc om der gaar hul paa den / da tillæg

det met den Smørelse som giøris aff Bly.

Men bliffuer der noget maal paa Oyet igien / da fordriffuis det met Pinsuine møg / om mand giør der aff en Oyen smørelse.

Huid Oyen smørelse.

Cerusa. Sarcocolla. Amilum. Dragantum Opium.

DEn huide øyen Smørelse skal saaledis giøris. Tag smuct rent Blyhuit halfft tredie lodt / Sarcocolla, try quintin / Amedam eller Stiffuelse it halfft lodt / Dragantum it quintin/Opium it halfft quintin / støt disse til smaat Puluer / blent dem met Regenvand/ gnid dem siden vel paa en Malere sten/giør Piller her aff/huer saa stor som en half Ert / oc naar som du vilt nogen her aff bruge/da tag en af dem/ oc gnid den sønder met Quinde melck/lad saa her af udi øyet.

Oyen Smørelse aff Røgelse.

DEn Oyen Smørelse som giøris aff Røgelse / den modgiør Oynenis Bylder / oc den skal saaledis giøris.

Thus album Antimonium. Sarcocolla. Crocus. Aqua Fœni Græci.

Tag Røgelse halfft tredie lodt / Spisglas / Sarcocolla aff huert fem quintin/ Saffran it halfft lodt / blend disse tilsammen met Vand aff Fœno Græco, saa at det bliffuer en Smørelse.

Øyen Smørelſe aff Bly.

DEen øyen Smørelſe ſom giøris aff Bly / renſer oc læger øynenis Bylder / oc den ſkal ſaaledis giøris.

Tag brent Bly / Spiſglas / Tucia, Kaaberſten/Gummi Arabici, Dragantum, aff huert tu lodt/Opium it halfft quintin.

Er øyet hoffuet / oc du redis at det vil gaat ud / da tag Spiſglas / Blodſten aff huert it quintin/Oſen aff Slaan fire quintin/Aloe it quintin / Giør diſſe til Puluer/ oc blende dem tilſammen met Jern vrte Vand/oc giør Piller her aff / huer ſaa ſtor ſom it Peber korn/ oc naar ſom du vilt bruge nogen aff dem/da tag en aff dem / oc ſønder gnid dem i met det huide aff it Æg / lad ſaa her aff ud øyet.

Plumbũm uſtum. Antimoniũ. Tucia. Aes uſtum. Gummi Arabici. Dragantũ. Opium. Antimoniũ. Hæmathites. Acatia. Aloe. Aqua verbenæ.

Om Øynene de klo.

TAg huid Vin / oc Aloe ſuccocitrinum,ſmaat giort til Puluer/ blend diſſe tilſammen/vaadgiør en Klud her udi/oc leg den offuer øynene.

Aloe ſucco citrinum.

Skabede Øyen.

ERe øynene ſkabede / eller nogen Roe vaxen i dem/da tag Kaaberrøg/eller Victril,leg den i huid Vin/lad eller leg her aff i øynene.

Myſy.

Om Øynene rinde.

Tucia.
Coralli.
Ossium mirabolanorum.
Aloes.

RInde øynene / da tag Tuciam ti quintin / Correlsten / Ossium mirabolanorum, Aloes succotrini, aff huert it quintin / Peber it halfft quintin / Giør disse til it reent subtil lige Puluer/ lad her aff i Hiørnet i øyet.

Maal paa Øyet.

Stercus Erimacis.
Spuma maris.
Baruch.
Chelidonia.
Radix Acori.

TAg Pinsuine møg / Spuma maris, Baruch, Sacchari rubei, aff huert ti quintin / smaa giør disse til puluer/ tag saa Chelidoniam , oc gule Lilie rod/aff huert ti quintin/ siud disse i it halfft pund Vand/siud Chelidoniam , oc de gule Lilie rødder der i / indtil helten indsaaden er/met dette Vand skal Pulueret brendis/ oc saa her aff ladis i øyet.

Hinde offuer Øyet.

Vaaxer der nogen Hinde offuer øyet/ huorledis den skal fordriffuis/kand icke vel beskriffuis / ingen skal vnderstaa sig at afftage den / vden saa er / at hand det førre seet oc lært haffuer. Men der som den icke for gammel er/ oc haffuer taget offuerhaanden/da kand mand den fordriffue/om Hoffuedet rensis met Piller Cochlis oc Hiera-

cra-

cra, oc der met at mand holder it gaat Regimente met Mad oc Drick / oc icke bruger den som dampactig er / oc i Hoffuedet opfar.

Oyen Smørelse giort af Fule galde / som leffue aff Roff / vere sig Glente / Høg / etc. som vel tør er / x. Dragma, Euphorbium, Colloquint, Serapinum, af huert en Dragmam, tilgiør disse met Fenickel oes.

Det xix. Capittel.

Om Lægedom som tien til alle haande slags Saar.

Repercussiva.

Det er / Lægedom som tilbage driffuer.

NAar som du vilt drifue nogen Materie eller Vædske tilbage / oc er den sterck oc veldig / da rens den først met Aareladelse / eller Koppesættelse / om den Siuge skrøbelig er. Her met rens oc purgere den Siuge. Prunë Damascenæ. Viola.

Tag ti Blommer / tørre Fioler it quintin / siud disse udi it halft pund Vand / indtil helten insaaden er / siud saa udi det vand som igien er / Tamariscus, Manna, Cassia, fistula, Cortices Mirabolani Citrini, af huert it halft quintin / støtte til puluer / lad Tamariscus Manna. Cassia fistula. Cortices Mirabolam.

 det

det staa tilsammen en nat / si det saa igiennem en Lin klud / varm oc drick det.

Eller giff hannem aff disse Piller huer gang tre/saaledis til giorde.

Mirabolani. Rosa purpurea. Aloe succocitrini. Oleum rosarum. Solatrum. Cichorea. Endivia. Vmbilicus veneris. Crassula. Cucurbita. Barba Jovis. Fabaria. Crassula major. Succus lactucæ. Mandragora. Papaver. Opium. Rosa. Sandalum. Spodium.

Tag Mirabolani Citrini, røde Rosen/aff huert it quintin Aloe succocitrini tu quintin/giør Piller her aff.

Lægedom som tilbage driffuer uden Sued/Hulernis forstoppelse ere disse: Rosen olie/Natskade.

Disse stoppe lidet: den store Jern urt/ Endivia, Umbilicus veneris, Bladløse.

Disse stoppe oc tilbage driffue: Greskar/ Husløg/Fabaria, Crassula major.

Disse tilbage driffue oc døde Lemmens pine/oc de skulle brugis / uden saa er / at det storlige giøris behoff: Lectyge oes/Mandragora, Valmuer / Valmuers oes / Opium kaldet.

Lægedom som tilbage driffuer / oc den skal stødis til Puluer/Rosen/Sandel/Spodium, Bolus Armenus, Terra sigillata, Vilt du at de skulle snart indgiffue dem / da giør dem til met lidt Edicke.

Tilsammen sæt Lægedom som snarlige tilbage driffuer : Tag Natskade oes tu quintin/Rosen olie/tu lodt/ Edick it lodt.

Eller tag Rosen olie fire lodt / Bolus Arme-

Armenus, it quintin / Edicke tu lodt.

Disse Lægedomme som saaledis tilbage driffue/ maat du bruge til alle Ledemod/ der som du redis at nogen hed Materie eller Vædske skal flyde ned udi Saaret. Men vaaxer der nogen Byld udi Saaret / da skalt du icke legge dette paa Saaret / men der omkring.

Ingen Materie eller Vædske som kaald er / skal driffuis tilbage men den skal udrensis/oc Ledemodet styrckis / paa det/at mand icke skal haffue saadan tilbedrifuelse behof.

Saadant Evacuatorium, det er det som renser/skal saaledis giøris. Tag Turbith albi Gummosi it quintin / Hermodactilorum alborum, it halfft quintin / Diazinziberi [illegible] quintin / her af giøre en liden Kage met Fiole Syrup.

Disse ere kaalde ting som tilbage driffue: Natskade / Veybrede / Virga Pastoris, er den Urt som Klæde kardis met Hønsebane / Rosen / Baulastie, det er / Granare blomster / Hippoquistitis, er en Oes / Mynte / Osen af de wmade Slaan/ Sumach er it frø / Myrtillus, Pærer/ Quærer / Nespilus, Agerne / Galla, Bolus Armenus, Terra sigillata, Cimolia, er

Bolus Armenus.
Terra sigillata.
Succus Solatri.
Oleum rosarum.
Bolus Armenus.
Evacuatorium.
Turbith.
Hermodactili.
Diazinziber.
Solatrum.
Plantago.
Virga Pastoris.
Bursa Pastoris.
Rosa.
Balaustiæ.
Hippoquistitis.
Menta.
Acacia.
Sumach
Myrtillus.
Pira.
Cidonia.

Nespilus. Glans. Galla. Bolus Armenus. Terra sigillata. Cimolia.

den Sand som kommer af Slibesten / En stor part af disse skulle kiøbis udi Apotecken / Af disse kaalde ting maat du tage try eller fire til lige / oc blende dem tilsammens / oc dem saa bruge.

De hede som tilbage driffue ere disse.

Alun / Cipresse Nødder / Salt / Squinantum, Blatta Bysantia, Mel af de Bønner Lupini kaldede / Disse findis oc udi Apotecken.

Det xx. Capittel.

Confortativa.

Lægedom som Lemmerne eller Ledemoderne styrcke.

Oleum Rosarum. Oleum Malthichinum Oleum Myrtinum. Sandalum rubeum. Succus absinthei.

Disse efterfølgendis Olier styrcke Ledemoderne / Rosen olie / Mastix olie / Oleum Myrtinum, Rød Sandel / Malurte oes / Disse maa mand blende tilsammen / oc saa steden der met smørte.

Eller tag Marubium, Centaurium, Malurt / Abrød / Squinantum, Spica, Safran / Mastix / Rosen / Stød disse til Puluer / oc siud dem i en dubbelt Kar i Rosen olie oc Vin / Leg her af om Ledemoder.

Det

Det xxj. Capittel.

Attractiua.

Lægedom som til sig drager.

ATtractiua, er Lægedom som til sig drager/ Pil/ Been/ eller Jern. De enfaaaldige ere disse/ oc aff dem maa mand tage saa mange som mand selff vil. Rana.

Frøer brende til Puluer/ lang Hulurt/ Polleie/ Vand karsse/ Calamentum, Bertram, costus, Røgelse/ Myrrhe/ Xilobalsamum.

Rana. Aristologia longa. Pulegium Nasturtium aquaticum. Calamentum. Pyrethrum Costus. Olibanum. Myrrha Xilobalsamum.

En Smørelse huilcken som vddrager Pil/ Been/ Jern/ Torn/ oc all anden Metal. Tag aff de Kierner som ere udi Palmer / Baruch, Sal, Armoniacum, lang Malurt/ Cucumeris Asini, Terpentin / aff huert ti lodt/ Sort Peber/ Gummi Armoniacum, Amomi, Xilobalsami, aff huert fem lodt / Røgelse / Myrrhe / huit harper/ Colophonia, Pindsuine skind / aff huert fem lodt/ Melck aff Morbertræ/ halfftredie lodt/ Vox try lodt oc try quintin/ Oſen aff huide Lillier / saa meget som her til giøris behoff/ Giør her aff en Smørelse / Leg her aff paa Saaret / da vddriffver sig alt hues

udi Saavet er. Meste parten aff alt dette forscreffne findis udi Apotecken.

Det xxij. Capittel.

Resolutiva.

RESolutiva, Rarefactiva, eller Vaporativa medicina, Er den Lægedom som atskil oc subtilig giør / oc det skeer met Bad eller met Røg/ huor aff Suedchullene obnis / oc de enfaaldige som her til brugis ere disse : Den Katost Altea/ Chammilleblommer. Af de enfaaldigste Vrter er Chammilleblomster den beste.

Altéa. Chammilla. Melilotum Anetum. Malva. Beta. Parietaria. Fumus terræ. Cambre. Vrtica. Sambucus. Farina hordie.

Den kaalde Materie eller Vædske atskil disse enfaaldige Lægedomme / Amur/ Dil/Kattost/Bede/S. Peters vrt/ Jordrøg/Kaal/Nelder/ Hyld/ Bygmel/ Bønnemel / Krummen aff Brød / Spisekommen/Mynte/ Røgelse/ Mastix / vilt Meyran/ Ebulus, det er Sommer hyld.

Disse Olier atskille : Olie aff Chammilleblommer/Olie aff Dild/Olie aff huide Lillier/ Olie aff Mandele/ Nardus olie/ oc den Olie Costinum kaldet.

Det xxiij. Capittel.

Mollificativa.

Molli-

Mollificativa medicina, er den Læge-dom som bløð giør. De lættiste oc enfaaldigste ere disse: Bucke tallig / Gose Ister / Hunde Ister. Sepum Hircinum Axungia Anserina.

Disse ere stercker / Suine Ister / Hiorte marg / Kalffve marg. Galbanum Bdellium. Storax.

De allsomsterckerste ere / Galbanum, Bdellium, Storax, Armoniacum, ferske Figen ere saare gode / huid Lillie rod / Katt-ost / Fœnum Græcum, Hørfrø / oc de som disse lige ere. Armoniacum. Fici. Radix lilij. Malva. Fœnum Græcum. Seminis lini.

En tilsammen sæt Lægedom som saare vel bløder.

Tag Gedemøg / Valske røer / Figen / More røder / aff huert it lodt / Bdellium, Galbanum, Nespilus, Viscus quercinus, Bønnemel / aff de beste Mandele støtte til Mel / aff huert it lodt / Gammel Berme aff Olie / Suine Ister saa meget som mand her til haffver behoff / Aff disse forscreffne maat du tage saa meget som du selff vilt / oc giøre her aff en Smørelse.

Om noget Ledemoder bliffver hart effter at det er lægt / da skal det saaledis blødis. Først sinnis mig ggat at vere / at samme Ledemod eller Lem vel badis met gode Vrter saadne udi Vand / oc siden steden vel smøries met Olie eller anden smørelse /

Althea. Aristologia. Radix acori Dactili. Carice. Fœnum Gærcum. Seminis Lili. Axungia porci. Aseni. Taxi. Gallinæ. Anseris. Anatis. Cerui. Storax Calamita. Bdellium. Hysopi humidi. Axungia. Porcina. Anserina. Anatis. Gallinacca. Terebinthina Cera. Fœnum Græcum. Sem: lini.

oc saa der paa legge Plaaster giort aff Muscilagine, det er aff slimactige ting / vere sig aff Gummi / ist er eller Olie / som her effterfølger. Dette skal mand først giøre met Komelck huor udi nogle aff disse efterfølgendis saadne ere / Aff dem maa mand tage tu eller try stycke efter som mand selff vil / Oc de mand kand faa oc bekomme / som er den Katteostis rod Althea kaldet / Holtzurt / Roden aff de gule Lillier / Dadelen / Figen / Fœnum Græcum, Hørfrø. Oc naar som du saaledis haffuer Ledemodet badet / da tør det hos en god Ild som giort er aff saff Spaaner. Oc om en time der efter at det saaledis tiurt er / da smør det igien met samme Smørelse.

En smørelse til at bløde Ledemoder met.

Tag Suine Ister sex lodt / Gaase Ister / Ande Ister / Hønse Ister / Terpentin / Vox aff huert tu lodt. Lissebons olie otte lodt Fœnum Græcum, Hørfrø støtte til Mel aff huert tu lodt. Bdellium Opoponacum, aff huert it lodt / Bløed disse Gumer i Vin / siden smelt Isterne oc Vinen / Gummerne / Vaaxet oc olien tilsammen / oc kryst det saa igiennem en Linet klud /

klud / Rør saa det støtte Pulver der udi/ saa atdet bliffver en smørelse.

Diaquilon molle, er en Smørelse som saare vel bider oc den findis udi Apotecken/ beredt / eller giør den selff saaledis.

Tag Glæde støt til it reent Pulver tolff lodt/Lissebons olie/Olie aff Dild/Olie aff Chammilleblommer/Olie aff blaa Lilie rødder / aff huert fire lodt/Alteæ rod/ Fænum Græcum, Hørfrø / Osen aff blaa Lilie rod/ aff rød Løg/ Mispelen / aff huert fire lodt/ Terpentin otte lodt/ nyt Vaax fire lodt / Bdellium, Armoniacum, Serapinum, Tag aff disse Gummer saa meget som du selff vilt / Giør her aff en Smørelse.

En anden Smørelse som oc bløder

Tag rød Løg / huid Løg / Althea rod/ blaa Lilie rod / Hørfrø / Fœnum Græcum, siud disse i Vand / Men Fœnum Græcum oc Hørfrøt skulle stødis til pulver/Tag Suine ister her til/oc giør varmt/ oc lad saa det støtte Pulver her udi / oc giør her aff en Smørelse.

En anden god Smørelse.

Tag Valske Roe rod/ Skrepper/Beørne klø/Kaal/ Hørfrø/ Fioler / Rosiner som Stenene er vdtagne / Smør / Honnig/

Bdellium. Opopocum. Diaquilon molle. Littargyum Oleum oliuarum. Oleum de aneto. Oleum Chamomillæ. Oleum de Ireos. Althea. Fœnum Græcum. Sem: lini. Nespilus. Terebinthina. Cera. Bdellium. Armoniacum. Serapinum Cepa. Allium. Althea. Ireo. Sem: lini. Fœnum Græcum. Radix Grioniæ.

nig/ferſkt Iſter/giør her aff en Smørelſe/ hun ſkal leggis varm paa ſteden.

En anden Smørelſe.

TAg Galbanum halfft tredie lodt / Armoniacum ſex lodt Opoponacum tu lodt / nyt Vaax it halfft lodt / Liſſebons Olie halfft andet lodt/Guld glæde it halfft pund/ Røgelſe fire lodt / Myrrhe it halfft lodt/Spansgrønt/ lang Hulurt/Maſtix/ aff huert tu lodt / bløød Gummerne udi Edicke / oc rør ſaa det andet Puluer her udi/ ſa bliffver det brunt.

Det xxiiij. Capittel.

Mundificativa.

ABſterſiva oc Mundificativa Medicina, Er den ſom renſer oc tørrer / oc atſkil det gode fra det onde / lige ſom diſſe giør.

Tag Huedemel / Eggeblommer / oc lidt Honnig / blent diſſe tilſammen / oc leg her aff paa ſteden.

Eller tag Oſen aff Mercke it pund / Honnig fire oc tiue lodt / Huedemel eller Bygmel otte lodt/ſiud diſſe ind til det bliffver tyckt/lad det ſaa udi Malurte oes / Oc om der er hede udi Saaret / da lad oc her udi lidt Veybrede oes / Du maat oc vel lade her udi Fœnum græcum ſtøt til Pul-

uer

Lapatiũ. Branca vrſina. Causa Sem: lini. Viola. Galbanum. Armoniacum. Opoponacum. Cera. Oleu Olivarũ. Litargyririum. Olibanũ. Myrrha. Viride æris Ariſtologia longa Maſtix. Bdelliũ. Farina tritici. Vitellum Ovi. Mel. Succus Apij. Mei. Terebinthina. Myrrha. Sem: lin. Fœn: græ:

ner eller til Mel / eller oc Mel aff de Bønner Lupini kaldede.

Eller tag huid Harpex / Honnig / Terpentin / aff huert otte lodt / Myrrhe / Sarcocolla, Hørfrø / Fœnum Græcum, aff huert it lodt smaa støtte til Mel / blend disse tilsammen / oc brug det som ofuenfaare sagter.

Vnguentum Apostolorum, Denne Smørelse er oc god / baade til ferske oc gamle Saar.

Tag Terpentin / huid Vaax / Harpex / af huert halffierde lodt / lang Hulurt / Røgelse / af huert halft andet lodt / Opoponacum, Florum æris, af huert it halft lodt / Armoniacum halffierde lodt / Myrrhe / Galbanum, af huert it lodt / Bdellium halft andet lodt / Sølfglæde tu lodt it quintin / Leg Gummerne en nat udi Edicke / der af leg Gummerne saa i Lissebons olie / oc lad disse siude / der efter lad det andet oc her i / oc giør en Smørelse her af.

Astrologia longa. Olibanum. Opoponacum. Flores æris. Armoniacum. Myrrha. Galbanum Litargyrium. Mel. Acetum. Aeris viridi.

Vnguentum Ægyptiacum.

Tag Honnig it pund / Edicke it halft pund / Spansgrønt tu lodt / Alun it lodt / Rør alle disse tilsammen / oc siud det saa ind til det blifver rød / saa blifver det gaat. Denne Smørelse renser allehaande Saar / oc er ofte forsøgt.

En

En anden god Smørelse som oc vel renser.

Tag Eggeblommer / oc lige saa meget Terpentin / rør disse vel tilsammen / leg der aff udi Saaret met skaffvelse aff Linet klude / denne Smørelse renser saare vel / uden saa er at Saaret er forsaare wrent.

En anden god Smørelse.

Tag Sloentorne blad vdkryst Osen aff dem / Hundetungis rod / Honnig oc Bygmel / giør her aff en Smørelse / denne Smørelse renser oc saare vel.

Det xxv. Capittel.

Sedativa dolorum.

SEdativa dolorum ; Er den Læge-dom som pinen stiller. De enfaaldige ere disse : Gaase Ister / Ande Ister / Hønse Ister / Lissebons Olie / Olie aff Dil / Eggeblommer / Hørfrø / oc de som disse lige ere.

En tilsammen sat Smørelse. Tag Krummen aff Huede brød som hart er / leg den udi siudendis het Vand / oc naar som det vel bløt er / kryst saa Vandet vel der aff / tag saa it Pund aff samme Huede brøds Krumme / oc tre Eggeblommer / oc Rosen olie saa meget som her til behof giøris

ris/eller tag Olie aff Valmue frø / stød disse vel tilsammen / lad det udi it quintin støt Saffran / oc giør her aff en Smørelse / leg her aff paa steden varmt / samme Smørelse er god oc er offte forsøgt.

En anden Smørelse.

Tag den Kattost Altea kaldet / Biørne kløues urt / Fioler den urt Volubilis, S. Peters urt/Bulme urt / siud alle disse i Vand / siden stød dem i en Mortere met gammel Suine Ister / leg det varmt paa steden / denne Smørelse bløder / oc stiller pinen / Du maat oc vel tage her til Huedemel/Bygmel/Mel aff Hørfrø/eller aff Fœno Græco, huilcken aff disse som da selff vilt/det bliffuer da diss bedre.

Altea.
Branca Vrsina.
Viola.
Volubilis.
Parietaria.
Hyoscyami.

En anden Smørelse / huilcken som kaldis Vnguentum Maturativum, findis i Apotecken/hun bløder oc stiller pinen/den maat du selff saaledis berede eller giøre om du vilt. Tag Vnguentum Agrippe, Kørrel/Oleum Moschelinum,Oleum de Been, Oleum Nardinum, giør her aff en Smørelse/smør steden her met. Men er der formeget Blod hos steden/da lad en Aare / eller sæt Kopper / effter som dig selff best sunis.

Oc om pinen icke stillis aff denne smørelse/oc nøden dig der til trenger / da er det bedre at mand bruger det som lidt skade giør/at straffe den sted met / paa det / at det Menniske skal icke dø aff pine / oc bruge da de som sterckere ere oc pinen stille/ som disse efterfølgendis / thi de aff Naturen ere kaalde. Tag Mandragoram, Opium. Valmue frø/ den store Natskadis rod / Bulme frø / oc naar som du vilt bruge nogle aff disse/da forbedre dem met Saffran / eller met Myrrhe / eller met Storax / huilcket som er en Gummi/eller met lit Bibergel.

Mandragora. Opium. Seminis papaveris. Radix Solatri. Mortalis. Seminis Hyoscyami Crocus. Myrrha. Storax. Castoreum.

Søffn at giøre.

Disse Trochisci, det er/smaa Kager/de ere saare gode for Colica passio, det er Tarmernis veer oc vred / naar som it Menniske ligger som det vaare dødt / Her aff skal mand giffue den Siuge to eller tre / naar som pinen lit stillet er / oc de giøris saaledis.

Tag huid Bulme frø it quintin/ Opium it halfft quintin/ Lectyge frø / Citrulli frø/aff huert it lodt/Portulake frø it halfft lodt/giør her aff smaa Kager.

Seminis Jusquiami. Opium. Seminis Lactucæ. Citrulli. Portulaci.

Piller som giøre Søffn.

Tag

Tag Opium it halfft quintin/Diamargariton, eller oc Species Diagalange it quintin/aff Mandragore rod/ tredie delen aff it quintin/ſtød alle diſſe ſaa nær ſom Opium til ſmaat Pulver/ men den ſkal ſindis i god Vin/ indtil Vinen fuldnær indſaaden er/ Da ſkal det ſtøtte Pulver der udi ladis/ oc røris ſaa at det bliffuer ſom en Grød/ her aff ſkal giøris Piller huer ſaa ſtor ſom en Ert/ oc der aff ſkal mand giffue den Siuge en/ men haffuer hand ſtor oc ſuar pine/ da giff hannem to/ da ſoffuer hand for ro. Opium. Diamargariton. Diagalanga

Denne Lægedom giør oc Søffn.

Tag Opium tu Grana, Phylonium tredie parten aff it quintin/ Terragelſe/ Manna/ aff huert it halfft Quintin/ Fenickel Vand/ Natſkade Vand/ aff huert tu lodt/ ſønder gnid Opium først i Vandet/ oc ſiden Phylonium oc Terragelſen/ oc blend dem tilſammen ſaa at det vorder en Drick/ drick den/ ſaa ſøffuer du/ oc føler ingen pine. Opium. Phylonium. Theriaca. Manna.

En ſkøn Smørelſe/ at ſmøre i Tindingerne/ naar mand ſtor pine haffuer. Tag Requies Medicinæ it lodt/ Opium ſaa tunge ſom fem Bygkorn veye/ Caſſia-lignea, Requies medicinæ. Opium. Caſſia lignea.

Seminis papaveris. Oleum Mandrogoræ. Oleum rosarum. Vnguentum Populeonis. Anthon.

lignea: huid Valmue frø / Lectyge frø/ aff huert it halfft quintin/ Olie aff Mandragora, Rosen Olie / Populions smørelse / aff huert it lodt/ Rosemarin/ smaa støt til Pulver/ giør her aff en Smørelse / alle disse findis udi Apotecken.

Det xxvj. Capittel.

Incarnativa.

Medicina incarnativa, er den Lægedom som kommer Kiødet til at vaaxe. Der hører til trende haande ting til Saar oc Bylder. Det første at mand kommer Kiødet til at vaaxe / Det andet at det kand vorde sterckt / Det tredie at det forseglis oc tilluckis der som det hud behøffuer oc denne Lægedom kaldis fordi Medicina aggregativa, eller oc Consolidativa, thi den tørrer/ tyckgiør oc stopper.

Sanguis Draconis. Aleopaticum. Sarcocolla. Terra sigillata. Bolus Armenus. Plantago. Olibanum.

Enfaaldige Lægedomme som komme Kiødet til at vaaxe ere disse. Drage blod/ Aleopaticum, Sarcocollo, Terra sigillata, Bolus Armenus, den store Veybred / Cipresse Nødder / Bønne blomster/ oc huilcke som disse ere lige.

Medicina incarnativa, er den som kommer blodet i Saarene/ huilcket omuendis til Kiød oc saadant skeer i trende maa-

de/først met de ting som føye stercke ere/anden met stercker e/ tredie met de allsomsterckiste. De som føye stercke ere / ere Røgelse/ Mastix / Aloe / Colophonia/ Bygmel/ Fœnum Græcum, aff disse skal mand bruge til Vædskactige Lemmer. Disse ere stercker e/Hulurt/Blaa Lilie rod/Gullillie rod/ Lupini/Fugle erter. Disse ere allsomsterckiste/oc de allerbæste som tiene til dybe Saar oc Bylder. Centuarea / Snegle hus/ brent Bly/Spißglas/Sort oc brent Big/Myrrhe/oc disse komme Kiødet til at vaaxe udi dybe Saar / aff dem maa mand tage til lige saa mange som mand selff vil.

Der effter følge mange skøne Smørelser som komme Kiødet til at vaaxe.

Tag Terpentin fire lodt / Honnig it halfft lodt/Barcken aff Røgelse / Saffran/ aff huert tredie delen aff it quintin / Rosen olie / oc Vox / saa meget som her til behoff giøris/giør her aff en Smørelse.

Disse efterfølgendis Smørelse komme oc Kiødet til at vaaxe / oc de findis udi Apotecken til kiøbs. Vnguentum fuscum, Vnguentum aureum, Vnguentum viride.

Vnguentum de lino, er oc en god Smørelse / oc den giøre saaledis. Tag Skaffuelse af Linet klude it lodt / Opopona-

Mastix.
Aloe.
Colophonia
Farina hordei.
Fœnum Græcum.
Aristologia.
Ireos.
Acornu.
Lupini
Orbi.
Centaurea.
Blaciebea.
Plumbum ustum.
Antimoniũ.
Pix.
Myrrha.
Terebinthina.
Mel.
Cortex
Thurus
Crocus.
Oleum rosarum.
Vnguentũ fuscum.

cum, Honnig/Rosen olie / Vin / aff huert fem lodt / Glæde / Aleopaticum, Sarcocolla, af huert it lodt / giør her af en smørelse.

Vnguentum de Ireos.

Tag Oxe tallig it halft pund/ Rosen olie otte lodt/ Vox fire lodt / blaa Lilie rod tu Lodt/ Røgelse/ Aloe / Sarcocolla, Mastix/ Hulurt/ af huert it lodt/ Terpentin saa meget som her til behof giøris / giør her af en Smørelse.

En anden Smørelse. Tag Terpentin vel toen i huid Vin fire lodt / Æggeblommer/ lit Bygmel oc lit Honnig/ giør her aff en Smørelse.

En anden Smørelse.

Oleum Vitellorum. Oleum de Frumento.

Tag Olie / giort af Æggeblommer/ Oleum de Frumento, denne Olie giøris af Huede / af huert it lodt / Honnig oc lit Vox/ oc giør her af en Smørelse.

En anden Smørelse.

Tag Margen af Oxebeen / Rosen olie/ Terpentin/ Vox/ lige meget af huert / smelt disse tilsammen / tag dem saa fra Ilden oc rør dem vel tilsammen / oc naar som det er bleffuet fuldnær kalt / saa lad det huide

aff

af tu Æg der udi / eller oc mere om du giør mere.

Det xxvij. Capittel.

Cicatrisantia.

Medicina Cicatrisantia, er den Lægedom som Saaret ofuen til tørrer / oc giør der paa en roe/ paa det / at intet andet ont skal der tilsla/ oc det beskerme indtil der vaaxer en naturlig hud der ofuer / oc det giøre disse efterfølgendis.

De enfaaldige ere disse/ Vnguentum Ægyptiacum, Blihuit / brent Bly / Sølfskum / den Sand som findis vnder Slibesteen/ Bolus Armenus, Alun / Kaaberrøg/ men disse tuende ere oc Corrosiver. Men disse som nu efterfølge ere icke Corrosiver saa at de saa bide eller bort æde / men brendis de/ da faa de en skarphed / huilcke ere: Centaurea, de store Veybrede / Hulurt/ Skosaaler til Puluer brendte / Egebarck/ Hammerskel/ Røst af Jern.

It gaat Puluer som her til gaat er.

Tag Granaters Eblers blomster / Aleopaticum, Sanguis Draconis, Sølfskum/ grent Kaaber/ af huert it lodt.

En anden god Smørelse som gjøris aff Kalck.

Slyck Kalck udi ferst Vand ni gange/ saa at den taber sin skarphed / tag af Kalcken oc Rosen olie lige meget af huert/blend disse tilsammen / oc brug det denne er ofte forfaren.

En anden Smørelse for det samme.

Litargyrium. Tag Glæde smaa støt til Puluer/ Rosen olie oc Edicke / vrid disse tilsammen udi en Mordere / lad det saa staa indtil det bliffner tyckt / lad saa der udi disse efterfolgendis smaa støtte til Puluer : brent Spisglas/brent Bly/ brent Alun / Sølfskum/ Regn orme/af huert it lodt / af disse maat du tage huilcke som du kant faa / Rør disse vel tilsammen udi en Mordere/ om det bliffuer for tyckt/da lad der mere Rosen olie udi/ oc giør her af en Smørelse er gaat for onde forgiftige Saar oc Bylder som icke ville lægis.

Vnguentum album.

Tag it stycke Bly / sla det bret oc saa stort som Saaret er/oc tho Saarsens bredder vel met Alune vand / oc leg Blyhuit ofuer Saaret/bint det fast til / dette vircker

vnderlig / oc er offte forsøgt oc forfaret / oc dette er serdelis gaat til gamle Saar.

En anden til gamle Saar.

Tag Glæde it pund / Lissebons olie fire lodt / brent Kaaber try lodt / Harpex try lodt / Biørne Ister fire lodt / Mastix fire lodt / Maymaaneds Smør tolff lodt / det fede aff Oxekløffve sex lodt / Vox fire lodt / Hiorte Telle / Oxe Marge / aff huert it lodt / giør her aff en Smørelse. Lytargyrium.

Det xxviij. Capittel.

Corrosiva.

MEdicina Corrosiva, putrefactiva, oc Caustica, er den Lægedom som hul paa Kiødet oc Huden bider. De lete ere disse : Hampe Blaar / Hermodactili, brent Alun / Vnguentum Apostolorum, Men er Kiødet stort / da brug disse : Kaaberrøg / Spans grønt / Vnguentum viride, Vnguentum Ægyptiacum.

En tilsammen sæt Lægedom : Tag wsluct Kalck saa meget som du selff vilt / rør den met Honnig saat at hand bliffver som Grød / brent den siden i en Degel eller i en Leerpotte / saa at den tørris igien / men dog icke at det brendis til Pulner / giør Ka-

ger her aff / oc naar som du vilt bruge nogen aff dem / da stød den til Puluer / oc strø der aff udi Saaret.

En anden Corrosiva, Tag Osen aff Affodillo tolff lodt / wslucte Kalck fire lodt / Auripigmentum tu lodt / rør disse tilsammen oc giør Kager her aff / oc lad dem tør-ris mod Solen udi Augusti Maanet.

Skede vand met Mercurio sublimato, giør det samme.

Mercurius sublimatus giør det samme.

Realgar, Arsenicum, Auripigmentum, de giøre oc det samme / du maat blende dem tilsammen om du vilt.

Calx viua. Antimonium. Tartarum combustum

En anden Corrosivum. Tag wslucte Kalck it pund / Spißglas sex lodt / Brender Vinsten it pund / god sterck Lud halff tredie Pot aff dem som Sebemagere bruge / lad det forscreffne udi Luden oc rør det vel tilsammen / lad det saa staa udi fire dage / men huer dag skal det tre eller fire gange røris / oc alt dette forscreffne skal vere støt til Puluer / lad saa Luden her aff / oc siden skal det siudis saa at det bliffver som det vaare en Sten / oc det skal siden giemmis udi it Glas som offven til skal vere tet tilstoppet met Vox.

Her vil ieg lære huorledis Mercurius caltionatus, beredis / det er it røt Puluer/ huilcket aff samme Læger kaldis Engle Puluer / for sin store dyders oc kafftes skyld / oc mange mene at en aff Guds Engel haffuer obenbaret Menniskten det / oc iblant alle Corrosiver, findes intet som dette er ligt / thi at det vnderlige bort æder oc fortærer aff Saarene / det onde oc forgifftelig Kiød uden all Pine / vere sig Paacker eller andre gamle Saar/ oc det skal saaledis beredis oc tilgiøris.

Mand skal tage Quigsølff it Pund/ oc Skede vand som Guldsmeder bruge/ naar som de skille Guldet fra Sølffet/ oc it Pund / Disse skulle ladis udi it lidet Glas / huilcket som kaldis Kolue aff dem som brende Vand udi Balneo Mariæ, dette Glas met Quigsølffuet oc Vandet skal sættis i en Gryde / oc trint omkring Glaset skal leggis god reen sictet Aske / saa skal Gryden sættis paa en god klar sactekul Ild / der effter skal samme Ild forøgis større oc større saa lenge indtil mand seer at Vandet er aldelis fortærer oc bort røget / huilcket mand seer oc forfarer her aff/ naar som mand seer at der kommer ingen røg mere aff Glasset / oc da er Quigsølff-

Mercurius caltionatus

sølffvet bleffvet rød / siden skal det stødis til it subtiligt Pulver / oc brugis som sagt er / oc om saa skede at det bleffve nogle stycker igien udi Glasset som icke vaare bleffne røde nock / de skulle leggis udi en Kaaffver sleff om mand den haffver / eller udi en liden Glasurit potte oc sættis paa Ilden at tørris indtil det bliffver som det andet er.

Det xxix. Capittel.

Putrefactiva.

PVtrefactiva Medicina, Er den Lægedom som complexien oc Kiødet forderffver / Thi den ødelegger Kiødens onde Vædske / som brent oc slimmig er / oc ilde lucte / lige som det vaare det Herpestomenos eller S. Anthonij plage / oc serdelis det som aff offuerflødig Kuld oc Tørhed kommer / oc disse efferfølgendis ere de beste ibland alle.

Realgar. Arsenicum. Realgar, Arsenicum, for mand den bruger / skal deris skarphed betagis dem / ellers ind æde de dem formeget.

Arsenicum, skarphed skal saaledis betagis / mand skal støde den til Puluer / oc saa den tre eller fire gange blende met Osen aff Kaal / eller met Natskade vand / oc saa giøre smaa Kager der aff. Saaledis skal

oc handlis met Realgar oc met Mercurio sublimato.

It Aqua fortis.

Tag Auripigmentum, Cytonium, Kaaberøge / Spansgrønt / aff huert lige meget/giør disse til Pulver / oc lad dem udi it Alembico, oc giør den vel tet til/oc brent det met en sacter Ild / lige som mand brender Skedeuand. Met dette Vand kand mand fordriffve Kiødens onde Vædske/ Oc naar som mand her aff udi Saaret lader/da skal det induaartis smøris trint omkring met Vnguento albo, eller met Edicke/eller met Olen aff kaalde vrter/lige som aff disse: Natskade/Hussløg/ Kaal / oc met de som disse lige ere. Men er pinen stor / da skal steden badis oc røgis vnden op met god sød Olie / som er met Lissebons Olie/ Olie aff Dil / Olie aff Fioler / eller met de som disse lige ere/oc Olierne skulle vere varme / siden smør Saaret met Smør eller met Ister / paa det at det forbrende kand vdfalde / oc da vircker dette Vand saare vel.

Det xxx. Capittel.

Caustica eller Ruptoria.

Rupto-

RVptoria eller Caustica Medicina, er den som Huden sønder bryder oc forderffuer / eller er den huilcken som Huden oc Kiødet met sin complexie forbrender/ tørrer oc giør stor pine / Thi kaldis deris Operatio eller Virckelse seen oc langsommelig / fordi at somme aff dem ere saa skrøbelige / at de aleniste sønder bryde Huden/ oc giøre Blegner/ lige som disse giøre.

Flammula. Lupulus. Cantarides Anacardus. Lupini

Flammula, Humle/ Cantarides, Anacardus, oc er it Træis fruct / de Bønner Lupini, oc de huilcke disse lige ere / Aff disse maat du bruge huilcke du wilt / eller du maat tage tre eller fire aff disse / oc blende dem tilsammen.

It andet Causticum.

Cantarides

Leg Cantarides udi god sterck Edicke/ tag dem aff Edicken oc tør dem / oc stød dem til Puluer / tag saa Surdey oc strø aff samme Puluer der paa / oc leg det paa steden / da bliffver der en Bleyen.

Tag Flammulam, stød den oc leg den der som du vilt haffue en Blære / da løber der en op.

Den Vrt Per Carvi giør det samme.

Det xxxi. Capittel.

Con-

3 5 7

Conglutinativa.

Conglutinativa Medicina, Er den Lægedom som tilsammen drager oc saare læger / lige som disse efterfølgendis giøre.

Tag Mølle støff / Huede mel / Røgelse / Mastix / Sarcocolla, lige meget aff huert / Giør her aff en Smørelse met det huide aff it Æg / leg det paa Saaret / eller du maat tage nogle aff disse / oc giøre it Puluer aff dem til forsagde breck.

Volatilé molendini. Farina tritici. Olibanum. Mastix. Sarcocolla.

It andet Conglutinativa.

Tag Aloe / Myrrhe / Bolus Armenus, Røgelse / Osen aff Slaan / Cipresse Nøder / Gummi Draganti, Mølle støff aff huert it lodt / giør disse til it smaat Puluer / blent dem saa met det huide aff it Eg / leg her aff paa Saaret.

Aloe. Myrrha. Bolus Armenus. Thuris. Acatia. Nucis Cipressi. Dragantum

Det xxxij. Capittel.

Confortativa.

Medicina Confortativa, Er den Lægedom som styrcker Ledemoderne / effter at de ere lægte / oc den Smørelse skal saaledis giøris.

Tag

Rosa purpurea. Absinthium. Tag røde Rosen / Malurt / oc den huide Mos som vaaxer paa Egetræ / aff huert en Haand fuld / mere eller mindre / effter som du det behøffver / siud disse udi Vin / oc vint det offuer steden / saa het som du hedest taale kand.

Denne styrcker oc saare vel.

Tag Rosen olie otte lodt / Harpex sex lodt / Vaax fire lodt / Colophonia, Mastix / Røgelse / aff huert it lodt / Terpentin it lodt / Edicke it halfft pund / Smelt Gummerne oc Edicken / oc siden Terpentinen oc Vaaxet / oc de andre ting / oc giør her aff en Smørelse.

Det xxxiij. Capittel.

En merckelig Smørelse.

EN merckelig oc subtilig smørelse hues lige noye findis / oc den tien baade til ferske oc gamle Saar / hun tørrer / renser oc giør gaat Kiød / oc læger alle saar aff grunden / mere i otte dage / end en anden giør udi en Maanet / fordriffver det onde oc døde Kiød / oc beskermer for alle onde tiifald / er god for Bylder oc Saar / etc. Uddrager aff Saar / Træ / Jern / Bly / oc all Forgifft oc onde

Vædske / vden all pine / tien oc til mange atskillige andre Siugdomme / huilcke alle her at forklare for langt vaare / oc skal den saaledis giøris.

Tag Galbanum tu lodt / Armoniacum, Bdellium, aff huert en lodt / Vaax sexten lodt / Lissebons olie halff andet pund / Guld glæde it pund / Lauer olie it quintin / Myrrhe / huit Røgelse / Spansgrønt / trind Hulurt / Mastix / aff huert tu lodt / Lapis Galmeæ. Huad som skal stødis til puluer / stød det / oc huad som smeltis skal / smelt det / oc giør saa en Smørelse her aff. Først skulle de føre Gummer stødis til smaat Puluer / oc saa ladis udi en ny glassuret Leerpotte / oc der paa ladis god sterck Edicke / oc lade det saa staa en dag oc nat / oc siden siudis paa en sacter gødet Ild / saa smeltis Gummerne / siden lad Edicken oc Gummerne i en sterck Linpose / oc vdpersse det / det beste du kand / oc hues wrenhed som udi Gummerne vaar / det bliffuer udi Possen igien / vere sig huadsomhelst det vaar / lad saa det som vdpersset er oc Edicken udi Leerpotten igien / udi huilcken det førre vaar / siud det saa paa en sacter Ild indtil Edicken fra Gummerne fortæret er / oc Gummerne bliffue tycke / saa er det nock saa det / lad

Galbanũm. Armonacũ. Bdellium. Cera. Oleum olivarum. Lytargyriũ. Oleum Laurini. Myrrha. Olibanum. AErugo æris. Aristologia rotunda. Mastix. Lapis Galmeæ.

saa Gummerne aff Leerpotten den stund de
end varme ere paa it Tintallercken eller udi
en glassuret Pande / saa bliffue de haarde/
oc giem dem saa rene / oc den stund Gum-
merne siudis / da skal mand stedse røre udi
dem met en Træspade/ paa det de skulle icke
Litargyrij aureæ. tilbrendis. Siden smelt Voxit oc Olien
udi en stor glassurit Potte / lad saa Guld
glæden der udi / men lit tillige / oc stedse
skal det røris / paa det at Glæden skal icke
giffue sig ned paa Bonden for hendis suar-
heds skyld / oc saa forbrendis / oc lad det
saa sacteligen siudis indtil det bliffuer
brunt/ siden lad de fire Gummer / aff huil-
cke Edicken er bort saaden der udi / huer
gang saa meget som en halff Bøn kand ve-
re/oc det skal stedse røris/ indtil alle Gum-
mer ere der udi / oc naar som du begynder
at lade aff Gummerne udi Potten / da skalt
du haffue hoss dig staaendis en stor reen
Mulln met kalt Vand / paa det / om saa
skede at denne Materie vilde løbe offuer
(som lættelig ske kand) at du da kand sætte
Leerpotten der udi / oc om der løbe noget
aff Potten udi Vandet/lad det bliffue kalt
der udi / tag det saa aff Vandet oc lad det
tørris / oc leg det udi Leerpotten igien/ oc
lad det lit siude / saa er det lige gaat igien/
lad

lad det saa udi Lapis Galmeæ, vel smaat giort til Puluer / der effter Myrrhe / saa Mastix / oc Røgelse / oc siden den trinde Hulurt / oc der effter Spansgrønt / oc paa det allersidste Lauer olien / oc lad disse siude sactelig / oc wafladelig skal det røris indtil det bliffuer brunt. Oc om det nock saadet er / kand du saaledis forfare / lad lit der aff met Spanden paa kalt Vand / oc tag der paa met Fingrene / henger det ved Fingrene / da haffuer det nock / Men er det fortynt / da lad det siude indtil det henger ved Fingrene / saa haffuer det nock / oc naar som det nock saadet er / da lad det saa varmt udi en Mullu eller Becken met kalt Vand / oc lad det ligge saa lenge der udi / at du kand handle det imellem dine Hender / oc icke lengre / Tag det saa aff Vandet / oc smør dine Hender vel met Olie aff Chammilleblommer / valck det saa imellem Henderne en halff time / eller oc lengre / oc naar som det bliffuer vel smidigt / da haffuer det nock / leg det siden udi Raaskind / der udi foruaris det best / oc forderffuis icke / oc saaledis kand den foruaris udi. L. Aar lige gaat. Oc naar som mand vil bruge aff samme Smørelse / da skal mand smøre aff den paa it stycke Raaskind / der paa tien det best / oc om mand

smører det paa en Klud / da henger det forfast ved Saaret oc vil icke aff igien. Oc om mand vil bruge denne Smørelse til ferske Saar / da tør du icke lade Spansgrønt der udi/oc om du vilt haffue det der udi da tør du icke tage mere end it halfft lodt. Mand maa oc om mand vil tage her til otte lodt Terpentin / oc lade den der udi strax mand haffuer lat de fire Gummer udi Leerpotten.

Det xxxiiij. Capittel.

Oleum Hypericonis.

Hvad dyder Jordhumles Olie haffuer.

FØrst er hun god til dem som røris aff Poplesie / oc til dem hues Lemmer forsuinde oc lamme vorde/hun skal vermis / oc Ledemoderne der met smøris/da faa de bedre inden en stacket tid.

Anden / Hun er oc god for Krampe om Lemmerne her met smøris.

Tredie / Hun fordriffuer oc Hendernis skelffuelse / om mand gnider dem her met.

Fierde / Hun læger alle ferske Saar inden en stacket tid / om den leggis varm paa Saaret.

Femte / Hun læger Hare skaar inden fire oc tiue Timer / naar som det er skaaret oc forbundet som sig det bør.

Siette/Hun læger vnderlig allehaande sting om hun ladis varm udi Saaret.

Siuende/Hun læger alle gamle kaalde oc forbrende Saar.

Ottende/Hun stiller all pine som komme til Saar eller Sting.

Niende / Hun stiller oc Tandeverck/ om mand legger aff hende paa steden som pinen er/met en linet Klud.

Jordhumles Olie.

Jordhumles olie giøris saledis. Tag Hypericon/det er Jordhumles vrtis blomster otte lodt/leg dem udi rød Vin udi fiorten dage / siud dem siden/ oc kryst det igiennem en linet Klud / tag siden end otte lodt aff samme Vrtis ferske blomster / leg dem udi det som vdkryst er / sæt det saa mod Solen udi otte dage / siud det saa end en gang/ oc vdkryst det lige som førre / tag saa Terpentin try lodt / Eissebons Olie it halfft pund / Saffran it halfft quintin / Mastix til

Hypericon.
Terebinthina.
Olium olivarum.
Crocus.
Mastix.

Myrrha. Olibanum. Opoponacũ Sarcocolla. Rete. Succus Millefolij. Lumbrici.

tu lodt/Myrrhe/Røgelse/ aff huert it lodt/ Opoponacum, Sarcocolla, aff huert it halfe lodt oc it quintin / Rete den Rod try quintin/ Osen aff Rølicke fire lodt/Regn Orme fire lodt / hues som skal stødis / stød det smaat. Siden tag den Lisse bons Olie/ Osen af Rølicke/ oc den Vin/udi huilcken Jordhumles vrtis blomster er saaden / huilcken siudis skal indtil Vinens Vædske indsaaden er/lad saa først Regn Ormene der udi/ oc der effter Mastix / Myrrhe / Opoponacum, Sarcocolla, oc den rod Rete / vel smaa støtte til Puluer/oc aller sidst Saffranen oc Terpentinen/lad disse sactelige siude / indtil Vinen oc Oserne ere indsaadne / da er den ret giort/ oc hun er god for faarenefnde Soter oc Breck.

Det xxxv. Capittel.

En Balsam.

EN skøn oc kaastelig Balsam til ferske Saar/ Oc den skal mand saaledis giøre.

Flores Hypericonis.

Tag Blomsterne af Jordhumle en Haand fuld eller tu / støt dem lit i en sten Mortere / met en Stødere som er giort af

Træ/ lad der paa god sterck Vin / lad det saa staa i it Glaß / vel tedt tilstoppet i fire dage/ siud det siden paa en sacter Jld / ind-til Vinen er indsaaden / kryst det saa igiennem en Klud / lad saa i det som vdkryst er/ andre ferske Blomster / som oc stotte ere/ lad det saa staa i fire dage / der efter tag der til Terpentin sex lodt / gammel Aiffebons Olie it halft pund / Safran it halft quintin/ Mastix half andet lodt / Myrrhe / Rogelse/ Sarcocolla, Opoponacum, aff huert halfftredie quintin / Jordhumles Blomster fire lodt/ aff den rod Rete it lodt / Ofen aff Rølicke fire lodt/ Regn Orme fire lodt/ lad her mere Vin paa / oc lad det saa staa i nogle dage / der effter siud det / oc kryst det igiennem en lin Klud.

Terebinthina. Oleum olivarum. Crocus. Mastix. Myrrha. Olibanum. Sarcocolla. Opoponacum. Flores Hypericonis. Rete. Succus Millefolij. Lumbrici.

Det xxxvj. Capittel.

Ledeuand huorledis det skal stillis.

Met det første skal mand giffue act der paa om den som Saar er / om hand er vng eller gammel. Er hand vng da skal hand ingen Vin dricke. Men er hand gammel/ da skal hans Vin blandis met Vand/ thi

thi aff Vinen kommer stor pine udi Aarerne oc udi Ledemoderne. Siden see veltil om hullet er stort eller lidet / er det lidet/saa giør det større / paa det at du kand dissbedre der til komme met Lægedommen til den sted huor som Ledeuandet sin begyndelse hafuer/ da kand Lægedomen haffue mact. Til det andet skalt du oc vel tilsee om udi samme sted Heffuelse eller stor pine ere(som almindelige gierne skeer)den skalt du met den Lægedom som der til hør/ stille.

En Smørelse til at stille Ledeuand met.

Oleum Rosarum. Tag Rosen olie oc Terpentin som reen thoen er/smelt disse tilsammen / leg her aff varmt udi Saaret met Bomuld / da stillis det/denne Smørelse er offte vorsøgt.

Cineres querci. Alumen. Litargyriũ. Tag god Aske som brent er aff Eg / Alun/Glæde/lige meget aff huert/ brent disse tilsammen / oc stød dem til Puluer / oc blend dem met det huide aff it Æg / oc leg det offuer Saaret / naar som du haffuer strøet af forsagde Puluer udi Saaret.

Karabê. Sulphur. Anthera. Mercurius sublimatus. Tag Raff eller Brendesten / Kul/ Suogel / det gule som sidder inde i Rosen/ aff huert en lodt / giør disse til Puluer / tag her til oc saa meget Mercurium sublimatum,

tum, som forneffnde ere/ strø her aff i Saaret / Er Saaret forlidet / da giør det større som offuenfaare sagt er.

Tag Skorpen aff Rubrød/ filing eller skaffuelse aff Oxehorn / Honnig oc Vin/ siud disse udi en ny Leerpotte / Smør her aff paa en Klud / oc leg her aff varmt paa Saaret.

Mølle støff / Sod aff en Skaarsten/ oc Honnig / blend disse tilsammen / oc giør Plaster her aff/ oc leg det paa Saaret.

Tag Saffran/ huit Røgelse/ kreffuets øyen/ Mastix/ Victril / aff huert it halfft lodt / stød disse til Puluer / oc giff den som saargiort er / her aff tre eller fire gange at dricke.

Volatile moledine.
Fuligo.
Mel.
Crocus.
Thus albū.
Oculi Cancri.
Mastix.
Victriolum.

Den sidste Lægedom er / om disse forneffnde ville icke hielpe / at mand brender Aarerne / om mand kand komme til dem/ Thi at Ledeuandsens flydelse stoppis suarlige/ om den flydelse stor er / oc aff saadan Ledeuands flydelse kommer gierne Suindesot / huilcken som Blodet oc Vædsken fortærer/ som hører til samme Lem.

Det xxxvij. Capittel.

Drick til dem som ere saargiorde.

DEnne Drick er gaat til dem som ere saargiorde / hand læger Saaret vnderligen / Oc samme Drick kaldis aff Bartskærne Vundendranck / oc den skal saaledis giøris.

Nux Myrystica.
Zinziber.
Bacce lauri,
Olibanum
Sulphur.
Chalcitis.

Mand skal tage en stor Muskate / eller oc tu smaa Jngefer it lodt / Disse skulle stødis smaa / oc bindis i en Linklud / Mand skal oc tage her til tiue Lauerber eller oc flere / try stycke huit Røgelse / huert saa stor som en Hasel nød / Suogel saa meget som tu Hasel nødder / oc lige saa meget huit Kaaberrøg / Alle disse skulle stødis til Puluer / oc huert af dem skal bindis for sig selff udi en Klud / Rahels som er optagen før end hun blomstris / en Haand fuld / rød kaal saa meget som it Æg kand vere / Disse skulle stødis oc bindis i en Klud / alle disse skulle hengis i fire Potter gaat gammelt Øl / udi en Tinkande eller udi it Kruss / somme stoppe samme Kande eller Kruss offuentet til met rød Kaal. Den som saargiort er / skal icke dricke aff nogen anden Drick / vden aleniste af denne / indtil hand bliffuer lægter oc helbrede. Oc saa offte som mand giffuer den Siuge her af at dricke / skal Kanden fyldis igien / paa det at samme

363

me Drick kand beholde sin krafft oc dyd/udi Saaret skal ingen Smørelse ladis / eller nogen Vege der ind stingis / Men mand skal aleniste legge der it Kaalblad paa. Om Saaret tu Hul eller to Munde haffuer / da skal der leggis tu oppaa. Om Vinteren skulle samme Kaalblad fornyes to gange om dagen / oc om Sommeren tre gange. Oc huer fiorten dage skal denne Drick fornyis oc forferskis met ferske Vrter. Somme tage oc til denne Drick huid Hunde lort / oc den binde de iblant Kaalen. Om Kiødet vaaxer for saare i Saaret / da skal der hengis mere Kaaberrøg i Dricken. Eller mand maa tage af samme Drick saa meget som den Siuge kand dricke tre gange / oc her udi skal siudis huid Kaaberrøg til den smeltis.

Albũm græcum.

Eller mand maa tage Muskater/Neglicker/ Ingefær/ Myrrhe / huid Røgelse/ af huert it lodt/ Lauerber xxiiij. Queseurte rod it halft lodt/ Disse skulle huer besynderlig stødis smaa / oc huer skal bindis i en Klud. Her til skal oc tagis Rahels vrt oc rød Kaal / oc lige saa her met handle som offuenfaare screffuit staar.

Nux Myrystica.
Gariophyli.
Zinziber.
Myrrha.
Olibanum.
Bacce lauri.
Radix Pimpinellæ.

Eller mand maa tage Muskater / Ingefær/ huit Røgelse/ af huert it lodt/ Neglicker

licker it halfft lodt/Lauerber fire lodt/Suogel / oc Kaaberrøg / aff huert it halfft lodt/ huert skal stødis besynderlig for sig selff / oc bindis udi sin Klud / her til skal oc tagis Rahels vrt oc rød Kaal/ oc lige saa der met handle som før sagt er. Jeg haffuer kient en som lægte mangen Mand met denne drick/ hand toede oc Saaret to gange om dagen met samme drick / det knippe met kaalen forferskede hand huer tredie dag.

For leffret Blod.

Falder nogen oc slaer sig saa at Blodet løber aff hans Mund oc Næse / da skal
Mümmia. maud tage Mummia, Bolus, Terra sigil-
Bolus. lata, aff huert tu lodt / oc støde disse til pul-
Terra sigil- ner / Her aff skal mand giffue den som fal-
lata. den er it Quintin / met tu lodt Veybrede vand at dricke / da vddriffuis det leffret Blod/oc Blodens flydelse stillis.

Castorium Eller mand maa tage gaat gammelt
Spermaceta Øll oc Edicke / oc her udi siude it lodt Bibergel/oc it quintin Valrød/disligeste oc it lodt Sucker / her aff skal mand giffue den Siuge at dricke/ Morgen oc Afften / oc steden skal smøres vduagrtis til met den
Dialthea. Smørelse Dialthea.

Eller

Eller mand maa siude Nellerødder oc Singrøn i gaat gammelt Øll / oc giffve den Siuge Afften oc Morgen her aff at dricke. Radices urticæ.

Det xxxviij. Capittel.

Om Bad.

Vdi disse Tegn skal mand icke bade / som Veder / Løue / Skytte / Tiur / Jomfru oc Gedebuck.

De Mennisker som æde oc dricke meget / oc icke arbeyde / paa dem vaaxer en Vædske imellem Huden oc Kiødet / Thi skulle de bade suede Bad. Men de som meget Arbeyde / eller ride udi hede / saa at sueden ligger paa deris Hud / de skulle bade udi Karbad.

Det er gaat at bade naar som Maanen aff tager / oc naar som Maanen er udi noget aff disse Tegn / som ere / Scorpions / Fisken / Vandet / Krabbe / Veyskaal oc Tuilling.

Naar som mand er udi Bastuen / skal mand sætte sine Fødder oc Been udi vand huor udi Chammilleblommer ere saadne / her aff styrckis Hoffuedet / Hiernen / Øy-

nene /

nene / oc om mand toer saaledis sine Føder oc Been en gang eller tysser om Ugen / da styrckis forsagde Lemmer saare vel / Hoffnedet skal thoes den stund mand er fastendis / eller oc en god stund effter Maaltidet / oc det skal skee huer femtende dag en gang / eller udi det lengste huer tiuffuende dag. Regnvand eller det vand huor udi Jern er slucte / er best til Lud / oc mand skal siude Chammilleblommer udi den.

Mand skal icke bade den stund Maden wfordøffuet er i Maffuen / men tre eller fire timer efter Maaltidet er skeet / udi Badet skal mand intet dricke / thi Leffueren faar her af stor skade. Mand skal icke heller æde eller dricke strax effter Badet / men mand skal tøffue indtil mand er bleffuen vel kolder. Mand skal ey heller Bade for het eller for kalt / thi bader mand for kalt / da obnis icke Suedehullerne rettelig som dem bør / oc Sueden bliffver da inde imellem Huden oc Kiødet. Bader mand for het oc for lenge / da vddragis den naturlige vædske for meget / madens oc drickens lyst forgaar / dißligeste oc søffuen. Mand skal icke heller for snart forkølis effter Badet / thi det giør Hoffuedet / Hiernen / Benene oc margen i Ryggen saare ont / oc faar der af

krampe

krampe oc verck. At bade fastendis giør Mennisket maufferet/ de som ere mauffure de skulle bade naar som maden half fordøffuet er. For meget at bade giør intet gaat.

De som haffue Snue / Hoffuetuerck/ Tandeuerck/ onde Øyen / oc ferske Saar/ skulle icke bade / oc ey heller de som haffue veret udi stor hede eller kuld / oc ey heller de som haffue Verck / eller den Kaaldesiuge. Oc før end mand gaar udi Badet / skal mand gaa til Stols / oc sig siden vel røre eller spatzere. Effter Badet skal mand intet æde som hedmer/ vere sig/Peber/ rød Løg/ eller huid Løg/ thi her af kommer almindelig gierne Suinde sot.

Bad om det rettelig brugis / da er det gaat oc meget nytteligt / Men om det vanbrugis / da kommer der meget ont af / thi alle Lemmers styrcke forgaa/ oc der slar megen offuerflødig Hede til Hiertet / saa at mand siunis at Hiertet vil forbrendis/ mand faar oc Hickelse / oc stundem følger døden der efter.

Om Aareladelse.

Fortalen.

Om

OM saa er at Aareladelse brugis/ baade aff karske oc helbrede Menniske/ disligeste aff de Siuge for en Lægedom / siunis mig at det er nytteligt / at ieg her noget om handler / oc først vil ieg her bescriffue huordan den Bartskere bør met rette at vere som skal sla nogens Aare. Hand skal haffue gode klare Øyen / subtilige Hender / som icke røste/ hand skal icke heller vere ingen dranckere eller Billgeck/ thi saadan en kand icke skille den ene Aare fra den anden / oc om hand saae en huid Hund / da skulde hand vel mene at det vaare en møllere Suend / saadanne dranckere kunde lætteligе igiennem sla Aaren / huor aff meget ont kunde komme/ saa at mand bleffve vanfør / eller oc miste Liffuet.

Det xxxix. Capittel.

Naar mand haffuer Aareladelse behoff.

PHlebotomia , kaldis aff Lægerne Aareladelse / oc den skal skee naar som Blodet er offuerflødig udi Menniskеn / oc tager offuerhaand / oc naar som Ansictet er rød/Aarerne ere store oc fulde/ naar som mand

mand saadanne Tegen fornemmer / da maa mand lade en aff de merckeligste Aarer / vere sig Hoffuedens / Hiertens / eller Leffuerens.

Mand maa oc Aarelade / naar som Phlegma eller Melancholie vædsker regere udi nogen/paa det at de kunde formindskis oc Naturen kand diss bedre regere det ander Blod. Met Aareladelse kand mand oc vddriffve de andre vædsker.

Naar som mand formercker at Blodet er forhet / da maa mand Aarelade / oc det hede Blod saaledis køle.

Oc naar som mand formercker at Blodet drager sig heden til en besynderlig sted oc der formeget blifuer / da maa mand oc Aarelade / paa det at Blodet kand atskillies oc sig vddele som det sig bør.

Om nogens Næse bløder formeget/ da maa mand Aarelade nedre paa Fødderne.

Om nogen vædske sætter sig udi Lenderne oc Pine der udi giøre/da maa mand oc Aarelade neder under Anckelen.

Det xl. Capittel.

Udi hvad tid om Aaret mand skal lade sig Aarelade.

Aaret delis udi fire Tider / effter tolff Himmeltegens løb som er/ Vaar/ Sommer/ Høst oc Vinter.

Udi Vaar skal mand Aarelade/ thi Legemet er da fult aff vædsker/ er oc da tilbøyelig til Siugdomme.

Om Sommeren skal icke Aareladis/ thi udi den tid ere alle vædsker meget tynde/ oc da skal icke det onde Blod bort løbe/ men det gode.

Om Høsten maa mand Aarelade/ thi Blodet rensis da fra den tyckhed som det haffuer draget til sig om Sommeren.

Om Vinteren skal icke Aareladis/ thi da henge vedskerne tilsammen/ oc flyde icke / thi naturen drager da dem til sig den naturlige hedis forøgelse.

Naar som mand vil sig Aarelade/ da skal mand oc giffue act paa Tegnene / Thi naar som Maanen er i it vandactige oc jorderig Tegen / da er det icke gaat at lade nogen Aare / lige som disse ere: Tiuren/ Jomfruen / Gedebuck / Krabbe / Scorpion / Fisk eller middelmaadeligt / Oc naar som Maanen er udi noget tilhengendis Tegn/ som er: Tiuren/ Tuilling/ Løuen/ rc.

Men naar som Maanen er i Veyskaal/ i Skytte / oc udi Vand / da er det gaat at Aarelade / dog met saa skel / at mand icke lader udi det Ledemod som samme Tegn regerer offuer/ det er/ Naar som Maanen er udi det Tegen Veder / da er det gaat Aareladelse / men icke Hoffuet Aarens/ oc saa er det oc fremdelis met de andre Tegn. Mand skal ey heller Aarelade naar som ny Maane tendis / oc icke før end hand er kommen tolff grader fra Solen. Naar som Maanen er fuld / skal mand ey heller Aareladis tolff Grader faare / oc tolff Grader effter.

Maanen delis oc udi fire korter. Det første er varmt oc vædskafftig/oc da skulle vnge Menniske Aareladis. Det andet korter er varmt oc tørt / da skulle de som ere tredive Aar gammel Aareladis. Det tredie korter det er kalt oc tiurt / oc udi det skulle de som ere L. Aar gamle Aareladis. Det fierde korter / det er kalt oc vædskactigt/ udi det skulle de gamle Aareladis / om de det behoff haffue.

Naar som mand vil nogen Aarelade/ da skal mand giffue act paa Veret/ om det er klart eller toge/er Veret vklart/ da giffuer det sig ind udi Aarens hul / oc giør

Blodet wklart/ oc der efter faar mand onde kaalde singer/ oc andre onde Singdomme. Mand skal oc icke lade nogen Aare naar Synden Væder blæss/ Thi Blodet forderffuis aff samme Væder. Om Himmelen er klar oc skøn / oc Norden Væder blæss/ da er det alsombest at Aareladis.

De som ere yngre end tolff Aar/ de skulle icke Aareladis/ oc ey heller de som ere halffierdesinds oc firesinds tive Aar gamle.

Naar som mand vil nogen Aare lade/ da skal mand giffue act paa Menniskis styrcke / paa det mand kand vide/ huor meget Blod mand skal tillige vdlade / thi den naturlige Krafft oc styrcke bortgaar met Blodens vdladelse.

Om nogen som icke van er at Aare ladis / finge nogen Singdom oc breck paa Alderdommen/ saa at hand hafde Aareladelse behoff/ da skal mand vel til see / at mand saadan breck anderledis fordriffue kand / uden Aareladelse.

Den som van er til Aareladelse / hand skal den icke aldelis forlade/ end dog hand er vorden gammel / men met tiden / saaledis/ om hand vaare van at Aarelade sig fire sinde om Aaret/ oc hand vil det forlade/ da skal hand udi det andet Aar tre gange Aa-

re la-

re ladis/ oc udi det tredie Aar to gange/ oc saa de andre Aar fremdelis/ indtil hand met tiden saaledis affvennis.

Det xlj. Capittel.

Aareladelse huorfaare den skal skee.

HEr vil ieg sætte oc beskriffue de almindeligste Aarer / huorfaare de skulle obnis / enddog der ere mange flere atskillige Aarer / som mand maa oc lade sla/for atskillige Siugdomme/ Men de ere farlige til at sla/ oc Bartskærerne her udi vore Lande haffue ingen forstand paa dem/men bedre paa it Bortaffel oc Kardenspil/ end paa Arerne / Jeg vil lade dem fare / oc vil først begynde paa de almindelige Aarer/som side faare paa panden.

Den Aare som faare udi Panden sider/ lat/et god før den Hoffuetverck som er bag udi Hoffuedet / oc for Øyernis breck.

Vnder Tungen ere tuende Aarer/de ere gode ladne for Halsens Bylder.

Paa begge Arme udi Albuen ere oc

tuende/Den øffuerste ladt/stiller Hofuet-
verck. Den mellemste Aare paa begge arme
ladt/ er god for Lungens oc Hiertens siug-
dommer. Den nederste Aare paa begge Ar-
me ladt/ er god for Leffuerens oc Miltens
siugdomme/oc for den gule Sot/men sam-
me Aare er farlig at lade / Thi vnder den
ligge en aff Liffsens Aarer / oc rager mand
den/ da kommer der aff meget ont/ Ja ofte
følger Døden der effter/Thi skal icke huer
Bartskærer fordriste sig til at lade samme
Aare/ uden saa er/at hand vel veed / huor-
ledis hand med den handle skal/ der er dog
faa Bartskærer til / som vide at handle
met denne Aare.

Paa Henderne hoss Tammelfingeren
er oc en Aare/den ladt/er god for Hoffuet-
verck/thi hun hafuer hendis begyndelse aff
den rette Hofuet Aare.

Der ere oc paa begge Hender hoss den
lille Finger nogle Aarer/ naar som de ere
paa den høyre Haand ladis / da styrckis
Leffueren/ de ere oc gode ladne for Vatter-
sot. Den som er paa den venstre Haand
ladne / ere gode for Miltens forstoppelse
oc fulhed.

Paa huer Fod ere trende Aarer som
almindelig ladis. Det første er indvaartis

under Anckelen/ oc den er god at lade/naar som Quindfolck icke hafue deris tid / oc er god for de Bylder som vaaxe indvartis udi Moderen. Den anden er udvartis under Anckelen / oc den ladt fordrifver Lendeverck oc Nyernis Bylder.

Leffuerens/Hiertens oc Miltens Aarer de skulle ladis den stund mand er fastendis / Thi den stund mand er fastendis/ da ere de Aarer fulde / oc da bliffuer den som sig da Aarelader icke forskrøbelig oc mactløs. Men Hofuedens oc Føddernis Aarer/ de skulle ladis tre Timer effter mand hafver ædt / om de ladis den stund mand end fastendis er / da gifue de icke Blodet fra dem. Oc før at mand lader sla nogen Aare/da skal mand gaa til Stols/ oc disligeste lade sit vand fra / oc skeer det icke/ da kand der meget ond aff komme.

Naar som mand hafuer Aareladt/ da skal mand æde den Mad som giør god vædske/som er: Høns/ Haner oc Lammekiød/ Ost/ Melck / oc Kaal skal mand icke æde. Oc effter mand haffuer Aarelade / skal mand icke soffue formeget/ thi der aff faar mand lættelig den Kaaldesiuge/mand skal ey heller arbeyde/ey æde formeget oc dricke sig drucken/oc ey heller skal mand hafue le-

gemlig samquem met Quindfolck. Jeg hafuer kient nogle her udi Malmø som her imod handele/ oc drucke dem druckne strax effter at de vaare Aareladt / oc finge saa den Kaaldesiuge / huilcken inden faa dage slog deris Hierte sønder / oc tog dem aff Dage.

Det xlij. Capittel.

Huad skade der kand komme aff Aareladelse.

PAa det at mand skal icke lættelige løbe til oc lade sig Aarelade / som somme uforstandige giøre / dem selff til stor skade oc forderffuelse vil ieg her giffue tilkiende/ huad skade aff Aareladelse kommer / om den vanbrugis.

Aareladis nogen som det icke behoff haffuer/ deraff bliffuer Hiertet skrøbeligt/ Madens lyst forgaar / oc mand faar oc stundem her aff Vattersot / Ledemoderne de skelffue oc bliffue lamme / mand faar oc atskillig flydelser/ en ond Sinn/ Krampe/ Poplesie/ oc saaledis forkorter sin Liffstid/ mand seer ilde oc gammel vd vnder Ansictet / oc andet saadant følger der effter.

370

Det xliij. Capittel.

Om nogen Aare igiennem huggis.

OM nogen Aare vorder igiennem slagen udi Aareladelse/ oc Blodet kommer imellem Huden oc Kiødet/ oc Armen der aff hoffnis. Da skal mand siude Rude i Tissebons Olie / oc legge dem varme paa Armen / oc denne Lægedom skal brugis tre eller fire gange om Dagen.

Eller mand maa tage Blodet aff it Menniske som er Aarelat/ Bygmel/ Salt oc Edicke / disse skulle vermis tilsammen/ oc heraff leggis paa steden.

Hoffnis nogens Arm effter Aareladelse/ da skal Armen smøris met Tissebons Olie / da forgaar heffuelsen oc Armen lægis.

Eller mand maa tage Osen aff Rude oc aff Malurt / oc aff det Blod som er vdlat / Spisekommen / Bønnemel oc Vin/ disse skulle røris vel tilsammen / oc der aff leggis paa steden det hedeste mand taale kand.

Det xliiij. Capittel.

Huorledis mand skal dømme om det udladne Blod.

NAar som mand seer noget Blod som rød oc skønt / icke fortyckt eller fortynt / oc der paa noget Vand / som haffuer en skøn farf- ve / oc det huercken formeget eller for lit- er / oc om Blodet vel lucter / det Mennisk- dømmis at vere helbrede.

Om mand seer nedre paa Bonden megen ond Materie / oc Blodet er tørt / oc lucter surt / da haffuer den Melancho- liske Vædske taget offuerhaanden / oc samme Menniske er bedrøffuet / oc føye glad.

Seer mand nogen huid slim / da haf- uer Phlegma offuerhaanden.

Om mand seer en subtilig Gulskum / naar som mand holder Blodet mod Da- gen oc er megen / da haffuer Cholera off- verhaanden.

Mand skal oc giffue act paa Vandet som paa Blodet staar / oc det skal ladis udi it Vandglas / oc der paa dømmis / lige som om andet Menniskens Vand.

Mand skal oc giffue act der paa huad

som

som udi Blodet er / Det Blod som meget hiud skum haffuer / oc er kommen aff Mediane / mercker Lungesot. Huid skum.

Er skummen gul naar som det holdis mod Dagen / da mercker det den Gulesot. Gul skum.

Findis der Sand i Blodet/da haffver det samme Menniske den Spedalske Suge/ oc samme Sand er stundem graa/ stundem huid / stundem smaa/ oc stundem saa stor som Erter. Sand.

Naar som mand seer slim paa Blodet farffuet som Bly/ eller oc at Blodet er farffvet som Aske / da er det wrent aff den saltede Phlegma / oc aff den forbrende Cholera/ huoraff Krefft kommer. De som Paacker eller verck haffve / deris Blod er oc saaledis farffvet. Slim.

Det xlv. Capittel.

Om nogle wlyckſalige Dage.

DE vise forfarne Mend i Egipten / de holde nogle Dage faar wlyckſalige / oc mene / at om nogen toge til sig udi de dage nogē Lægedom/ eller lode sla nogen Aare / at hand skulde

dø/

dø / eller oc faa der aff ſtor ſkade. Somme foracte aldelis denne mening / oc somme holde meget heraff / det lader ieg ſaa ſkee. Men det er viſt at der haffue veret udi Egipten mange viſe oc lærde Mend udi Stiernernis Konſt / lige ſom diſſe / Ptolomeus den Egiptiſke Kong ſom ſcreff Almagiſtum, Coſmographiam, Centiloquium, Halirodoa, Abenragel, Albubater, Albumazar, Meſahala, oc andre flere / thi vil ieg ſamme Dage her indføre / oc lade huer om dem holde ſom hannem lyſter.

Den førſte Dag om Aaret er den ſyttende Dag Januarij Huo ſom da Aareladis / hand døer udi ſamme Aar / eller hand bliffuer ſtarblind efter deris mening.

Om noget Menniſke fødis den ſidſte Dag Januarij / det raadner icke effter at det er død.

Den anden Dag er den tredie oc tiuffnende Dag Februarij / lader mand da nogen Aare / da døer den / eller Krampe tager hannem.

Den tredie Dag er den ſidſte Dag Februarij.

Den fierde Dag er den tredie Dag Aprilis / huo da nogen Aare lader / hand døer

døer den tredie Dag der effter/ eller hand faar oc en ſuar Kaaldeſiuge.

Den femte Dag er den ſiuende Dag Maij oc den tredie oc tiuffuende Dag/ huo ſom nogen Aare lader udi de Dage / hand faar ſuar Hoffuetverck / bliffuer gall oc vilder.

Den ſiette Dag er den tredie Dag Junij / Huo da Aare lader / hand faar den faldende Sot / eller den Spedalſke Sot.

Den ſiuende Dag er den tredie Dag Julij/ Huo da Aare ladis/ hand døer / eller miſter ſin hukommelſe/lige ſaaledis vederfaris hannem/ oc om hand lader ſig paa den femte oc tiufuende Dag udi ſamme Maanet.

Den ottende Dag er den femtende Dag Auguſti/ huo da ſom Aareladis/ hand døer den femte Dag der efter.

Den niende Dag er den ni oc tiufuende Dag Septembris / huo ſom ſame Dag Aareladis / hand døer i ſamme Aar/ eller vorder blind / eller vilter / oc kommer fra ſine Sind / lige ſaaledis ſkeer det oc om mand Aareladis den tredie Dag udi ſamme Maanet.

Den tiende Dag er den førſte oc tiufuende

uende Dag Octobris. Huo ſom da Aareladis / hand døer eller bliffuer vilter.

Huad ydermere om diſſe Dage ſcrefuet ſtaar / vil ieg paa denne tid lade fare/ ieg haffver her alleniſte indført det ſom hører til Aareladelſe.

Det xlvj. Capittel.
Om Kaappeſættelſe.

VEntoſa, kaldis Kaappe aff Læger-ne / oc den menige Mand her udi diſſe vore Land lade dem offte ſætte Kopper / ſiunis mig gaat at vere / at ieg her oc om noget handler. Saa ſkal mand vide at mand lader ſætte Kaapper for otte haande Sager ſkyld.

Den førſte/ at mand kand drage Blodet fra en ſted oc til en anden.

Den anden / Om man hafuer nogen Byld ſom ſider dybt inde / at mand kand uddrage den/paa det/at den Lægedom ſom der til ſkal brugis kand diſſ bedre komme til den ſted.

Den tredie / paa det at mand kand drage nogen Byld ſom haffuer ſæt ſig paa en farlig ſted til en anden / ſom er icke ſaa farlig.

Den fierde / paa det at mand kand stille den Pine som aff Veder kommer / lige som det skeer met Tarmenis veder oc vred.

Den femte / paa det at mand kand vddrage forgifft oc Eder / lige som det skeer met Pestilentzis Bylder.

Den siette / paa det at mand kand drage it Lem som er aff sin rette sted / i sin sted igien / lige som det skeer met Quindfolckens Moder / naar som hun opfar / nedfar / eller hun giffuer sig til en side.

Den siuende / At mand kand drage den naturlige hede til it Lem igien som er forkølet.

Den ottende / At mand kand rense Menniskens Hud / thi den rensis mere aff Kaappesættelse / end aff Aareladelse.

At Kopper sættis det skeer udi atskilge maader / thi kommer der oc aff atskillige gaffn oc skade. Somme de sættis saaledis / saat at der huggis ingen hul met Aarejernet / oc paa somme huggis hul. Somme Kopper som sættis ere store / oc somme ere smaa.

Om mand vil sætte Kopper / da skal det skee udi it gaat Tegn / som disse ere / Krabbe / Veyskaal / Scorpion / Skytte /

Vand

Vand oc Fisk / det skal ey heller skee naar som Maanen er ny.

Merck her / paa huad sted mand skal sætte Kopper. Mand maa sætte Kopper paa Hofuedet / faare udi Panden under Kindbenet / bag udi Nacken / paa begge Skuldre / paa Laarerne / ofuen oc neden faare Anckelen / under Brystet.

Jeg vil her oc lære huorfaare mand skal sætte Kopper oc huer paa sin sted.

Kopper sæt paa Hofuedet / fordrifver Sindernis tilfald / oc den Suimelse som kommer faar øynene / oc faar onde øyen / oc som somme ville / at Haaret skal icke vorde graat / Men de giøre en ond hukommelse.

Kopper faare paa Panden sæt / fordrifue den Hofuetuerck som er bag udi Hofuedet / men dog giøre de / Skel Sind o Forstand / skade.

Kopper under Kindbene eller under Hagen sætte / fordrifue de Blegner som vaaxe udi Munden / de ere oc gode sætte faar Tendernis kiøds hefuelse / de fordrifue oc Ansictens smitter / oc rense aldelis Ansictet.

Kopper bag udi Nacken sætte / ere gode for Tandeverck / oc for Ansictens hefuelse oc opblæselse.

Kop-

Kopper paa Skulderne sætte/ de ere go-
de for Brystens Siugdommer/ oc de giøre
en liden Aande / oc fordriffve Hiertens
befvelse / som kommer aff Blodet. Men
paa den sted sætte giøre Maffven ond.

Kopper paa Lenderne sætte / fordrifve
de Bylder som vaaxe udi Læggenis tycke
Kiød / de rense de Gyldene Aaris Blod/
stille Rygverck / oc Moderens Pine.

En stor Koppe paa Naflen sæt/ stiller
Tarmenis vred Colica kaldet.

Kopper sætte paa Laarene oc nedre
hoss Knæene / de stille Lendeverck / oc Mo-
derens gamle Siugdomme / oc kommer
Quindernis tid til at flyde om de sættis
bag oppaa. Men sættis de faare paa / da
rense de Fødselens Lemmer aff den wna-
turlige flydelse oc wrene vædske.

Kopper paa Fødderne sætte giffve
Quindfolck deris tid / de ere oc gode faar
Lendeverck / oc for Nyrernis Bylder / oc
faar Hoffvetverck.

Mand skal her oc mercke / at naar som
mand vil lade sætte Kopper / da skal Lege-
met før rensis/ oc mand skal sætte Fødder-
ne udi varmt Vant offver Knæene / da
bliffver Blodet smidigt oc giffver sig diss
lættere ud.

Her efterfølger en Tafle paa atskillige Lægedom / som skal kiøbis i Apotecken/ thi den ingen anden steds findis til kiøbs.

Henrick Smidt i Malmø/ etc.

Taflen paa denne Lægedom/ som findis udi Apotecken.

Henrick Smidt i Malmø hilser Læseren.

FRomme Læsere / i denne nærværendis Bog / oc disligeste i de andre Lægebøger/ huilcke ieg nu hafver ladet udgaa paa vort Danske Tungemaal / findis iblant met nogle besynderlige vbekiendte Lægedomme / huilcke den menige mand icke kiender / som ere : Electuaria, Confectier , Conditer, Loch, Syruper, Juleb, Rob, Robub, Trochisci, Piller, Olier, oc nogle besynderlige/ Gummer / fremmede udlendiske Vrter/ Rødder / Træ / dyrebare Stene / huilcke in-

375

ingensteds til kiøbs findis/ uden aleniste i Apotecken/ Apoteckeren veed oc kand best berede oc tilgiøre saadanne Lægedomme/ thi at hand er Lægernis Kock. For den skyld haffver ieg giort denne effterfølgendis Tafle/ paa de ting oc Lægedomme/ som i Apotecken findis/ oc mand dem der kiøbe skal. Thi det er icke vel mueligt/ at mand alle de ting/ som i Lægedommen brugis/ saa fordanske kand/ at den menige Mand dem rettelige kand forstaa/ oc alle Lægedom selff berede. Men de Electuaria, Loch, Siruper oc Olier, som den menige Mand kand selff giøre oc berede/ aff de Vrter/ Blomster oc Rødder/ som her i vore Lande vaaxe/ haffver ieg førre fordansket/ oc paa vort Tungemaal udsat/ huilcke som findis i min anden Vrtegaards Bog/ som ved Prenten er udgaaet Anno 1546. Oc nu i menige Mands Hender er/ huilcken ieg oc acter i fremtiden met Guds hielp at forøge oc forbedre.

Paa det mand kand diss bedre forstaa denne Tafle/ vil ieg først lære oc sige/ huad Electuarium er / som oc kaldis Latverge paa Tydske / oc siden om de andre Lægedomme som i Apotecken stedse berede findis.

Electuarium, eller Latverge / oc giøris aff Vrter smaa støtte til Puluer met Sucker / eller met Honnig / eller met begge tilsammen / oc er icke for hart eller for bløt saadet / lige som mand seer at Theragelse er giort.

Confectio, eller Confect / er den Lægedom som haardere er giort / oc den giøris aleniste met Sucker / vere sig Electuarium eller andet.

Conditum, Er den Lægedom som er indsyltet med Sucker eller met Honnig / oc er icke hart saadet / lige som syltet Ingefer oc Calamus ere.

Loch, er det Electuarium, som er giort met Sucker eller met Honnig / oc er tynd saaden / oc den holdis lenge i Munden / oc ladis langsommelige ned gaa / oc saadan Lægedom brugis almindelige gierne til Lungens oc Bryztens siugdommer.

Syrupus, eller Sirup / siudis met Sucker eller Honnig / oc er passelig tyck.

Juleb, siudis aleniste met Sucker / oc er tyndere end Syrup / saa at den kand drickis.

Rob, Er den Lægedom som siudis aff nogen Vrtis Oes.

Robub eller Sapa, er den Oes som tørris mod Solen/ eller hoss Ilden.

Pillulæ eller Piller/ Er smaa trind Lægedom giorde som Erter.

Trochisci, Ere smaa flade Kager.

Miva, Er den Lægedom som findis met Sucker / eller met Honnig / aff nogen Træis fruct.

A.

Agaricus, Er en læt huid løss Rod.

Agrest, Er den Oes som udkrystis aff de umode Vinbær.

Aloes lignum, Xyloaloes, Agallochum, Aloes træ/ kaldis oc Paradise træ.

Aloe, Er en besker tør Oes aff en Urt/ oc føris til oss aff Indie Land / oc er aff trende haande slag. Den øffverste Oes som er tiurt mod Solen / kaldis Aloe succotrinum, oc den er klar imellem Parten aff samme Oes/ kaldis Aloepaticum, oc den er icke saa klar som den første/men den Oes som ligger nedre paa Bonden / lige som Berme i en Olltynde/den kaldis Aloe Cabellium, oc brugis alenifte til Heste.

Ambra, Er en Grøe i Haffvet/ huilcken som opslugis aff en Fisk/huilcken siden fangis oc opskæris / oc tagis aff hannem/ oc den findis trende haande slags. Somme

Læger sige/ at det er Valrod/ oc den bruge de i Ambre sted. Ameos, eller Ammi, er it huid frø/ oc det føris aff Alexandria hid til oss. Amomum, er it frø / det føris aff Armenia hid til oss. Anacardus, kaldis paa Tydske Elephantelus/ oc er it Træis fruct/ som vaaxer paa Biergene i Sicilia/ oc udi Apuia/ oc er Forgifft.

Anacardina, Er it Electuarium, her aff bruget/ giør en god Hukommelse / oc it subtiligt Vorstand/ thi brugis den offte aff vise oc forstandige Mend. Tien oc dem saare vel / som haffve Hoffvetverck bag i Hoffvedet / oc for en forkølet Maffve.

Aromaticum Rosarum Gabrielis, Er it Electuarium, giort aff Rosen / men det giøris almindelige gierne som smaa Kager / Oc brugis for Maffuens offuerflødige vædske / styrcker Hiertet oc Fordøffvelsen/ oc tien serdelis til de Mennisk/ som nogen stund haffve leget siuge / oc ere opkomne aff Siugen igien.

Aromaticum Moschatum, Er it vellnctendis Electuarium, tien saare vel til dem som offte bliffue macteløse/ thi det styrcker hofvedet oc hiertet/ tien oc til dem som haffve den faldende sot / oc til den opfarendis moder / gifve oc i munden en god smag.

Armo-

377

Armoniacum eller Ammoniacum, Er it Træis Gummi/ lucter vel/ oc er farffvet lige som en blomme i it saadet Æg/ oc føris hid til oss aff Cyrene Lybie.

Arsenicum, kommer aff it Bierg/ oc er forgift / met huilcken Røtter forgifvis.

Assa dulcis, Er en kaastelig vellucten-dis Gummi.

Asa fœtida, Dieffvels Møg/ Er en Gummi / som føris hid til oss aff Sirie Land / oc haffver en ond lucet.

Asphaltum eller Betumen Judaicum, Er en Gummi / som kommer aff det røde Haff / somme sige at den skal vere it slag aff den Kul.

Auripigmentum, Er den gule farffve som Bogebinderne farffve Bøger met.

Aurea Alexandrina, Er it Electuari-um, er gaat for all Hoffvetverck som kom-mer aff kuld / fordriffver oc all den flydelse/ huilcken som aff Hofvedet nedflyder i Øy-nene / i Ørnene / oc i Tenderne / oc i alle andre Lemmer.

B.

Baulaustica, ere blomsterne aff Gra-nate Eblers træ.

Bdellium, er en Gummi/ oc flyder af it

Trænd i Hispanien/men den beste kommer aff Indie Land.

Benzoe, Ben Indicum, eller Assa dulcis, er en kaastelig velluctendis Gummi.

Ben; Behem, eller Behennum, ere tuende haande slags rødder/huide oc røde/ haffve en god luct / oc de føris til oss aff Armenia.

Benedicta, er it Electuarium, oc kaldis det velsignede Electuarium aff alle Menniske / det er gaat til dem som Podagel haffve/som aff kold vædske kommer/renser oc Lendernis oc Blærens wrenhed oc vædske/ oc aff den maa mand tage til sig it Lodt eller tu til lige.

Blattæ bilantiæ, Conchula Indica, ungues odorati, ere it slags snegle Huss.

Bolus Armenus, er en rød Jord som føris hid til oss aff Armeniæ Land.

C.

Camphora, eller Camphura, er Campher / somme sige / at de skal vere en Gummi / Andre ville at det skal vere en Urtis Oes / men huor aff den giøris er end vist her i vore Land.

Cantharides, Er it slag grøne fluendis Orme oc skinne som Guld.

Karabe, Succinum, eller Electrum, er Brendesten eller Gul oc huid Raff.

Carpobalsamum, Er Balsams træis fruct.

Casia fistula, eller Siliqua Ægyptia, Er it stor: sort rør/indtil fuld aff Marg oc Kierner / den som Kiernene ere løse i oc rangle / de due intet til Lægedom.

Casia lignea, Er barcken aff Casiæ træ / oc icke Casiæ fistulæ Skal eller Barck / oc lucter som Rosen.

Cibeta, Er en vellnctendis ting som kommer aff it Diur.

Colocynthis, Colocyntida, eller Coloquintida, Er it huit læt Eble.

Colophomia, Pix Græca, Pix Hispanica, Er it sort beg lige som Harpex/ oc føris hid aff Greker Land.

Conditum de Acora, Er it Electuarium, styrcker Hoffvedet / den fortølede Masve / Lefver oc Nyrer/oc er god til dem som Vattersot hafve.

Conditum de Zinzibere, Er indsyltet Jugefer / styrcker Mafven oc fordøffvelsen / oc nedtrycker den onde Damp oc Røg som aff Mafven opfar.

Confectio Hamech, Er it Electuarium, tien for alle Siugdomme / som kom-

me aff den forbrende Cholera / oc aff den salte Fleama / lige som disse ere : Krefft / Spedalsk sot / Fistler / Skab / Pocker / oc for all anden Hudens wreenhed.

Cassia extracta, Er den marg som uddragis aff Cassiæ fistulæ rør / driffver ud aff Maffven alle Cholere vædske / bløder den haarde Bug / besker Tørsten / oc renser Blodet.

Costus, Er en fremmet udlendiske rød / oc den er aff trende haande slag. Den ene er huid oc læt / oc giffver en god lugt aff sig. Den anden er sort / Den tredie er farffvet lige som Bußboms træ / oc føris hid til oss aff Arabia.

Cortex Citri, Er barcken aff Citri træ.

Cortex Cassiæ fistulæ, Er Cassiæ fistulæ barck.

Cortex Myrabolani, Er barcken eller skalen aff Myrabolaner.

D.

Mesue. Dia Ciminum, Er it Confect, som styrcker Mafven oc fordøffvelsen / oc stiller vemmelse oc spyelse.

Mesue. Diaboraganatum oc Diabuglossatum, er Borase oc Oxetungis sucker / disse ere gode til de vilde Melancholisker Mennisker / oc til de vanmectige Mennniske / de styr-

styrcker Hiertet som rystis skelffver oc befver.

Diamoscum dulce, Er it Confect, giort i smaa Kager, de ere gode for Hofvedens suimmelse / oc til de Melancolische tungsindige Menniske / for Poplesie / for en kroget Mund / for den faldende sot oc Lungens sugdomme. Mesue.

Diagalanga, Er it Confect, vermer Maffven oc den kaalde Leffver / nedtrycker Maffvens veder / oc den sure røg som aff den opfar. Mesue.

Diaciminum, Er it Confect, vermer Lemmerne / afskil Maffvens oc Tarmenis veder / styrcker fordøffvelsen / tien saare vel til dem som hafve Tarmenis vred. Mesue.

Diambra, Er it Confect, som styrcker Hofvedet / Hiertet / Mafven / oc alle Lemmer / som lide nogen breck aff kuld / tien oc saare vel til Quindfolck / som lide nogen breck aff Moderen. Mesue.

Diarhodon abbatis, Er it Electuarium eller Confect, Er god for den Gulesot / for Leffversot / for Lungens Bylder / oc til dem som haffve en hod sterck brendendis Kaaldesiuge. Nicolai.

Diatragantum frigidum, Er it Electuarium, oc er god til dem som haffve Suin- Nicolai.

desot /

desot / Ribbens bylder gammel Hoste / for Mundsot oc Strubens indvaartis Siugdom / om mand holder der aff i Munden.

Nicolai. Diadragantum calidum, Er it Electuarium, er god for Hoste som aff kuld kommer / for en trang oc stacket Aande / oc for anden Lungens oc Brystens siugdommer / som aff kuld kommer / oc tien oc dem som spy eller udspytte rødde.

Nicolai. Diacalamentum, Er it Electuarium, Er god til gammelt Folck som Hoste haffver / oc for Hofvedens oc Brystens siugdommer / oc for den fierde Dags kaaldesiuge / styrcker Mafven / oc sønderbryder Lendernis Steen / oc kommer Quindernis tid til at flyde / oc tien til atskillige Siugdomme som komme aff kuld.

Mesue. Diacodion, Er it Electuarium, oc er god til dem som vædsken aff Hofvedet nedfalder i Brystet.

Mesue. Diatrion pipereon, Er it Confect, styrcker Maffven oc fordøfvelsen / vermer alle forkølede Lemmer / bryder Blærens sten / giør vel at pisse / tien oc de Quindfolck som icke hafve deris tid.

Mesue. Diacurcuma, Er it Electuarium, fordriffver gammel Vattersot / Leffversot oc Maffve breck / som forkølet er aff kaalder

Vædske/ er oc god forlendeverck oc Blæ-
rens siugdom/ giør vel at pisse/ kommer oc
Quindfolckers tid til at flyde / oc renser
Moderen.

Dialacca, Er it Electuarium, er god Mesue.
for en forkølet Maffve oc Leffver/ obner
deris forstoppelse/ er oc god til dem som ere
Vattersottige/ bryder Lendernis oc Blæ-
rens sten/ oc giør vel at pisse.

Diasatirion, Er it Electuarium, oc Mesue.
giør baade Mend oc Quindfolck lystig til
Naturens spil oc leg/ er oc god til dem som
Suindesot hafve.

Diaris, Er it Confect, er god for Ho- Nicolai.
ste/ oc til dem som hafve mist deris Røst.

Diapenidion, Er it Confect, tien Nicolai.
dem saare vel/ som hafve Lungesot/ oc me-
gen Hoste/ disligeste oc dem som Bylder
hafve i Brystet/ eller udi Ribbernis hen-
der/ oc til dem som hafve en suar oc trang
Aande/ oc kunde icke vel udspytte.

Diaolibanum, Er it Electuarium,
tien saare vel til dem som rindende Øyen
haffve / eller anden flydelse som ned aff
Hoffvet flyder / stiller Blodspyelse oc
Maffvens vemmelse/ disligeste oc den na-
turlige Sæds offverflødige flydelse Co-
mor-

morrhea kaldet/disligeste Quindfolckernis Tids ofverflødige flydelse.

Dia Sulphur, Er it Electuarium, tien saare vel for den daglige oc fierde Dags Kaaldesiuge/som kommer af kaalder vædske. Er oc god for gammel Hoste/ oc for Rødde som er i Brystet / thi den renser Brystet saare vel/bløder den haarde Milt/ oc er god til de Vattersottige / bryder Lendernis steen / oc giør vel at pisse.

Nicolai. Dia Papaver, Er it Electuarium, tiener for alle Lungens oc Brystens siugdommer / oc serdelis for den vædske som nedfalder i Brystet.

Nicolai. Dia Catholicon, Er it Electuarium, renser eller purgerer Choleram, Phlegmā oc Melancholiam, oc obner den haarde forstoppelse / oc er god for Trangbrystighed/ oc for Tarmenis vrede / Cholica kaldet.

Nicolai. Diasene, Er it Electuarium, oc er god til dem som ere vilte/oc komme fra Sinde/ af den Melancholiske vædske.

Johannis Mesue. Diaphænicon, Er it Electuarium, renser eller purgerer sactelig den Vædske Phlegma, er god til dem som lenge hafve haft den Kaaldesiuge / oc til dem som hafve Tarmenis Pine / af kaalder wfordøfvet Vædske.

Dia-

Diaprunum solutivum, Er it Electuarium, oc er god til dem som plagis met hede Kaaldesinger / thi den sacter Heden / oc slycker Torsten. Nicolai.

Diachartamum, Er it Electuarium, oc er god til at fordrifve den Vædske Pleg-mam met / oc andre kaalde uford0ffvelige Vædsker.

Diaconidion, Er it Electuarium, oc stil-ler Bugens flydelse / vere sig met Blod el-ler anden unaturlig Vædske. Nicolai.

Diacastorium, Er it Electuarium, oc tien for Hofvedens Siugdommer/som kom-me aff kaalde vædske/vere sig Faldende sot/ Hoffvedens Suimmelse/Poplesie/Kram-pe / Er oc god for Leffverens oc Miltens Siugdomme / om de lide breck aff kaalder Vædske. Nicolai.

Diaprasium, Er it Electuarium, oc læger alle Brystens Siugdomme / oc tien serdelis for den kaalde flydelse/ som ned aff Hoffvedet flyder / huor aff Hofvetverck oc Hofvedens suimmelse kommer / stiller oc Tandeverck.

Diathamaron, Er it Electuarium, oc er god for Trangbrystighed/ for Hoste/for Lungesot / er oc god til dem / som icke ere Nicolai.

mectige

meetige til at handle Naturens spil oc leg met Quindfolck.

Diamoron, Er it Electuarium, oc tien til allehaande Mundens intvaartis Siug-dommer / oc for drøbelens breck.

DiaAnthos, Er it Confect er gaat til de Melancholiske vilde Mennisker/styrcker Hofvedet oc Hiertet / oc fordrifver de eff-ventyrlige Phantasier.

Nicolai eller Avicennæ. Diamargariton, Er it Confect, huilcket som styrcker Mafven oc fordøfvelsen/ er oc gaat til de som ere Tungsindige/ for Lungesot oc en stacket oc trang Aande / tien oc til de Quindfolck som plafves af Moderens breck.

Diagridium eller Diacridium, er en urtis Oes / oc brugis til Purgatz.

Dragantum, Er en Gummi oc er aff trende haande slag / Den ene er huid oc klar / oc den er den bæste / Den anden er rød/ Den tredie er som en Jord.

E.

Mesue. Elaterium, Er en tør Oes aff en urt

Ebur er Elephante been.

Electuarium de Gemmis, Er it Electuarium, huilcket som styrcker Hofvedet/ Hiernen/ Maffven/ Lefveren / oc Quindfolckenis Moder / er oc god for Hiertens

beff-

beſſvelſe eller ryſtelſe / oc gifver det gantſke Legeme en god farffve.

Electuarium Indum, Den ſtore oc ſmaa. Dette Electuarium renſer Maffvens offverflødige onde Vædſke oc ſlim / fordriffver Maffvens oc Tarmenis veder / ſom mand faar i Cholica paſsione, oc Lendeverck / renſer Lemmernis onde Vædſke oc bevarer dem for pine. Johannis Meſue.

Electuarium dulcis, ſtyrcker Mafven / oc fordriffver det veder ſom indluct er i de ſmaa Tarme / oc ſønderbryder Lendernis Steen. Nicolai.

Electuarium de Succo Roſarum, Dette Electuarium uddriffver lættelig Cholere vædſke / er oc god til dem ſom hafve den tredie Dags Kaaldeſiuge / diſligeſte oc dem ſom hafve den daglige Kaaldeſiuge aff den vædſke / Phlegma ſalſum kaldet. Nicolai.

Electuarium Pliris Arcoticon, er god til de bedrøffvede Melancholiſke Menniſke / fordriffver den Faldendeſot / ſtyrcker Hiernen oc Siderne / oc fordriffver ſuimmelſe. Nicolai.

Electuarium Philoantropos, Dette Electuarium er oc god for Nyrernis / Lendernis oc Blærens ſteen / oc ſønderbryder den. Nicolai.

Nicolai. Emplastrum Apostolicum, Dette Plaster er gaat til at legge offver hefvelse/ thi det uddrager rødde / Torn / Pil/ læger oc renser alle onde fule Saar/stiller oc Nyrernis Pine / om det leggis offver dem.

Emplastrum Exicroceum, dette Plaster er gaat til brødne Been/vere sig Arm/ Skinnebeen / Rebben eller andre Been.

Emplastrum Diaphænicon, Dette Plaster lagt paa Maffven / oc paa Leffveren/ styrcker disse Lemmer underlige.

Emplastrum Diaquilon, Det Plaster bløder oc modgiør alle Legemens Bylder/ om de leggis paa dem.

Euphorbium, er en Gummi som flyder aff it træ i Indie Land / oc er en aff de allerhediste Gummi iblant alle Gummer.

G.

Galbanum, Er en Gummi/ oc den som er ret klar er den beste / oc henger ved Fingrene / naar som mand rager paa den/ oc føris hid til oss aff Syrie Land.

Galla Muscata, er it Confect, som selden brugis allene / men met andre Confecter, styrcker Hofvedet/ Hiertet/ oc giør en god smag i Munden.

Glaucum, er en tør Oes/ som føris af Syrie Land til oss.

Gummi Arabicum, Er den almindelige Gummi som der brugis til blick.

H.

Hematites, Blodsteen.

Hypoquistidos, eller Hypocistis, er en tør Des giort aff nogle fremmede udlenske Vrter.

Hermodactilus, er en rod som er indvaartis oc udvaartis huid.

Hierapigra eller Hierapicra Galeni, er it Electuarium, oc er gaat for hoffvedens/ Maffvens / Leffverens oc Ledemodernis siugdomme / uddriffve oc Moderens unaturlige kaalde vædske.

Hiera simplex Galeni, er it almindeligt Electuarium, huilcket som offte brugis for Hofvedens / Maffvens / Lefverens oc Ledemodernis kaalde siugdommer.

Hiera composita Galeni, dette Electuarium renser Hofveder / Øynene / Ørnene / Mafven / Leffveren / Miltē oc Quindfolckernis Moder aff den ofverflødige kaalde vædske / er oc gaat for Lendernis oc Blærens siugdomme.

Hieralogodium, Dette Electuarium Avicennæ, er gaat for Hoffvetverck oc for Hofvedens suimmelse / vildelse / disligeste oc for den Faldende sot / Poplesie / for Øyne oc

Ørneverck/ obner Maffvens oc Lefverens forstoppelse/ oc uddrifver den onde vædske. Giør en læt Aande oc kommer Quinfolckernis tid til at flyde. Er oc gaat til dem/ som hafver den fierde Dags Kaaldesiuge/ oc Ledemodernis Pine / vere sig Podagel eller anden Lemmernis breck/oc er gaat for Hudens wreenhed/vere sig Skab/Bylder/ eller den tørre Spedalske sot.

Julep Rosarum, Er en tynd Syrup/ aff den drucket / lesker den wnaturlige Hede / hede brendendis Kaaldesiuger oc Tørsten / dissligeste oc Brystens oc Maffvens hedis Vædsker.

Julep Violarum, Er en tynd Drick giort aff Fioler / Er god til dem som hafve ont i Halsen aff Hoste / som kommer fra Lungen oc Lungens bylder / oc om de der til met haffve nogen Kaaldesiuge.

K.

Katarticum Imperiale, Dette Electuarium renser eller purgerer de fede Mennis-ske som i Liffvet forstoppede ere / er oc gaat for Maffvens oc Tarmenis veder eller vred/ renser Hoffvedet oc uddriffver af det gantske Legeme den Choleriske vædske.

L.

Lacca eller Lacha, Er en Gummi / oc flyder aff it Træ i Arabia.

Lapis, Lazuli, Er Lazursten. Laudanum, Er en sorter tør vellutendis Gummi.

Lætificans Rasis, Er it Electuarium, oc er gaat til de tungsindige Melancholiske Mennisker / Thi det styrcker Hiertet / oc kommer den Siuge til rolig Søffn.

Læticia Galeni, Er it Electuarium, eller det er oc giort i smaa Kager / styrcker underlige Hiertet / oc alle andre Lemmer / oc serdelis er det gaat til de Mennisker / som ofte daane eller besuimme.

Licium, Er en tør Oes / aff en Urt / oc føris hid til oss aff Capadotia.

Lignum Aloes, Xyloaloes, Agalochum, Aloe træ / kaldis oc Paradise træ.

Litargyrium auri, Guld glede.

Litargyrium argenti, Sølff glede.

Lithontribon, Dette Electuarium bryder Lendernis oc Blærens steen.

Loch sanum & expertum, Er it gaat Electuarium, huilcket som renser Brystens oc Lungens slim / oc er gaat for Hoste oc en trang Aande.

Loch de Pulmone vulpis, Dette er it gaat Electuarium, til dem som haffve

en stacket Aande oc Lungesot/ oc spytte blod oc Rødde.

Loch de papavere, Er it gaat Electuarium, for Hoste oc Brystens bylder/ som er met hede / thi det mod giør dem / oc kommer dem til at de opbryste.

M.

Manna, Himmels brød / Er en sød dug som nedfalder aff Himmelen paa Libanie Bierg/ oc den som er ret huid/ er den beste.

Mercurius sublimatus, Er Quigsølff som er beredt oc til giort aff Alchemisterne.

Mirabolani, Er en haardec fruct / oc der ere fem haande slags til / oc føris hid til oss aff Arabia / aff Judea oc aff Blaamende Land.

Myrrha, Er en Gummi oc føris hid til oss aff Indie Land aff den ☉ Farrico, men den allsombæste kommer aff Arabia/ oc aff Trogloditarum Rige / oc er den rette Myrrha / men den føris sielden hid til vore Land.

Mithridatum, Er ist kaasteligt dyrebare Electuarium, for Pestilentze / oc for allehaande Hoffvetverck / for rindende

øyen/

øyen / oc for Tandeverck / desligeste oc for den fierde Dags Kaaldesinge.

Miva Cydoniorum, Er det som gioris oc beredis aff Qværers Oes.

Mumia eller Pissasphalum, er tørt Menniske kiød / som føris til oss aff Indie Land.

Muscus, Er Desmer oc kommer aff it Diur.

N.

Nux Cipresse, Cipresse Nødder.

Nux Indica, Er en stor Nød som føris til oss aff Indie Land.

Nux vomica, Er en liden haard ting flad som en liden Kage.

O.

Opium, er en tør Oes giort aff sorte Valmuer.

Opoponacum eller Opoponax, Er en besker Gummi giort aff en rod.

Oleum de Absynthio, Malurte Olie / styrcker Maffven / oc vermer alle Lemmer / døder de Orme som Børn i dem haffve / om mand smør aff den paa Barnsens Nafle.

Oleum de Aneto, Olie aff Dil / denne Olie uddriffver Sueden / thi er den god til dem som den Kaaldesinge haffve met kyld / om mand smør Rygbenet met hende /

stiller Hoffvetverck / giør oc rolig Søffn/ disligeste oc vel at pisse/ atskild oc Bylder.

Oleum de Amigdalis dulcibus, Olie aff de søde Mandele / Denne Olie stiller Lungens oc Strubens skarphed.

Oleum de Amigdalis amaris, Olie aff de beske Mandele / Denne Olie obne forstopplese / fordrifver det Veder som indvaartis i Liffvet staar / stille Breverck / oc giør vel at høre/ renser Ansictens hud/ oc giør Senerne smidige / naar som de met den smøris.

Oleum Chamæmelinum, Chammilleblommers Olie / Denne Olie atskil oc stiller all Pine som aff kuld kommer / stiller oc den onde vædske som flyder fra it Ledemod til det andet.

Oleum Costinum, Den Olie giøris aff en fremmet udlendisk Rod / Denne Olie vermer Aarerne oc Senerne/ oc obner deris forstoppelse/ styrcker Maffven oc Leffveren

Oleum de Junipero, Enebær Olie/ som brendis aff Træet/ fordrifver Hudens wreenhed/ vere sig Skab eller anden wreenhed / disligiste oc de sorte Blegner / som vaaxe paa skinebenene/ er oc god for Krefft oc andre saadanne Siugdomme.

Oleum

Oleum de Lilio cum ſpeciebus, Lilie Olie til redet met Urter. Denne Olie er god til dem ſom haffve Bryſtverck / hun ſtiller oc Quindfolckernis Moders Pine/ ſom er aff ofverflødig kaalde Vædſke.

Oleum Maſtichinum, Maſtix Olie/ Denne Olie ſtyrcker Maffven oc Leffveren/ oc ſtiller Ledemodernis Pine/ oc modgiør Bylder.

Oleum de Mentha, Olie aff Mynte/ Denne Olie obner Mafvens oc Lefverens forſtoppelſe / ſom aff kaalder Vædſke er kommet/ ſtyrcker fordøfvelſen/ oc døder Ormene.

Oleum Myrtinum, Denne Olie leſker Mafvens onde hedis Vædſke/ oc fordrifver den Choleriſkis vædſkis ſpyelſe/ oc andre onde Vædſker.

Oleum Nenupharium, Aakande Olie/ Denne Olie leſker all hede/ oc kommer den Siuge til rolig Søffn / Læger Bryſtens oc Lungens Hoſte.

Oleum Roſarum, Roſen Olie/ Denne Olie ſtiller oc leſker all ond Hede / ſtiller oc ſpyelſe oc andre wnaturlige Vædſkers flydelſe.

Oleum de Ruta, Rude Olie/ Denne Olie vermer Lenderne/ Nyerne / Blæ-

ren oc Moderen/oc stiller samme Lemmers Pine.

Oleum de Spica, Spicanardi Olie/ Denne Olie er god for alle Siugdommer/ huilcke som kommer af veder oc kuld/oc serdelis om saadan pine er i Maffven / i Leffveren/ i Milten/ i Nyrerne/ i Blæren/ i Quindfolckis Moder/etc. Stiller oc Hoffvetverck / oc Orernis Suselse / oc gior it skønt rent Ansict.

Oleum Scorpionum , Scorpioner Olie / Denne Olie bryder Nyrernis oc Blærens sten / oc uddriffver den.

Oleum Violarum, Fiolie Olie / Denne Olie stiller Brystens oc Lungens Pine/ oc lesker den wnaturlige hede.

Oleum Vulpinum, Reffve Olie/denne Olie er en kaastelig dyrebar Olie/oc tien til de Lemmer som plaffvis met verck / vere sig Podagel eller Lendeverck.

Omphacomelus, Er den Sirup som gioris aff de wmodne Vinbær. Oxisaccharum, er en Sirup/aff den drucket/lesker Leffverens wnaturlige hede/dißligeste hede/ dißligeste oc den tredie dags oc andre wnaturlige kaalde siugers hede. Oximel simplex, er en Sirup / aff den drucket/ atskil Maffvens oc Leffverens groffve oc wnaturlige vædske.

Oximel Compositum, er en Sirup/ Aff den drucket atskil oc løser Cholere oc Phlegmatis vædsker som de ere beladne met som lenge hafv. haft den Kaaldesiuge/ obner oc Mafvens / Lefverens oc Miltens forstoppelse/ oc giør vel at pisse.

Oximel Squilliticum, er en Sirup/ aff den drucket / løser oc adskil den tycke oc groffve vædske som sig i Mafven indsæt haffver.

P.

Pillulæ de Agarico, disse Piller rense Brystet / oc uddrifve den grofve vædske oc slim / oc ere gode til dem som ere trangbrystige oc hafve en stacket Aande.

Pillulæ Aggregative, Disse Piller ere gode til dem som lenge haffve hafft den Kaaldesiuge / de rense Hoffvedet/ Maffven / Leffveren / oc uddriffver Choleræ oc Phlegmatis onde rødne vædske. Mesue.

Pillulæ Aureæ, Disse Piller kaldis de gyldene Piller / fordi at lige som Guld ofvergaar all anden Metall/saa giøre oc disse Piller. De rense Hofvedet/oc giøre Sinnen klar / oc høreisen god / ere oc gode for Maffvens oc Tarmenis veder / de purgere eller rense Mennisket uden all fare. Nicolai.

Avicénnæ. Pillulæ Assaieret, Disse Piller rense Hofvedet.

Pillulæ Bechice, Aff disse Piller under Tungen lagt/ stiller Hosten/ oc den flydese som aff Hofvedet nedfalder i Brystet/ de giøre oc vel ud at spytte/ oc en læt Aande.

Rasis. Pillulæ Cochiæ, Disse Piller rense Hoffvedet oc Mafven/ aff den ont Vædske som der inde er forsamlet.

Pillulæ Alephanginæ, Disse Piller rense Mafven/ oc uddrifve Phlegmam oc anden groff vædske som udi den er forsamlet/ rense Hofvedet/ Sinnen/ Hørelsen/ oc styrcker Fordøfvelsen.

Mesue. Pillulæ Fœtide, Disse Piller ere god til dem som verck udi Ledemoderne hafve aff nogen groff slimactig vædske/ huilcken icke vil vel lade sig fordrifve/ tien saare vel til dem som hafve Hofvetverck / Podagel/ den Faldendesot / oc andre saadanne Siugdomme / som komme aff nogen groff Vædske.

Avicénnæ. Pillulæ de fumo terræ, Disse Piller uddrifver den forbrende Vædske/ oc anden Vædske/ huor af Hudens wreenhed kommer/ vere sig Skab/ Paacker/ Spedalsk-

sot/

ſot / de ere oc gode til dem ſom hafve den Guleſot

Pillulæ de Hermodactilis majoribus, Meſue. Diſſe Piller ere god til dem ſom hafve Podagel / oc for alle Ledemodernis Pine ſom kommer aff hed vædſke.

Pillulæ de Hermodactilis minoribus, Meſue. Diſſe Piller ere gode til dem ſom hafve Podagel / oc for alle Ledemodernis Pine ſom kommer af hed vædſke.

Pillulæ Inde, Diſſe Piller renſe det Meſue. onde Melancholiſke Blod/af huilcket blod Krefft / Spedalſkſot deris begyndelſe hafve / de ere oc god til dem ſom haffve den fierde dags Kaaldeſinge / de obne Miltens forſtoppelſe/ oc fordrifve den Guleſot.

Pillulæ Imperiales, Diſſe Piller ren- Nicolai. ſe Mafven / oc ſtyrcke fordøfvelſen.

Pillulæ de Lapidei Lazuli, Diſſe Piller renſe det Melancholiſke Blod / oc den forbrende.

Pillulæ Maſtichine, Diſſe Piller be- Petrus de Abana. ſkerme Mafven for alt ont / renſe den/ oc lade ingen ond oc ful vædſke blifve i hannem/oc huo ſom dem ideligen bruger/hans Hofvet oc Siun beſkermis fra atſkillig Siugdom / de renſe oc Quindfolckis Moder aff den ſlim ſom i hende er.

Pillu-

Pillulæ de Mezereo, Disse Piller ere gode til dem som hafve Vattersot/ thi de visselige uddrifve det gule vand.

Avicénnæ. Pillulæ Pestilentiales, Disse Piller beskerme Mennisken for Pestilentze oc anden ond luct.

Mesüé. Pillulæ de Rhebarbaro, Disse Piller ere gode til dem som lenge hafve veret plaffvet aff Kaaldesiuge/ huilcken som kommen er aff atskillige onde vædsker/ de rense oc Leffveren/ ere saare gode til dem som begynde at faa Vattersot.

Nicolai. Pillulæ sine quibus esse nolo, Disse Piller rense Hoffvedet/ Øynene oc Ørnene/ de drage Hinden fra Øynene/ oc giør dem klare.

Mesue. Pillulæ de Serapino, Disse Piller ere gode til dem som hafve Podagel/ oc for anden Ledemodernis Pine/ de ere oc gode for Moderens pine/ oc komme Quindfolckens tid til at flyde.

Philonium Majus, Er it Electuarium, Her aff drucket met Vin/ er gaat til de Lungesotige/ oc til den som hafver gammel Hoste/ oc til dem som ere trangbrystige oc hafve en stacket Aande/ stiller oc Moderens oc Ledemodernis Pine.

Psilium, Er it slags fremmet frø/ huilcket

389

Det skal icke brugis indvaartis i Liffvet/ thi det er Forgifft.

Psidie, Ere Granater træis blomster.

Pistacia eller Phistici, Er en fremmet udlendisk Nød.

R.

Requies Nicolai, Er it Electuarium, oc er gaat til dem som haffve den Kaaldesiuge / det stiller Pinen oc kommer til rolighed. Nicolai.

Rete, Er en fremmet udlendisk Nod.

Rob nucum eller Diachridion, er den Oes som udperssis aff de grøne Valnøders skaler.

Rubea Trociscata, Er it Electuarium, er gaat til dem som plafvis met den dagli-ge oc fierde Dags Kaaldesiuge / oc her aff skal den Siuge gifvis en Time før end Siugen tager hannem. Nicolai.

S.

Sal Hammoniacum, Er it slags Salt.

Sal Gemme, Er it slags Salt.

Sal Alculi, Er it slags Salt.

Sal Nitrum, Salpeter.

Sandaraca, Er en Gummi.

Sandalum eller Santalus, Er it træ/ oc der ere fire haande slags til.

Scam-

Scammoneum eller Scammonea, er en tør Oes / oc føris hid til oss aff Indie Land.

Sanguis Draconis, Drage blod / er en Gummi som giøris aff en vrtis Oes / somme sige at den kommer aff it Træ.

Sarcocolla, Er en best Gummi / oc flyder aff it Træ i Persie Land.

Sebesten, Er en liden tør Fruct / lige som en liden tør Blomme.

Sene Alexandrine, Ere bladene aff Sene træ.

Serapinum, Sagapenum eller Sagapium, Er en Træis Gummi / oc haffver en sterck lucт / oc føris af Media hid til oss.

Sirupus de absynthio, Denne Sirup er god til dem / som hafve en kolder Mafve oc Lefver / fortærer de onde wfordøfvelige vædsker / oc giør fordøfvelsen gaat.

Sirupus Acetosus simplex, er en Sirup af Surer / Denne Sirup er god baade til hede oc kaalde vædsker / subtilige oc grofve / thi den inddrifver andre Lægedomme til de steder / til huilcke de icke ellers kunde komme.

Sirupus acetosus compositus, Er en Sirup aff Surer/tilgiort met andre Vrter/ Denne Sirup atskil oc løser all groff vædske/ obner Leffverens/ Miltens oc Nyrenis forstoppelse.

Sirupus de acetositate Citri, Denne Sirup lesker Colere/ Rubee oc onde hede vædske/ er oc god til dem som ere befengde met Pestilentze. Mesue.

Sirupus de Arthemisia, Sirup aff Byncke/ denne Sirup obner Moderens forstoppelse som aff kolder vædske er forstoppet/ giffue Quindfolck deris Tid igien/ fordriffuer Moderens opstødelse/ oc giør dem fructsommelig.

Sirupus de Cichorea, Denne Sirup er god for all ond forgifftig vædske/ thi den lesker all wnaturlig hede/ vere sig Pestilentzis eller andre onde forgifftige Bylders/ er oc god til dem som haffve den Gulesot/ lesker oc Leffverens hede/ oc giør vel at pisse.

Sirupus de Endivia, Denne Sirup obner Leffverens forstoppelse/lesker Kaaldesingers hede oc tørsten. Mesue.

Sirupus de Eupatorio, Denne Sirup er god til dem som lenge haffve hafft den Kaaldesinge / obner Leffverens oc

Maffuens forstoppelse / er oc god til dem som begynde at faa Vattersot.

Sirupus de Fumo terræ, denne Sirup styrcker Lefueren/ oc obner hendis forstoppelse/ renser Hudens wrenhed/ oc serdelis som kommer aff den salte Phlegma/ oc aff den forbrende Cholera.

Sirupus de Hysopo, Denne Sirup renser Brystet oc Lungen / giør Aanden let / oc fordriffver Sidernis sting oc pine.

Sirupus de Jubebis, Denne Sirup er god til dem som ere hese oc haffve der tilmet Hoste/ oc til dem som haffue bylder i Brystet.

Sirupus de Liquiritia, Denne Sirup bløder Hosten oc renser Brystet.

Mesue. Sirupus de Mentha, Denne Sirup styrcker oc vermer Maffuen / oc stiller Bugløb.

Mesue. Sirupus de Prasio, Denne Sirup er god til gammelt Folck / som ere aff kaald nature oc haffue Hoste oc Bryst bylder/ oc til dem som ere trangbrystede/ oc hafve en stacket Aande.

Sirupus de Succo Rosarum, Denne Sirup er god til at bruge i alle hede Kaaldesiuger / oc renser Bugen uden all fare.

Sirupus de Stæchade, Denne Sirup er god til Ledemodernis siugdom / som aff kolder Vædske kommer / vere sig Poplesie / Krampe / eller den Faldendesot.

Sirupus violarum, Denne Sirup er god for Hoste oc for Brystens Bylder / lesker Kaaldesiugers Hede / oc giør at soffue. B. Mesuë.

Sirupus de Epithomo, Denne Sirup er god til Brystens / Lungens / Maffvens oc Leffverens siugdomme / som ere aff kaalder vædske. A. Mesue.

Spodium, Tage Apoteckerne forbrent Elephanteben / men der i fare de vild / det er den røg som gifuer sig ned ved Jorden / er som Messing smeltis.

Squinantum, Er en fremmet Urt.

Stæchados, Er en fremmet Urt.

Storax Calamita, Er en vellnctendis Gummi.

Storax liquida, eller Styrax liquida, Er oc en Gummi / oc den er bløds som Terpentin.

Storax Rubea, Thymiana, Er en forsker velluctendis Gummi.

Succus liquiritiæ, Er Osen aff skersøde.

T.

Tamarisci lignum, Er it Træ.

Tamarinde, Er en sur Frucr.

Tragantum eller Tragagantum, Er en Gummi.

Terra sigillata, Er en huid Jord.

Andromachi. Tyriaca eller Theriaca magna, Er Terragelse/ er en kaastelig dyrebare Lægedom for allehaande slags Siugdomme som komme aff kaalder vædske / lige som disse ere : Den Faldendesot / Poplesie/ Krampe / Trangbrystighed / Vattersot/ Tarmenis vred/er oc god til dem som spytte eller spy Blod/ renser Quindfolckes tid/ er oc god til dem som hafue Spedalsksot/ oc uddriffver all Eder oc Forgiffte.

Den samme dygd hafver oc Galeni Therragelse/men den som Kremmerne almindelig fal hafve / er icke den rette Therragelse / oc hafver ey heller saadan Krafft som disse tuende faaresagde haffue.

Trochisci, Det ere trinde smaa flade Kager.

Trochisci de Agarico, Disse Kager uddrifve Phlegmam oc den røde Choleram / oc andre vædsker / rense Hiernen/ Oynene/Ornene/Brystet/Lungen/Moderen oc Senerne.

Trochisci alhandal, Disse Kager brugis sielden saa som de ere tilgiorde/ men de blandis iblant anden Lægedom/ de rense Mafven aff den offverflødige Phlegma. Mesuë.

Trochisci de Camphora, Disse Kager ere gode for den Kaaldesiugis hede Brynde/ slycke Torsten/ oc nedtrycke den røde Cholerisk vædske/ de ere oc gode til dem som hafve Lefversot/ Lungesot/ Gulesot/ Suindesot.

Trochisci de Lacca, Disse Kager obne Lefverens oc Miltens forstoppelse/ ere oc gode for den Gulesot oc Vattersot.

Trochisci de Myrrha, Disse Kager rense Moderen/ oc komme Quindfolckis tid til at flyde/fordriffve oc Moderens opstødelse.

Trochisci de Spodio, Disse Kager ere gode for en hed Maffve oc Lefver. Mesüe.

Trochisci de terra sigillata, Disse Kager er gode for Pestilentze oc Eder / de stille alle Blodens flydelse.

Turbith, Er en rod.

V.

Unguentum, Smørelse.

Unguentum aureum, denne Smørelse Mesüe.

relse Læger allehaande Saar / fordriffuer oc de Aar som aff Saar komme.

Vnguentum album , Denne huide Smørelse er god for den Hofuetverck som er met stor hede.

Vnguentum Aregon, Denne Smørelse er god for de Singer som komme aff kuld.

Vnguentum Agrippæ, denne Smørelse vermer de forkølede Lemmer / oc om Bugen Smøris met den / da giør den Stolgang oc vel at pisse.

Nicolai. Vnguentum Apostolorum, Denne Smørelse tien til Fistler oc rindende Saar / renser Saarene oc fordriffuer det onde Kiød.

Vnguentum citrinum, denne Smørelse renser Ansictet / oc de maal som paa Legemet vaaxe / er oc god til de røde bulne Øyen.

Nicolai. Vnguentum Martiatum , Denne Smørelse er god for all pine som kommer aff kuld / hun er oc god til de Lemmer som rørde ere aff Poplesie / for Podagel / hun nedtrycker heffuelse / hun er oc god til dem som haffue Vattersot.

Vnguentum Populeon , Denne Smørelse er god at bruge i hed Kaaide sin-

ger /

ger / thi hun kommer den Siuge til rolig Søffn / hun lesker Leffuerens oc Nyrenis hede / er oc god til hede Bulder oc Saar.

Vnguentum Dialthea, denne Smørelse værmer Ledemoderne / oc stiller deris pine / bløder alle haarde Saar / oc nedtrycker heffuelse / oc brugis offte til Saar.

En liden Bog

om Menniskens Vand/ oc anden Naturlig Affgang / Huorledis de skulle besees/ oc der om dømis/ Screffven oc tilsammen dragen aff Doctore Laurentio Frisio.

Fordansket

Aff

Henrick Smid udi Malmø/

Anno M. D. Lvij.

Prentet i Lübeck.

Erlig oc velbyrdig Mand Herloff Trolle til Hyllerødzholm / Ynsker ieg Henrick Smid udi Malmø naade oc fred aff Gud vor kiere Himmelske Fader / Met min villige tiæniste oc ydmyge Hilsen udi vor HERRE Christo.

KIere Herloff / wi finde screffuet i Lægebøgerne / at der ere trende haande slags Læger til. Det ene kaldis Rationales, oc de ere de rette Læger oc Naturens tro Methielpere oc Tiænere / Disse ere begafuede aff Gud met en besynderlig naade oc forstand / saa at de vide met deris konst at holde det Menniske som er helbrede / sund ved sin sundhed / Oc om det bliffuer siugt / vide de raad til at hielpe det igien / om saa er at Lægen oc den Siuge elske oc frycte Gud den Himmelske Læge oc Apoteckere / huilcken som vil oc hielpe ved de middel som hand der til skicket haffuer (som er Bøn oc Lægedom) om hannem der om bedis / eller er Lægems kaanst oc hielp forgefuis. Thi siger Jhesus Syrach udi det 38. Capit. Mit Barn / naar som du est siug / da acte det intet / men bed HErren / saa skal hand helbrede dig / 2c. Saa giorde Kong Ezechias der hand laa siug / oc Gud vorlengde hans Liffs dage i femten Aar / som vi læse i den anden Kongers Bog udi det 20. Capit. Oc Esai i det 28. Capittel.

Atere Herloff vi finde oc screfvet at de rette første Læger som deñe dyrebare oc hellige kaanst først lærde oc paa bane kom/ vaar Apollo oc Aesculapius / huilcke som for deris store vijßdom oc konstis skyld actedis for Guder af den menige Mand. Oc efter deris død vaar denne dyrebare kaanst fuldnær undergaaet oc blefuet til intet. Da opvacte Gud self Hyppocratem Comi, som vaar en fromer lærder Mand / Huilcken der screff nogle nyttelige Bøger i Lægedoms konst/ udi hans tid vaar der en stor suar pestilentze udi Attica Land/ oc ferdelis i Athene Stadt/ huilcken som mange aff dage tog/ da paa fant Hypocrates en subtilig Lægekonst / met huilcken hand mange fride oc hialp/ Thi lode de af Athene Stadt/ hannem til en hukommelse oc ære opsette en Guldstytte/ oc der maatte ingen gaa frem for den/ uden hand giorde den ære. Oc denne Hypocrates vaar til try tusinde femhundrede oc tredive Aar efter at Verden vaar skabt / oc tryhundrede oc atten Aar effter Rommere Stadt først bygdis/ oc det vaar ccc. lxv. Aar for Christi fødsel.

Oc effter denne Hyppocrate kom Galenus Pergamensis / hand udlagde oc forklarede Hyppocrates scrifter oc Bøger / hand screff oc i samme Læge kaanst som Tortellius scrifver Cl. Bøger.

Efter Galeno kom Nicomachus Aristotelis Fader / hand vaar aff Galeni Slect / oc vaar Kong Ammynte Læge/ som vaar Kong i Macedonia / Huilcken som vaar den store Kong Alexandri Fader. Der efter komme Avicenna

Rasis

Rasis Hali, Johannes, Mesue, Averrois, Rabi Moses / oc andre saadanne.

Nu udi denne vor tid / Gud ske loff / haffve vi her i vore Land / vise / lærde oc forfarne Mend i denne Konst / oc besynderlig Docter Christiern Morsianum / som obenbarlige læser oc lærer de unge Studenter denne Konst som lyst til den hafve i Kiøbenhafns høye Schole. Vor kieriste naadige Herre / Kong Christian / giør oc stor flidt der til / som ieg hafuer forstaaet / at hans Kongelige Majestet ville det gierne saa skicke / at i hvert Biscops Stict her udi Riget skulde vere en Lærder oc forfaren Doctor i Lægekonst / til huilcken mand kunde hafue sin tilflucht om nogen finge nogen Siugdom / oc met hans Konstis hielp beredde sit Liff / om det vaare Guds gode villie. Lige saa som hans Kongelige Majestat hafver giort udi Ottens Stadt udi Fyn / Huor som den vellærde Mand Doctor Cornelius er / oc tien alle der met sin Konst som den behoff hafue. Heraff haabis ieg oc mange andre met mig / at Lægekonst skal os komme i værdighed her i vore Land / lige som hun er i andre Land. Om saadanne Læger skriffver Jesus Syrach i det 38. Capittel: Oc siger / Hedre Lægen met tilbørlig ære / at du kand bruge hannem i din nød.

Det andet slags Læger kaldis Empirici, oc det ere de som sætte all derts ting i forfarelsen / oc mene at de ere visse paa derts handel / oc hafue icke behof nogen yppermere konst / oc disse Læger ere mange / lige som Bartsferer / Paackelæger / oc andre saadanne / som handle

met Plaaster oc Smørelser / oc gifue iblant met indvaartis Lægedom / oc den første Læge aff dette slag vaar Creontes Agrigentinus aff Sicilia/som Plinius siger udi sin 29 Bog i det første Capittel. Disse vide noget / men icke den rette grund/det er/de giøre oc handle alt deris ting uden forstand / de vide huercken Siugdommens aarsage eller begyndelse. De ere oc saare Næsevise / menendis at de kunde icke fare vild / De acte icke Cornelij Celsi ord / huilcke som hand scrifuer i begyndelsen aff den tredie Bog der som hand saa siger : Naar som Naturen staar imod Lægedommen/ da arbeyder Lægen forgeffuis.

Det tredie slags Læger kaldis Methodici, aff det ord Methodus, huilcket som mercker Stenuey/ eller Stensti/ huilcken som de mene at vandre/ oc de ere dog langt fra den sande Stinuey / eller Stensti / saadanne Læger ere atskillige oc mange til/ lige som disse : Wærde/ Muncke/ Prester/ forderffuede Kiøbmend/ Therragelse oc Oliekremmere / som opsluge Eder Kopper / paa det de diss bedre kunde bedrage den menige simpel Almue/oc der met selge deris Vare diss dyrere. Disse bedragere vide raad til alle Siugdomme som dem faare komme / Men ve den som deris Lægedom farsøger. Disse kunde oc see i Menniskens vand/ end dog det hafver veret lat to eller tre dage siden / eller det er ført femten eller tiue Mile til land / huad for en Siugdom den Siuge haffuer / huilcket icke mueligt er efter ret naturlig konst/som mand her efter skal høre/Men de bruge deris Herre

Dieffue-

Dieffuelen til hielp / huilcken som dem det obenbarer. Om saadanne Læger vil ieg sætte her en viss oc sand Historie/ huilcken ieg selff seet oc hørt haffuer. J Androp Stadt udi Brabant vaar en Bogeprentere ved naffn Johan Thebalt/ hand forlod ;oc offvergaff sit Embede oc Handeverck / oc gaff sig ud faar en Docter oc Læge / hand fick stor tilløb af det menige wforstandige Folck/som nogen Siugdom haffde / de sende deris Vand til hannem at hand skulde det besee/ oc sige dem huad Siugdom de haffde/ Thi det wforstandige oc daarlige Folck vide icke andet end at en Læge kand see i Menniskens Vand alle Siugers begyndelse / tilfald oc pine/ huilcket icke er mueligt / at denne Johan Thebald haffde saadan tilløb aff den menige Mand/ det fortrød nogle Læger/ thi ginge tre eller fire til aff dem/ oc lâde aff deris Vand udi it Glas/ oc sende det til hannem at hand skulde det besee/ oc der hand fick samme Glas i sin Haand / holt hand det mod dagen / der effter gick hand heden til en sted/det som hand haffde Globum Mundi staaendis (det er en trind Bold paa huilcken Verden staar affmalet) hand saae paa den / siden gick hand atter oc saae paa Vandglaset mod dagen / det giorde hand tre gange / der effter sagde hand til den som Vandglaset frem bar : Hui komst du hid at friste mig / it vil ieg sige dig som ieg udi Vandet seet haffver/ bær du det icke igien det du stalst paa den sted / da bliffver du visselige heng / da forstrack hand som haffde Vandet frembaaret/ oc sagde : Kiere Herr Docter ieg

beder

beder eder for Guds skyld / at i icke røbe mig
fattige Mand / oc sagde at de sende mig til
eder / oc huorledis der vaar handlet met
Vandet. Da sagde samme Thebalt: Gack oc
sig dem huis ieg hafuer dømt om deris vand.
At hand dette kunde see udi Vandet vaar icke
mueligt / Men Diefuelen obenbarede han-
nem det / huilcken hand oc hans lige bruge til
deris konst.

Jbland disse Læger ere oc Troldkarle oc
Troldkoner / som met deris læsning oc pri-
signelse vnderstaa dem at helbrede siuge
Menniske. Der ere oc nogle Menniske til / at
naar som Gud legger sit hellige Kaarss paa
dem / som er Siugdom / dem til gode / oc til
bod oc bedring / paa det de skulle leffue evin-
delig met hannem / da foracte de det / paa-
kalde icke Gud / oc bruge ey heller de middel
til deris helbrede som dem burde / men ind
fly til Troldkarle et Troldkoner / som bruge
deris Konst met dem / oc det skeer vel stundem
aff Guds tilladelse / at de blifue helbrede paa
Legemens vegne / men Siælen bliffuer siug
oc døer evindelig / thi saadan helbrede er icke
aff Gud / men Diefvelen. Kong Ahasia / hui
cken oc Assa kaldis / forlod Gud der hand
vaar siug / oc søgte hielp oc trøst aff Beelz
bub den Gud udi Ekron / Thi maatte han
dø / som vi læse i den anden Kongers Bog
det første Capittel.

Kiere Herloff / Den store ære oc dyg
som eders kiere Fader / Herr Jacob Troll
Disligeste oc eders Velbyrdigheds kie
Syster / Fru Margrete Claus Vrnis nu sal
m

met Gud i deris Liffs tid mig beviste / dog
vforskyldet i alle maade / huilcke deris store
Velgierninger ieg aldrig kand eller vil for-
glemme / men altid staa mig for øyen som en
Spegelbog / etc. Oc efterdi at ieg altid
haffver hørt / oc hører daglige meget gaat
om eders Velbyrdigheds fromhed / oc om
eders kiere Hustru / Frue Brigitte / huorledis
at i o: hun elske oc fry:te Gud / oc haffue
hans hellige guddommelige Ord oc Ordens
Tienere kiere aff eders gantske Hierte / fordt
oc forfremme det aff all eders formue / oc
hielpe til at Scholerne mue blifue ved vel-
nact / aff huilcke Guds Ords Tienere skulle
omme haffver oc eders Velbyrdighed / som
eg haffver i sandhed forfaret / giort oc lagt
n ærlig oc evig rente til Helsingiørs Scho-
s Tienere / oc vaare vel at ynske at nogen
nden eders Velbyrdigheds lige vilde her
di efterfølge eders Exempel / huilcket Gud
di sin tid skal vel belønne / naar som hand
al sige : Kommer hid mine udvalde / etc.

Kiere Herloff / faaresagde Velgiernin-
r haffve giffvet mig Aarsage at tilscriff-
oc skencke eders Velbyrdighed nærve-
ndis lille Bog / huilcken den vise oc vellær-
Mand Doctor LAURENTIUS
RISIUS, hafver tilsammen draget af lær-
Mends Bøger / huilcken ieg fordansket
fver / oc paa vort Tungemaal udsat / dog
e ord fra ord som hand dem screfvet haff-
/ men stundem frataget oc tilsæt / effter
n mig best syntis at hun kunde vere vore

Lands

Lands Jndbyggere nyttelig/ i huilcken mand kand rettelige see oc dømme paa Menniskens vand/ oc anden naturlig affgang. Oc denne Boeg loed ieg udgaa under eders Velbyrdigheds Naffn/ paa det hun kunde teckis andre diſſbedre oc komme dem til gaffns/ Bedendis eders Velbyrdighed ydmygeligen oc gierne/ at i tage dette mit føye Arbeyde til tacke/ oc mig hoſſ de Auensiuge/ som stedse laste oc skende en andens Arbeyde/ forsuare til det bæste. Her met eders Velbyrdighed udi all Lyckſalighed oc Velfart den euige Gud befalendis.

Regi-

Regiſter eller Taffle paa denne Bog.

 Om

Om Stolgang.

Ende paa denne Taffle.

Det

Det j. Capittel.

Hvad Menniskens Piss eller Vand er.

FØrst skal mand vide / at Pisset er intet andet vden it Vand / huilcket som aff klaret er fra Blodet oc de andre Vædsker / oc haffuer sin begyndelse igiennem en Aar / huilcken som er vdi Leffueren / der som hun hulest er. Paa det at mand dette diss bedre forstaa kand / da skal mand vide / at naar som Maden oc Dricken er fordøffnet eller fortæret / da drager Leffueren hendis føde til sig / oc deler den vd igien vdi fire deler igiennem fire Aarer / huilcke vddelde ere / som ieg nu sige vil.

Først deler hun den subtilige lætte damp op at vdi Gallens huss / huor aff den Vædske Cholera kommer. Den suare oc tunge part deler hun ned at til Milten / oc den er Blodsens bolig som kaldis Melancholia. Den vandaftige vædske dragis ned til Nyrerne oc Blæren / oc det er Pisset. Siden deler Blodet sig allestede vdi Aarerne til Legemens opholdelse / naar som det før renset er aff den ofuerflødige vædske

ske / dette kand mand subtiligen see vdi deprentede Bref / som giorde oc malede ere efter Menniskens Legemens Lemmer oc Induaaler.

Vdi Menniskens Piß skulle fire ting vdi det første actis / Det første er farfuen / Det andet Substantien / Det tredie huad der vdi findis / Det fierde vdi huor mange dele det delis.

Pissens farfue rettelig der om at tale / ere icke vden tuende / som ere: Huid oc sort / huilcke Complexien mercke / met atskillige der om at tale / da ere der tiue haande slags Farfuer til / om huilcke mand her effter skal høre. Substantien mercker den vædske som regerer / oc den sker ved disse tuende qualiteter som ere: Vædske oc tørhed / af huilcke Pisset blifuer tyndt eller tyckt. Mand seer oc vdi Pisset mange haande ting / som ere: Sand / skel / rødde / blod / etc. Huor aff saadant kommer / skal mand her efter faa at høre.

Pisset delis oc vdi trende deler. Først nederst oc kaldis Ipostasis, imellem delen / vdi den øfuerste deel Nubes eller Circulus kaldet. Den vnderste eller nederste deel met sin tilhenggelse / den dømis Legemens vnderste part neden for Ribbenene. Mellem delen /

delen / den middelste part / øffuerste del Hofuedet Paa det at mand kand dette diss bedre forstaa / vil ieg her sætte sex Regle før end ieg noget ydermere om faaresagde ting handle vil / Huorledis mand om Menniskens Vand dømme skal / paa det at mand skal icke fare vilde der vdi.

Det ij. Capittel.

Sex Regle som huer bør at vide / som noget dømme vil om Menniskens Vand.

DEn første Regel er. Før end mand beseer Pisset skal det ladis vdi it rent oc klart Glaß / vden trint som en Blære / lige som Vandglaß vaane ere at vere / Dette siger Isaac de vrinis i det tredie.

Den anden Regel er. At naar som mand haffuer lat Pisset vdi saadant Glaß / da skal mand det icke holde / naar som mand vil det besee / vdi den sted som Solsens skygge skinner imod den som det vil besee / eller vdi den sted som mørck er / fordi at naar som Solsens skin skiñer vdi Glaset / da forhindris Sinnen / oc Sinnsens Aand atskillies der aff / oc saa kand mand intet

 døm-

dømme om den lilde Materie som nedre i
Bonden af Pisset er. Saaledis skeer det oc
i den sted som mørck er / thi mørckheden
foruandler farffuen. Her aff følger det oc/
at den bedragis oc som Pisset beseer / om
hand holder det for nær eller for langt fra
sig/som Auicenna secunda primi siger: J
nærmer du Pisset til dig holder i tyckere
det vorder/oc en lengre du det fra dig hol-
der/i klarer blifuer det. Fordi fare de vild
som Pisset om Afftenen mod Liusset besee.

Den tredie Regel er oc Auicennæ vdi
faare sagde sted / At mand skal anamme
Pisset om Morgenen naar som fordøfuel-
sen fuldkom̄en er/skeer det icke saa/da for-
uandlis farfuen oc alle de andre ting. For-
di siger Auicenna saaledis: Somme sige
at mand kand intet vist dømme om Pisset
naar sex timer ere forgangne efter at mand
det lat hafuer/men ieg siger (siger Auicen-
na) At naar en time forgangen er effter
mand det anammet haffuer/ at man siden
intet vist dømme kand. Aff disse ord for-
staar mand vel at mand kand intet vist
dømme paa det Piss huilcket som sendis
offuer fem eller sex Mile til en Læge.

Den fierde Regel Naar som mand vil
besee noget Vand som er nylig taget / da
skal

skal mand giffue act der paa / om det er skiønt eller tyckt/mand skal lade det nogen stund staa vel tæt tilstoppet / oc saa giffue act der paa om det foruandlis / Thi somt Vand er skønt naar som det pisses / oc bliffuer siden vklart/ somt er vklart naar som det pisses/oc bliffuer siden klart/ somt bliffuer lige som det er pisset / somt foruandlis/oc naar som mand holder det vdi hed vand/da bliffuer det skønt igien/oc af samme Vand kand mand intet vist dømme/ Thi aff saadan hede forgaar Substantien oc farffuen.

Femte Regel. Før end mand noget om Pisset dømmer / skal mand vdspørie oc forfare huor gammelt Menniskeet er som Pisset haffuer/thi Vandet foruandlis effter Alderens leylighed. It vngt Barns vand skal vere farffuet som Melck ret naturlige/thi at offuerflødigheden er lig met Føden. Børnenis vand skal vere blegactig oc icke aldelis huid/de som ere aff middelmaadis alder / det skal vere subtiligt oc gulafftigt. De gamlis Vand skal vere huid oc subtiligt / fordi at den naturlige hede er icke sterck nock vdi sig selff / thi er Vandet huid / oc aff kulden forstoppis de veye huor igiennem offuerflødigheden skulle gaa/ fordi er det klart.

Paa det at mand kand dette diff bedre forstaa / saa merck dette Exempel. Om mand lader dig seet it Vand af en vng persone som er tiuffue Aar gammel / oc samme Vand er huid oc tyckt / oc du vist icke huor gammel hand er / da skulle den vel saaledis der paa dømme / at samme Vand vaare aff it Barn / oc der vaare helbrede. Men veed mand Alderen / da veed man at det er icke naturligt / oc dømmer da der saaledis oppaa at den Siuge er siug / aff Maffuens kyld oc Vædske / eller aff noget andet. Det er oc meget nytteligt at mand ved den siugis Complexie / thi det ene Menniske haffuer en bedre Complexie end det andet / der effter foruandlis Vandet ocsaa.

Den siette Regel. För end mand dømmer noget om Menniskens Vand / giøris det behoff at mand veed huorledis samme Menniske haffuer holdet sig met Mad oc Drick / oc met de andre ting som icke naturlige ere. Thi Vandet foruandlis effter som disse brugis / Hafuer mand ædt Saffran / da er Vandet visselige der effter farfuet. Item / haffuer nogen ædt Salat / da er Vandet om Morgenen grønt. Haffuer mand ædt meget / eller fastet forlenge / da foruandlis oc Vandet der effter. Haffuer

uer nogen veret fortørnet / arbeydet/eller badet / der effter foruandlis Vandet.

Det giøris vel behoff / at mand vel veed forscreffne Regel/om mand rettelige vil dømme om Menniskens Vand.

Det iij. Capittel.

Om Vandens farffuer.

ENdog at Vandet rettelige icke haffuer mere end tuende farffuer/ som ere : Huid oc sort / alligeuel delis de samme vdi tiue farffuer/ som mand her skal faa at see.

Disse trende mercke at Vædsken er forbrent Sort som blick/Sort som Horn/ Graat som Bly.

Disse fire mercke at fordøffuelsen er forstor. Huid som it klaret Horn / Huid som Kiernemelck/Blegt som it Kameler.

Disse tuende mercke middelmaadig fordøffuelse / Blegt som Vand huor vdi Fisk er saaden. Blegt som Saaddet aff Kiød / naar som Kiødet er halff saadet.

Disse tuende mercke en fuldkommelig fordøffuelse / Gult som it skønt Quæe Eble / Gult som it blegt Eble.

Disse mercke en begyndelse aff fordøffuelsen. Røt som det Guld som er blegt / røt som skønt Guld.

Disse trende mercke en ond fordøffuelse. Røt som Saffran som icke vel farffuer / Røt som Saffran / Rød som Luen aff Ild.

Disse mercke at fordøffuelsen afftager. Leffuer farffue farffuet som tyck Vin. Grønt som Osen aff grønt vrter.

Det iiij. Capittel.

Om sort Vand.

AT Vandet haffuer en sort farffue / det skeer for trende Sager skyld. Først at det er forbrent / Anden at den naturlige krafft afftager / Tredie at det er beblandet met nogen sort Materie. Paa det at mand kand diss bedre her om dømme / da skal mand mercke disse otte Regel.

Den første. Sort vand i huilcket nedre paa Bonden megen sort Materie er / oc den Siuge haffuer en stor oc suare Kaaldesiuge / det mercker Hoffuetuerck oc Sindenis forstørelse.

Den anden Regel. Sort Vand som giffuer en suar Luct fra sig/ det mercker at Brystet oc Lungen ere befengde / oc er almindelig gierne dødsens Tegn.

Den tredie Regel. Det Vand som først er grønt / oc bliffuer siden sort / mercker Døden/ huilcket som kommer aff offuerflødig kuld / som den naturlige Hede vdslycker.

Den fierde/ Det Vand som Pissis i drøppetal/ oc er sort/ mercker Døden.

Den femte Regel. Det Vand som kommer aff en Quindis persone / som offuen til klart er / oc vnderneden sort / mercker hendis Tids wnaturlige flydelse.

Den siette Regel. Vand som sort er i begyndelsen aff nogen Kaaldesiuge/ oc det bliffuer saaledis farffuet til den siuende dag / det mercker at den Siuge skal vorde helbrede igien.

Den siuende Regel. Sort Vand som kommer fra den som hafuer den fierde dags Kaaldesiuge/ det mercker at den siuge skal blifue helbred igien.

Den ottende Regel. Er Vandet sort i nogen Kaaldesiuge / oc om den Siugis Hofuet / Hals / eller Rygsuedis / det er it tegn der til at Døden er tilstede.

Det v. Capittel.

Vand farffuet som Bly.

HEr vil ieg sætte it Regle om det Vand / som farffuet er som Bly.

Den første Regel. Huert Vand som aldelis farffuet er som Bly/ mercker Døden.

Den anden Regel. Det Vand som farffuet er som Bly / oc er der til lit sort/ huilcket som førre haffuer veret grønt/ mercker Døden.

Den tredie Regel. Det vand hues øfuerste deel farffuet er som Bly / mercker den Faldende sot / oc andre onde Hoffuedens Siugdommer.

Den fierde Regel. Det Vand som nogen stund haffuer staaet oc bliffuer saa farffuet som Bly/ det mercker Vattersot.

Den femte Regel. Vand som farffuet er som Bly / oc der vdi er mange smaa Korn eller Blærer / mercker Lungesot/ eller oc en Byld vdi Brystet.

Den siette Regel. Vand farfuet som Bly oc er føye/oc er fet som Olie/mercker den naturlige vædskis opløselse.

Den siuende Regel. Vand som farffuet er som Bly / oc er føye oc offte pisser / mercker den kaalde Piss / oc Blærens forstoppelse.

Den ottende Regel. Vand som er farfuet som Bly vdi den Siuge Phtisis, det er / i Suinde sot / mercker Døden.

Den niende Regel. Vand farffuet som Bly / oc mand seer det i mange smaa stycker / mercker Ledemodernis suare pine.

Den tiende Regel. Vand som farffuet er som Bly vdi den Siuge Phrenesis, det er / i Vildelse / mercker Døden.

Det vj. Capittel.

Om grønt Vand.

JEg vil her sætte fire Regle om det grøne Vand.

Første Regel. Grøne Vand vdi stercke kaalde Siuger / mercker Døden.

Den anden Regel. Grønt Vand som er aff it Barn / mercker Krampe / oc offuerflødige kaald Vædske i Senerne.

Den tredie Regel. Er Vandet grønt / oc det Menniske som Vandet er aff / føler

ond

vnd omkring Mafuen / oc om det er nedre paa Bonden af Vandet / megen Sky / det mercker at det Menniske hafuer drucket Eder oc Forgift.

Den fierde Regel / Grønt Vand met en grøn Circkel i den siugdom Phrenesis, det er / Vildelse / mercker Døden.

Det vij. Capittel.

Om huid Vand.

MErck her / sex Regle om det huide Vand.

Den første Regel. Huid vand som er skønt / mercker Miltens forstoppelse / Ansictens blege farffue / oc Legemens tunghed.

Den anden Regel. Huid Vand met en Circkel farfuet som Bly / mercker Hiernens forstoppelse / oc den Faldendesot.

Den tredie Regel. Huid slimactige Vand / mercker den groffue vfordøffuede vædskis offuerflødighed.

Den fierde Regel. Huid Vand som helfften farfuet er som Bly / oc der er rødde vdi / mercker Nyrenis Byld / oc i den sted som Vandet hafuer sin gang igiennem.

Den

Den femte Regel. Huid skønt Vand oc er lit farfuet som Bly/mercker Lendernis oc Blærens steen. Men om mand vil vide om same Steen er vdi Lenderne eller vdi Blæren / da skal mand giffue act der paa huad som mand finder nedre paa bonden/findis der smaa Sand/oc den er rød/ da er Steenen vdi Nyrerne/men er hand huid/da er Steenen vdi Blæren.

Den siette Regel. Huid Vand som tyckt oc fet er/mercker Suindesot Hectica kaldet.

Det viij. Capittel.

Om røt Vand.

DEt Vand som er røt / mercker almindelig gierne hede. Men dog skal mand vide at det icke stedse aff hede er/thi det skeer ofte vdi en kaalder Siugdom/at den Siugis vand er røt/ af stor rørelse oc pine/som ofte skeer vdi Tarmenis vred / som kommer aff kuld. Her vdi fare oc mange Læger vild i det at naar som de see det Vand som er røt / da dømme de Siugdommen at vere af Hede/oc giffue saa raad der til/at mand skal

skal bruge til den Siuge kaald Mad oc Læ-
gedom / huor aff den Siuge da stor skade
faar. Somme som omgaa met den Siu-
ge/naar som de see at hand tørster/oc mun-
den er tør / oc Vandet er rød / da tro de
icke at Siugen er aff kuld / oc da giffue de
den Siuge de ting som køle/huor aff hand
da faar stor skade.

For huad Sag skyld at Vandet er rød.

Der ere mange haande Sager til/for
hues skyld vandet er rød vdi kaalde Siug-
dommer / som ere/aff den Hindis forstop-
pelse som er imellem Gallen oc Tarmene
aff kaald Phlegmatiske vædske / for hues
skyld den røde Cholera kand icke hafue sin
gang vdi Tarmene/men den drifuis tilba-
ge ned til Nyrerne/huor aff Vandet blif-
uer da rød. Dette gifuer ieg tilkiende for
den skyld / om mand vil lade besee den siu-
gis Vand / at mand da skal gifue tilkien-
de dem som der besee skal/den Siugis ley-
lighed / paa det den Siuge kand diss bedre
hielpis oc icke forsømmis.

Jeg vil her sætte otte Regle om det
røde Vand.

Den

Den første Regel. Rød Vand som bliffuer røt i Lendernis siugdom / mercker at i samme sted er en hed Byld.

Den anden Regel. Vand som er røt oc bliffuer saaledis/oc sig icke nedsætter til Bonden / udi nogen stor oc suar Kaalde-siuge / mercker Døden.

Den tredie Regel. Røt Vand som er blegt / mercker en Byld paa Leffueren.

Den fierde Regel. Røt Vand som farffuet er som Olie / oc det er føye / oc lucter ilde / mercker Døden.

Den femte Regel. Det Vand som røt er / oc bliffuer siden farffuet som Bly / mercker Brystens Bylder oc Lungesot.

Den siette Regel. Røt Vand som er blandet met sort / mercker Leffuerens store hede.

Den siuende Regel. Røt Vand som er saa røt som it Rosen mercker den kaalde siuge Ephemera.

Den otende Regel. Røt Vand som er tyckt / oc om det er gult i Glasset naar som det røris / som Saffran / det mercker den Gulesot.

Her til haffuer mand nu hørt huorledis mand dømme skal om de almindeligste farffuer/under huilcke alle de andre ere be-

grebne / huoraff mand lættelig om de an-
dre dømme kand (om mand ellers lyst de
til haffuer) Thi huo som kinder de tuend
yderste deler / hand finder lættelig mellem
delen som der imellem er.

Det ix. Capittel.

Om de ting som ere i Vandet.

OFvenfore er lært oc sagt/at mand
skal gifue act paa trende ting som
ere i vandet/ huilcke ere Farfven
Substantien / oc huad som mand
der inde seer oc finder. Om Farffven o
Substantien er en part handlet iblan
Farffverne / den anden part skal her efte
høris iblant andre ting / thi Substantien
i sig selff / Huercken giffver eller tager no-
get. Paa det mand kand diss bedre forsta
de ting som sees oc findis i Vandet/ vi
ieg de almindeligste her tilkiende giffue/ o
siden huert besynderligt forklart met sin
Regle / Oc sexten ting ere de som i Van-
det sees Det første / er Circkelen. De
ander / skummet. Det tredie / er Blod.
Det fierde/ er Sand. Det femte/ er Man-
dens eller Quindens naturlige Sæd.
Det siette / er smaa Blærer eller Bobler.

Det siuende/ er smaa Korn. Det otende/ er en tyck Hinde lige som taage. Det niende/er en ting/lige som det vaare Haar. Det tiende / er som Fiskeskel. Det elleffte / nogen ting som Kled. Det tolffte/ nogen ting som støff. Det trettende / nogen ting som er groffvere en Klid lige som Hvedekorn. Det fiortende / er rødde. Det femtende/ er nogen ting som sætter sig nedre paa Bonden. Det sextende/ Er nogen wfordøffuet vædske som er i Vandet.

Det x. Capittel.

Om den Circkel som er om Vandet.

CIrckelen er intet andet uden Vandsens øffverste deel / oc mercker intet andet end Hoffvedens breck oc brøst. Her om vil ieg sætte siu Regle.

Den første Regel. Vandens groffve oc tycke Circkel mercker/ At bag i Hofvedet er pine aff den vædske Phlegma vitrium kaldet.

Den anden Regel. Den Circkel som farffvet er som Fiole/oc er groff i sin Substantz/mercker at Hoffvedet lider indvaartis pine/ aff offuerflødige Blod.

Denne tredie Regel. Den Circkel som er bleg/ oc subtilig i sin Substantz/ mercker at Hoffvedet lider pine i den venstre Side aff den Melancholiske vædske.

Den fierde Regel. Den Circkel som er gul/ oc hafuer en subtilig substantz/ mercker at Hofvedet lidet pine aff den Choleriske vædske.

Den femte Regel. Den Circkel som er farffuet som Bly / oc hafuer en tyck substantz/ mercker den Faldendesot / thi hand mercker Hiernens forstoppelse / vere sig megen eller liden.

Den siette Regel. Den Circkel som er grøn / oc subtilig udi store Kaaldesiuger/ gifuer tilkiende/ at mand skal faa den siugdom Phrenesis.

Den siuende Regel. Den Circkel som skelfver eller rystis/ den mercker Poplesie/ oc Hoffvedens flydelse.

Det xj. Capittel.

Om Vandens skum.

VAndens skum er intet andet/ uden en sey Vædske/ oc giøris aff den Hede som vircker i den seye Vædske/

ke / saa som mand see kand paa Bredden ff Vandet/huor som der ligger megen sey Materie / oc Solen skinner der paa / eller Vandet er deraff het / at det er rørt bort oc igien/ da bliffuer det til Skum/saaledis gaar det oc til met Menniskens vand. Oc før mand det beseer / skal mand lade det nogen stund stille staa / oc tilsee/ om det er bleffuet skumactigt / for det haffuer veret rørt oc baaret.

Fire Regle skal mand her mercke i Vandens skum.

Den første Regel. Naar som der er Skum paa Vandet/ oc er tyck/oc ideligen der paa bliffuer/ disligeste at Vandet er oc tyck / mercker Væder i Liffuet / at mand icke fordøffve kand.

Den anden Regel. Vandens subtilige skum som bleg er / mercker Lungens hede/ disligeste Hiertens / Brystens oc Leffverens.

Den tredie Regel. Vand som hafuer en sorter Skum / som er atskilt / mercker den sorte Sot Ictericia nigra kaldet/ som kommer aff den Melancholiske vædske/thi der er en forstoppelse imellem Leffueren oc Milten / saa at den kand icke haffue sin

gang til Milten/ men gaar tilbage til Nyrerne/ igiennem Vandet.

Den fierde Regel. Den skum som er grøn oc atskilt/ eller oc gul som Saffran/ mercker Leffuerens store hede / oc den Gulesot / oc pine under Ribbebenene i den høyre Side.

Det xij. Capittel.
Blod i Vandet.

Stundem skeer det/at der er Blod i Vandet / oc det samme Blod er stundem klart / oc stundem blandet / Herom vil ieg sætte fem Regle.

Den første Regel. Naar som Blodet i Vandet er tyckt oc er trint / oc giffuer en sterck luct fra sig/ oc pinen under den lønlige sted er / det mercker at samme Blod kommer aff Blæren.

Den anden Regel. Om Blodet er tringt/ oc falder ned paa Bonden/ mercker Quindfolcks Tid.

Den tredie Regel. Om der er i Vandet Blod / som icke er tringt/ oc der ligger sort ting nedre paa Bonden / der mercker at samme Blod flyder fra Nyrerne.

Den

Den fierde Regel. Er Blodet klart i Vandet/ lige som det fløde aff it Saar/ oc mand haffuer pine i Ryggen/ det mercker at samme Blod flyder aff den Aare Ehilis.

Den femte Regel. Om der er klart Blod i Vandet / oc mand haffuer pine oc sting i den høyre Side / mercker at det Blod kommer fra Leffueren.

Det xiij. Capittel.

Om der er Sand i Vandet.

OM den Sand som er i Vandet vil ieg sætte fem Regle.

Den første Regel Om der er rød Sand i Vandet / oc mand haffver Rygeverck/det mercker Lendernis Sten.

Den anden Regel. Hart Sand i Vandet som er rød / oc Lendernis Pine factis / mercker at Lendernis Sten er atskilt oc sønderbrøden.

Den tredie Regel. Huid hart Sand som sincker ned paa Bonden / oc om mand haffver Pine hoss den lønlige sted/ mercker at Stenen er i Blæren.

Den fierde Regel. Den Sand som rød er som Blod i Vandet/ oc mand haf- ver nogen Kaaldesiuge/ mercker at Væd- sken er forbrent.

Den femte Regel. Den Sand som er rød i Vandet / oc mand haffuer den Kaaldesiuge/ oc haffuer Pine i Lenderne/ mercker Leffverens oc Nyrernis hede.

Det xiiij. Capittel.

Vand i huilcket Mands eller Quindis Sæd sees.

STundem skeer det at Mands eller Quindens naturlige Sæd er i Vandet / her om vil ieg sætte tre Regle

Den første Regel. Om den naturlige Sæd er i deler atskilt i Vandet / mercker at Mand oc Quinde hafue hafft legemlig samquem tilsammen / oc lægt den læg som Adam oc Eva først begynte.

Den anden Regel. Om mand seer i Vandet den Sæd som tyckt oc trint er/ det mercker at det Menniske hafuer lefuet kyskelig/ oc icke bedreffvet wkyskhed/ huor aff stundem meget ont kommer / oc mange atskillige Siugdomme efterfølge.

Den tredie Regel. Om mand stedse seer i Vandet Menniskens Sæd / da mercker det den Siugdom Gonorrhea, effter huilcken gierne kommer Suindesot / Huilcken som den naturlige vædske fortærer.

Det xv. Capittel.

Om de Bobler som sees i Vandet.

Hvi Vandet see stundem Bobler eller noget som ligt er Blærer / oc er dog icke nogen skum. Her om vil ieg sætte tre Regle.

Den første Regel. Om mand seer en stor Boble paa Vandet / eller om der ere mange udi/ naar som Vandet haffuer nogen tid staaet stille/ mercker at Siugdommen bliffuer langvarende,

Den anden Regel. En stor Buble eller Blære paa Vandet / oc om mand helder Vandglasset ned til den ene side / oc om Bublen falder tilsamme side / mercker at der er meget Veder i Lifuet/aff huilcket stor Pine kommer.

Den tredie Regel. En stor Buble paa

Vandet/ den mercker Maffvens Pine/ oc Pine i de smaa Tarme aff groff Vædske oc Veder.

Det xvj. Capittel.

Om der ere smaa Korn eller Bobler udi Vandet.

JEg vil her sætte to Regle om det Vand udi huilcket ere smaa Korn eller Bubler.

Den første Regel. Om mand seer øffverst i Vandet smaa Korn/ mercke Høffvedens flydelse.

Den anden Regel. Om mand seer Korn mit udi Vandet/ mercker at der flyder nogen vædske ned aff Hoffvedet udi brystet / oc udi Ledemoderne.

Det xvij. Capittel.

Om noget sky er udi Vandet.

HEr skal mand mercke to Regle om nogen sky er i Vandet.

Den første Regel. Naar som mand seer i Vandet en sky som er farffvet

411

arffvet som Bly/oc den er nederst i Van-
det mercker Suindesot Hectica kaldet.

Den anden Regel. Det Vand som hafver skyer oc skum / oc det er grønt eller gult/ det mercker Leffverens store hede/aff den offverflødige vædske Cholera.

Det xviij. Capittel.

Om der finnis eller mand seer Haar i Vandet.

MAnd seer stundem i Vandet Haarlocke / stundem ere de groffve / stundem subtilige / stundem mange / oc stundem faa / Herom vil ieg scriffve fire Regle.

Den første Regel. Røde Haarlocke i Vandet eller gule / mercke Nyrenis offverflødige hede.

Den anden Regel. Haarlocke i det Vand som er fet / mercke at Nyrene smelte.

Den tredie Regel. Haarlocke udi vandet som ere groffve / oc om de forgaa naar som Glasset røris / mercke Nyrenis forstoppelse / aff tyck oc sey vædske.

Den fierde Regel. Haarlocke udi vandet som farffvede ere som Olie / de mercke at

ecke at de ganske Legeme forsuinder oc aff-
tager / aff den Siuge Hectica.

Det xix. Capittel.

Om Fiskeskel sees i Vandet.

NAar som mand i Vandet seer no-
gen Ting / lige som det vaare Fi-
skeskel / Her om vil ieg sætte to
Regle.

Den første Regel. Seer mand Skel
i Vandet / oc den som Vandet lod / haff-
ver icke nogen Kaaldesiuge / da mercker
det Hudens wreenhed.

Den anden Regel. Om der sees Skel
i Vandet / oc det Menniske som Vandet
haffuer ladt / haffuer pine hoss den lønlige
sted / mercker at Blæren er skabbet eller
hullen.

Det xx. Capittel.

Om mand seer Kled i Vandet.

I Di Vandet seer mand offte no-
gen ting lige som Kled / Her om
vil ieg sætte trende Regle.

Den

Den første Regel. Seer mand Kled i Vandet / oc Vandet er aff en Quindes Person / det mercker at hun haffver ont i Moderen aff ofverflødige vædske / oc at hun hafuer den huide flydelse.

Den anden Regel. Om det Vand lucter / udi huilcket Kled sees / mercker Blærens byld / oc at der er Steen i Blæren.

Den tredie Regel. Om mand haffver den Kaaldesiuge / oc mand da seer Kled i Vandet / det mercker Suindesot Hectica.

Det xxj. Capittel.

Om der sees i Vandet støff.

I Vandet seer mand offte nogle smaa ting / lige som støff imod Solen. Her om vil ieg sætte tre Regle.

Den første Regel. Naar som mand seer nedre paa Bonden af Vandet megen Grand eller Støff / da maa mand saa der paa dømme / at det Menniske haffuer pine i Ledemoderne / eller i Ledemodernis Lemmer / lige som er Podagel oc andre saadanne.

Den anden Regel. Seer mand saadan

dan Støff mit i Vandet/ da mercker det Lungens siugdom / oc en suar Aande.

Den tredie Regel. Det Vand som er klart / oc haffver en sky / udi huilcken sky mand seer Støff som op oc nedfaar/ lige som Solens støff / mercker at en Quinde er siug met Foster. Men dog skal mand icke aldelis sætte Troen her til/ thi det skeer offte at en Quinde er siugelig met Foster / oc mand dette eller noget andet i Vandet seer / fordi (kand skee) at hun haffver en ond Complexie/ eller hun hölder it ond Regimente. Men det er offte vist / at mand aff forscreffne Tegn forfare kand / at en Quindis Persone er siugelig met Foster / endog det stundem feyler/ som sagt er.

Det xxij Capittel.

Om der er nogen groff ting eller Materie i Vandet.

DEt skeer oc offte/ at nogen groff Ting/ støre en Kled / er i Vandet / her om vil ieg sætte tre Regle.

Den første Regel. Om mand seer nedre paa Vandsens bond nogen saadan henge tilsammen / som store Korn / det

mercker

mercker at en Quinde hafver icke hendis tid/ men er stoppet.

Den anden Regel. Om mand saadan Ting seer nedre paa Glassens Bond/ oc om den samme er sort / det mercker at Quindens Tid haffuer taget offverhaand.

Den tredie Regel. Om mand saadan Ting seer nedre paa Bonden / som henger tilsammen oc haffver en graa Farfve/ den som det Vand lod / haffver en ond Milt.

Det xxiij. Capittel.

Om det er Rødde i Vandet.

JEg vil her sætte fire Regle om Rødde som er i Vandet.

Den første Regel. Vand udi huilcket lit Rødde er / det mercker en Byld i Nyrene.

Den anden Regel. Det Vand i huilcket meget Rødde er / oc lucter ilde / det mercker Blærens Byld. Men er saadant Vand aff en Quindis Persone/da hafver hun ey Byld i Moderen.

Den tredie Regel. Rødde udi vandet/ oc om den som Vandet lat haffver/ haff-

ver Pine under Ribbene udi den høyre Side / det mercker Leffuerens Byld.

Den fierde Regel. Om der er rødde i Vandet / oc Mennisket spytter Rødde/ eller haffver nogen Byld i Brystet / det mercker at den Siuge skal blifve helbred igien.

Det xiiij. Capittel.

Om den ting som er nedre paa Bonden / oc er lig en toge Ipostasis kaldet.

OM denne toge vil ieg sætte fem Regle.

Den første Regel. En graa wlige sky som toge nedre paa Glasens bond / mercker at Siugen er whørig oc gienstridig / oc vil icke lættelige lade sig fordrifue.

Den anden Regel. Om togen som er nedre paa Bonden er farfvet som Bly/det mercker at den naturlige hede udslyckis/oc faa Døden.

Den tredie Regel. En sort toge neden udi Glasset / mercker Døden.

Den fierde Regel. Er Toge udi Vandet / hvilcken sig uddeler i mange deler/ mercker Tarmenis vred.

Den femte Regel. En toge nedre paa
Bonden som liger / neden til bred / oc off-
en til / spisactig / oc om samme Vand
affvet en passelig farfve / det mercker hel-
ed.

Det xxv Capittel.

Om der er i Vandet wfordøff-vet Vædske.

DEt skeer offte at Lægerne oc de som Menniskens vand besee / be-dragis i der at naar som de see nedre paa Bonden / mit eller øffvest i Glasset / en huid wfordøfvet vædske / oc de mene at det er toge / om huil-cken føre sagt er. Her om vil ieg sætte tre Regle.

Den første Regel. Vand i huilcket udi den øffverste del en raa wfordøfvet vædske sees / mercker Brystens siugdom / oc Aandens tranghed.

Den anden Regel. Vand huor som mit udi flyder en raa wfordøfvet vædske / mercker Maffvens oc Tarmenis pine / Kuld oc Veder som er udi dem.

Den tredie Regel En raa vædske ne-derst udi Vandet / mercker at der er en Byld i Nyrene oc i Lenderne.

Om Stolgangen.

Til Læseren.

HEr til haffver ieg handlet huorledis mand rettelige handle oc dømme skal om Menniskens Vand eller Piss/ her effter vil ieg scriffve oc handle / huorledis mand dømme skal om Stolgangen eller om det som fra Mennisken bag udgaar/ Thi mand kand oc her aff dømme huor aff Siugen hendis begyndelse haffver / Men Doctores eller Læger besee denne ret icke gierne/ fordi at hand icke saa vel smagendis er udi deris Asiun oc Næse som Menniskens Vander / oc vil ieg nu begynde her om at handle.

Det xxvj. Capittel.

Fire ting skulle actis i Stolgangen.

NAa fire Ting skal man giffve act/ naar som mand vil dømme om Menniskens Stolgang/ Det første om den er megen eller føye / oc om den liq er den Mad som ædt er. Thi det Menniske som hafver megen oc stor Stolgang/

gang/ oc æder føye/ det Mennisse haffver iden all tuiffuel megen ond vædske i sig. Det skeer offte i en gammel Siuge/ at it Mennisse æder aldelis intet/ oc haffver alligevel megen Stolgang/ saa at de som den see/ de forundre dem der paa.

Haffver nogen føye Stolgang/ oc hand æder meget/ det er it Tegn der til at hand føye vædske i sig haffver/ oc at Naturens uddriffvende krafft er skrøbelig. Thi skal mand vijslige oc skickelige handle met saadanne/ Naar mand dem rense eller purgere vil/ oc icke met dem handle som nogle vforstandige giøre/ oc som dem purgere all den stund der noget af dem udkomme kand/ huor af de stor skade faar/ De vforstandige oc vlærde Prester/ Muncke/ Nunder oc fordærffuede Kiøbmend som dem for Læger udgiffve/ de holde icke aff nogen Purgatz/ uden hand giør femten eller tiuffue Stolgang/ de rense oc purgere mangen fra helbred oc Liffuet.

Det xxvij. Capittel.

Om den lød oc Farffve som i Stolgangen findis.

Huid. DEn første Farffve er den huide. Huid Stolgang mercker Phlegmatis vædskis offverflødighed/ Gipseum kaldet. Men er Farffven huid / da mercker den at den vædske Cholera haffver icke sin rette flød i Tarmene / huoraff mand dømme maa / at Gallen er forstoppet / mercker oc offte den Gulesot.

Gul. Den anden Farffve. Er Stolgangen lit gul / det mercker Sundhed oc en fuldkommelig fordøffvelse/dog met saa skel/at den er icke for vod / eller for tør / eller oc blandet met nogen anden ting.

Rød. Den tredie Farffve. Er Stolgangen rød / den mercker at den røde Cholera offverflødige flyder udi Tarmene. Huor aff almindelig gierne følger Leffverens flydelse.

Røst. Den fierde Farffve. Er Stolgangen farffvet som røst/det mercker at den unaturlige vædske Cholera eruginosa haffver offverhaand. Er hand grøn / da mercker hand den grøne Cholera. Men mand skal oc vel tilsee / at mand icke anseer Phlegmã vitreum, for Choleram viridem.

Sort. Er Stolgangen sort / den mercker stor forbrendelse/men dog icke at Siugen kom-

ner stedse aff hede / Thi at Stolgangen blifver offte sort aff lang forstoppelse oc aff stor rørelse / lige som det skeer naar mand haffver Tarmenis vred / Cholica passio kaldet.

Naar som Stolgangen er farffvet som Bly / det mercker almindelig gierne Døden. Bly.

Det xxviij. Capittel.

Om Stolgangen eller Menni-skens møgs luct.

DEN tredie Ting som mand udi Stolgangen acte skal er Lucten/ Thi somt Stolgang lucter intet/oc det kommer aff stor Kuld/ oc mercker den offverflødige vædske Phlegma insepidum kaldet / Somt Stolgang haffve en sterck oc sur luct/lige som Edicke/eller noget andet som saltet er / mercker oc som sagt er.

Det xxix. Capittel.

Om den fierde ting.

DEn fierde ting / som udi Stolgangen actis skal / er at mand skal hafve act der paa / huorledis det sticket er som vdkommet er / Thi somt haff-

haffver skum paa sig/ oc mercker hede/som opererer i den offverflødige Vædske/ effter Stolgangis farffvis leylighed.

Somt Stolgang udgaar met stort Væder/ oc mercker stundem Tarmenis væbske oc kuld. Stundem aff den Mad som Væder fra sig giffver/ lige som Bønner oc Roer giøre.

Blod. Som Stolgang er fed som Smør eller andet Fed/ den mercker at den naturlige Fedme bortflyder aff øffverste Lemmer.

Fed. Stundem gaar der Blod ud met stolgangen/ saadant kommer stundem aff alle Lemmer/ Stundem aleniste aff en sted/ eller oc aff tuende steder/ lige som fra Leffveren/eller aff de Aarer som i samme sted ere/ huor i Tarmene ere vundne. Stundem kommer den fra Milten. Stundem aff de gyldene Aarer som ere bag i Artzen. Her om er ydermere handler/ i det Capittel om Blodsot. Stundem udgaar der store stycker/ lige som det vaare sort Kiød / oc saadant kommer stundem fra Leffveren / oc stundem fra Tarmene. Stundem kommer der ud/ huide slimactige stycker/ oc er intet andet end Tarmenis skaffvelse/ Stundem kommer der oc store stycker fra Tarmene.

Stundem gaar der rødde ud met Stolgangen / oc det mercker at der er nogen Byld sønderbrøt er i Leffveren eller udi Tarmene. Rødde.

Der udgaar oc stundem met Stolgangen Steene / somme saa store som Haselnødder / de mercke Ledemodernis offverflødige stor kuld oc vædske / oc den visse Død / met en langvarendis Singe før end Døden kommer. Steen.

Ende paa denne Bog.

En liden Bog

om Pestilentzis Aarsage/forua=
ring oc Lægedom der imod/tilsammen
dragen aff Lærdemends Bøger/ aff
Henrick Smidt udi Malmø/ oc først
vdgaaet ved Prenten Año M.D.xxxv.
Nu offuerseet/forøget oc for=
bedret Anno 1557.

Prentet i Lübeck.

Erlig oc velbyrdig Mand Claus Urne til Belteberg / Provest udi Lund / Kongel: Majestats Mand oc Raad / ynsker ieg Henrick Smid udi Malmø lycke oc Salighed / Disligeste min ydmyge vilie tieniste / aff min fattige formue / nu o altid.

Kiere Claus / synderlige gode Ven
oc Fadder / I vide vel at der findis
mange steder udi den hellige
Scrifft / oc serderlis udi den ij. Mo-
se Bog udi det v. oc ix Cap. Oc udi den iij.
Mosi Bog / udi det xxvj Cap. Oc udi den iiij.
Mosi Bog / xxviij. Cap. Disligeste oc udi den
j. Kongernis Bog / udi det viij Cap. at Pesti-
lentze er en besynderlig Guds straff oc Vrede /
met hvilcken hand straffer / dem som hannem
oc hans hellige Ord foracte / oc hannem udi
all ugudelighed met store groffve Synder
høylige fortørne Oc efftерdi at denne er en
besynderlig Guds straff da fordriffvis hand
tuende maade. Først at mand giffver sig al-
delis ind til Gud / oc bekiender oc angre sin
Synd / dog icke som Cain / Judas / oc andre
haffve giort / Men mand skal oc forlade sig
paa Guds Naade oc Miskundhed / saa at
hand vil vere oss naadig oc barmhiertig for
hans elskelige Søns Jesu Christi skyld / som
er vor Frelsere oc Talsmand hoss Gud. Det
andet er / at mand skal sætte alle ting udi Guds
Haand / oc bruge saa de middel som hand der
til skafft haffver / som er Lægedom. Oc naar
som wi saaledis handle / da gaar det vel til /

I huorledis det gaar til met oss/naar som det gaar effter den ewige Guds forsiun oc vilie.

Kiere Claus synderlige gode Ven/ før end ieg noget ydermere handler udi denne min Bog/ vil ieg her beskrifve huad Pestilentze ere/som Lægerne hende beskrifve. Pestilentze er en ond Kaaldesiuge som kommer aff ont forgifftige Væder oc Luct/aff huilcket Menniskens nature oc Blod forderfvis/ oc naar som Mennisken drager den onde forgifftige Luct ind udi sig ved sin Aande/da gaar hun indtil Hiertet/ det blifver saa det aff forgiffvet oc befenget/ oc naar som it Menniske er saa befenget/ da forgifver siden det ene det andet.

Kiere Claus synderlige gode Ven/ Huorledis det ene befengde Menniske forgifver det andet/oc huorledis de som befengde ere/skulle skicke oc holde sig/ skrifver Doctor Morthen Luther saare herlige udi denne Bog/om mand maa fly for Døden oc Pestilentze/ huilcket hans Raad oc Lærdomme saare nyttelige ere/thi vil ieg dem her indføre/oc dem bruge til en fortale udi denne min Lægebog om Pestilentze oc Eder/ hues Ord saa lyde:

Doctor Morthen Luthers raad om Pestilentze. Somme synde for saare paa den høyre side/oc ere formeget dierfve oc dristige/friste oc forsøge Gud/oc lade alting staa oc fare/oc foracte det som de skulle hielpe dem met mod døden eller Pestilentze oc anden Siugdom: som ere: vrter oc Lægedom/oc ville icke bruge dem/oc de sky huercken sted eller Personer/ som ere befengde oc forgifve met Pestilentze/

men de dricke doble oc collatie met dem / oc der met ville de beviſe at de ere frimodige/ driſtige oc wforfærede/ oc de ſige ſaa: Det er Guds ſtraff / vil hand bevare mig for Peſtilentze / da giør hand det vel/ uden alle Vrter oc Lægedom.

Saadant er icke at lyde oc tro Gud/ men at friſte oc forſøge hannem. Thi Gud haff verſkafft Lægedom / oc gifvet oſſ Fornufft til at foreſtaa vort Legeme/ oc der met bevare/ at det kand vere karſt oc helbrede / oc lefve ſaa lenge Gud vil. Huo ſom nu ſaadant icke bruger/ der met hand vel maatte oc kunde/ uden ſin Næſtis ſkade oc forſømmelſe/ hand forkaſter ſelff ſit Lif oc ſee ſig vel til/ at hand findis icke at vere ſin egen Manddrabere faar Gud.

Thi met denne vijſſ maatte oc nogen met ſamme ſkel forſmaa oc foracte Mad/ Øll/ Huſſ oc Klæder/ oc vere driſtig i ſin tro oc ſige: Vil Gud bevare mig for Hunger/ Tørſt/ Kuld oc Froſt/ det kand hand vel giøre/ uden Mad/ øll oc Klæder/ oc vilde lade det ſaa bliffve/ oc huercken aade eller drucke/ Ja viſſelige vaar ſaadan en ſin egen Manddrabere. Oc der met ſaa meget mere / oc er end grueligere / at en ſaadan forkaaſter ſit Liff / i det at hand icke ſkyer Peſtilentzen / eller hielper til ſaa meget ſom hannem mueligt er/ at ſtille det ſom mand kand fare i de af/ men forderffver oc forkaſter mange flere met ſig/ ſom af ſaadan Siugdom forgiffvis / ſom ellers vel bleffve leffvendis/ om hand hafde røctet ſit Legeme ſom hand er plictig / oc er ſaaledis ſkyldig i ſin Næſtis Død/ oc er offte Manddrabere faar Gud.

Sam-

Sandelige saadanne Mennniske ere lige som/ naar Ild vaareløs i it Huss/ eller nogen By brende / oc ingen hielpe eller reddede/ men lode Ilden faa fremgang / saa at den gantske Stadt opbrende / oc diss imellem sagde. Vil Gud / saa frier hand vel denne Stad uden Vand eller at slycke.

Ney icke saa min kiere Ven / det er icke saa vel flyt/ men brug Lægedom/ tag til dig huad som dig hielpe kand / brent Eneber oc andre gode velluctendis Vrter / oc giør røg aff dem udi din Stue oc alle steder/ baade i Hussene/ Gaard oc Etræder / sky Personen oc steden som er befengt/ om din Næste dig icke behoff hafver eller du icke forens hannem beplictig est / eller hand dig icke tilliuder / oc giør lige som den der gierne ville dempe voffue Ild. Thi huad er Pestilentze andet / end en Ild/ som icke brender Halm / Huss eller Straa tag / Træ eller Tømmer / men forderffver Liff oc Krop. Oc tenck saaledis / den onde Aand vor Wven haffver ført paa oss aff Guds tilladelse / en suar forgifftig oc dødelig Siugdom. Thi vil ieg først bede Gud om sin naade / at hand vil miskunde sig ofver oss. Dernæst vil ieg see mig vel faare oc forvare mig / oc giøre Røg mod den onde forgifftige Luct / Jeg vil gifve oc tage Lægedom oc Vrter til mig/ oc fly steden oc Personen/ huor som mand haffver mig icke behoff/ paa det/ at ieg icke selff skal forkaste mit Liff / oc maa vel skee mange andre flere met mig/ der ieg kunde vere en stor aarsage til deris Død / met min forsømmelse / naar ieg dem saaledis forgaffve.

gaffve. Vil min HErre oc Gud / her offver hafve oc kalde mig/ da finder hand mig alli-gevel / Da hafver ieg giort mit der til/ ſaa meget ſom Gud gaff mig naade oc lycke til/ oc er ieg icke ſkyldig udi min egen/ eller udi nogen anden Mands død met min forſøm-melſe.

Men der ſom min Næſte hafver mig alde-lis behoff / da vil ieg ingelunde forſage eller forſømme hannem/ oc da vil ieg huercken ſky hans Huſſ eller perſone i nogen maade / men ieg vil gaa frit til hannem/ oc hielpe hannem/ ſom førre ſagt er.

See/ dette er en retſindig gudfryctig Tro/ der huercken vreuels eller fortrøden er/ oc ey heller der met friſter Gud.

Ydermere / den ſom hafver haft Peſtilen-tze/ oc er blefven noget til paſſ igien/ dog icke aldelis men ſaa at hand kand noget behielpe ſig/ hand ſkal fly oc holde ſig fra Folcket / oc icke ſtrax vil vere i omgengelſe met andre/ uden ſaa er at det giøris behoff. Thi lige ſom mand bør at ſee hannem til gode / oc hielpe hannem i ſin nød / naar ſom hand ligger oc kand icke hielpe ſig ſelff/ ſom førre ſagt er : Saa bør hannem oc at vere ſaa from dydelig oc æractig aff ſig/ men hand er nu hiulpen af ſin nød oc trang / at hand ſkal icke ſtrax gifve ſig til huer mand i omgengelſe/ oc beſynder-lig det ſom hannem drifver ingen nød eller trang til. Paa det at ingen ſkal met hans vilie komme udi lige ſaadan fare/ ſom hand haff-ver veret i/ eller vere andre aarſage til døden eller Peſtilentze/ fordi ſaa ſom Viſmand ſiger :

Huo

Huo som elsker Vofven eller Faren/ hand fal der oc forderfvis gierne i hende. Om nogen i en Stad vaare saa fast i sin Tro / oc sætte sig derfaare i sit Stand / at hand vilde bliffve til stede / om hand kunde der met vere hans Næste til gaffn oc hielp. Oc her lige imod saa forsiunlig / at det som ingen nød er til / at hand da hielpe met alle andre saa meget som mue-ligt er / at afverge oc stille saadan forgift huor met hand kunde / da skulde det / maa vel skee / sactis i den Stad / oc icke saa mange dø der / som der giør / naar som ingen vil tage vare / eller hielpe at redde.

Men naar som det gaar saa til / at en part ere saa forfærdede oc forskreckede / at de strax fly oc skytte intet der om / huor det gaar deris Næste / oc lade hannem ligge for sig selff udi den store nød oc trang. En anden part ere formeget dristige oc køne / oc skytte intet om det / men de lade aldelis tilstaa / huercken verie eller redde dem selff eller andre / men snarere formerer oc hielper til at Helsoten oc Pestilentze kom̃er flux nu mere oc mere paa gangs / der haffver Diefvelen gaat at giøre / oc hand kand saalunde lempelig nock kaste oss paa / baade Død oc huad wiycke hand vil. Thi her met fortørnis paa begge sider baade Gud oc Menniskten storlige / her met i fristelse / det at de friste vor HErre oc Gud / der met mistrøst / tuiffvel oc vantro / i det at de icke tro vor HErre / oc ey bevise deris Næste den Kierlighed oc tienstactighed som dem burde saa ieg er ingen dem som flyer / uden Dieffvelen / oc beholder alligevel saaledis den som bliff-

ver /

ver / oc den som flyer / saa at ingen undgaar hannem.

Her ofver ere nogle end fast slemmere oc ergere / saa at naar de ere betende met Pestilentze / da holde de den saa hemelige oc lønlige met dem selff / oc udgaa iblant Folckene / oc de hafve saadan meninge. At huor som de kunde der met betende oc forgifve andre / da skulle de selfve blifve fri oc helbrede igien / oc de gaa faar den skyld paa Gaaden oc udi Hussene / paa det at de maatte kome Pestilentzen fra dem oc paa andre / oc de stundem deris egne Børn / eller deris egne Tieniste Tynd / eller oc andre henge om deris Halss / oc der met ville de redde dem selff. Oc de tro icke at Diefvelen hielper der til oc drifver det Spil / at det saaledis skeer oc gaar.

Jeg haffver end vel hørt / oc det er mig sagt / at nogle ere vel saadanne fortuifflede Skalcke / at de for det ene gaa iblant Folcket / eller løbe i Hussene met deris Pestilentze / fordi at det fortryder dem oc er dem leet / at Pestilentze haffver der icke ocsaa byt / oc fordi ville de føre den der ind / lige som denne sag vaare saadant it skimpt / som det er / at naar som nogen vil giøre en anden i skalckhed / oc sætter Lopper i en andens Skindkiortel / eller en neffve af Fluer i en andens Stue. Jeg veed icke om ieg skal troet / at saadant skal vere sand / er det sand da ved ieg icke huorfaare ieg skal holde saadanne / enten faar Menniske eller faar Dieffle. Men sandelige mand finder stedse forgifftige onde Menniske Gaaer oc Dieffvelen icke lad til it snedigt skalckhed

hed at kome aff sted ved saadanne sine Companer oc Staalbrødre. Men der vaare mit raad / at huor mand funde saadant / at Byfogeden eller Commeren toge dem ved deris Halss / oc antvorde Bødelen dem i Hender / oc lode hannem handle met dem / lige som met den der met fri vilie myrder oc ihielslar sin Broder. Tht huad ere saadanne Mennişke andet / end rette lønlige glubmordere udi en Stad eller By / som løbe oc omkring først her ocsaa der / oc lønlige myrde en anden / oc det skal dog hede at ingen hafver det giort. Lige saa gaa oc disse her omkring / besmitte oc forgifve her it Barn / der en Quinde / oc ingen skal hafve det giort / oc der til met gaa de oc lee oc gnise / lige som de hafde giort fuld vel. Det vaare fast bedre at mand i saadan maade boede iblant vilde Diur oc wskellige Creatur end hoss saadanne Myrdere. Jeg veed intet at predicke for disse Manddrabere / thi de acte ingen Predicken. Jeg vil befale Offrigheden dem / at de til hielpe at raade dem bod / dog met ingen anden Lægedom / end met Bødelens.

Gud hafver selff i det gamle Testamente befalet / at de som Spedalske vaare / skulde vere skilde fra andre Menniske / oc maatte icke heller bo i Stederne hoss andet Folck / men de skulle bo uden for Stederne / paa det / at de skulde icke besmitte andre. Huor meget mere skulle wi ocsaa giøre udi den farlige Pestilentze / eller udi andre forgifftige Siugdommer / de som saa snart oc end snarere fenger oc betender end nogen Spedalske siugdom giør.

Huo

Huo som heldst der bliffver forgiffven / eller betent met saadan Siugdom / hand skal strax belvillige holde sig fra Folcket / oc strax lade hielpe sig met raad oc Lægedom. Mand skal hannem udi sin nød / som teg tilforn aldelis hock haffver giffvet tilkiende / paa det / at saadan Forgifft kand udi tide nedtryckis oc fordempis / icke alleniste for en eller tuende Personers skyld / men den gantske Menighed maatte snart bliffve forgiffven / om mand lode hende faa sin fremgang / ocsaa komme udi blant andre. Thi saaledis er det nu met denne Pestilentze som nu her udi Vittembertig regnerer / hun er alleniste kommen aff saadan besmittelse / oc aff ingen anden ting. Thi at Lucten / Gud vere loffvet / er end nu sund oc reen / Men ellers aff forfengeligt Hoffmod oc ret forsømmelse er saadan Pestilentze hid kommen.

Her endis Doctor Morten Luthers Raad om legemlig Lægedom: Oc følger her nu effter hans Raad om Siælens oc Samvittighedens Lægedom.

FØrſt ſkal mand formane Folcket at de gaa til Kircken / oc høre predicken / oc lære aff Guds Ord / huorledis de ſkulle leffve oc dø / thi ſkal mand giffve act paa dem ſom groffve oc vforſtandige ere / ſaa at de ſlæt oc aldelis foracte Guds Ord / oc ſkytte intet om det / den ſtund de leffve oc ere karſke oc helbrede. Ligeher imod ſkal mand lade dem ligge i deris nød oc Siugdom / oc intet mere ſkytte om dem / met mindre end at de diſſ alverligere met Hiertens ſuck oc graad beviſe oc tilkiende giffve deris anger oc bod. Thi at den ſom icke anderledis leffver end ſom en Hedning eller Hund / oc haffver det icke obenbarlige angret oc fortrødt / den ville wi icke heller giffve Sacramentet / oc ey heller acte hannem for en Chriſten. Men lige ſom hand leffde / ſaa maa hand oc dø / oc ſee ſig ſelff fore. Thi wi ſkulle icke kaſte Perler for Suin / oc ey heller Helligdom for Hunde. Mand finder vel / diſſ vær / mange groffve forſtockede oc fortredne Menniſke ſom huercken / men de leffue eller naar ſom de dø / ſørge eller befinde dem noget til deris Siæl / de gaa ſaa hen indtil de blifve ſiuge / oc dø ſaa hen lige ſom en Stock / ſom huercken Sind eller vid et ndt.

Det andet er/At huer skal i tide skicke oc berede sig til Døden / met Scrifftemaal oc Syndernis bekiendelse for Gud / oc gierne anamme Sacramentet huer Otende eller Fiortende Dag en gang / forsiune oc forlige sig met sin Næste / oc gløre sit Testamente / paa det / om vor Herre klappede paa hastelige/ oc tiden blifve forstacket / før end Sogne Herren eller Cappellanen kunde komme/ at hand da kunde selff hans Siæl noget besørge oc faarestaa / oc icke for den skyld forsømme sig selff/ Men kunde alligevel befale oc giffve sig Gud i vold. Thi det er icke heller vel mueligt / at huor som stor Død er / oc der ligge mange Siuge / oc det icke heller ere uden tue eller tre Predickere eller Capellaner / at de kunde komme til alle/ oc da først lære oc undervise huer serdelis / i alle de ting som it Christet Menniske bør at vide / før hans Døds tid kommer.

De som her i ville vere lætsindige oc forsømmelige / da skal det vere deris egen skyld / oc maa de det selff forsuare oc gøre Regenskaf der faare/om mand kand icke huer Dag holde en besynderlig Predickestoel oc Altere til rede for deris Seng/ men de haffve forsmaat det almindelige Altere oc Predickestoel / til huilcket Gud haffver daglige kaldet oc esket dem.

Til det tredie. Der som mand nu endelig vil hafve oc begere Sogne Herren/eller nogen Cappellan til sig/da skal hand kalde dem til sig met det allerførste oc i tide / før en Siugen tager formeget offverhaand / oc den Stund

 hand

hand haffver sit Sind oc Fornufft til at besin- de / oc kand forstaa sig noget. Dette siger ieg for den skyld / thi der ere mange til som ere saa forsømmelige / at de sige icke til før end Siæ- len sidder saa gaat som yderst paa Tungen / oc de kunde saa gaat som intet tale / oc der er føye skel oc vid i dem. Oc da bede de som der hoss ere: Kiere Herre siger oc læser hannem noget gaat faare etc. Nu ville de at mand skal giøre det / Men den tid den siuge bleff først siug / oc kunde end da noget støde / da ynstede hand icke en gang at mand skulde gaa til hannem / men hand sagde: Ey det haffver ingen nød / ieg haabis det bliffver vel bedre. Huad skal en from Sogne Herre giøre met saadanne Folck / som huercken sørge for Liff eller Siæl / men de lefve oc dø som it Suin / eller som it andet wskelligt Diur / oc nu skal mand icke sige han- nem Evangelium faare / oc gifve hannem Sa- cramentet før end udi det sidste Øyeblick / Lige som de her til dags haffve giort udi Pafvedommet / den tid de huercken spurde huad Tro de haffde til Gud / oc om de viste noget at sige aff Evangelio / men de stoppede dem Sacramentet i Halsen / lige som udi en brødstock.

Ney icke saa / men den som icke kand tale / eller gifve Tegen fra sig (oc serdelis om hand det met vilie forsømmer) Huad hans Tro er om Evangelio / Oc huorledis at hand begerer Sacramentet / da ville wi ingelunde giffve hannem det. Thi oss er befalet / At wi skulle icke giffve de vantro wgudelige Mennisker det hellige Sacramente / men dem som tro / huil-

Ke som kunde bekiende oc opregne deris Tro.
De andre maa fare deris vey/ lige som de tro.
Wi ere aarsagede oc wskyldige der udi / fordi
at der er ingen brøst paa vor Predicken / Lær-
dom / Formaning / Trøst oc besøgelse.

Kiere Claus synderlig gode Ven / Eders
Velbyrdighed dragis uden tuil vel til minde/
at Anno M. D. xxxvj. vaar her udi Riget en
stor suar Pestilentze / som tog mange aff dage/
oc serdelis udi Malmø/ lige som hun oc gior-
de i Kiøbenhaffn. Anno M. D. xlvj. Oc disli-
geste Anno M. D. liij. Huilcken pestilentze ieg
acter at vere oss paa kommen/ lige som Doctor
Martinus Luther scriffver om den Vittem-
berske Pestilentze/ Thi mand haffver icke for-
faret at Lucten haffver veret wren siden Sue-
desiugen vaar/ Anno M. D xxix. Huilcken vis-
selige vaar en forgifftig ond Luct/ som igien-
nem saa mange Land fløg / oc mange aff dage
tog. Jeg lod i faaresagde/ M. D. xxxvj. Aar/
der Pestilentzen her i Riget saa regerede / ud-
gaa ved prenten en liden Bog om Pestilentzis
aarsage/ Forvaring oc Lægedom eders Vel-
byrdighed til vilie oc tieneste / oc menige Ri-
gens indbyggere til nytte oc gaffn / thi paa
den tid vaar ingen her i Riget som noget haf-
de screffvit paa vort Danske Tungemaal om
saadan handel. Samma Bog hafver ieg nu
offverseet / forøget oc forbedret met nogle
besynderlige Capitteller om atskilligt Eder
oc Forgifft / huor aff mand see kand / huor
flittig de gamle vise oc forfarne Læger hafue
veret/ i det at de met all flidt hafue offvervey-
et oc betractet alle de ting som Menniskens

 lege-

legeme ſtade eller forderffve kunde i vere ſig Siugdom / Forgifft Eder eller noget andet / dem haffver ieg efftterfuldt / oc tilſammen læſt de Legedomme ſom tiene til dem ſom met Eder forgifne vorde / paa det at de ſkulle haf-ve noget / met huilcke de dem hielpe ſkulle om de bliffve forgiffne.

Men den Kaanſt at forgiffve ſin Næſte met Eder brugis ſielden (Gud ſkee loff) her udi vore Land / Men udi ſomme andre Land er den almindelig / Det Eder ſom wi bruge mod vor Næſte / er Kniff / Swerd oc Spiud / her met forgiffves mangen / diſſ vær / oc ſer-delis naar ſom wi ere druckne oc fulde / etc.

Kiere Claus denne efftterfølgendis Bog vil ieg atter lade udgaa paa Prenten / under eders Velbyrdighed beſkyttelſe oc beſkermel-ſe / oc beder eders Velbyrdighed ydmygeli-gen / at i ville tage dette mit Arbeyde til tacke / lige ſom i føre giorde met mine andre Bøger / oc mig hoſſ de avindtz Siuge / ſom ſtedſe laſte oc ſkende it fremmet Arbeyde / oc ſelff kunde intet gaat giøre beſkytte oc beſkerme. Her met eders Velbyrdighed met alt i vel ville / den evige Gud befalendis / Screffvet i

Malmø / den v. Dag Junij ſom var Pintz-afften. Anno M. D. Lvij.

425

Registtr eller Taffle paa denne Bog.

Ende paa denne Tafle.

Det

Det j. Capittel.

Om Pestilentzis Aarsage oc begyndelse.

HVad Pestilentze er / oc huorledis den aff Lægerne bescriffues / er offuen faare sagt : Nu vil ieg tale om Pestilentzis aarsage som er tuende. Den første er som alle naturlige Mestere sige / nogle besynderlige Stierners indflydelse / huilcke som Vandet / Jorden oc Lucten forgifue / lige som almindelige gierne skeer / naar som Solens oc Maanens formørckelse skeer / Oc naar som de øffuerste Planeter / Saturnus / Jupiter oc Mars komme tilsammen udi Jomfruen eller udi Tuillinge / oc Herren aff det opfarendis Tegn er samme tid udi Øster / oc Maanen er da befengt met nogen wlyckfalighed.

Anden aarsage er ond damp oc røg / som met Lucten bebiandet er / som aff Jorden opfaren er aff Hullet / Graffuer oc Steder / der som forgifftige Diur ligge i / eller aff den sted huor som døde Menniskes Kroppe offuer Jorden wiordede eller wbegraffne ligge / dend kand oc vel komme aff den sted som de Jordede ligge. Thi skulde mand haffue en besynderlig sted uden faar huer

Kiøbsted under den obne oc klare Himmel/ huor som mand skulde jorde døde Menniskers kroppe / Huor som Solen oc Lucten saadan ond damp (uden Menniskens store skade oc fordærfvelse) kunde fortære. Saadanne steder haffde Jøderne udi det gamle Testamente. Ja i Tydskland oc i Franckerige findis endnu mange saadanne steder. Her om scriffver Doctor Morten Luther i denne Bog / om mand maa fly for døden oc Pestilentze. Vor naadige Herre Kongelige Mayestat / haffver oc her om ladet udgaa it almindeligt bud oc befalning / at for huer Kiøbsted her i Riget skulle udvelgis oc tilskickis en sted / huor som Døde Menniskis kroppe skulle jordis.

Lucten forgiffvis oc aff det Vand/udi huilcket dødt Fæ/ Hør/ Hamp / oc andre saadanne ting ligge / som giffve ond luct aff dem Fisken udi saadanne Vand forgiffvis / disligeste oc Fæet som dricke aff samme Vand.

Lucten forgiffvis oc aff fule Rendestene/ aff døde Hunde/Katte/Suin/Høns/ Rotter / aff Suinemøg / aff Menniskens møg / som paa Gaderne oc udi Stræderne ligger/ Øffrigheden skulle hafve god act oc til siun at saadan wreenhed bleffve icke lagt

paa

paa Gaderne oc udi Stæderne. Det vaar
Israels Børn bødet at de skulde giøre it
hul udi Jorden / naar som de vilde giøre
deris Mag / oc siden skulle de skrabe Jord
der paa/som wi læse Deut. xxiij.

Hipocrates Læge siger/ at Mennis ke-
ne oc alle Diur opholdis aff try ting / som
ere: Mad / Drick / oc aff Lucten/ men Luc-
ten er det alsom snariste for alle ting / aff
huilcken wi snarist forvandlis / thi den in-
dragis igiennem Lungen / til Leffverens
brøn/ som er: Hiertet/ aff huilcket alle Le-
gemens leffvende Aander deris opholdelse
haffve. Inddragis den som reen oc wbe-
smittet er/ da vddelis den oc saaledis udi de
andre Lemmer. Men er den wreen/besmit-
telig/ oc forderffvelig/da vorder Hiertet oc
alle Legemens Aander forgifne/ besmittede
oc wrene. Thi samtycke alle Læger endrecte-
lige/ at den største oc yppersté Aarsage aff
denne Siugdom / er ond Luct / huilcket
som aff ret Nature er Hiertens Wven oc
Fiende. Thi skal mand (om det mueligt er
oc skee kand) fly met det første aff den sted/
som ond forgifftig Pestilentzis luct er / til
den sted / huor som god sund oc reen Luct
er / oc huor som Pestilentze icke haffver re-
geret it halfft Aar tilforn/ mand skal ey
heller

heller for snart komme tilbage igien til den sted aff huilcken mand flyde.

Pestilentze kommer oc stundem aff Aarsens fire tider / som ere: Vinter / Vaar / Sommer oc Höst / naar som de icke haffue deris skick som dem bør at haffue vdi kuld / verme / vaat oc tiurt.

Det ij. Capittel.

Pestilentzis Luctens Tegn.

Aff disse Tegn kand mand forfare oc vide at Lucten offte forvandelis / nu regner det / oc strax skin Solen igien. Naar som Solen skin oc der gaar for hende en tyck Tage / huilcken hun icke kand fortære / oc Lucten siunis at vere fuld aff Støff. Naar som der skeer stor oc mangfaaldig forvandling udi Lucten paa en dag. Naar som der vaaxer udvartis paa Menniskens Legeme atskillige slags Bylder. Naar som de Fugle som van ere at haffue deris bolig oc verelse paa Sletten / forlade deris Æg / Vnger oc Rede / oc fly op paa Biergene. Oc de som haffue deris værelse oc Reder paa Biergene / fly ned paa Sletten / lige som Gøgen / Starre de giøre / Spurge haffue serdelis saadan nature /

428

som lærde Mend om dem scriffue/ieg haffver oc udi sandhed det forfaret aff dem som her paa haffue giffuet act / Oc naar som Lucten haffuer veret forgifftelig/at de haffve da føye Spurge seet.

Sammeledis oc / naar mand seer at Orme / Mulvarper / Jordmus/ Hugorme/ Ogler oc andre saadanne Diur/ krybe oc løbe aff deris bollger oc huler / det er it Tegn der til/ at de fly Jordens forgifftelse. Naar som de Diur som deris verelse paa Jorden oc udi Vandet haffve / krybe aff Vandet / eller at de ligge døde hoss Vandet. Naar som det er Regn Veder / oc at der da ned regner frøer/der er it vist Pestilentzis Tegn. Naar som siuglige Quindfolck icke lættelige føde deris Foster til verden/ eller om de / eller Fosteret døer/ det er oc vist Pestilentzis Tegn. Der ere end mange andre atskillige Tegn til / aff huilcke mand kand forfare at Lucten er forgifftelig / alle her at scriffue vaare forlangt/ thi vil ieg lade dem fare/oc her lære/huorledis mand skal holde oc skicke sig/ naar som Pestilentz regerer/paa det at hun icke snarlige skal faa mact offver en.

Det iij. Capittel.

Huor-

Huorledis mand skal holde sig naar som Pestilentze regerer.

MAnd skal haffve sin bolig oc verelse udi it Kammer eller Stue/ huilcket som er høygt imellem Gullet oc Loftet/ oc samme bolig skal vere tør oc icke sygt eller dampactigt. Thi at der er ingen vere oc skadeligere ting til/ naar som Pestilentze regerer/ end at haffue sin bolig udi sygge oc dampactige boliger/ udi huilcke Lucten kand icke forvandlis oc rensis. Oc Vindvene aff samme Kamer oc bolig/ skulle vere imod Norden/ oc om det haffde nogne imod Synden/ de skulle tillyckis vel tet/ oc de Vindve som ere udi Norden/ paa it aff dem skal gioris it hul/ saa stort som en Rude er/ paa det at den onde Damp kand fare ud. J samme Bolig oc Kammer skal gioris en god Ild aff Egetræ/ om der er nogē Storstein i det. Mand skal oc giøre i samme Bolig tre eller fire gange om dagen en god Røg aff velluctendis ting/ lige som aff disse: Paradise træ/ Ambra/ Mastix/ Mayran/ Neglicker/ Canelebarck/ Muskate Blommer/ Røgelse/ Myrrhe/ vild Mayran/ Lauerber skaler/

Ene-

Eneber træ / Saluie / Rosemarin / Lauendel / Egeloff / tør Rude / maa mand tage aff disse / huilcke mand kand faa oc bekomme / Oc her aff skal mand legge paa Gløer i den Ildsked / eller i it andet Kar / oc her met røge i samme Bolig / oc dette skal giøris serdelis naar som Regn væder eller Toge er. Det er oc saare gaat / at mand legger i samme Kammer eller Stue gode vellucten dis grøne eller tørre Vrter / lige som disse ere: Saluie / Isop / Lauendel / Spicanardus / oc andre saadanne.

Om Sommeren naar som stor hede er / da er det gaat at mand strøer Gulffvet met bladene aff Vintræ / met Rosen / met Pileloff eller met Aakande blad oc Blomster. Det er oc gaat at samme strødde blad / Loff oc Blomster offverstenckis met Rosen Edicke / eller met Edicke oc Rosen vand tilsammen blandede. De fattige som icke haffve Rosenvand / oc icke formaa at kiøbe det / de skulle tage Aakande blomster / eller Rosen / oc siude dem i Vand / oc lade dem saa kølis / oc saa lade Edicke paa dem / oc dem bruge som lige som offven faare sagt er om de andre Vrter.

Oc naar som nogen dør aff Pestilenze / da skal den Stue eller Herbergs vegge

rensis/ oc alt andet hues der inde er skuris oc thois/vere sig Bord/Bencke/Træseng/ skamle/ thi den onde forgifft kand gifve sig paa en veg eller udi en refve/eller udi noget som der inde er/oc der inde side en lang tid/ oc naar som da nogen kommer ind udi samme kammer eller stue som af naturen tilbøgelig er til Pestilentze hand befengis strax / her om vil jeg sætte nogle sande Historier Salige Lector Anders Liung/som vaar en aff de første her udi Riget som forlod Paffvens Regimente/oc blef Sogneherre udi Landzkrone i xj. Aar. Oc blef siden derfraa kaldet til Malmø at vere der Sogne Herre/ huor som hand lærde oc Predicke Guds Ord reent oc purt udi xiiij. Aar/ oc hand døde udi samme Stadt/ Anno M. D. Lv. den xxiiij. Dag Novembris / Hand sagde for mig oc for mangen erlig Mand / at den tid hand vaar udi Landzkrone Closter / døde en aff Brøderne i samme Closter aff Pestilentze / it halfft Aar der effter kom en anden Broder i samme Herberge som den anden vaar ud død / oc fant der inde hengendis it Bøste flesk som vaar spege/ det tog hand der ud oc aad der aff/oc bleff strax befengt met Pestilentze / oc døde / saaledis bleffve der siu Brødre døde / som haffde

ædt

ædt aff Bøstet / om siger bleff mand der vaar at de som haffde ædt aff samme Bøste blefue saa befengde / saa kastede samme Bøste for en Hund hand aad det / oc døde der aff.

Anno Christi M D. xi Der vaar en Stad vdi Valland vaar bestoldet / kom der en stor suar Pestilentze vdi de Tydskes Leyre / oc der døde en Stridzknecht aff Pestilentze / hand haffde it Sengklæde paa sig / oc samme Sengklæde kom siden til xxv. Stridz knechte / oc strax de finge samme Sengklæde paa dem / bleffue de befengde met Pestilentze oc Døde / oc der de andre Stridzknechte formerckte / at de som hafde hafft samme Sengklæde vaare blefue døde / brende de det Denne Historia scriffuer Doctor Jodocus Villichius i den Bog som hand haffuer screffuet om Pestilentze. Oc i samme Bog scriffuer hand oc at der laat it Hinne eller Pude i it Huß huor som Pestilentze haffde førre regeret i en vraa vdi fem Aar wtoet oc wreset af forsømelse skyld / omsier kom der en som rørde ved same Pude eller Hiinde / oc blef befengt oc Pestilentzen regerede der paa nylige som hun haffde førre giort. Antonius scrifuer Porte. iij. Titulo. xxij. Capit. xij. At An-

no Christi M. ccc. xlviij. vaar der i Flo-
rentze Stad en stor suar Pestilentze/ oc vdi
samme Pestilentze døde it fattigt Meñiske
som hafde ligget paa nogle gamle Klude/
oc der hand vaar død / kastedis sam̄e gam-
le Klude paa Gaden / oc der komme ij.
Suin oc rodede / som deris art oc nature
er/ iblant samme gamle Klude/ oc de bleff-
ue strax befengde met Pestilentze/ oc de lø-
be bort oc igien indtil de nedfulde oc døde.
Thi giøre de aff Flanderen / Brabant oc
Holland/ disligeste de i Schotland ret i det
at de sky saadanne forgifftelige Steder/ de
lade oc toe oc rense alle ting som i saadañe
Husse ere ved deris Skrubbers/ det er/ ved
nogle besynderlige Meñiske som sig til saa-
dan handel gifuet hafue/ oc derfaare tage
deris løn / som indsæt er aff Offrigheden
for deris wmage. Her aff kunde wi see at
den forgiftige Pestilentzis onde forgiftelse
kand lenge vere i it wreent Huss oc i wreene
Klæder. Her af kunde wi oc see huor suar-
lige at somme rige Menniske synde i det/ at
naar som deris tienste Tiunde blifue siuge
(om de end icke hafue vden den Kaaldesiu-
ge) da skulde de dem vd aff deris Huß / oc
legge dem hedē paa de steder som andre ere
døde / oc da blifue de forgifne oc dø / huil-
cke mag

icke maa vel skee de hafde kunde leffuet vdi mange dage.

Paa det at den flyende forgifftige Pestilentze skal icke giffue sig ind vdi nogen refue eller Væg/ skal mand hafue staandis i den Stue eller Herberge som de Suge vdi ligge/ nogle Spande eller Bøtter met luncket Vand / da gifuer sig den flyende Forgift ned paa Vandet/ oc Vandet blifuer til at see lige som der vaare en Taage paa/ eller som Støf vaare der vdi faldet. Om mand vil giøre at forsagde Vand skal veidelige drage Ederet til sig / da skal mand kaste en Haand eller tho fulde aff Kaaberrøg i samme Vand / oc efter Karernis storhed. Mand skal oc kaste en gløendis Tegelsten/ eller gloindis Jern/ eller staal i samme vand / da drager sam̃e vand Ederet diss bedre til sig / dette skal icke giøris en gang men offte.

Om mand legger wslucter Kalck vdi den Stue eller Herberge/ som den Singe i ligger/ den drager oc Ederet til sig.

Det iiij. Capittel.

Om Mad oc Dricke.

DEt Brød som mand skal æde den stund Pestilentze regerer/ det skal vere af god Ru eller Huede/ Brød.

vel suret / saltet oc baget. Oc huer tredie dag skal mand haffue (om saa skee kand) ferskt nybaget Brød. Om Vinteren skal mand bage i Brødet danskt Commen/ Anis eller oc Coriander / som er beredt / saa at den haffuer leget en nat i Edicke / oc siden tiürt.

Kiød. De Diuris Kiød som hente deris føde hart hoss Bierg/ huilcke som icke ere forsede eller formaffre/ disse ere ferdelis gode at æde aff/ naar som Pestilentzen regerer/ oc de beste aff saadanne Diur ere/ Lam/ vnge Kiød / Kalffue / aff vilde Diur / vnge

Fugle. Raaer / Harer. Aff Fugle / Høns som karske oc sunde ere / fordi at Høns befengis oc offte met Pestilentze / vnge Hane/ Capuner / Agerhøns / Starer / Solforter / oc andre saadanne Fugle / som deris omgengelse oc verelse i Skoffue haffue. Men deris Induaaler/ Fødder eller Hierne de skulle icke ædis vdi den tid som Pestilentze regerer. Alle de Fugle som deris bolig oc Reder haffue paa Vandet / vere sig Geß / Ender / Suane oc andre saadanne / de forbiudis aff Lægerne vdi saadan tid.

Fisk. Den Fisk som er fangen vdi rindendis Vand / oc skæl paa sig haffuer / den maa

mand

mand æde vdi denne tid/lige som ere Gedder/ Brasem / Horck oc andre saadanne/ disse maa mand siude eller stege/effter som mand selff vil/Men dog lofue Lægerne de som ere stegte mere end de som ere saadne.

Huad som beredis aff Melck ronder lættelig/oc forderfuer snart en ond Maffue / thi er den icke at bruge i saadan tid. Men Sur Melck / eller Oste Valde maa mand oc bruge. Melck.

Mand skal ingen gammel raaden Ost æde / men sidst efter mand haffuer ædt eller fuldnær giort sit Maaltid / da maa mand vel æde lit aff en god ferske Faare eller Gede Ost. Ost.

Æg som ere blødsaadne / eller slagne paa Vand maa mand æde. Men haarde saadne eller stegte Æg/ eller oc det som baget er aff Æg forbiude Lægerne / thi de stoppe / oc naar som Pestilentze regerer/ skulle de ting brugis som løsen oc Stolgang giøre. Æg.

Aff Fruct maa mand æde tørre Blommer/Persinger/ Valnødekierner som noget stund haffue ligget i Edicke/ de loffuis serdelis vdi denne tid. Mand maa oc vel iblant æde Haselnødder/ Ribes i Mørske Eble/ saadne Pærer/ Quæer / Om Vinteren Fruct.

feren maa mand bruge/Mandele/Figen/ Rosiner/Cappers/Oliuer/Pomerantzer.

Ingen fruct skal afftagis aff Træerne Aarle om Morgenen/ den stund end nogen taage er paa dem.

Kaal. Kaal giort aff Persilies vrt oc Rødder/aff Boras/Spinas/Bede/Milder/Surer / aller aff Roer maa mand æde. Men Kabusekaal er wsund vdi saadan tid / mand maa bruge Mandelemelck/ oc Ertheſaad vdi denne tid.

Velling. Byg velling/Haffre velling/eller velling aff Risengryn/ met Edicke sur giort/ maa mand æde.

Senip. Oc men saa er at Leffueren hedmis aff Senip/ da er det icke gaat at mand bruger den. Men met disse Vrter maa mand rede oc forbedre sin Mad met/som ere: Ingesær/ Canelebærck / Safran. Eller mand maa bruge dette efterfølgēdis/huilcker saaledis skal beredis. Mand skal tage Canelebarck it Lodt/Muscateblomer it half Lod/Cardomomer it Quintin / Ingesær try Quintin / Spisekommen it lodt/røde tørre Rosen/ Anis/rød oc gul Saffran/ af huert it halft quintin/disse skulle stødis til Puluer/ Oc naar som mand her aff bruge vil / da skal mand lade Vin der paa / oc bruge det

Cinnamomum. Macis. Cardomomum. Zinziber. Cumimum. Rosa rubea. Sandalum. Crocus.

vdi den sted som mand er van at bruge Senip. Mand maa oc vel tage her Sucker til saa meget som mand selfft vil.

Om Sommeren naar som stor hede er/ da skal mand icke bruge hede Vrter.

Det er god oc nytteligt / at mand bruger Edicke vdi alle Rætter som kaagis. Edicke.

Lægerne forbiude oc at mand skal icke bruge mange atskillige Rætter / naar som Pestilentze regerer Thi lige som Oxekiød/ oc Kalfuekiød/ kunde icke vel til lige siudis i en Gryde saaledis kunde icke heller mange haande slag Rætter vel fordøfuis eller fortæris i en Mafue / men raadne oc forderfuis / huor aff atskillige Siugdomme komme / oc serdelis om mand æder Kiød oc Fisk tilsammen offuer it Maaltid. Mange rætter.

De som ere vane vid Øll/ de skulle dricke gaat gammelt Øll/ huilcket som icke er forsterckt / de maa oc henge i deris Øll/ Holtzurt/ aff somme S. Elline vrt kaldet. Eller oc støtte Lauerber. Om drick. Enula campena. Bacce lauti.

De som ere opuande met Vin/ de maa dricke god klar huid Vin / som er blandet met saadet Vand / eller de maa blande dem met Rosen vand / eller met Endiuie vand om Someren/ oc om Vinteren met Cardabenedicte Vand. All offuerflødig

drick skal flyes/om Sommeren skal mand dricke den drick som køler / oc om Vinteren den som vermer.

J denne tid skal mand dricke den Vin som er tilgiort met Saluie/Enebær/Holtzurt/Bethonie. Men Gammelt Folck de skulle gierne dricke den Vin som er tilgiort met Malurt.

De som er befengde skulle aldelis ingen Vin dricke / vden alleniste den / huilcken som de tage til dem met nogen besynderlig Lægedom Malmesie / Clarete / Miød/ Brendeuin / oc anden saadan heder oc sterck drick de skulle icke brugis i deñe tid/ Thi at de hedme Blodet / oc naar som det er hedt/ kand det lættelige befengis.

Vand. Vandet huor i mand skal taage Maden / det skal vere ferskt Kildeuand / som vdspringer vnder den klare Himmel.

Søffn. Effter Middags Maaltid / skal mand icke nedlegge sig til Søffns/thi aff saadan søfn vorde alle Lemmer tunge/ mand faar der aff Hofuetuerck/den Kaaldesiuge / oc Madens lyst forgaar. Men vil mand nu sofue da maa mand sidde rette offuer ende/ oc sofue en liden stund. Om Afftenen effter Aftens Maaltid skal mand icke fortilige nedlegge sig til Søfns/før end to eller

tre

tre Timer ere forløbne. Siu .imer er en red naturlig Søffns/huad som mand der offuer soffuer det kommer Menniske til skade. Naturlig. Søffn.

Skeer det ocsaa / at mand sueder i Søffnen/eller om Natten / da skal mand vel stryge Sueden aff sig met it rent Lin- klæde. Sued.

Strax effter Maaltidet skal mand icke Arbeyde/thi her af forhindris fordøffuel- sen i Maffuen / oc føden faar icke hendis rette natúrlige gang i de Aarer som den skulde / Leffueren / Milten / o. Nyrerne forstoppis / huor aff store oc suare Siug- domme komme. Men de som ere opuand aff Barndom til arbeyde/ de vnder tagis aff denne Regel. Arbeyde.

At bade i denne tid forbindis aff Læ- gerne/thi aff Suedebad giøris Hierte siu- ge / oc mand bliffuer mactløß / oc tørster effter Badet/oc bader mand lenge/da be- redis vædsken til at ronde. Men huo som van er til at bade/ hand maa bade en liden stund/oc icke i stor hede/paa det at Sued- hullerne skulle icke forstoppis/huor af me- get ont kand kōme/naar som vædsken vdi hañem rønder/som mand vel kand see vdi en Møg hob/to tettere hand ligger tilsam- Bad.

 men

men lagt / io mere hand rønder. Oc en time før mand gaar ind i Badet/skal mand tage til sig it Quintin aff Galeni/ eller aff Andromachi Therragelse/ eller oc Methridatum, eller aff Electuario Liberantis,om Vinteren met en Skeefuld aff Vin. Oc om Sommeren met Rosen vand aff Surer / eller met Scabiose vand / eller met Vand aff Hiertens fryd/ eller oc met Vin Edicke. Jngen tid skal mand bade met en fuld Maffue / men naar som Maden er fuldnær fordøfuet eller fortæret. At bade fastendis er alsombest. Dissligeste skal mand oc vel smørie oc gnide sig allesteder i

Oleũm Chamomillæ.

Badet met Olie af Chamilleblommer eller oc met Vin/ da obnis Suede hullerne/ oc den onde vædske gifuer sig vd. Det er oc saare gaat at mand gnider Fødderne vnderneden til met Salt oc Edicke. Oc effter at mand vdgaar aff Badet skal mand sig nedlegge/ oc saa atter suedis.

Stolgang.

Huer dag skal mand vddrifue Legemens offuerflødighed oc wreenhed ved stolgangen Mand skal oc icke heller forlenge holde sit Vand. Oc om Stolgangen vil icke komme aff sig selff/ da skal mand bruge til dem som ere vande til Clistere facte Cliste-

Viola.

re/ som giorde ere aff Fioler/ aff den Katteost/

rosk / Althea / oc aff Biørne kleffuers vrt / met Lissebons olie. Eller mand maa bruge af de Piller som kaldis Pestilentziales, oc de findis berede i Apotecken. Da fattige mue bruge / Tappe huilcke de skulle stinge bag ind / som ere giorde / aff Alun / aff huid Sebe / aff Flesk / aff en Bederod.

Altea. Brancavasina. Oleum oliuarum.

Mand skal oc vel vaacte sig for hastighed / vrede / fortørnelse / sorg / angest / bedrøfuelse / fryct / forfærdelse etc. Mand skal vere lætsinnig / oc glæde sig met sine Venner / oc bruge Sang / Harpeleg / Trompe / Pibe / oc andre saadanne Leg oc lystighed.

Efftersdi at naturens leg oc legemlig samquem / som Mand oc Hustru bedriffue tilsamen / gioris icke alleniste alle Lemmer skrøbelige / men ved den gierning vdføris oc Liffsens aand / thi er det raadeligt / at mand bruger den maadelig.

Legemlig samquem.

Det v. Capittel.

Om Aareladelse.

Der som mand det føler / at det stinger aldermest / vere sig bag i ørnene / vnder Armene / eller vdi Rørerne

der vil

der vdi forgifftelsen sig sætte oc vdbryde.
Hiernen. Thi naar som Hiernen røris oc befengis
Hiertet aff forgifftelsen/ drifuer Hiernen den fraa
Leffueren. sig bag Ørnene. Hiertet vnder Armene.
Leffueren i Rørerne. Thi skal mand met
Aareladelse saaledis handle som her efter-
Halss. følger.
Øren. Er mand hoffuen i Halsen / eller bag
Ørnene/ oc sam̃e Mennis ke er ofuer xiiij.
Aar gammelt/ da skal mand lade sla Hoff-
net aaren offuen i Albukrogen/ eller imel-
lem Tommelfingeren oc Pegefingeren/ it
Fingers bred neden faare paa sam̃e side/
som mand befengdt er/ oc i saadan tid skal
mand icke ansee eller acte/ om Maanen er
i it gaat eller i it ond Tegen / om hand er
ny eller gammel/ om det er aarle eller silde.
Er Heffuelsen vnder Armhullerne/
da skal mand lade sla Medianen eller en
gren aff hende / imellem Pegefingeren oc
den lange Finger paa samme side som Hef-
Siden. uelsen er. Er hefuelsen nedre paa siden/
eller der hoss / da skal mand sla Leffuer
Aaren/ eller Basilicam / eller en gren aff
den ved den lille Finger.
Røren. Huilcken som hofuen er vdi Røren/
eller der neden faare / hand skal lade den
Aare som heder Saphena / oc den er ne-
den ved Anckelen inden paa foden.

Er

Er Heffuelsen it begge røre / da skal mand lade paa den høyre Side / oc icke paa den venstre / paa den venstre / paa det at forgifftelsen kand dragis fra Hiertet. Vdi begge Røter.

Huilcken som frycter sig at hafue Pestilentze / oc haffuer dog ingen visse Tegn / hand skal lade sla Medianen / oc er det om Vaaren eller om Sommeren / da skal hand lade sig paa den høyre Side / oc om Vinteren paa den venstre. Mand skal acte i Aareladelse / at mand drager det forgifftige Blod fra Hiertet / oc icke til / derfaare huer som hofuen er vdi fire Røre / oc lader nogen Aare sla paa Armene / hand kommer vdi stor fare. Ingen tegen.

Haffuer nogen Aareladet sig / førend hand folde nogen Heffuelse / oc om nogen heffuelse gaffue sig tilkiende effter mand haffuer Aareladt / da skal mand strax lade sla en Aare igien / paa samme side som Heffuelsen sig tilkiende giffuer.

Singlige Quindfolck som ere begaffuede met Foster / skulle icke Aareladis / før end fire eller fem Maanede effter at de ere bleffne singlige / der effter maa de Aareladis / oc giffuis Lægedom lige som andre der ere befengde. Mand skal sætte dem Kopper i den sted som de skulle Aareladis / oc Singlige Quinder.

hugge

Spæde Børn.

Skrøbelig oc mactløs.

Befengt oc Søffnet.

Lade sætte Kopper.

hugge hul paa steden. Mand maa oc sætte Kopper paa unge oc spæde Børn / om de ere offuer try eller flere Aar gamle/ men de skulle ingen hul huggis. De som aldelis fuge skrøbelige oc mactløse ere/ de skulle icke Aareladis/ der som saa skeer/ da vorde de end siugere oc aldelis mactløse. De som i xxiiij. timer haffue veret befengde / oc der paa søffnet / de skulle icke heller Aareladis / Thi naturen haffuer da dreffuit forgifftelsen til en sted / Oc er stadfest/ Oc om de Aareledis/ da vdløber det gode Blod oc det onde forgifftige Blod bliffuer inde igien.

For den som icke maa Aareladis. Den som icke maa Aareladis / hand skal lade sætte sig Kopper / Burde hannem at sla Hoffuet Aaren / da skal hand lade sætte Kopper bag vdi Nacken. For Median paa Skuldern. For Leffuer Aaren paa Lenderne. Paa Knæene for den Aare som sider vnder Anckelen.

Det vj. Capittel.

Legedom for Pestilentze.

Jeg

JEg vil her først sætte oc beskriff-
ue nogle Lægedomme som her i
vore Land vaare/ Huilcke visselige
Menniskenbeskermer for Pesti-
lentze/ oc fattige mue bruge dem icke for-
maa oc kiøbe fremmede vdlendiske dyre-
bare Lægedomme.

Angelice rod i Edicke lagt oc it stycke Angelica.
aff den vdi Munden baaret / dissligeste oc
it stycke lagt i en Lin klud oc der til lucket/
beskermer Menniskenfor Pestilentze. El-
ler mand maa støde den til Puluer / oc
strø lit aff samme Puluer paa it stycke
Brød som bløt er vdi Edicke / oc det saa
æde.

Er nogen befengt met Pestilentzis
Kaaldesiuge / eller met Suedesot / eller
Rosen siuge. Hand skal tage it halfft quin-
tin aff Angelica rod smaat støt til Puluer/
oc it quintin ret god Therragelse. Men
haffuer mand icke Theragelsen / da skal
mand tage it halfft quintin aff Angelice
rod/oc try lodt Vand som brent er aff An-
gelice rod. Haffuer mand icke Angelice
Vand/da maa mand dricke det met Vin.
Oc legge sig saa ned til at suedis / da be-
skermis hand aff faaresagde siuger. Den-
ne Lægedom er viss oc offte forsøgt.

Mand

Aaron. Mand maa tage Aarons Vrt / huilcken aff samme Munckefands vrt kaldis/ Rød eller frø/ Huilcket som mand af denne vrt bekomme kand/ er hun ferst oc grøn/ da skal hun vel stødis/ Oc Osen vdkrystis vel met Edicke/ saa skal mand tage af samme vdkryste Oess iiii lod / Theragelse it quintin / Disse skulle blendis vel tilsammen/ oc giøris lunckel/ oc saa drickis / oc der effter skal mand sig nedlegge oc der paa snedis / da vddriffuis forgifftelsen. Denne Lægedom er viss oc offte forsøgt. Haffuer mand icke Theragelsen / da maa mand alligeuel dricke Osen met Edicken/ da vddriffuis forgifftelsen neden vd ved Stolgangen.

Betonica. Bethonie stød til Puluer met Sucker bland oc ædt / er god for Forgifftelse/ oc for Hoffuetuerck / som mand almindelig gierne faar / naar som Pestilentze regerer. Eller mand maa dricke om Morgenen Fastendis it halff quintin met en drick Vin/ eller met Vand som brent er aff Bethonie.

Gentiana, Zinziber. Ruta. It quintin Entzian met lit Ingefær oc tør Rude til Puluer støtte / oc Aarle om Morgenen met en drick Vin drucket/ beskermer Mennisken for all Eder oc Pestilentze.

Entian skaaren i stycker / oc en nat lagt i Edicke / oc om Morgenen it stycke til sig taget / oc it stycke holdet for Munden / beskermer Menniskẽ for Pestilentze oc for Pestilentzis onde luct.

Semen levistici.

It quintin Loestilcke frø oc it quintin Theragelse tilsammen blandede / oc det til sig taget met iij. eller iiij. Skeder fulde aff Vin oc Edicke tilsammen blandede / oc førre lit luncket giort oc sig nedlagt oc der paa suedet / vddrifuer veldelig Pestilentzẽ.

Bacce lauri.

Tu eller try Lauerber Aarle om Morgenen fastendis ædne de ere gode / thi de styrcke Hiertet / dissligeste den kaalde Masue / oc Hiernen beskermer Menniskẽ for den onde Pestilentzis luct.

Ostru tium.

It stycke eller tu aff Mester Vrt om Morgenen fastendis ædt met Salt / styrcker den kaalde slimactige Maffue / oc beskermer Menniskẽ for Pestilentzis onde luct. Er nogen befengt met Pestilentze / hand skal tage it quintin eller lit mere aff Mestervrt som er stød til Puluer / oc det skal mand dricke met en drick varm Vin / eller met it af de brende Vand / om huilcke her offuenfaare sagt er. Haffuer mand Theragelse / da skal den tagis der til.

Aristologia.

Eller mand maa tage Hulurt / rød

Myrrha. Castoreum

Myrrhe/Bibergel/af huert it quintin / oc støde dem til Puluer/disse skulle siudis vdi huid Vin/oc vdi helften saa meget Edicke som Vinen er/Her skal mand dricke en god drick den stund det end varmt er/oc sig nedlegge oc der paa suedis.

Scabiosa.

Er nogen befengt met Pestilentze/ hand skal tage Scabiosam den stund hun fersk oc grøn er met rod oc alt oc støde den met Edicke / oc kryste den igiennem en Klud/ oc tage her til it quintin Theragelse / oc dricke denne Lægedom. Der efter skal mand dricke i nie Dage Vand som brent er af denne Vrt/eller oc Vand huor i denne Vrt er saaden. Men om mand kand icke faa denne Vrt den stund hun er Fersk oc Grøn / da maa mand støde den tør til Puluer/ oc Dricke saa it halft Lode af hende met Vin oc Edicke / som denne Vrt er saaden i / oc denne Lægedom oc Drick er serdelis god til den som Pestilentze hafuer taget met hede.

Rûta. Grana Iuniperi. Enula campana.

Eller mand maa tage tør Rude / Eneber / Holtzurt / Valnøde Kierner reen skalede / lige meget af huert / disse skulle stødis tilsammen met Rosen Edicke / mand maa oc vel tage her til noget Rosen Honnig/ her af skal mand tage om Morgenen

en Ske

439

en Ske fuld / oc da beſkermis mand den dag for Peſtilentze.

Men er nøgen befengt met Peſtilentze/ da ſkal mand tage Oſen af Rude tu Lodt/ oc it quintin Theragelſe / diſſe ſkulle blandis tilſammen/oc lunckt giørts / oc ſiden dricks / der ſkal mand ſig nedlegge oc der paa ſuedis. Oc af denne Lægedom ſkal mand gifue den Siuge tre gange inden fire tiue timer. Met forſcrefne Lægedom ere mange hiulpne oc ere fride for Peſti- Ruta:
lentze. Om mand ſiuder Rude oc Rude Seminis
frø vdi Vin / oc Dricker den / da hafuer Rutæ.
hand den ſamme dygd ſom forſcrefne Lægedom hafuer.

Sex eller ſiu blad af Surer / rene Acetoſa.
toene/den ſtund de ferſk oc grøne ere / oc ædt / er en god Lægedom for Peſtilentze. Men om mand kand icke faa den grøne oc ferſke / da maa mand tage de ſom tiurde ere / oc dem ſønder gnide eller ſtøde / oc tage der tillige meget Sucker ſom Surerne ere/oc diſſe tilſammen blende / ſaa blifuer det it kaaſteligt Pulver til at bruge for Peſtilentzis onde forgiftige luct. De ſom ere komne til deris lanc Alder/de ſkulle tage her af it quintin / oc vnge Børn nøget mindre. Denne Lægedom maa huer mand

bruge/vere sig Børn/eller siuglige Quindefolck.

Aqua acetosæ. Vand aff Surer brent / oc det drucket / beskermer oc for Pestilentze.

Er nogen befengt met Pestilentze/hand skal tage frøet aff Surer it quintin støt til Puluer / oc it quintin Theragelse / disse skulle blandis tilsammen/denne Lægedom skal mand dricke met Sure Vand / eller met Scabiose Vand/oc saa sig nedlegge oc der paa suedis.

Tormentilla. Osen aff Tormentilla drucket met Vin / vddriffuer all Eder oc Forgifft aff Mennisken/vere sig kommen af Pestilentze eller aff andet.

Er nogen befengt met Pestilentze/ eller met nogen anden forgifftelig Siuge/ oc om hand icke kand faa oc bekome Osen af Tormentilla/da skal mand tage it quintin Tormentille rod støt til Puluer/oc den dricke met en Drick luncket Vin / Mand maa oc tage her til it quintin Theragelse/ om mand kand den faa oc bekomme.

Tormentille Vrt oc Rod vdi Vin saaden oc drucket giør det samme. Oc om mand tager it quintin Theragelse her til / oc dricker den met forsagde Vin / oc legger sig ned/oc der paa suedis/da vddriffuis

uis all Eder oc Forgifft / Denne samme Lægedom er offte forsøgt.

Grøn oc fersk Malurt om Morgenen fastendis ædt / eller oc Vand aff hende brent / oc drucket / beskermer Mennisken for Pestilentzis onde luct. Absinthiũ.

Malurte Knopper eller Blomster/ besprengde met Salt oc nedslagede / beskerme oc Mennisken for Pestilentze.

Femten Eneber aarle om Morgenen fastendis aadne / oc der til kiernen aff en Valnød/ som haffuer legget i Edicke/ om mand den haffuer/loffuis saare for Pestilentzis onde luct. Grana Iuniperi.

Mand maa tage en Løg / oc vdhule hannem/ saa at mand kand lade i hannem it quintin god gammel Theragelse / eller saa meget som en Haselnød kand vere / saa skal Hullet tilstoppis igien met noget aff det som vdhulet er/ oc suøbis i vaade Blade/ oc sættis i hed Aske/eller Ildmørre/ oc Hullet skal vendis op at/paa det at Theragelsen skal icke løbe vd / Oc naar som Løgen stegt er oc bløð er/ skal hand vel stødis i en Mortere/oc der paa ladis fire eller fem Stede fulde aff god Vin Edicke føye varmit giort/ Disse skulle vel gnidis tilsamen met Støderen / oc siden krystis igiennem Cepe.

 en kin

en lin Klud / da blifuer det som er vdkryst it sort Vand / det skal vermis igien / o.saa Drickis af den som er besængt / oc skal nedleggis oc suedis / da frelsis hand næst Guds hielp af denne Sot oc Breck. Men kand mand hafue Vand af surer / eller af Scabiosa / da er det bedre end Edicken.

Egelof som vaaxne ere paa Sommer Tenen / eller Quist tiurde / oc støtte til puluer / met Sucker blandede / oc ædne / de ere saare gode for Pestilentze / de kunde icke nock lofuis / fordi at de drifue den onde vædske af Legemet.

Folia Rutæ. Grana Iuperi. Nux.

Mand maa tørre Rudeblad oc tage it Lodt af dem / Eneber oc Figen af huert it halt Lodt / Valnøde kierner rene skalede tu Lod / god Edicke fire Lod / Disse skulle stødis tilsammen / oc her af skal mand tage noget til sig om Morgenen / før end man gaar i Lucten Somme tage lige meget af huert / oc handle der met som sagt er. Andre kryste denne Lægedom igiennem en Klud / oc lade det vdi it Glaß / oc sætte det vdi nogle dage mod Solen / oc naar som de ville tage her af noget til dem / da tage de aarle om Morgenen en Skee fuld.

It stycke af en Suomp vaadgiort vdi forscrefne Lægedom / oc den holder for

Næ-

Næsen/oc til den luctet/ beskermer Mennisken for Pestilentzis onde luct.

Mand maa tage Rude / Knopperne af Malurt/Saluie / Figen / huid Semp/ oc Valnøder kierner/lige meget af huert/ Disse skulle stødis tilsammen met god Rosen Edicke/eller met anden god sterck Edicke/saa at det vorder som it Electuarium/ Heraf skal mand tage til sig aarle om Morgenen saa meget som en føye Valnød. Ruta Absinthium Salvia. Eruca. Nuclei Iuglandis.

Eller mand maa støde tiue Rudeblad oc tu Valnøder kierner tilsammen met lit Salt/ oc æde her af.

Tag to Valnøder tu Figen til it gammelt Menniske / helften saa meget til it vngt Menniske met Salt ædne/ lofuis oc saare.

Eller mand maa tage Boli Armeni, som beredt er it quintin/ Rosen Vand fire Lod/Vin Edicke tu Lod/ disse skulle røris tilsammen/ oc giøris lit varmt / oc skal gifuis den som er befengt/ om hand kaster det op da skal hand skølle sin Mund/oc tage det anden gang til sig lige som forscrefuet staar/dislige ste tredie gang/dette skal brugis indtil den Siuge beholder det hoss sig/ beholder hand det hoss sig/da er Hiertet icke forgifuet.

Bolus Armenus.

Bolus Armenus , oc Terrasigillata,
brugis offte i Lægedomen / Thi vil ieg her
lære/ huorledis de skulle rettelige beredis
før end de skulle brugis vdi Lægedom.
Mand skal tage it aff disse/huilcket af dem
som mand vil bruge oc støde det til Pul-
uer / oc toe det saa vdi den beste Vin som
mand kand faa / haffuer mand icke Vin
da maa mand tage Rosen Vand / Sure
Vand/Malurte Vand/eller huilcket som
mand aff disse kand faa / oc naar som det
saa thoet er/oc er siuncket ned til Bonden
vdi igien / saa skal mand lade Vinen eller
Vandet løbe der fraa/oc lade det sidē tør-
ris. Saaledis skal mand her met handle
tre eller fire gange / siden skal det stødis
smaat igien oc beuarts vel. Huo som vil
bruge her aff allene vden nogle andre Vr-
ter/oc om hand er aff hed nature / da skal
hand tage it quintin her aff met god Edi-
cke/ Rosen Vand / eller Sure Vand / oc
met lit Vin. Er hand aff Kaald nature/
da skal hand tage det met Vin allene. Saa
tidt oc offte som mand vil bruge Bolus, el-
ler Terram sigillatam, vdi Lægedom / da

skulle

skulle de vere tilgiorde oc beredde som sagt er.

Mand maa tage Angelice rod en lodt / Tormentilla / Holzurt oc Diptam / aff huert it lodt / Bolus Armenus, try lodt / disse skulle stødis til Puluer oc blandis met lige megen god Theragelse / om mand kand den bekomme / her aff skal mand giffue it quintin lige som føre om andre Lægedomme sagt er. Angelica. Tormentilla. Enula. Diptamus. Bolus Armenus.

Det vij Capittel.

Om singlige Quindfolck oc Børn.

NAar som Pestilentze regerer / da regerer hun offuer de singlige Quindfolck som ere begaffuede aff Gud med Foster / Oc offuer vnge oc spæde Børn / Huilcke som icke kunde bruge nogen sterck Lægedom vden deris skade oc forderffuelse / Paa det de skulle icke forladis / vil jeg her sætte nogle Lægedomme som de bruge mue vden all skade oc fare.

Er nogen Quindis persone singlig met Foster / da maa hun æde it stycke stegt

Brød

Brød som hafuer ligget vdi Vin Edicke/ mand maa oc gifue Vnge Børn der af fastendis.

Eller hun maa æde Valnøde kierner som hafue ligget vdi Vinedicke.

Radix Pimpinelle
Hun maa ede fastendis Quesenrte rod/eller Pimpinelle Rod som er indsyltet.

Folia Scabiose. Acetose. Rutæ.
Om Sommeren maa hun bruge Scabiose blad / Surer oc Rude / met nogen Vinedicke.

Carica. Tormentilla. Cortex maliarantij.
Om Vinteren maa mand tage Figen Tormentilla / Pomerantzier skaler/ Valnøde kierner/ oc Rude / Disse skulle stødis tilsammen / oc giøris her af it Electuarium met Honnig oc Salt/her af skal hun tage til sig om Morgenen saa meget som en god stor Haselnød kand vere.

Succinum.
Vnge oc spæde diendis Børn / dem maa mand gifue tredie delen af it quintin/huid Raf eller huid Brendesten / met vand af Surer/eller met Melck.

Cortex malis. Arantij.
Eller mand maa gifue dem tredie delen af it quintin Pomerantze skaler.

Eller mand maa gifue det Bolas som er beret som ofuenfaare lært er.

Cortex mali. Arantij. Cornu Cervi.
Eller mand maa tage / Skalerne af Pomerantziers Eble/brent Hiorte horn/ Huid Raf eller Brendesten / af huert half

andet

ander quintin/Enhørnig it halft lodt/disse Succinum.
skulle stødis til Puluer/ her aff skal mand Monoceroris.
giffue Barnet tredie delen aff it quintin/
oc det saa nedlegge at det kand snedis.

Mand maa oc giffue de Børn som Aqua Fumiterre.
ere yngre end siu Aar / Jordrøgis Vrtis
vand/eller to eller tre Skeder fulde aff Angelice
vand / oc om de haffue stor Hede/da
maa mand lade vdi samme Vand saa meget
Campher som it bygkorn veyer. Mand
maa oc vel giffue dem Rosen Vand / Sure
Vand/Jorbere vand/Men ingen Vin
skal mand giffue dem. Børn som ere tolff
Aar/dem maa mand giffue it halfft quintin
Theragelse met Jordrøgis vrtis vand.

Det viij. Capittel.

Huor til mand skal lucte naar som mand vdgaar aff Huset.

MAnd skal icke vdgaa om Morgenen / for end mand haffuer taget
nogen aff forscreffne Lægedomme til sig / oc naar som mand vil
vdgaa / da skal mand bruge en aff disse efterfølgendis Lægedomme.

Mand

Radix Leuistici. Mand maa holde vdi Munden it stycke Loestilcke rod / disligiste oc saa lucte til den.

Radix Valerianæ. Eller mand maa bruge it stycke aff Valeriane Rod / Lige som her faare sagt er.

Zeduaria. Eller mand maa holde vdi Munden it stycke Sedefer/Mand skal oc om Morgenen æde aff den fastendis.

Eller mand maa tage Rude blad/ oc Knopperne aff Malurte / lige meget aff huert/lit Meyrā/Sedefer it halft quintin/ Angelice rod / it quintin. Alle disse skulle skæris smaa/oc bindis vdi en ren lin Klud/ oc den skal leggis vdi blød / vdi god sterck Edicke/oc siden skal den leggis vdi en liden Bøsse som er suaret aff Eneber træ / den skal bæris vdi Haanden/oc der til luctis.

At mand lucter om Vinteren til Bibergel/loffuis saare.

De andre Lægedomme / til huilcke mand skal lucte/de ere offuenfaare bescreffne vdi atskillige steder.

Vdi Apotecken findis til kiøbs nogle besynderlige Eble/giorde aff atskillige velluctendis Vrter oc Gummer / de maa de Rige kiøbe/oc lucte til dem om de icke fornøgis met forscreffne.

Det

Det ix. Capittel.

Lægedom for de Rige.

HEr vil ieg sætte oc bescriffue nogle Lægedomme for de Rige oc formuendis / som icke ville lade dem nøye met forscrefne simple oc enfaaldige Lægedomme / som her vdi vore Land vaaxe / huilcke huer mand met en ringe ting oc bekaastning kand bekomme. Disse Lægedomme maa mand bruge baade til fornaring / at mand skal icke blifue befengt / disligeste oc om nogen befengis at bortdrifue Forgift met. Disse maa de self giøre / eller oc lade dem berede vdi Apotecken saaledis som her nu efterfølger.

Om Morgenen før end mand gaar vd vdi Lucten / skal mand tage til sig to eller tre Pestilentze Piller. Thi de purgere sactelig oc langsommelig / styrcke alle Lemmer / beskerme for Forgift / oc lade icke vædsken raadne / oc disse Piller giøris saaledis.

Mand skal tage Aloes Citrini it halft lodt / Myrrhe / Safran / af huert it quintin / disse skulle stødis oc her af skal giøris Piller / met den beste Vin som mand kand faa.

Aloes citrini.
Myrrha.
Crocus.

ſaa. Some tage her til lige ſaa meget Bo-
las/ſom de haffue Aldes/oc noget Maſtix.

Aloes. Gummi Armoniaci. Crocus.

Eller mand maa giøre ſamme Piller ſaaledis. Mand ſkal tage Aloes it halfft lodt/Gummi Armoniaci, oc it halfft lodt/ Saffran it quintin / diſſe ſkulle ſtødis til ſmaat Puluer / oc her aff giøris en god Dey met god Vin / oc ſaa her aff giøris Piller/ huer ſaa ſtor ſom en ſøye Ert / her aff ſkal mand tage til ſig it Quintin.

Aloes. Myrrha. Ctocus. Maſtix.

Andre de giøre diſſe Piller ſaaledis. De tage Aloes ſtød til Puluer try Quintin/Myrrhe/Saffran / Maſtix/ aff huert it quintin. Her aff giøre de Piller met Vin ſom ſagt er. Aff diſſe ſkal mand tage huer dag naar ſom Peſtilentze regerer ſin eller ote/oc den ſom er befengt / ſkal tage it quintin met det ſnariſte. Diſſe Piller ere ſaare gode/Thi Aloe vddrager all vnaturlig vædſke / Saffran ſtyrcker Hiertet / oc giør gaat Blod. Myrrha renſer Hoffuedet/oc beuarer det gantſke Legeme / at intet ſkal der vdi forfuldis / Maſtix renſer Maffuen aff all ſlimhed.

Theriaca Andromachi.

Denne er oc viſſ oc forfaren Lægedom/ mand ſkal tage til ſig Aarle om Morgenen it quintin Theragelſe Andromachi / om Sommeren met Roſen vand / eller met

Sure

Sure Vand. Oc om Vinteren met Vin som blandet er met Scabiose vand / eller met Cardebenedicte Vand/eller met vand aff Hiertens fryd/oc her paa skal mand faste vdi sex eller siu Timer. Denne Lægedom maa oc giffuis met Angelice vand/lige som før er sagt.

Metridatum saaledis bruget som om Therragelsen sagt er/ er oc en viss oc forfaren Lægedom. Men vnge Menniske skal mand icke giffue mere end it halfft quintin/aff disse tuende forscreffne Lægedom. Methridatum.

Eller mand maa tage Aloes tu lodt/ Myrrhe/Saffran/ aff huert it halfft lodt/ Agarici preparati, Rhabarbarum, aff huert it quintin/Sandel rød oc Gul/Røde Rosen/Corril/ aff huert it quintin / Diptan/ Entzian/Zedefær / Tormentilla/ aff huert it quintin / her aff skal gioris Piller met Syrupe/Acetositatis Citri, saa store at tre aff dem veye it Quintin. Aff disse Piller skal mand tage en om Afftenen naar mand vil gaa til Sengs / til en beuaring imod Pestilentze/oc den som er befengt/skal tage tre aff dem met det snariste. Aloes. Myrrha. Agaricus. Rhabarbarum. Sandalum. Rosa purpurea. Corrallus. Diptanus. Gentiana. Zeduaria. Tormentilla.

Denne er oc en kaastelig dyrebare Læ-

gedom

gedom / huilcken Keyser Maximilianus pleyde at bruge / den styrcker Hiertet / oc beskermer Mennisket for Forgiftelse. Oc er nogen befengt met Pestilentze / da vddrifuis den / om hun brugis vdi tide / forend Ederet tager ofuer haanden / som er inden tolf timer / Oc skal saaledis giøris.

Mand skal tage it nyt giort Æg / oc giøre it lidet hul der ofuen i / oc lade det huide løbe vd / siden skal Ægget fyldis fuld af vstød Safran / oc hullet skal lyckis igien met en Skal af it andet Æg / Saa skal det stegis langsommelig / indtil Skalen blifuer sortactigt / Dog skal mand vel tilsee / at det icke forbrendis / Siden skal det stødis smaat i en Mortere / met Skal oc alt / indtil Skalen intet mere kiendis / saa skal mand tage sa meget huid Senip som Ægget veyer met Safran / oc smaat støt til Puluer. Der efter skal mand tage Diptamum, Tormentillam it halft quintin af huert / Nuces vomicæ, af somme Trane Øyen kaldet / De skulle filis smaa met en Fil / thi de lade dem icke stødis smaa / it quintin / Angelice rod id halft Lodt / Queseurt / af somme Backe rod kaldet it quintin / Zedefer halft andet quintin / Campher it quintin / Alle disse skulle stødis til

Erüca.

Diptamus.
Tormentilla.
Nuces vomicæ.

Angelica.
Pimpinella
Zeduaria.
Camphora

til Pulver. Siden skal mand tage saa megen god Theragelse/ som alt dette forscreffne veyer / oc skulle blandis tilhaabe/ oc stødis vel tilsammen i en Mortere i to timer/ Saa at det bliffuer som it ret Electuarium bør at vere / oc siden skal det giemmis udi it rent Kar. Denne Lægedom kand forvaris udi xxx. Aar lige god. Her aff tager it Menniske som farskt er / saa meget som en Haselnød er met Vin / da bliffuer hand fri den Dag for Pestilentze / Men den som befengt er / hand skal tage it Quintin der aff met Vin som blandet er met Cardabenedicte Vand / om Singen tager nogen met Kuld. Tager hun med hede/ da skal den giffuis sure Vand/ met Rosen Vand/ som er blandet met lit Edicke/ siden skal den sunge legge sig ned / oc saa snedis der paa udi fem eller sex Timer. Unge Menniske som ere xv. Aar / oc indtil de bliffve xx. Aar/ skulle giffuis it halfft Quintin.

Ever mand maa tage gode ferske Valnødder smuckt rent skalede xx. Gode ferske Figen xv. Rude / Malurt / aff huert en Haand fuld/ lang oc tring Hulurt/ af huert it Lodt / *Tormentilla Pimpinella* , Queseurt kaldet / *Diptam*, Lauerber rene skalede aff huert halff tredie Quintin/ Entzian / Valeria-

Nuclei Juglandis. Ficus. Ruta. Absinthiũ. Aristologia longa & rotunda diptã.

Bacce lauri. Gentiana. Valeriana. Os de corde cervi. Bolus Armenus. Terra sigillata. Macis. Cinamomũ. Garyophylli. Aloes. Zeduaria. Grana Juniperi.

leriane rod/af huert it Quintin/Det Ben som findis i Hiorte Hiertet it Quintin/ Boli Armenici, Terra sigillata, aff huert tre Quintin/Muskate blommer/Canelebarck/ Neglicker aff huert it Quintin / Mastix it halfft Quintin/ Paradise træ/Zedefer aff huert it Quintin / gode ferske Eneber try Quintin/ alle disse skulle stødis til Puluer/ saa skal mand tage her til try Lodt god Theragelse/Rosen Edicke it Lodt/Vin sex Lodt/ Salt it quintin / disse skulle blandis oc vel stødis tilsammen / saa at det vorder it Electuarium / her aff skal mand huer anden Dag tage til sig Aarle om Morgenen saa meget som en Haselnød er stor til / oc siden der paa faste fem eller sex timer.

Ruta. Salvia. Pimpinella. Gentiana. Cardamomum. Grana Juniperi. Nux Juglandis. Bacce lauri. Tormentilla. Bolus.

Eller mand maa tage Rudeblad en Haand fuld/ Salute en halff Haand fuld/ disse skulle vel tørris saa at de kunde stødis til Puluer. Quesenrte rød it Lodt / Enzian it Quintin/Cardamomer it Lodt/Eneber tu Lodt/Valnødde kierner reen skalede tu Lodt/ Lauerber it Lodt/den Rod Colubrina it halft Lodt/ Tormentille rod it halft Lodt/ Bolus it Lodt / alle disse skulle stødis til Puluer / oc mand skal tage her til Theragelse tu Lodt / Rosen Edicke it Lodt/ Disse skulle stødis oc blandis vel tilsammen.

Her

Her aff skal mand tage om Morgenen saa meget som en Haselnød er stor til / oc siden skal mand der paa faste udi tre eller fire Timer / oc denne er en god viss forfaren Lægedom.

Eller mand maa tage Brendevin som brent er aff god Vin en halff Pot / her udi skal ladis fire Lodt ret god Theragelse/Zedefer / Angelica / aff huert it halfft Quintin smaa støt til Pulver/disse skulle faa staa udi nogle Dage. Her aff skal mand tage to eller tre taare/ oc dem holde nogen stund udi Munden / oc siden ned sluge dem / mand skal oc stryge her aff udi Næseborerne/for mand gaar udi Luften.

For dem som ere vande til Brendevin. Zeduaria. Angelica.

Eller mand maa tage Boli Armeni, it halfft Lodt / Terræ sigillatæ, rød Correlsten aff huert it Quintin / Barcken aff Citro, Zedefer/Saffran aff huert it halfft Quintin/ Rosen Sucker / aff røde Rosen tolff Lodt / Sirupus acetose citri xx. Lodt/ alle disse skulle stødis vel tilsammen / her aff skal mand tage it quintin til en forvaring met vin/eller met Rosen vand/eller for sig selff / om mand kand icke faa disse/ oc den som befengt er/skal strax tage it quintin der af/ oc it quintin god Theragelse / oc menge det vel met Scabiose Vand/Sure vand/

Bolus. Terra sigillata. Corallus rubeus. Cortex Citri. Zeduaria. Crocus. Saccharum Rosarum.

eller met Rosen vand / oc strax legge sig udi Sengen at hand kand suedis.

Camphora
Zinziber.
Os de corde cervi.
Diptamus.
Tormẽtilla.
Doronicũ.
Euphorbiũ.
Theriaca.

Eller mand maa tage Campher it halfft Lodt / Ingefer it Lodt / det Ben som findis udi Hiorte Hierte / Diptam / Tormentilla / aff huert it Quintin / Doronici / det er / Krane Oyen / smaat filede it Lodt / Euphorbium it Quintin / god Theragelse tu Lodt / alle forscreffne skal stødis til Puluer / oc blandis vel tilsammen met Theragelsen / her af skal mand giffve den Siuge it Quintin met Vin / eller met it aff de Vand som offven faare offte om talet er.

Doronicũ.
Bolus
Diptamus.
Terra sigillata.
Tormentilla.
Melissa.
Acetosa.

Eller mand maa tage Doronici / det er Krane Oyen smaa filede / Bolus Armenus / Diptam / Terræ sigillatæ / Tormentilla aff huert tu Lodt / Hiertenfryds Blad / Surer aff huer en halff Haand fuld / Saffran / Aloes Træ aff huert it Quintin / god Theragelse saa meget som alt forscreffne veyer / disse skulle tilsammen blandis / her aff skal mand giffue it Quintin met Vin / eller oc noget aff offvenfaare screffne vand.

Det x. Capittel.

Er nogen befengd / huorledis det kand forfaris.

AF disse Tegn kand mand forfare om nogen er befengd. Om mand formercker sig at vere Hoffven udi sine Rører / Hals / eller under Armhulerne/ eller oc ved Ørerne / eller paa nogen anden sted. Om hannem siunis at der preger oc stinger alle vegne udi hannem. Om hand formercker stor hede indvaartis / oc der til haffver tørcke oc tørst. Dog faa oc mange Pestilentze met stor kuld. Naar mand siunis at ville suede oc kand dog icke suedis. Om mand begynder snarlige at faa en snar Aandefang. Om mand formercker Hoffvetverck / thi der sielden begyndis Pestilentze uden Hoffvetverck. Stor begiering til Søffn / men somme haffve saa stor hede oc Forgiffte udi dem at de kunde intet soffve. Naar som øynene forvandlis oc skiffte farffve/ wsædvanlig smag udi Munden som er besk eller sur. Om mand bliffver suar oc wbequem til at røre sig. Disse ere de almindelige Tegen/ aff huilcke mand maa kiende om it Menniske er befengt. Endog der findis ocsaa mange andre Tegen.

Det xj. Capittel.

Farlige onde Tegen.

DIsse ere farlige Tegen/ om mand offte kaster op eller spyer / Om mand faar atskillige farffver udi Ansictet/besynderlig om det bliffver blaat eller sort. Om mand sueder offte kaalder Sued / Om nogens Aande/ eller andet som Naturligt fra Mennisken gaar luter ilde. Om Krampe tager nogen.

Det xij. Capittel.

Hvorledis der handlis skal met dem som er besengt.

HVilcken som formercker sig at vere besengt aff forscreffne Tegen. Hand skal met det allerførste begiere hielp oc trøst aff Gud udi Himmerige (thi at Pestilentze er en besynderlig Guds straff som førre sagt er) oc naar hun det giort haffver / da skal hand strax Aareladis / paa de steder som offvenfaare i det femte Capittel screffne staa / om saa er at hand er sexten Aar/ siden skal hand tage en aff de Lægedommer til sig / som offvenfaare oc screfne staa / hvilcke Mennisken for Pestilentze beskerme / skal sig saa nedlegge/

oc hylle vel paa sig/ at hand kand suedis udi fire eller fem Timer / eller oc lengre / om hand det taale oc fordrage kand / oc hand skal vel vaacte sig saa/ at hand kaster icke Klæderne aff sig/ saa at Lucten rører hannem/ paa det at Sueden icke igien indslas til de Lemmer fra huilcke hand er uddreffven/ oc naar hand haffver suedet/ skal sueden afftørris met varme Linklude/ oc de Lagen paa huilcken den Siuge laa skulle borttagis / oc rene leggis udi steden igien.

Oc om den Siuge kand icke suedis/ da skal mand strøbe hede Tegelstene i di Linklude oc legge den under Sengklæderne til den Siuge / en aff dem skal leggis mod Brystet / oc den anden neden under Føderne. Icke kand suedis.

Eller mand maa lade hed Vand udi vinflascher / oc her met handle som sagt er.

Mand skal oc vaadgiøre it stycke aff en Suomp udi Rosen Edicke/ i huilcken lit Saffran er lagt / oc den skal holdis for den Siugis Næse/ det styrcker den Siuge meget.

Eller mand maa tage Osen aff Rude/ oc blande den met Rosen Edicke oc lit Camphor / oc bruget det som sagt er / denne Lægedom styrcker Hiertet saare vel. Succus Rutæ. Acetum Rosarum. Camphora.

Tørster den Siuge. Aqua Rosarum. Acetosæ Borraginis.

Naar som den Siuge haffver vel sued/ oc er bleffven kaald igien/ oc hand da saare tørster / da skal mand giffve hannem denne Drick saaledis tilgiort. Mand skal tage Rosen Vand/ Sure Vand/ lige meget aff huert/ Voras vand helfften saa meget/ udi disse vand skal sønder vredes/ it halfft Lodt Rosen Sucker/ oc Theraaelse tredie Delen aff it Quintin/ her aff skal mand gifve den Siuge noget udi tre eller fire Dage om Morgenen førre lit luncket giort / oc der paa skal hand faste udi tre timer. Aff denne Lægedom styrckis Hiertet / oc driffver det onde der fra.

Hiertet styrcke.

Desse Lægedom styrcker o[...] tet saare vel.

Aqũa Rosarũm. Acetosæ. Borraginis. Acetum Rosarũm. Crocũs. Camphora.

Mand skal tage Rosenvand tolff Sure Vand/ Borrase vand / aff huer[...] Lodt / Rosen Edicke / fem Lodt / Saffran saa meget som en Blaffert kand veye/ Campher saa meget som en Bygkorn veye/ disse skulle vel tilsammen blendis / her udi skal vaadgiøris en fire hiørnet Linklud som er en spand lang / oc den skal leggis paa det venstre Bryst luncket / oc den skal saaledis der paa ligge udi ti Timer. Men vil den siuge æde noget før / da skal samme Linklud

aff-

afftagis / oc to Timer efter at den Siuge hafver ædt / skal den igien paa leggis.

Naar som den Siuge hafver vel sued / da skal mand tage unge Høns / eller oc unge Haner / oc plocke fierene vel aff dem hoss Artzen / oc siden vride samme sted vel met Salt / saa skal mand holde samme sted aff Høns eller Haner paa Pestilentzens byld indtil Hønset eller Hanen døer. Naar som den er død / da skal mand tage en anden / oc den bruge som sagt er / to flere saaledis dø / jo bedre det er / thi de drage Ederet til dem. Dette met Hønerne eller met Hanerne maa brugis til Unge oc spæde Børn / som ere befengde met Pestilentze / her met ere mange hiulpne som hafve veret befengde met Pestilentze.

Ederet ud at drage.

Der efter skal mand tage gode Egler som tagne ere udi ferske Søer (udi huilcke mange Frøer ere) som ere trinde røde / eller Lefverfarfvede / oc hafve smaa Hoffvet / kand mand faa disse / da ere de bæst / disse uddrage det onde Blod / thi de det aff naturen hafve / at de heller uddrage det onde Blod / end det gode / Før end de sættis paa steden / skal steden gnidis met Salt indtil den blifver Rød / oc siden thoes met luncket Vand / Oc saa skal samme sted

smøris met gaat Blod af Hønne / eller Due / saa henge Eglene diss bedre ved. Oc naar som mand vil at de skulle icke lengre drage / da skal mand kaste Salt eller Aske paa deris Hoffvet / da falde de fra steden. Det er oc gaat at mand sætter en Koppe paa samme sted igien / paa det at det onde Blod som igien inde er bleffvet kand uddragis. Oc om det vilde

Gallæ. bløde formeget / oc Blodet vilde icke stillis / da skal mand brende Gallas til Pulver / oc strø der aff paa Saaret / da stillis det.

Der effter skal den Siuge rensis eller purgeris met Clistere bag ind / eller met andre Lægedomme som purgere oc Stolgang giøris.

Det xiij. Capittel.

Om Veffvelse eller Pestilentze Byld.

FØrste skal mand giør all sin flid der til at forgifftelsen kand uddragis som sagt er. Mand skal icke heller legge paa Bylden Repercussiva, det er kaalde ting / thi Forgifftelsen drifvis aff indtil Hiertet. Men mand skal legge

legge dette Plaaster paa Bylden / huilcket som uddrager Forgifftelsen.

Tag en Løg / oc gior it hul udi hannem / oc opfyld Hullet ud igien met Theragelse oc stød Entzian / giør saa Hullet til igien / vind samme Løg udi bloer / oc steg hannem vel udi hed Aske eller Jlmørie / skale oc stød hannem siden vel met det som udi hannem er / oc bint hannem paa Bylden / Oc naar som Byldens forgifftelse er uddragen / leg hannem met den Smørelse som giort er i Honnig / Bygmel oc aff Ageblømmer. Eller som mand selff vil / oc som huer bæst finnis.

Paa det at den onde forgifftige vædske som er udi Bylden skal icke videre udsprede sig / da skal mand tage Rosenwand to Skeder fulde / VinEdicke en Skefuld / her udi skal røris noget Bolus / her aff skal smøris omkring Bylden. Aqua Rosarum.

Plasterne eller andet hues som mand bruger til saadanne forgifftige Bylder / de skulle offte fornies / der skal oc vere it søye Hul met paa Plasteret / paa det at den onde forgiftige damp kand dragis der ud. Oc om mand hafver icke bruget Egler / som ieg offven faare lærde / da skal mand icke forhale met Pestilentzis Byld / oc tøffve /

saa lenge til hand blødis aff sig selff/ eller der gaar Hul paa hannem / oc hannem siden rense / oc læge som ofven faare sagt er.

Absinthiū. Ruta. Mand maa tage Malurte / Rude / lige meget af huert / oc støde disse til Pulver/ oc blande dem met Menniskens Møg eller Skarn/ saa meget skal der af tagis lige som Urterne ere store til / her af skal giøris Plaster/ oc leggis paa Bylden/ da gaar der snart Hul paa hannem. Siden skal mand smøre Smør paa it Linklude / oc legge det paa Hullet / dette skal ofte om Dagen fornyes/ otte eller ti sinde/ oc dette skal brugis all den stund der er Rødde udi Bylden/ oc siden tillægis som sagt er.

Eller mand maa tage Blommen af it Æg / oc røre den vel met Salt/ oc den paa Bylden legge / oc huer Time skal det fornyes.

Eller mand maa legge paa Bylden huid Lilie rod.

Mand maa tage Figen oc Rosiner som gode ere/ af huert it Lodt/ disse skulle stødis vel tilsammen / her til skal tagis it Quintin Salpeter støt til Pulver / oc blandis der iblant / her af skal giøris Plaster met Olie/af Cammille Blommer/ oc dette skal leggis varmt paa Bylden.

Mand

4.5.2

Mand maa støde Hylde Blad oc Se-nip tilsammen / oc legge det paa Bylden.

Mand maa blande Surdey met Lisse-bons Olie / oc det paa legge.

Eller mand maa giøre en Grød af Huedemel oc Honnig / oc af en stegter Løg / oc dette paa Bylden legge / dette Plaster er ofte forsøgt.

Om nogen forferder sig der af at mand hugger eller brender hul paa saadanne Bylder / da skal mand tage Gøsemøg oc blande det met Lissebons Olie / oc legge det paa Bylden / da gaar der hul paa hannem.

Om mand hafver stor Pine udi saadanne Bylder / da skal der icke leggis paa den Lægedom som tilsammen drager / men den som modgiør oc pinen stiller / thi pinen drager den Materie self tilsammen. Men mand skal vaadgiøre Bomuld eller en Suomp udi Lissebons Olie / Olien førre lit varmt giort / oc den paa steden legge. Olium Olivarum.

Eller mand maa vaadgiøre en suomp udi Vand / huor udi Cammilleblommer saadne ere / oc den passelig varm paa legge.

Det xiiij. Capittel.

Forgiffvis nogen met Eder.

Den

DEn Konst at forgiffve hinanden met Eder / brugis (Gud vere loff) sielden udi disse Land som forre sagt er / Men om saa skede / at nogen bleffve forgiffven (det Gud naadelig affvende) at mand da kunde vide / huorledis mand hannem hielpe skulde / vil ieg her oc noget der om røre / oc først skal mand vide at der ere mange atskillige Lægedomme til / baade eenfaaldige oc tilsammen satte / huilcke mand maa bruge om nogen bliffver forgiffven met Forgifft oc Eder / huilcke som Ederet borttage / om de brugis udi tide før end Ederet tager offverhaand / oc serdelis tiene disse effter følgendis het til : Rude / Diptam / Tormentilla / Entzian / Krusemynte Hiertens fryd / Terra sigillata, Bolus Armenus, Krane øyen Doronici kaldede / Lauerbet / Kræffts øyen / Figen / Valnødder / Hulurt / Holtzurt (aff somme S. Eline rod kaldet) Jordhumle / Peberrod. Alle disse forneffnde fordrifve Eder oc Forgift / aff deris rette Nature / Huorledis disse skulle retteligē brugis / hafver ieg her offven faare gifvet tilkiende / der som ieg hafver handlet om Pestilentzis Eder oc Forgift.

Disse tilsammen sætte Lægedomme fordrifve Forgift oc Eder / oc de findis udi Apotecken beredde : Theragelse Andromachi, oc Galeni, Mitridatum, Aurea Alexandrina, &c.

Det xv. Capittel.

Om mand reddis at mand haffver taget Forgift til sig.

Meen nogen at hand hafver taget Forgift eller Eder til sig / da skal hand gifve god act der paa / om Forgiftelsen hafver veret af hed eller kaalder Nature. Hafver den veret af hed Nature / da er den Siugis Tunge tør oc reffnis / oc hafver stor tørst / oc vorder macteløs / oc faar sting til Hiertet / vemser saare / stundem faar mand oc stor Bugløb. Forgifft aff hed Nature

Lægedom.

Fornemmer nogen faaresagde Tegn / da skal hand strax tage Bolus oc Terram sigillatam, oc støde disse til Pulver / oc dricke her af it Quintin met Gedemelck /

melck / oc siden skal hand bruge en Drick / som giør at spy / da gaar Ederet fra hannem.

Forgifft aff kaald Nature.

Hafver Ederet veret af kaald Nature / da sofve alle hans Lemmer / oc Krampe tager hannem / oc Tungen blifver lam / saa at hand icke kand vel tale.

Lægedom.

Mand skal strax gifve den Sijuge it Quintin ret god Theragelse / eller døer hand af Forgiftelsen.

Det xvj. Capittel.

Forgifftige Diur oc Orme / huorledis de skulle fordrifvis.

DEt skeer tit oc ofte at Forgiftige Orme gifve dem ind i en Mands Huß oc Bolig / eller oc udi hans Gaard oc Hafve / oc paa den sted som mand idelige gaar oc handler / oc de forgifve mangen mand met deris Forgift oc Eder / stundem met deris Siun / stundem bide oc stinge en / stundem udspy de deris Forgift oc Eder udi Kar oc Fad / som mand hafver sin Mad oc Drick udi /

stundem forgiffue det en met deris Ande oc onde Lu t.

Lægedom.

Vil mand fordriffve saadanne forgif-tige Orme o Diur aff sin bolig/Huss eller Gard/da skal mand tage Rud /den Gum-mi Galbanum, oc Hiorte Horn/ aff huert en Haand fuld / her aff skal mand giøre en Røg/ da fly de/ vere sick Hugorme/Øgler/ S orpion / Ederkoppe / etc. Huor som mand planter Rude oc Benedicte urt/didt komme icke forgifftige Orme. Ruta. Galbanum. Cornu cervi.

De rige o store Herrer de skulle haff-ve udi deris Gaarde o Haffver/Paafug-le/ Storcke/ Kraner/ thi at alle forgifftige Diur fly for disse æffret Natur.

Det xvij. Capittel.

Bidis nogen aff en Hugorm.

Bliffver nogen biden eller stungen aff nogen Hugorm eller Snog / da skal mand tage unge Haner eller Høns / oc holde dem paa steden/

oc der met handle lige som om Pestilentzis Byld sagt er. Oc naar som mand haffver bruget Hanerne eller Hønsene / side skal der sættis en Koppe paa steden / oc lade den uddrage Ederet / Der effter skal mand giøre en Smørelse / oc her met skal Saaret smøris / mand skal oc giøre Plaaster aff samme Smørelse / oc legge det paa Saaret.

Galbanũm.
Serapinum.
Myrrha.
Asa fœtida.
Oppoponacũm.
Piper.
Sulphur.
Ruta.

Mand skal tage disse Gummer Galbanum, Serapinum, Myrrha, Asam fœtidam, Oppoponacum, Peber / Suoel / Rude / lige meget aff huer / disse skulle stødis til Puluer / oc blendis met Vin / saa at det vorder til en Smørelse / oc brugis som sagt er.

Om den som stungen er dricker en god Drick Vin Edicke / da giffver Ederet sig ud.

Mand maa oc vel bruge de Lægedomme som her offvenfaare udi denne Bogs sexte Capittel screffne staa / thi de uddriffne Forgifft oc Eder.

Det xviij. Capittel.

Eder Koppes sting.

Stin-

Stinger en Eder koppe nogen / da skal Saaret smøris met aff Osen aff Endinia / oc siden skal mand holde it kalt Jern paa Saaret.

Det xix. Capittel.

Om Bi oc Bremse.

BJer oc Bremser de haffve en Forgifft udi dem / oc dem de stinge nogen / da skal mand strax holde it kaalt Jern / eller en kaalder Steen paa steden. Siden skal man tage Bolus oc Campher / oc røre disse vel tilsammen met Rosen vand / oc smøre der aff paa steden som stunget er.

Roden aff den Katost Althea kaldet / stød met Edicke oc lagt paa Saaret / hielper strax.

Det xx. Capittel.

Bides nogen aff en Kat.

WOrder nogen biden aff en Kat / eller aff en Affue / da skal mand blande Hønse møg / oc Bolus tilsammen

men met Olie aff Myuthe/der aff skal leggis paa steden som er biden.

Det xxj. Capittel.

Bides aff Røtte.

VOrder mand biden aff nogen Røtte / det ere saare farligt. Da skal mand tage en Tosse / oc legge den udi en ny Leerpotte / oc brende den til Pulver / aff det Pulver skal strøes udi Saaret / Samme Pulver maa oc brugis til andre saadanne Forgifftige bid.

Det xxij. Capittel.

Om it fastendis Menniske bider nogen.

VOrder nogen biden aff it fastendis Menniske / huilcke oc saare farligt er / Thi der aff voxe onde forgifftige Bylder / paa saadanne bid skal leggis den Lægedomme som offvenfagre om Katte bid screffuet staar.

Det xxiij. Capittel.

Om nogen forgiørts aff nogen Quinde.

HAffver nogen Quindis Persone det saa sticket oc giort met Konst / at mand skal ingen elske uden hende allene / oc om mand vil giøre hendis Konst til intet / Da skal mand saaledis handle.

Mand skal tage Perler oc Jordhumle / aff huert it Quintin / Disse skulle stødis til Puluer / oc drickis met Vand som brent er aff Hiertens fryd / oc mand skal henge it stycke aff en Segelsten om Halsen / saa at hand henger paa det bare Bryst.

Margarite.
Hypericon.
Magnes.

Det xxiiij. Capittel.

Haffver nogen ædt forgifftigt roddet Kiød.

HAffver nogen ædt noget roddet Kiød / eller rodden Fisk / da skal mand komme den til at spy som det ædt haffver / der effter skal mand giffve hañem at dricke Vin oc Peber blandede tilsammen

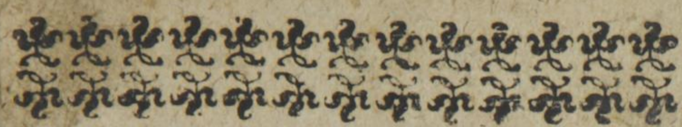
Her i disse Riger oc Land vaaxe oc at-
skillige

skillige slags Vrter oc Rødder / huilcke
som Forgifft oc Eder i dem haffve / oc om
ieg screffue dem her (maa vel ske) at de
tore vere de til som dem maatte vanbrug
oc forgiffue nogen der met / Thi vil ieg lad
dem fare paa denne tid / oc her met end
hues ieg om Pestilentze oc andet Eder
scriffve vil.

Der som mand elsker oc frycter Gud,
oc paakalder hannem met en ret fast oc sta
dig Tro / holder oc sticker sig effter denn
min scriffvelse / Da bliffver mand fri fr
Pestilentze / oc døer icke aff hende / unde
saa er / at den evige Allmectige Gud v
serdelis haffve hannem til sit evige
Rige / eller oc vil straffe
hannem.

457

Prententet i Lübeck / aff
Assweri Krøgers Arfuinger / paa
Laurentz Albrects / Borgeris oc Boge=
geførers samme steds Bekaastning /
Oc findis hoss hannem til
Kiøbs.

ANNO M. D. XCIC.

№ 104.